

ARAKS

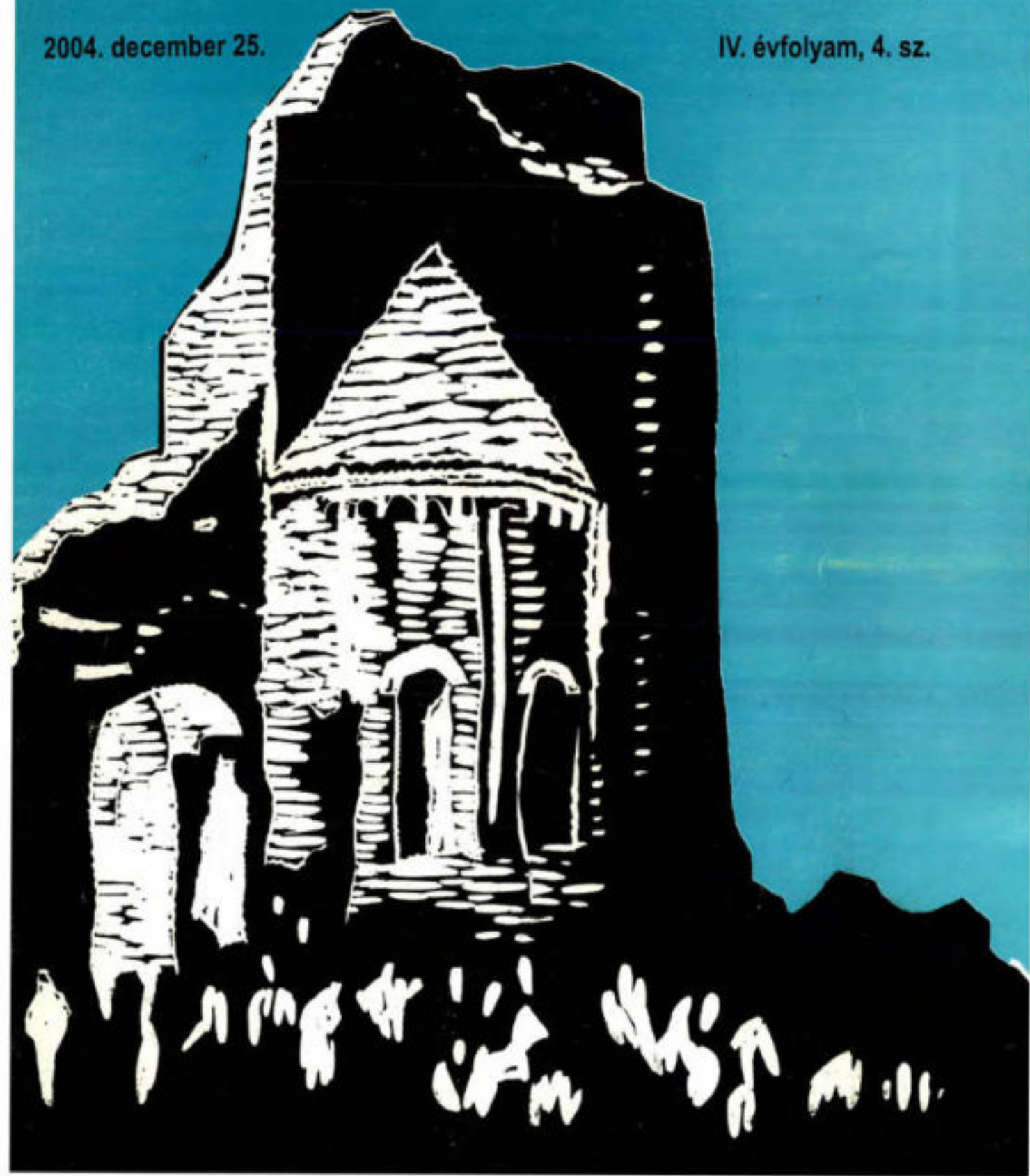

ISSN 1451-1762

A DÉLVIDÉKI MAGYARSÁG KÖZÉLETI FOLYÓIRATA

2004. december 25.

IV. évfolyam, 4. sz.

Torok Sándor festőművész alkotásai

ARAKS

A DÉLVIDÉKI MAGYARSÁG KÖZÉLETI FOLYÓIRATA

2004. december 25.

IV. évfolyam, 4. sz.

VÉTÓ A ROSSZ POLITIKA ELLEN

Tartalom

Csámpai Ottó (Felvidék): Nemzet és nemzettudat.	5
Rókusfalvy Pál (Budapest): Nemzetünk hivatása.	19
Sebestyén Mihály (Erdély): Közéleti mítoszaink.	24
Csapó Endre (Ausztrália): Minden elkenődik.	29
Milován Sándor (Kárpátalja): Az Európai Unió és a kárpátaljai magyarság.	34
Juhász András (Budapest): Isten tenyerén.	36
Varga Sándor (Bácsgyulafalva) Versek.	44
Hajnal Virág – Papp Richárd (Budapest): Egy Szerémségben élő magyar közösség.	47
Gubás Jenő (Szabadka): Kis délvidéki magyar politikai korrajz.	54
Mirnics Károly (Szabadka): A Délvidék jövője.	62
Szloboda János (Zenta): Vétó az erózió ellen.	68
Mészáros Zoltán (Szabadka): A magyar cselekvésképtelenség történelmi gyökerei és leküzdésének lehetőségei.	73
Kovács Nándor (Szabadka): Miként megmaradni? Keresztény magyar értékrend nélkül semmiképp.	80
Szöke Anna (Kishegyes): A tolerancia kontaktzónái.	82
Szedlár Rudolf (Csantavér): „Hogy mindnyájan egyek legyenek” A református egyház buktatói az új évezred küszöbén.	84
Vajda Gábor (Szabadka): A jóra való zsarolás taktikája.	86
Tari István (Óbecse): Túlérett mennyek.	89
Gubás Jenő (Szabadka): A délvidéki magyarság esélyei II.	90
Ricz György (Péterréve): Csak egy egészséges, szaporodni képes közösségnek van jövője.	94
Kerekes József (Szabadka): A magyarokat elkergetik, ugye?	105
Mihályi Katalin (Szabadka): Mindig a jó oldalon álltam.	107
Harkai Árpád (Óbecse): Nyílt levél a Magyar Nemzeti Tanácsnak és elnökének.	115

Nemzet és nemzettudat

A modern világ tudósai közül többen megkérdőjelezik, hogy beszélhetünk-e egyáltalán nemzetekről úgy, ahogy ezt a köznapi gondolkodás magától értetődőnek tekinti. Ha azonban létezik nemzet mint társadalmi alakulat, mit is kell rajta értenünk? Mi az a titokzatos erő, melynek léte egyfelől olyan sok szenvedést okozott az emberiség történelme során, másfelől képes volt emberfeletti küzdelmekre és győzelmekre buzdítani a társadalmak tagjait?

Európai szemszögből fontos rámutatni két alapfelfogásra a nemzet újkori értelmezésében. Mind a kétő a nemzeti újjászületési folyamatokban lépett a színre:

Az angol és francia irodalomban a nemzet politikai értelmezése volt és van máig is elterjedve. Eredete a közép-európai térségben már **B. Bolzano** filozófiai elképzeléseiben megtalálható, aki a nemzetet politikai egységként kezelte. Bolzano elutasította az akkoriban nagyon elterjedt herderi természeti egységként értelmezett nemzetkonceptiót. A nemzet értelme szerinte nem

a biológiai, természeti adottságokban rejlik, hanem erkölcsi teljesítményekben – a jogfosztás elleni védekezésben, az aszociális érzelmek, a társadalmi elnyomás, egyenlőtlenség és kiváltságok elleni harcban. Ezért jutott el a nyelvnek, illetve axiológiai funkciójának az elutasításához. A nemzetet tehát szellemi és erkölcsi közösségnek tekintette, és így pl. feltételezte, hogy Csehországban egységes „politikai” nemzet fog létrejönni, szellemi közösség, amely egymás mellett és közösen, két nyelvet fog használni – a csehet és németet. A politikai nemzet koncepciója van elterjedve a francia és angol területeken, ahol a különböző etnikumok (bretonok vagy walesiek) mindig is a francia vagy brit nemzet részeként voltak elkönyvelve, és nem volt szükséges külön foglalkozni az etnikai hovatartozásukkal.

A másik felfogás a német területeken terjedt el és a nemzetet kultúrmenteként értelmezte. **J. G. Herder** filozófiai nézeteire volt alapozva.¹ Herder annak ellenére, hogy a historicista, „organikus” nemzetfelfogásában a földrajzi tényezők és az éghajlati viszonyok hatását hangsúlyozza, hozzáfűzi, hogy az embert emberivé elsősorban a nyelv, a hagyományok, a népi al-

¹ Annak a Herdernek nézeteire, aki a magyarokat becsmérlő írásait A. F. Kollártól vette át. Kollár mint bécsi főlevéltáros kiadta Oláh Miklós egykori esztergomi érsek műveinek több részét, de ezeket valótlán kommentárokkal és tábjegyzetekkel látta el, melyek a kívülállóval azt akarták elhitetni, hogy a Kárpát-medencében a maroknyi magyaron kívül csak szlávok és németek élnek. Ezeket a jegyzeteket olvasta II. József, és ezek jutottak el Herderhez is, aki majd megírja a híres-hírhedt jóslatát: „A magyar az egyetlen nép, amely ebből a (finnugor) törzsből a hódítók közé nyomult. A magyarok eleinte valószínűleg a baskírok országában, a Volga és a Jajk között éltek; azután magyar királyságot (!) alapítottak a Fekete-tenger és a Volga között. Királyságuk széthullott. Ekkor a kazárok fennhatósága alá kerültek, s miután a besenyők megosztották őket, egy részük Magyar Birodalmat (!) alapított a perzsa határon, a többiek pedig hét hordában Európa felé vonultak, és pusztító háborúkat vívtak a bolgárokkal. Amikor a bolgárok tovább szorították őket, Arnulf császárhoz szegődtek a morvák ellen; ezután Pannóniából behatoltak Morvaországba, Bajorországba, Felső-Itáliába, és kegyetlenül pusztítottak; tüzzel-vassal romboltak Thuringiában, Szászországban, Frankonban, Hessenben, Svábföldön, Elzászban, eljutottak egészen Franciaországig, majd ismét Itáliára rohtottak, szegyenletes hadisarc megfizetésére kényszerítették a német császárt, végül azonban részint a pestis, részint seregeiknek Szászországban, Svábföldön, Vesztfáliában elszenvedett súlyos vereségei folytán a Német Birodalom megmenekedett tőlük, sőt maga Magyarország is apostoli birodalomná vált. Most szlovákok, németek, vlachok és más népek közt az ország lakosainak kisebbik részét alkotják, és évszázadok múltán talán a nyelvüket is alig lehet majd megtalálni.” – Azért a félrevezetett szerzőnél is találhatunk olyan tételeket (zárójeltes felkiáltójellel jeleztük), melyek a már ismert torzítások mellett olyan – bizonyára nem mellettünk elfoglalt – közlést adnak, amit a magyar történelemtudomány nem vesz figyelembe, így nem is kutatja. Megjegyezzük, hogy néhány év múlva Kollár is más belátásra jut, annyira, hogy helyesli a magyar nyelvmozgalmat, örül kiváló írói szaporodásának. Ez a véleményfordulat azonban nem válik olyan közismertté és nem gyakorol olyan nagy hatást, mint az első nyilatkozata.

katások tették, amelyek összekötik az egyes nemzedékeket, és fejlődésük bizonyos fokán nemzeti egységeket alkotnak. Éppen az ilyenféle nemzetfelfogás (Kulturnation), amely eltekintett az állampolitikai rendszertől, terjedt el Németországban, ahol a nemzetállam csak 1871-ben jött létre, és nemcsak a németül beszélő lakosságot foglalta magában. A német nyelvben ennek felelt meg a „Volk” (nép) kifejezés is, amely kölcsönösen helyettesíthető a „Nation” (nemzet) kifejezéssel. Bár később pontosabbá válik a két fogalom elhatárolódása, de a felfogás, hogy a (nemzeti) szellem a népiesség alapja, megmarad. Herder kiemelte a „szláv törzs” történelmi küldetését is, amely aztán kezdet fog a német magyarellenességgel az ún. ausztrószláv mozgalomban. Ezzel megszületett a terv, hogy a Habsburg birodalom súlya a magyarok ellenében a szláv népeken nyugodjék. Ez az pánszláv egységesítő – anakronisztikus törzsi – elképzelés az 1848-as politikai eseményekkel megerősödött, s így a herderi eszméknek nagy szerepük volt a különböző szláv öntudatok és terjeszkedő mozgalmak megszületésében.

A soknemzetiségű birodalmakban élő közép-európai népek nemzeti fejlődésének a nyugatitól eltérő jellege már könyvtárnyi szakirodalom születését inspirálta, ennek ellenére mind a mai napig szenvedélyes vita dúl az ún. „modernista” és „etnicista” felfogású szakemberek között. A „modernisták” az iparosodás, a társadalmi és állami modernizáció szerepét hangsúlyozzák a nemzetek és nacionalizmus kialakulásában, amelytől a független nemzetállam megteremtésére irányuló politikai mozgalommal azonosítanak. Az „etnicisták” ezzel szemben a nemzetet hosszú szerves fejlődési folyamat eredményének tekintik.

A két, bolzanoi és herderi említett, szofisztikusan egymást kizáró elgondoláshoz szükséges hozzáfűzni, hogy azok elemei bizony már benne foglaltatnak a magyar östörténet két alapvető forrásában: 1. *Anonymusnál* egy határozott államnemzeti koncepció körvonalai látszanak kibontakozni – a Gesta Hungarorum-ban a történelmi hagyomány és az állami keret szolgálta a nemzeti együvé tartozás kifejezésre juttatását. 2. *Kézainál* ez etnikai és nyelvi eredet kerül az előtérbe (a tiszta Magyarországnak 108 nemzetsége van és nem több – a többiek jövevények). Azonban ez a két el-

lérő felfogás sem a múltban, sem a későbbiekben élesen nem fordult egymással szembe, nem zárta ki egymást. Szigorú szembeállításuk hamis és félrevezető lenne, mert valamely ország nemzeti kultúrájának az érvényesülése, „kulturális nacionalizmusa” szükségszerűen felhasználja az államot és ennek politikáját, ugyanúgy mint a nemzetpolitika, a „politikai nacionalizmus” szükségszerűen a kulturális identitásra támaszkodik. Ezzel kapcsolatban meg kell említeni, hogy nehéz pontos választóvonalat húzni a gyakorlati alkalmazásuknál az európai országokban. Létezik egyfajta választóvonal az európai kultúrákban és civilizációkban a „társadalom” és a „közösség” fogalmi megkülönböztetésében. Európa nem egyöntetű kulturális és civilizációs egység. Sőt földrajzi értelemben Európa nem is létezik, csak Eurázsia. Mind a múltban, mind manapság sok itt élő gondolkodó, de főleg politikus sorakozott fel a kelet-európai vagy a nyugat-európai kultúra és civilizáció mellett. Ehhez hozzá kell adni, hogy a nagy eurázsiai masszív nyúlványokkal körülcspkézett nyugati félszigeten létezik egy kb. 1000 km-es sáv, melyet két függőleges vonal választ el Kelettől, illetve Nyugattól. Az egyik vonal Königsberg (Kaliningrád) környékéről indul és valahol a Dnyeszter-torkolat mélyén Ogyesszanál éri el a Fekete-tengert – ez a vonal jelenti az említett sávnak a keleti szegélyét. A másik – a nyugati viszont Stettin és az Adria északi csücskén levő Trieszt-vonalat jelenti.² Ennek a sávnak a jellegét, természetét hagyományosan a két, paradigmátikusnak tekintett területhez szokták meghatározni. Jól mutatja ezt az egyik német elnevezés „Zwischeneuropa” – Köztetes Európa. A földrajzilag kis államoknak és nemzeteknek, amelyek ebben a sávban fekszenek, két nagy közös lidércnyomása van: Németország és Oroszország. Sokak számára ezek a nemzetek és államok halmaza kulturálisan Kelet-Európa, míg mások Nyugat-Ázsiáról beszélnek. Az egyik méltatlanul elfelejtett történetfilozófusunk ezt a sávot poetikusan így jellemezte: *Valahol e két vonal közötti sáv belsejében végződik a gótika és kezdődnek a hagymakupolák. Valahol itt záródott le a páncélos középkor európai lovagvilága és valahol itt kezdődtek a háremek. Valahol itt tűnik el az abbé és hallgat el a hegedű, és valahol e*

² Vö. az eredetileg a protestáló Bibó-Emlékkönyvbe szánt tanulmánnyal: Szűcs, J.: Vázlat Európa három történelmi régiójához. Budapest, Magvető 1976. Ebben a szerző kissé másként húzza meg a két vonalat: 1. Elba - Lajta vonal, 2. A római katolicizmus és a pravoszláv vallás határvonala a Balti-országoktól a Kárpátokig. Szűcs politikai jellegzetességekkel is jellemzi a három régiót.

kettő között jelenik meg a pápa és kezd ciripelni a balalajka.

Ugyanakkor fontos kihangsúlyozni, hogy a magyarság nemzeti fejlődése egy teljesen különálló utat járt be. A magyar nemzetfogalomra mindazon események rányomták a bélyegüket, amelyek végigkísérték a magyarság előd- és rokonnépei útját a korai Kárpát-medencei kulturáktól és a sztyeppei nomád életmódtól a modern nemzet kialakulásáig, és nem választhatjuk el tőle a nemzetségek, törzsek, törzsszövetségek sajátos vonásait sem. A középkori, sőt a későbbi Magyarországon egyébként a nemzetnek legalább kétféle fogalma és valósága élt egymás mellett:

1. Magyarnek, hungarusnak, a gens Hungarorum részének számított mindenki, aki a Regnum Hungariae alattvalója volt.

2. A magyar nemzetfogalom világosan elismerte mindazok külön azonosságát, akik „nemzetük”, azaz eredetük szerint (etnikailag), valamint nyelvükben és szokásaikban elkülönültek.

A Szent Korona-eszmére épülő nemzetfogalom és gyakorlat merőben eltér a politikai nemzet eszméjétől, amely a francia forradalom egyik terméke volt, de ugyanúgy a nyelvi-kulturális nemzet eszméjétől is. Amikor „magyar nemzetről” beszélünk, ebbe beletartoznak mind a horvátok, mind a rutének, szlovákok vagy németek, mindazok akik közösséget vállaltak a magyarsággal. Politikai értelemben valamennyien „hungarusok” voltak, de népi (etnikai) egyéniségüket és valódi hovatartozásukat mindvégig megtarthatták, nagyjából úgy, amint ezt kívánnánk, hogy manapság az Európai Unióban be fog következni.

A későbbi modern európai nemzetpolitikai koncepciók hiú ábrándok maradtak és nem állták ki az újkori történelem viharait. A „nagy” francia forradalom utáni nemzetépítési törekvések valójában nemzetromboló törekvéseknek bizonyultak, melyeket a XX. század elején a gyakorlati életbe átültetett wilsoni elvek csak tovább éleztek. Az ennek következményeként létrehozott nemzetállamok csak olyan tákolmányok voltak, amelyeket komolyabb forradalmi megmozdulás alapjaiban rengetett meg: a csehszlovák nemzetállam nem élte meg a száz évet sem, a délszláv ennél kevesebbet.

Azonban az újkori nemzetek is mind etnikai, mind társadalmi tömörülések, azonkívül az a sajátosságuk, hogy különösen Közép-Európában igen nagy mértékben mindig összekötődnek a **politikával**, amiből általában a gátlástalan új törekvések jönnek ki győztesen. De a nemzet mindig a **társadalmi, etnikai és a politikai vonások egysége** kellene hogy legyen. Külön-külön kiemelni csak az említett összetevők jegyeit már csak azért sem helyes, mert mind az etnikai, mind a társadalmi, sőt a politikai összetevő sem létezik tiszta formában. Ugyanakkor ezek az egyoldalúságok igen kegyetlen rombolásokkal jártak már, különösen a magyarság számára, amiből manapság több millióra tehető a más nemzetekbe kényszerű asszimiláció miatt távozottak száma. Ezért csak a nemzetelmélet keretei között megengedett a nemzet társadalmi, etnikai és politikai vonásainak viszonylagos önállóságban való vizsgálata. Mielőtt rátérnénk ezeknek a vonásoknak az elemzésére és kölcsönös viszonyuk meghatározására, fel kell tennünk újra a kérdést: biológiai közösség-e a nemzet, illetve rendelkezik-e faji jegyekkel? Elfogadhatjuk a választ, hogy a fajiség, népiség, nemzetiség: mindhárom egyaránt vér és lélek, érzés és tudat, hagyomány és hivatás, hitvallás és cselekvés szerves foglalatja.³ Eszerint viszont hangsúlyozandó, hogy a hasonló kérdésfeltevések hamisak, hiszen kiragadnak egy-egy oldalt, és le is leplezik fellelvőjüket, aki így próbál a politikai törekvéseihez eszmei fegyvert kovácsolni. Érdeemes lesz a magyarságot ért hihetetlenül nagy XX. századi atrocitások miatt külön megvizsgálnunk az ilyen elméleteket, és összefüggésüket a magyarság rovására történt sikeres területszerző akciókkal.

Azonban az előző válaszhoz szükségszerűen hozzátartozik, hogy a mai, modern nemzeti(ségi) közösségek, főleg európai szémszögből nézve, nem felelnek meg pontosan bizonyos emberfajtának.⁴ Ellenben az antropológia alkalmas tudománynak bizonyult az előző történelmi folyamatok emberi leleteinek tudományos értékelésére. Az európai nemzetek napjainkig olyan sokszínű társadalmi folyamatokon mentek keresztül, hogy ez a kölcsönös biológiai keveredésükhöz is vezetett. Az egyszerű szemlélő nehezen tudja felfedni a specifikus, szembetűnő vonásokat az egyes európai embertípusokon, illetve alrasszokon. De az antropológus mint élesszemű megfigyelő megtalálja ezeket

³ Hóman B.: *Ősemberek - ősmagyarok*. Budapest, Kairosz Kiadó 2001, 59. o.

⁴ Ehhez azonban az is hozzátartozik, hogy bizonyos emberfajtaikat például Afrikában, éppen a gyarmati nemzetállamok politikai határai szeltek ketté.

a különbségeket a most élő etnikumok tagjain is. Minden esetben újra emlékeztetni kell arra, hogy az etnikai közösségek kialakulásának kezdeteit az emberfajtákon belül kell keresnünk. Teljesen bizonyos, hogy a nemzetségek egy rassz vagy alrassz tagjaiból tevődtek össze, és kimondhatjuk azt a hipotézist is, hogy a kialakulásuk kezdetén a törzsek is. Csak később kerültek be ezekbe a közösségekbe más fajták tagjai, akik genetikailag és embertanilag megváltoztatták az arculatukat. A magyarság azonban ebben is eltért más népektől: **László Gyula** több munkájában kiemelte, hogy a honfoglalás kori sírjainkban majdnem hogy az emberiség akkori összes antropológiai jegyét mutató csontok megtalálhatók.⁸ A köztudatba azonban bekerült, hogy létezik kimondottan magyar fajta, illetve a magyar ember specifikus antropológiai jegyekkel bír.⁹

A csontok, s így a rasszok, embercsoportok kevertsége a honfoglalás kori temetőkből, éppen arra bizonyították, hogy a magyarságnál a kierekesztés nem volt jellemző. Más népeknél azonban a közös származás, faji hovatartozás, pontosabban ennek a hovatartozásnak a tudata, az etnicitás fogalmának tartalmába helyeződik. Nálunk is a nemzet (lat. *natio*) fogalma etimológiailag összefügg a nemzettel és születéssel (lat. *nascor*), sőt ide tartozik a származék, ivadék, sarj, utód sőt fajzat¹⁰ szinonima is, ez azonban nem azt jelenti, hogy a nemzethez csak az azonos származású emberek tartoztak. Ez éppen abból adódik, hogy a nagycsaládi és nemzetségi kötelékek még akkor is erősnek bizonyultak, amikor már a társadalmi kötelékek kezdtek dominálni. A külföld *gens*-nek nevezi az Európában megjelenő magyarságot, de ezt a megnevezést később ő is megtartja, midőn Európa szemében már rég nemzetté vált. Azonban épp a magyar nemzettel kapcsolatban idézhetnénk **Karinthy Frigyes**t, aki szerint két ember között nagyobb különbség van, mint két fajta között.

A nemzet mint kulturális és nyelvi közösség

A nemzet mint kulturális és nyelvi közösség esetében elsősorban meg kell keresnünk a kapcsolatot az „etnikai” és a „kulturális” jelzők között. Mert a nemzet főleg (szocio)kulturális közösség. A kultúra fogalma és a „kulturális” melléknév korunkban a leghasználtabb szavak közé tartozik. Mindennap használjuk őket és sokszor nem is nagyon gondolkodunk pontos értelmükön. A kultúra egyszerűen körülvesz bennünket, a kultúrába beleszületünk.

A kultúrszociológia a társadalomtudományok modern művelői szerint valóban elindult a szorosan értelmezett kultúrától a társadalmi magatartást, értékeket, normákat stb. magában foglaló, tágabb kategória felé haladó úton. Hangsúlyozzuk azonban, hogy ettől már csak egy lépés van az olyan kultúrakategória felé, melynek tartalma kiterjed az anyagi kultúrára is, tehát az ember mindazon képességére és tevékenységére, amelyek az élet fenntartását szolgáló objektívációk (javak) létrehozására és fogyasztására irányulnak.¹¹ Ez a tágabb kultúrafogalom a legelfogadhatóbb az etnoszociológiai elemzések számára is.

Ezek a meghatározások egyben rámutatnak arra, hogy a kultúra az emberi létnek nem elszigetelt része, amely szigorúan el lenne különítve a többi résztől. Az egésznek nem az elválasztott alkotóeleme, hanem olyan aspektusa, amely minden egyes részben megnyilvánul. **Vitányi Iván** gondolataihoz nyúlunk, aki nagyon helyesen és egyben érdekesen írja, hogy ha a társadalmat akármilyen kis részekre bontjuk, és amíg ezeknek a részeknek valós arculatuk van, mindig rendelkeznek kulturális (és egyben gazdasági és politikai) mozzanattal is. Csak az absztrakció talaján vizsgálhatjuk őket egymástól elválasztva.¹² Ha tömören akarnánk összegezni az előző gondolatokat, a kultúrát nagyon szoros kapcsolatban kell látnunk a társadalmi élet többi területével. Egy területet sem lehet izoláltan, elkülö-

⁸ Vö. pl. **László Gy.**: Árpád népe. Budapest, Helikon 1988, 13-24 o., Uő.: Góg és Magóg Népe. Trikolor Kiadó. é.n., 83-87. o.

⁹ **Rónay Jácint** például így ír: „A csontos, kiálló homlokot, mélyen fekvő tüzes, igéző szemeket, vastag szemöldököt, tömört bajuszt, horgadt sorsort, élénk arcélt és barna színt tán nemzetünk eredeti ismérveinek lehelne mondani.” Vö. **Rónay J.**: Jellemisme, vagy az angol, francia, magyar, német, olasz, orosz, spanyol nemzet, nő, férfi és életkorok jellemzése lélektani szempontból. (Győr 1847) In: Nemzetkarakterológiák. Budapest. Osiris Kiadó 2001, 96. o.

¹⁰ A régi magyar nyelvben a Mitsoda nemzet vagy? kérdés **Pápai Páriz Ferenc** szótára szerint ezt jelentette: Cujas és? - mitéle eredetű, mitéle „szerzet, fajzat” vagy?

¹¹ Lásd közelebb **Vitányi I.**: Az „Európa-paradigma”. Budapest, Magvető Kiadó 1986, 49-50. o.

¹² **Vitányi I.**: Az „Európa-paradigma”. Budapest, Magvető Kiadó 1986, 48. o.

nítve meghatározni, hanem mindig mint a többi területtel kölcsönösen kiegészített viszonyrendszert. Tehát keresnünk kell egy olyan közös hálózatot, amelyben ezeket a fogalmakat (kultúra, társadalmi élet, gazdaság, politika stb.) egyértelműen elrendezhetjük. Ezt a hálózatot olyan vonásokban találhatjuk meg, amelyek megkülönböztetik az ember létformáit az állatvilágétól. Az emberi kapcsolatok mindig az emberrel létrehozott objektívációk közvetítésére vannak alapozva (ezek lehetnek tárgyak, ugyanúgy mint a már említett ideák legkülönbözőbb formái: hagyományok, szokások, viselkedésmódok, szimbólumok, szimbólumokból létrehozott művek, intézmények stb.), illetve maguk ezek az objektívációk is. Az objektívációk sajátos, emberi „réteget”, közeget teremtenek, ami az ember és a „szűz” természet között terül el, avagy megismerő képességként közvetíti a „kanti” magánvaló világot. Tartalmában nagyon közel levőnek látszik ez a réteg ahhoz, amit a neves francia filozófus és antropológus **P. Teilhard de Chardin** nooszféra névezett, az emberi szellem szférájának. A nooszféra Teilhard szerint a Földet körülvevő „gondolkodó réteg”, a szellem egységesülő szférája. Mennyiségileg az emberivé vált Föld, sőt az emberivé vált természet, egyetemes, visszafordíthatatlan, csúcst jelentő perspektívákkal. Minőségileg pedig kozmikus értékű, a világ sajátos energiáját nyilvánító tényező. A társadalomfilozófia szokáscsélével ezt a réteget úgy is jellemezhetnénk, mint humanizált természetet vagy az ember szellemi objektíválását. Az emberi élet ebben a közegben zajlik, enélkül nincs emberi társadalom, nincs civilizáció, nincs kultúra. De ennek a rendszernek mindig más-más oldalát ragadjuk meg, ha a kultúráról, társadalmi életéről, gazdaságról vagy politikáról beszélünk, avagy úgy is lehet, hogy maga a megragadás hozza létre az ilyen-olyan arcú szellemi mozzanatot. Ha a gazdasággal van dolgunk, akkor azokat a folyamatokat vizsgáljuk, amelyek keretében az ember megtermeli és elfogyasztja azokat a termékeket (objektívációkat), amelyek az emberi lét fenntartásához szükségesek, illetve persze azokat az Adam Smith-féle luxusjavakat is, amik csak igen áttételesen, a luxusigények ereje miatt szükségesek. Ha a társadalmi életet, viselkedésformákat vizsgáljuk, akkor azokra az emberek közti kapcsolatokra, viszonyokra összpontosítjuk figyelmünket, amiket az említett objektívációk közvetítenek. Ha a politikáról beszélünk, akkor az objektívációk beszerzésére és a termelőik fölötti hatalomra irányuló törekvések és az ezekkel összefüggő utak és módszerek jutnak eszünkbe. De ha általában

beszélünk a kultúráról, akkor az emberek és az objektívációk közti kapcsolatok, viszonyok megszületését, megragadását igyekszünk bemutatni. Ami egyben azt is jelenti, hogy a kultúra nemcsak az embernek a szimbolikus jellegű objektívációkhoz (nyelv, művészet, tudomány, filozófia, vallás, erkölcs, jog stb.) való viszonyait tartalmazza és foglalja magában, hanem a társadalmi viselkedés kultúráját, a politikai kultúrát, szokáskultúrát ugyanúgy, mint az anyagi (tárgyi) kultúrát, amelybe beletartozik a termelés és a fogyasztás kultúrája is. Minden nemzet azokra az alkotásokra, amelyekkel kapcsolatba kerül, és amelyek a hatáskörébe tartoznak, rányomja sajátos bélyegét. A kultúra nemzetivé lesz, a nemzetnek saját kultúrája van. De nem valamiféle különálási igénnyel, hanem fordítva, a szinte végtelen kultúraalkotási lehetőségek sajátos útja-módja miatt, amit esetlegesen választva, kialakul végül a nemzetre jellemzővé váló sajátosságok együttese.

A kultúrának az a része, amely „felszívódik” a nemzetbe, amely észlelhető nyomokat hagy rajta, fejezi ki a nemzet etnicitását. De minden nép egyben mindig kitermel valami sajátosat, amellyel gazdagítja a saját és ezzel az egyetemes emberi kultúrát is. Az **etnicitást** ebben az értelemben úgy határozhatjuk meg, mint a **viszonylagosan zárt emberi közösség főleg azon kulturális jellegzetességeinek egységét, amelyekben különbözik a más embercsoportoktól**. A görög eredetű *ethnosz* szó magyar fordítása megfelel a *nép* fogalmunknak. Ide sorolhatjuk ennek latinos formáját is, az *etnikumot*. Az *ethnosz* vagy *etnikum* ebben az értelemben olyan történelmileg keletkezett emberi tömörülés, amelyre közös – a jelek és jelentések átadására szolgáló – szemiotikai rendszer jellemző (ez a jelek és jelentések átadására szolgál) és amely ma megkülönbözteti öt más etnikumoktól. Talán a legfontosabb, de nem az egyedüli vagy kizárólagos összetevője a szemiotikai rendszernek a **nyelv**. Beletartoznak azonban a szokások, magatartások, a használatba vett tárgyi világ hagyományos formái, de elsősorban a valódi vagy vélt **származásának tudata**. Az etnikum tehát egyben kisebb vagy nagyobb azonos származású embercsoport, melynek kultúrája különbözik a környezetétől és egyben azonos önmagáéval. Az etnikum jellege nemcsak a gondolatvilág halmazán, a mindennapi életet meghatározó szokásokon, a művészeti adottságokon és kifejezésük képességén alapszik. Az etnikum jellegéhez hozzátartozik az előző generációktól kikristályosodott formában örökölt sajátosságok, lelkiesség, alkotóképesség, erkölcsi és érzélemvilág egysé-

ges megnyilvánulása is. A nemzet létrejöttével tehát még nem szűnik meg szükségszerűen ennek az etnicitása, több etnikai jeggyel továbbra is rendelkezhet. Magyar viszonylatban is az etnikum a nemzet alkotórésze, legfeljebb történelmi-néprajzi eredete számszorgéból tér el a többségi magyar etnikumtól, valahogy úgy mint egykor a kunok, a jászok, a svábok, a szlovákok, a zsidók és így tovább.

Milyen vonásai vannak a nemzetnek mint kulturális közösségnek? Az eddigiek szerint a nyelvi fejleményeken, a beszédben, dalban és írásban közölt szellemi tartalmakon kívül főleg a kultúra olyan megnyilvánulásainak vonásai, jegyei, mint az öltözet, szokások, hagyományok (a különböző népviseletektől a lakodalmas szokásokig, az ételkészítési receptektől a szentek névünnepeinek dramatikus ünneplési szokásaiig, stb., amik elkísérik az embereket a születésüktől a halálukig). Közelebbről tekintve ilyenek például a kultúrába, a kultúrtudatba már beépült nemzeti színek, a nemzeti vallás sajátos jegyei, a himnusz, az állam címere stb., de a népi kultúra számos más alkotásai is. (Nálunk, magyaroknál nemzeti jegynek számíthatjuk például a szabadságszeretetet, amely az utóbbi 150 évben több egyöntetűen támogatott, ezért vértelen forradalomban nyilvánult meg, vagy az igen erős szellemi kulturális hagyományokat, a szentek névünnepeihez kötődő, Európában egyedülálló gazdag szokásokat, a mesei és mondakincsünknek a csillagos égi mitoszincset közvetítő mivoltát, a díszítőművészetünknek egyedülálló szimbolikáját, kifejezési és jelentésgazdagságát, táncművészetünknek csodálatos kifejező erejét és az élet részletes jelképi ábrázolási módját, egyáltalában véve az egész élet szakrális tisztaságát és komolyságát. De konkrétan persze a csikóbőrös kulacsot is vagy a székelykaput, amelyek szervesen beépültek népünk kultúrájába, és más, itt élő etnikumoknál nem lehet velük eredeti módon találkozni, viszont a népi kultúra több régi elemét átvette akár a szlovákság, akár a románság, és beépítette a maga népi kifejezőmódjába. Ezek a jegyek és szimbólumok a nemzet kultúrájához való tartozás igen fontos kellékei, melyek útján kifejeződik az egyénnek a közösséghez való tartozása. Ezek teremtik meg a lehetőséget annak, hogy az etnikum kijelölhesse határait az

elfogadottaknak és a kívülállóknak, vagyis befogadjon (vagy kirekesszen) valakit. Mindenesetre a magyar kultúra elképesztő gazdagsága megmagyarázza a magyarság és a magyar nemzet egyértelműen befogadó jellegét, igen hosszú időn keresztül, sőt azt is, hogy a magyar nemzet kebelén belül bizonyos etnikai eltérésekkel rendelkező embercsoportok egészen a nemzetté válásig felnőhettek, felemelkedhettek, amire szinte nincs is más példa a világban. Általában ezeken a nemzeti kifejezőmódokon keresztül kerülnek az etnikum tagjai olyan emberekkel is kapcsolatba, akikkel egyébként talán nem is érintkeznének. Éppen ezért a nemzeti kultúra jegyei és szimbólumai nagyon erős érzelmi töltetet hordoznak, és az utóbbi évszázadban kialakult és bizonyos körökben elterjedt gyalázásuk vagy adminisztratív felszámolásuk félelmet és dühöt válthat ki a nemzet vagy más etnikum tagjaiban. A modern – sokszor sajnos manipulált – nemzeteknél is szerepet játszanak olyan külsőségek, mint a ruházat, haj- és szakállviselet stb., amelyek egy sajátosan felszínes, felületes, sőt talán sekélyes szimbólumrendszer alkatelemei és demonstratív módon fejezik ki az etnikai közösséghez való ragaszkodást, nem ritkán mély gyökerekkel az adott közösség spirituálisan megalapozott ösztözetartozás-tudatában. Például az egyik, még a XX. század 90-es éveiben végzett kutatásunknál az etnikai identifikáció lehetséges jeleiről, tehát hogy egy véletlen találkozás folytán, milyen jelek szerint tudnák megkülönböztetni a magyar embert a más etnikumúhoz tartozóktól, sokan azt vallották, talán válaszkényszer miatt, hogy a magyar ember bajszot visel.¹⁰ Ez természetes, hisz az emberek mindig azzal definiálják magukat, ami megkülönbözteti őket másoktól.

Bár bizonyos nehézségek merülnek fel, hogy közös nyelvvel rendelkező közösségként jellemezzük a nemzetet, korunk szociológusai a nyelvet mégis fő és lényeges nemzeti jegynek tekintik. Azért lehet ez így, mert a beszéd és a nyelv az egyik legfontosabb emberek közötti kommunikációs eszköz. A nyelven kívüli kommunikáció egyelőre elképzelhetetlen. Más kérdés, hogy a beszélt nyelven kívül létezik még több más fajta is, a képi nyelvtől a gesztusnyelvig, a táj nyelvi közléseitől az ezotéria nyelvégig, ahol állítólag nincs szükség fordításra, tolmácsolásra. Ám még bizonyos meg-

¹⁰ Csámpai O.: Viharvert nemzettudat (Az identitástudat és érzésvilág Zoboralja magyar falvaiban). Pozsony 1994, 68-70. o.

érzések, sejtések is csak akkor jutnak el a tudatig, ha nyelvileg is megfogalmazódnak.

Általában a társadalmi kommunikáción az ismeretek és információk közlését, átadását értjük az egyének vagy társadalmi csoportok között. A figyelmes olvasó bizonyára észreveszi, hogy mind a latin változatban mind a magyar megfelelőjében ott van a köz-, közös szógyök (communis). Ez arra utal, hogy az információ **közlésben** a résztvevőknek valamiben **közösnek** kell lenniük. Ez esetben jelen van az adott etnikum nyelve. A nemzet tehát elsősorban nyelvi **közösség**.

A nyelvvel kapcsolatban a nemzet esetében szükséges ezeket a további mozzanatokat kihangsúlyozni: A felvilágosodás óta egyre több gondolkodó hangzott, hogy a nyelv a nemzeti együtartozásnak a legalapvetőbb jegye. A nyelv egyfelől lelki jelenség, de nem az egyén, és nem is a tömeg pszichikus funkciója, hanem a közösségé. Ha valamely közösség elhanyagolja nyelvét, ha tagjai nem kommunikálnak egymással, hamarosan gyengül a közösség tudata is. Ennek a fordítottja is érvényes és teljes egészében vonatkozik a nemzetre. **A nemzet, amelynek gyenge a nemzeti tudata, pusztulásra van ítélve, főképp ha olyan más nemzet közelében él, amely erős nemzettudattal rendelkezik. A nyelv a nemzeti önvédelem egyik legfontosabb fegyvere, mert erőteljesen és hosszú ideig képes ellenállni az asszimilációnak. A nemzetben, mint kulturális közösségben, gyorsabban halványulnak el az anyagi kultúra emlékei, de az anyanyelv tovább él a családokban, népdalokban, az emberek mindennapi imáiban. A nyelv egy magát élő közösségnek tudó embercsoport legnagyobb közös alkotása. Folyton változó, önmagával mégis azonos, sokszor veszélyeztetett, de magát annál inkább megőrző alkotás, mert a közös hagyomány és a jövőért való vállalkozás hordozója.**

A nyelv főleg a közös tevékenység folyamatában alakul ki a társadalmi kapcsolatokban mint az információcsere eszköze. Aszerint, miként működik, milyen mértékig beszélnek az emberek az adott nyelven, olyan mértékig egyesíti az embereket a nemzetbe mint szociokulturális közösségbe. Gondolkodni, álmodni a legszebben csak a nemzet nyelvén, az anyánk nyelvén lehet. Az anyanyelv fogalmába bekerült minden, ami a nemzetben való gondolkodás értelmi és érzelmi oldalát

fejezi ki (igaz ugyan, hogy a nem hivatalos nyelvnek számító, nagyobb érzelmi töltetű anyanyelv mint egyéni nyelv nem teljesen azonos a nemzeti nyelvvel, amelyet többek között az iskola – mármint ha van például magyar iskola – közvetít, de ugyanúgy a többi intézményszerűsített közhatás, például a média, s az intézményszerűsített forma népszerűsítésén túl éppen a – jobb–rosszabb – politikai tartalmak elsajátíttatása, megemléstése a feladata). A történelem folyamán a nyelvek megosztása a világon mindig is a hatalom megosztását tükrözte. A legszélesebb körben beszélt nyelvek, birodalmi államok nyelvei voltak, melyek aktívan szorgalmazták nyelvük használatát más népek körében. **S. P. Huntington** szerint ahogy a Nyugat ereje fokozatosan csökken a többi civilizáció erejéhez képest, az angol és más nyugati nyelvek használata más társadalmakban – és a társadalmak közötti kommunikációban – szintén lassan fogyatkozik fog.”

Nemzeti jellem és arculat

A nemzeti azonosságtudat

A nemzetet mint kulturális közösséget olyan további vonások jellemzik, amelyek szorosan összekapcsolódnak ennek a közösségnek szellemi–kulturális, illetve szociálpszichológiai arculatával. A nemzethez az egyének főleg szellemileg és lelkileg tartoznak. Feltehetjük a kérdést: létezik-e olyasvalami, mint a nemzeti gondolkodás és viselkedésmód kulturális–történelmi genotípusa? Úgy véljük, igen. A közös társadalmi–gazdasági kapcsolatok, a közös nyelv vagy akár a közös földrajzi terület (a hazának vallott szülőföld) mellett a közösségben kialakul egy sajátos szellemi–lelki arculat, jellemvonás vagy karakter is.

A szociológia terén végzett empirikus kutatások is bizonyítják a sokak által említett tényt, hogy az egyén vagy mikroközösség akármilyen hosszú időn át élhet a másik nemzet hatásköre alatt, érintkezhet annak tagjaival, rokoni kapcsolatokat köthet velük, elsajátíthatja nyelvét, megtanulhat mindent, ami a másik nemzet múltjára és jelenére vonatkozik, sőt utánozhatja szokásait, de mégsem válik ennek a csoportosulásnak a tagjává, ha számára idegen marad az, ami csak nehezen határozható meg, de ami mégis létezik – tehát, az archaikusan hang-

¹¹ V.ö. Huntington, S. P.: A civilizációk összecsapása és a világrend átalakulása. Budapest. Európa 2002, 89. o.

zó nemzeti szellem, amely magában foglalja a sajátos jellemvonásokat is. A számbeli kisebbségben élő nemzetrészek tagjainak a tapasztalata sem sokban különbözik a leírtaktól. Ez a szellemiség nem üres fikció, hanem van reális tartalma, főleg értéktartalma. A nemzeti szellem főleg értékeket, eszméket, célokat tartalmaz, melyek megkövetelik az egyéntől, a csoporttól a megvalósításukat, az emberbe beleplántálják a törekvést, hogy az életét felemelje a természeti állapotból, hogy megneemesítse és az egész természeti világot átalakítsa ezek szerint az eszmék szerint – tehát átszellemesítse.

Jeles magyar gondolkodók már többször feltették a kérdést: mi a magyar? A két háború közötti években ez a kérdés szerves részévé vált **Szekfü Gyula** filozófiai aláfestésű történelemszemléletének éppúgy, mint **Prohászka Lajos** filozófiai nemzetkarakterisztikájának vagy **Karácsony Sándor** reformatori–profétikus életfilozófiájának. Megkérdezte **Ady Endre** is, csak másra vetette a hangsúlyt: Mit ér az ember, ha magyar? És megfogalmazódtak a válaszok is, annak ellenére, hogy már **Babits Mihály** fölkhívta a figyelmet e kérdés föltevés módjának a veszélyeire, mert szerinte – voltaképp magunk sem nagyon tudjuk, mit kérdezzünk.

Mi csak néhány, a felvetett problémakörrel összefüggő választ említnék:

1. A magyar egyfelől levetkőző, meghódoló alázattal éretlen és parlagi a Nyugat kultúrájával szemben, másfelől dacos, amikor ősi erejének zúzóadását félti tőle. Állandóan menekül a valóság elől a „dicső” nemzeti múltba és kesergésbe – Prohászka Lajos szerint. Prohászka keresi az okot is, de a német szemlélet fékezi őt ebben: – rokontalan és magára hagyatott, sőt nem szívesen tűrt jövevény a magyar.

2. Karácsony Sándor a „magyar észjárásra” szellemi–lelki magyarázatot kíván adni. Szerinte van összefüggés a vér (eredet), a sors, a körülmények és a szellem között, de ez az összefüggés éppen a fordítottja a föltételezettnek. Nem a sztyepp, a nomadizálás alakította a magyar lelket, hanem a magyar lelki alkat bírta ki és élte a pusztai nomád életet. Őri lélek a pusztai lelke, egyedül parancsol a maga legelőjén (A magyar világnézet).

3. Voltak törekvések a magyar szellemi, lelki arculat jellemzésére régebben is. Ezek közül kiemelkedik a **Széchenyi** által feltárt nemzeti jellemhibáink felsorol-

tatása. Ezek egyrészt a „keleti raj”-ból eredők, a régből hozottak, másrészt az utolsó évszázadokban kifejlődöttek. Széchenyi hangsúlyozta őket, mert ebben látta a gyógy módnak a megtalálását is. Ezek többek között a keleti lustaság, elbizakodottság, nem tanulás, patópájkodás, szalmalángszerű föllángolás, széthúzás, illetve a (lelki) elpuhulás, a (politikai) ellustultság és a (fizikai) enerváltság (Hunnia). Visszatérve Karácsony Sándorhoz, az ő értékelése inkább pozitív. A Széchenyi által fölrott hibák is magyar tulajdonságok, de nem bűnök, hanem inkább erények. A „szalmaláng” szerinte inkább bravúr, a „patópájkodás” időtlen, passzív rezisztencia, amely a magyar észjárás jellegzetes alkotóeleme, a „széthúzás” az általa sokat hangoztatott és szociológiai precizitással elemzett társadalmi alapviszonyoknak, és a magyar észjárás elismert pozitív jellegzetességének, a mellérendelő elvnek az érvényesülése. Széchenyi sem mindenben negativista: megtalálta a magyarságban a nyíltságot, az egyenességet, becsületességet, bátorságot, a mások iránti tapintatot.

4. A világ nagyjai közül is sokan rámutattak a magyar jellem vonásaira. A példa okáért csak egyet: „Nagyot tenni és erősen szenvedni: ez a magyarság” – **Pacelli** bíboros, a későbbi **XII Pius** pápa mondása.

Tény az, hogy a felvázolt szellemi–lelki vonásokat a szociológia eszköztárával felmérni nagyon bonyolult feladat. Az erre való objektív törekvés inkább spekuláció lenne, mert a jellemvonások fel- vagy beismérése mindig az egyén vagy csoport szubjektivitásán alapszik. A probléma szemszögéből azonban nagyon ösztönzők a nemzethez való tartozás tudatának és az ehhez kapcsolódó érzéseknek a múltbeli vizsgálatai.

Csepeli György elemzései a XX. század 70-es éveinek végén végzett ilyen irányú vizsgálatok alapján¹² arra engednek következtetni, hogy a magyar társadalom túlnyomó többségében az elmúlt szocialista rendszerben is élt a nemzeti összetartozás tudata, és ezt pozitívan értékelték. A megkérdezettek 94%-a egyetértett azzal az állítással, hogy „jó érzés magyarnak lenni”, és csak 3%-a nem értett ezzel egyet, míg a fennmaradó 3% nem tudott határozott választ adni. Arra a kérdésre, hogy „a magyarok milyen tulajdonságokkal jellemezhetők leginkább”, a megkérdezettek többsége (65%) csak pozitív tulajdonságokat említett. Csak egy kis töredék (8%) adott egyértelműen negatív választ, és egy jelen-

¹² V.ö. Csepeli Gy.: Nemzeti tudat és érzésvilág. Budapest, Műzsák Közművelődési Kiadó é.n. 59, 73. o.

tős rész (19%) pozitív és negatív tulajdonságokat is említett válaszában.

A XX. század végén végzett empirikus kutatások is bizonyítják, hogy az etnikai összetartozásnak többféle megnyilvánulása lehet – a pozitív etnocentrizmustól az etnikai közömbösségen keresztül egészen a szélsőséges etnocentrizmusig. Egyben az is bebizonyosodott, hogy az elszakított magyarság körében továbbra is erősen él az etnikai együvé tartozás tudata. Amikor Zoboralja magyar lakosságánál az emberiség nemzetekre való felosztása tényének elfogadását vagy el nem fogadását vizsgáltuk, a megkérdezettek 73,7%-a ezt a tényt helyesnek és hasznosnak tartotta, mert „így az ember tudja, hol kell keresnie védelmet és barátait”.¹³ A társadalmi igazságosság mellett a nemzetet vélik az egyik legfőbb emberi és európai értéknek. A nemzet túlélte a forradalmak viharait és a tartalmát sem lehet kétségbe vonni. Igaz ugyan, hogy a nemzet történelmi kategória, de ha elképzeljük, hogy földünkön manapság több ezer nyelven beszélnek, ez ugyanannyi kultúrát is jelent, amelyek között vannak bizonyos különbségek. A nemzet így a kultúra sajátosságainak hordozójává válik, s egyben garanciája létezésének, megmaradásának. A globalizációs tendenciák ellenére a nemzet továbbra is a társadalmi, gazdasági és politikai élet egyik meghatározó szervezeti formája marad, és ezidáig a közösségek identitásmegőrző törekvéseit is csak ő tudja hatásosan biztosítani. Az említett vizsgálat során a megkérdezettek 18,6%-ának volt az a véleménye, hogy a nemzetek léte az emberiség megosztottságához és gyűlöletéhez vezet. Csak 7,7% adott semleges választ, illetve nem tudta ezt a kérdést megítélni.

A nemzeti szellemhez, a nemzet lelki alkatához nagyon közel áll a **nemzeti azonosságtudat**. A nemzetet nem lehet szabályokkal, rendeletekkel, (nyelv)törvényekkel megteremteni, mint ahogy a szellemét, a tudatát sem lehet ily módon megváltoztatni. Nem lehet egy nemzetet megsemmisíteni mindaddig, míg egyetlenegy tagja él, akinek nemzeti tudata van. Másfelől, csak a nemzeti tudatot birtokló társadalomban születhetnek nemzetépítő

alkotások. Radics Géza a nemzettudatot világosan és félreérthetetlenül így definiálja: „A nemzettudat egy egységes és átfogó, alkotótólítetű nemzeti önismereten alapuló közösségtudat. Az együvé tartozás tudata, amelynek jegyében vállaljuk a közös sorsot, és amelyet birtokolva egy nép képes megoldani nemzeti sorskérdéseit.”¹⁴ A kulcsszó szerinte tulajdonképpen nem is a nemzettudat, hanem a nemzeti önismeret.

A Szent Korona-eszméből eredő „hungarus” nemzettudat, amely az ország különböző nyelvű lakosait mind az egy magyar nemzet tagjaiként tekintette, nem képmutatásból eredt, hanem meggyőződésből. A magyarság mindig befogadó nemzet volt, nem kirekesztő. A „hungarus”-tudat különböző etnikumokat integráló tudat is volt. István király intelmeihez híven az ország a menekült befogadta és képes volt úgy integrálni őt a nemzetbe, hogy nem kényszerítette nyelve és szokásai feladására. De ugyanakkor kihangsúlyozta: a befogadást a kiváló, s a kiválóság révén hasznos tulajdonságok szerinti válogatásként kell érteni,¹⁵ nem pedig a nemzeti egység fellazításaként. Mert a nemzetet csak magyar módra, őseinket, hagyományainkat követve kell vezetni.

Az utóbbi idők eseményei a nemzeti azonosságtudat egyik fontos összetevőjére irányítják a magyarsággal foglalkozó szociológusok figyelmét. Éspedig a lét és a megmaradás fontosságának a tudatosítására. Ugyanis nemcsak a határokon kívül élő magyarságnál, de az összmagyarságnál is rendkívül nagyarányú mennyiségi fogyás észlelhető, és fennáll a veszély, hogy ezt minőségi fogyás is követni fogja.

Bizonyára elképzelést tudunk alkotni a nemzeti tudat bővebb tartalmáról. Ennek ellenére röviden szót ejtenénk egyik fontos összetevőjéről, éspedig a nemzet tagjainak küldetésstudatáról.

Véleményünk szerint éppen a nemzet küldetésének a felismerése, tudatosítása az alapja a nemzeti öntudatnak, és bizonyos értelemben erre épülnek az azonosságtudat további elemei is. A nemzet lényege kötődik e tudatnak a felélesztéséhez. Tehát a nemzet nemcsak hogy tudomásul ve-

¹³ Csámpai O.: Viharvert nemzettudat (Az identitástudat és érzésvilág problémái Zoboralja magyar falvaiban). Pozsony 1994, 54-55. o.

¹⁴ Radics G.: Eredetünk és őshazánk. Körösi Csoma Sándor Cultural Society 2002, 186. o.

¹⁵ István király az intelmekben ugyanis nem „vendégekről és jövevényekről”, nem egész néprésekről, nemzetségekről beáramlásának és befogadásának kívánatosságát tükrözi. Nem populusról, nem gensről szól. A latin szöveg eredeti: „in hospitibus et edventilis viris tanta inest utilitas...”. Az idegenek körét férfiakra és ezeken belül katonákra, harcosokra, vitézekre szűkítette le. V.ö. Szádeczky-Kardoss I.: Szent István és az idegenek. In: Turán 1998/4., 13-19. o.

szi önmagát mint közösséget, de bizonyos szerepeket is lát maga előtt, amelyekről meg van győződve, hogy az emberiség elvárja ezeknek a teljesítését, mi több – transzcendens értékeként kezeli őket. Hozzátehetjük, hogy a történelemben sem minden esetben a mintát kell keresni, nem azt kell megtalálni. Egy üzenetet kell megfejtetni, azt az üzenetet, amely a régmúltban fogant és a jövő felé mutat. Azokat a maradandó, tartós értékeket, jellegzetességeket, sajátosságokat kell megtalálni, amelyek azt a kultúrát, amelyet magyarnak tudunk, létrehozták, fejlesztették és ezek nyomán tovább fejlődhet a jövőben.

Valójában, a küldetéstudat, az egyik fő meghatározója a nemzet cselekvésének, kreativitásának. Amíg ez ki nem kristályosodik, ki nem forr, addig nem is beszélhetünk a szó szoros értelmében a nemzeti öntudat magas fokáról. A magyarság szemszögéből ez egy különálló szociológiai probléma, amelynek megoldása további elemzéseket igényel. A magyar irodalomtörténet szemszögéből kíván ösztönzőerőként szolgálni ebben *Nemeskürty István* egyik munkája¹⁰, amely küldetéstudatunk fejlődésének áttekintése. Felvonultatja küldetésünk megfogalmazóinak sokaságát, akik rámutatnak ennek a lényegére és pozitív tartalmára. Anonymustól és Kézai Simontól kezdve, Zrínyin, Otrokocsi Főrös Ferencen, Berzsenyin és Széchenyin keresztül Teleki Pál és Bethlen Istvánig, hogy csak néhányat ragadjunk ki. Ők a művészek, a tudományok és a politika szókincsével fejezték ki azt, amit a modern tudomány szóhasználatával így fogalmazhatnánk meg: értelmesen közvetíteni Kelet és Nyugat között, és ezen belül egyeztető fórummá lenni különböző társadalmi, etnikai és vallási csoportok között, kialakítani egy hatásos együttműködést a Kárpát-medencei néptömörülések javára. A nemzet földarabolása azonban szükségessé tette az elszakított nemzetrészek küldetésének a megfogalmazását is; ez azonban gyakran hiányzik. Annak ellenére, hogy a magyarság körében vannak csoportosulások, közösségek, melyeknek már hagyományosan példamutató öntudatuk van, de ezeket a feladatokat, szerepeket, tehát küldetésüket nem tudják mindig felismerni, tudatosítani, sőt megfogalmazni sem. Létezik tehát bizonyos fokú identitászavar. Sokszor a többségi nemzet fogalmazza meg, mit vár el a más nemzetektől, ez pedig

megelégszik azzal a megfogalmazással, hogy küldetése: a kisebbségi sors vállalása. Pedig minden társadalmi szerepnek legalább három fontos mozzanata van: környezetünk elvárásai velünk szemben, saját elképzeléseink feladatunkról, és nem utolsósorban a szerepkör valós teljesítése. Szükséges és időszerű e témával foglalkozni már csak azért is, mert sokan borulatóan figyelik a körülöttünk zajló eseményeket, amelyekbe csaknem genetikai információként épültek bele a „magyarságnomortó” törekvések. Ugyanakkor a nagyobb geopolitikai egységek kibontakozásában is benne rejlenek a veszélyek, amelyek a magyar szellem és etnikum eltűnéséhez vezethetnek. Éppen ezért van szükség a küldetéstudat felelevenítésére, hiszen nekünk itt nemcsak fennmaradnunk és túlélnünk, hanem Széchenyi szavaival „alkotni, teremteni kell”.

Összegezve tehát, a nemzetnek mint küldetés-közösségnek lényegi tartalma ezeknek a szerepeknek a tudatosítása, az a meggyőződés, hogy az emberiség elvárja a teljesítésüket. **Nemzetről akkor beszélhetünk, ha már nemcsak az egyén felelős a közösségnek, hanem a közösség is felelős, de az egész emberiségnek.**

Kultúra, vallás és azonosságtudat

Újból meg kell ismételni, hogy a nemzetet elsősorban kulturális jegyek alapján lehet azonosítani, amelyek megelőzik a más azonosítási – szociális, gazdasági, és az önálló, elkülönült kultúraterritóriának tekintett vallási stb. – ismérveket. Itt azonban meg kell jegyeznünk, hogy minden kultúra magán hordja annak a vallásnak a bélyegét, amelynek a hatásköre alatt működik. Ebben az összefüggésben felvetődik a kereszténység és a magyar nemzeti kultúra viszonya.

Igen bonyolult, de a szociológia szempontjából fontos viszonyrendszerrel van szó, mert a nemzet tagjainak vallása nagyban hozzájárul azonosságtudatuk alakulásához. A magyar nemzet fejlődésében a főirány ebből a szempontból: az I. (Szent) István által elfogadott római kereszténység, amely tulajdonképpen az állami vallás szerepét vállalta magára. A magyarság ez előtti régebbi vallása jórészt ismeretlen előttünk, s bizonyára nem véletlenül. Legalább két okra gondolhatunk. Az egyik a (legalább pannóniai) kereszténység és a kereszténységhez közeli vallási tanok megléte. A másik,

¹⁰ *Nemeskürty I.: A bibliai örökség (A magyar küldetéstudat története). Budapest, Szabad Tér Kiadó 1991.*

hogy eredetileg a magyarság ismeretei nem vallási, hanem tudományos jellegűek, mint azt számos körülmény egyébként bizonyítja. E tudás nem vesztette el értelmét sem a honfoglalás előtt, sem utána, s egyes ősi elemei (amit sokan ősvallásként értelmeznek) nem mondtak ellent a keresztény tanoknak. A kereszténységben találták meg az ősi tudáshoz, hithez legközelebb álló eszmevilágot, bár megemlítendő, hogy annak felvételéhez politikai okok is vezettek. Többek között a manicheizmus¹⁷ volt az a vallási irányzat, amely bizonyára eljutott eleinkhez, de erejét veszítette az új területen, bár elemei több évszázadig, főleg a népi kultúrában, továbbéltek.¹⁸ Korábban e területen az arianizmus is mély nyomokat hagyott. A bizánci kereszténységet külső és belső politikai okok miatt nem sikerült az országnak teljesen adaptálnia.¹⁹ A budaizmus (vagy buddhizmus) elemei ugyan tápanyagként szolgálhattak²⁰, de nem volt erejük teljesen kibontakozni, és a rabbinikus judaizmus és a mohamedán eszmék sem sugároztak pozitív hitet. Hit nélkül viszont egy nép, egy nemzet – abban a korban – nem élhetett. Ezért is vette fel István (Géza–István és Vajk–István) a római kereszténység krisztusi tanítását. A magyarság bizonyos része azonban hamar fölismerte a római katolikus vallás ideológiai tartalmát is: a világuralmi törekvést, amelynek eszköze a Német–Római Birodalom volt, a magyar valóság felszámolásával. E fölismerés nyomán mutatkozik meg az a tendencia, amely a honfoglalás előtti hagyományokat továbbra is fönnt akarta tartani. Ez egyrészt a viszonylagosan független magyar egyházszervezetben nyilvánult meg a keresztény eszméket tükröző sajátos vonásokkal, mint pl. a szent királyok tisztelete, Boldogasszony-kultusz, Szent Korona-eszme stb. Másrészt a később megjelenő reformáció eszméiben testesül meg, mi több, a református (kálvinista) vallás vált a népi–nemzeti értékek hordozójává, bár, és ezt nem szabad elhallgatni: a valós nemzeti hagyományokból sok az áldozata lett. A keresztény–keresztény

szókettős így a magyar kultúra vallási megosztásának a jelévé is vált. Ez a különleges kettősség csak a magyar nyelv tulajdona, más nyelvekben nincs semmiféle párja.

A történelemtudomány, de főleg a vallástörténet szemszögéből nagyon ösztönzők azok az észrevételek és állítások is, hogy a honfoglalás előtti magyarok vallása az egyistenhit volt. Helyesbíteniük illenék tehát a pogány megnevezést, mert ősünk nem voltak „istentelenek”. Ugyanakkor itt az ideje arra is rámutatnunk, hogy ha a több ágú magyar őstörténetet valljuk, akkor akár a honfoglalók által felkeresett lakosság, akár maguk a honfoglalók körében bizonyára többféle vallás is, illetve a valláshoz többféle viszony is meg volt található. Egyébként az egyetemességre törekvő katolicizmus vitathatatlannal mellőzi a nemzeti eszmét, még ha nem is helyezkedik vele szembe. Ez akkor is érvényes, ha napjainkban ennek és a többi keresztény vallásnak sikerült betöltenie bizonyos fokig és módon az űrt, amely az elmúlt évtizedek során létrejött a nemzeti tudat ápolásának elhanyagolásával. Mindenesetre az etnoscológiai vizsgálatoknak fel kell mérniük, hogy az oktatási, nevelési és szocializációs intézmények között az egyházaknak milyen szerepük van a nemzeti–etnikai azonosságtudat megőrzésében.

Visszatérve a kultúrához, ez meghatározott szerepet, sajátos funkciót tölt be. Közös nevezőjük ezeknek az egyén és közösségek művelése és humanizálása, melyek számára a kultúra a valóság el-sajátításának sajátos eszközévé válik. Az erkölcsi alapelvek valamiféle tárházát képezi, azoknak a szabályoknak az őrzője, amelyekkel a közösség kitűzi saját erkölcsi „univerzumát”, előírja, mi a helyes és mi helytelen, melyek az elfogadható vagy nem elfogadható viselkedésmódok. A kultúra működési hatása a nemzet ún. érzelmi–indulati, affektív dimenzióját teremti meg. Az érzelmi–indulati, affektív megnyilvánulások valamiféle összefogó ka-

¹⁷ A manicheizmusról lásd közelebb Érdy, M.: *Manichaeans, Nestorians, or Bird Costumed Humans in their Relation to Hunnic Type Cauldrons in Rock Carvings of the Yenisei Valley*. Eurasian Studies Yearbook. Indiana University. Décsy, Gy. Editor. Bloomington, Indiana. 68 (1996). 45-95. o.

¹⁸ A magyar szóhasználatban még mindig él a „Mi a Manó”, „Táncol, mint a Manó a cserfa tetején”, vagy „Amikor még Manó is a bőrén járt” mondás. Tudvalevő ugyanis, hogy Kr. u. 277 körül, valószínűleg az újperzsa szaszanida dinasztiaiból származó I. Bahrám uralkodása alatt, elrettentésképpen meggyújtatták Manit, bőrét szalmával kitöltve, városról városra küldték és a fák tetejére aggatták.

¹⁹ Mindenesetre a köralakú, nyolcasalakú, négykaréjos és a mágikus csomót mutató alaprajzú templom – amiből elég sok megmaradt, s ami mellé Géza „volt olyan gazdag”, hogy a téglalakú templomokat megépíttesse – a kereszténység valamelyik keleti változatához köthető.

²⁰ A budaizmusról lásd közelebb Lükő G.: *Buddhista korszakunk emlékei az V.-XIII. századokból*. Kézirat.

pocsként hatnak a nemzet tagjai között, biztosítják túlélését, és befolyásolják további fejlődését. Ennek a dimenzióknak keretében az adott nemzet (vagy más etnikai közösség) tagjai nagyon szorosan kötődnek egymáshoz, és összefűző köteleiket saját identitásuk részének tartják. Bizonyos értelemben meghatározzák a nemzet létének a határait. De mivel ezek a határok könnyen sebezhetőkké, áthághatókká válnak, a nemzetek állandóan veszélyeztetve érzik magukat.

Nemzet és politika

A legnagyobb veszélyt jelentik számukra a többi közösség vélt vagy valós igényei és követelése, törekvései. Ebben az esetben a nemzet minden eszközt fölhasznál létének védelmére. Ez azt jelenti, hogy a kultúrába egyfelől kifejezetten politikai elemek kerülnek és amellettszükségszerűen létrejönnek a nemzeti önvédelem politikai eszközei.

A magyarság esetében már nagyon korán felébredt a szunnyadó politikai tehetsége az idegenek fenyegető támadására és ellenhatásként tudatosodott önrendelkezési hajlandósága, amely létrehozta az önálló államéletet. A magyarság eddigi tényezői, a vérrokonsági szervezet és a törzsfői hatalom ugyanis ekkor már elgyengülőben voltak²¹, bár, amint ezt említettük, ezek még sokáig továbbéltek, de már inkább mint gazdasági tényezők. A magyarság önrendelkező politikai akarata Árpád és utódai vérében összpontosult és István volt az, aki ennek európai értelemben állami keretet adott.

A politikának a rendiség korában is nagy szerep jutott. A rendiség akkor született meg, amikor az egyházi és világi nagybirtok politikai súlyt kapott és elismerést kaptak a később kialakuló nemesi rend politikai kiváltságai.²² A nyugatihoz képest a magyar rendiség később sajátos intézmény volt, hiszen rendi jogait az ország határain kívül (Bécsben) székelő hatóságok ellen védelmezték, ami azt is jelenti, hogy önrendelkezési jogukért, a nemzet államiságáért is kiálltak. A nemzeti önrendelkezés politikai megnyilvánulásai voltak a későbbiekben az egyéni hőstettek (Zrínyi Szigetváron, Dobó Egerben, Losonczi Temesváron), továbbá az előkelő családoknak a példája és helytállása olyan érzelmi értékeket volt képes létrehozni, amelyek aztán a fej-

lődés folyamán a nemzet egységét újra helyreállították. De a XVIII. század végén és a XIX. század elején Európa fejlődésében új jelenség ütötte fel a fejét – a polgári forradalmakkal járó társadalmi átalakulás. A Habsburg politika reakciója a központosítás volt a magyar nemzeti élet megnyirbálásával, a második jobbágyság elnyomó intézményével. A rendi társadalom ebben az esetben ugyan már nem volt kellően rugalmas ahhoz, hogy a bécsi központosítás rendszabályait hatástalanítani tudta volna, ám az egész nemzet igen, és elég hamar válaszolt az őt ért sérelemre. Modern alkotmányos államra volt már szükség, amely azonban a magyar valóságban megintcsak sajátosan alakult.

A magyar nemzeti újjászületés egyik forrása a nyelvi és irodalmi megújódás volt, karöltve azzal az erkölcsi erővel, amely már ezer év óta vállain hordozta a magyar államiságot. A rendi nemzet képes lett volna reformok segítségével modern nemzetté átalakulni, ami részben meg is történt. Bécs abszolutizmusa azonban annyira felgyorsította a történéseket, hogy a forradalom és a szabadságharc elkerülhetetlen volt. A magyarság törekvéseit sajnos nem értette meg minden nemzetiség, mert akkor már nem volt meg bennük a politikai akarat felsorakozni a magyarság mellé, illetve hittek a Bécsből táplált ellenpropagandának. Ez a belső bomlás vezetett el a későbbiekben is, majd a Nagy Háború után, a tragikus trianoni nemzeti tér- és ember-vesztéshez. De még ezek után is volt politikai érzék a katasztrófától szétrobbantott állami rendet és nemzeti életet helyreállítani. A 30-as évek fő nemzet-politikai eszméje a kultúrfölény-gondolat volt, melynek értelmében a magyarságnak szellemi teljesítményeivel kell és lehet visszaszerezni a nemzetek közti vezető szerepet.

A második világháború után az önálló nemzeti politika helyébe a nemzetköziség lépett, amely nem sokat adott az elszakított magyar nemzetrészek politikai igényeire és törekvéseire. Sőt még tápot is adott az imperialista jellegű, a győztesek közé emelt nemzetek gögös, fékevesztett magyarellenességének, nagy tragédiákat okozó megtorlásainak, intézkedéseinek. A szocialista-kommunista diktatúrák nacionalista diktatúrákként működtek a trianoni utódállamokban, most már a világhatalmak elnéző politikájától támogatva. A XX. század 90-es éveiben végbement társadalmi változá-

²¹ Szekfű Gy.: A magyar állam életrajza (2. kiadás). Budapest, Dick Manó Könyvkereskedése 1923, 28. o.

²² Ezekel II. András király az 1222-es Aranybullában biztosította mint a korábbi királyi szolgák általános érvényű kiváltságait.

sok felvetették a magyar nemzet politikai határokon átívelő újraegyesítését – nemes elképzelés, amely azonban csak akkor valósulhat meg, ha a politikai elit értékesíteni tudja mindazon tapasztalatokat, amelyek a magyar évszázadok során felhalmozódtak.

Összegezve tehát, a politika nem valami idegen elem, amely bekerül a nemzetbe, hanem annak szerves alkotóeleme, a nemzeti sors intézésének a módja és eszköze. A politika a modern korban főleg a nemzetállam feladatkörében nyilvánul meg, amely erősebb szervezethez van alapozva, mint az állam minden előbbi formája. A nemzetállam feladata a nemzet védelme, az erkölcsi rend és identitás megvédése, tehát ennek a védelemnek nagy hatékonyságot kell felmutatnia.

Meg kell említeni, hogy hagyományos értelemben a politika a hatalmi és gazdasági érdekekből ered. **Max Weber** a politikát úgy jellemzi, mint törekvést a hatalomból való részesedésre vagy a hatalom – akár államok, akár az államba tartozó embercsoportok közti – megosztásának befolyásolására.²³ Döntő eszköze az erőszak.²⁴ A hatalom nem más, mint a történések folyamatának ellenőrzőképessége. Hatalommal rendelkezni azt jelenti, hogy az egyén vagy csoport képes erőt venni a történéseken, a magatartásokon, irányítani, meghatározni és szabályozni, tehát ellenőrizni is azokat. A magatartások késztetéssel, kényszerítéssel vagy figyelmeztetéssel változtathatók meg, és ez megköveteli, hogy a hatalom gyakorlója rendelkezék katonai, gazdasági, intézményi, demográfiai, technikai vagy egyéb forrásokkal.

A politika tartalmába kerülnek azok a változások, amelyek veszélyeztetik az etnikum kultúráját. Ezek lehetnek olyan gazdasági vagy műszaki változások, amelyek befolyásolják mindennapi életét és kényszerítik, hogy új szabályokat, viselkedési normákat hozzon létre, szegje meg a megszokott hagyományokat, szokásrendszereket. Az etnikum politikailag kezd gondolkodni, létezése védelmének érdekében politikai eszközökhöz nyúl, meghatározott politikai igényei vannak. Ez az a mozzanat, amikor az etnikai közösséget valójában nemzeti közösségnek, nemzetnek lehet nevezni. **Schöpflin György** nagyon találóan definiálja a **nemzetet politikailag gondolkodó és cselekvő kulturális**

közösségnek. Szerinte a nemzetek különféle jegyek szerint határozhatók meg, ezek közül azonban döntő a valamely konkrét területhez fűződő viszonyuk, és az az igényük, hogy ama terület fölött a nemzet nevében politikai ellenőrzést gyakoroljanak.²⁵ A nemzet politikai gondolkodása és cselekvése azonban mindenekelőtt a konkrét terület és az ezen élő közösség kultúrájával összefüggő problémákból ered. Sokszor ugyan alkotmányos politikai hatalomra is törekszik nemzetállam létrehozása céljával, mivel ez a nemzet élettevékenységének kerete, ennek ellenére a nemzetnek nem kell szükségszerűen nemzetállamot alkotnia. Mi több, a Föld országai között manapság homogén nemzetállamot (tehát, ahol a lakosság legalább 90%-ának ugyanaz a nemzeti nyelve) nem is igen találunk – összességében kb. 15%, ezek is inkább kis lélekszámú országok, a nagyobbak közül pl. Japán.

Visszatérve a már említett közép-európai térség jellegzetességéhez, többen nem véletlenül hangsúlyozzák, hogy ebben a többkultúrú környezetben azt a célt, hogy a politikai és nemzeti tömörülések azonosak legyenek, csak drasztikus etnikai tisztogatással lehetne elérni. Elméletileg a nemzetek létezhetnek többnemzetű államokban is. Ezek politológiai szempontból olyanok, amelyek több mint egy államalkotó jellegű nemzeti-etnikai közösség létjogosultságát deklarálják. Az ilyen államok törvényszerűen nagyon bonyolultak, főleg abban az esetben, ha az adott közösségek kultúrái nem fejlődhetnek kölcsönös ellentétek és konfliktusok nélkül. A legjobb megoldás az lenne, ha megpróbálnának felhúzni egy olyan legitimáló ideológiai „boltozatot”, amely alatt a közösségek kultúrái érintetlenül maradnak, s amely ugyanakkor állami szinten a lojalitás további kötelékét kínálja. A föderális elrendezés elősegíthet bizonyos sikereket, de ezeket automatikusan nem garantálja, mert ha a legitimáló ideológiai boltozat repedezni kezd, az állam léte veszélybe kerül. Az ilyen helyzetekben az lenne tanácsos, hogy az adott állam legnagyobb társadalmi-etnikai közössége nagyvonalúan kezelné a többi közösséget az állam létének biztosítása érdekében. Az ideális megoldás az, ha az állam iránti lojalitás felülemelkedik a helyi kultúrákon, amelyek azonban érintetlenek maradnak és a politikai identitás ezen a magasabb szinten fogalmazódik meg.

²³ Weber, M.: *A politika mint hivatás.* In: Weber, M.: *Tanulmányok.* Budapest, Osiris Kiadó 1998, 157. o.

²⁴ Lásd ugyanott.

²⁵ Schöpflin Gy.: *Nacionalizmus és etnikum Európában.* Európai Szemle 1992/1, 9. o.

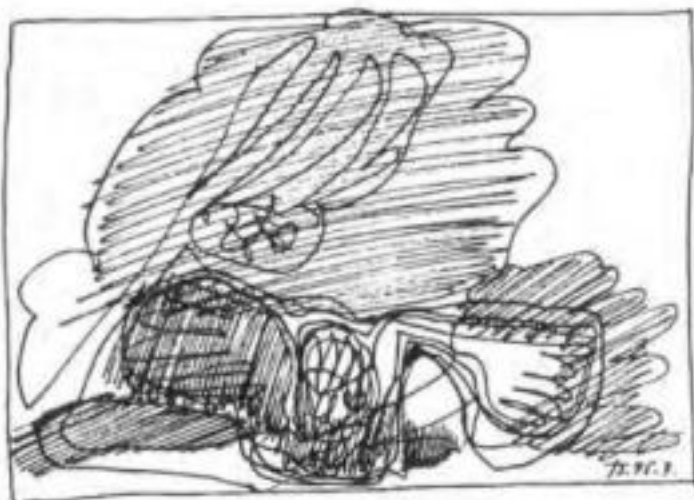

de úgy hogy ne veszélyeztesse a kötelekeket az alacsonyabb szinteken. Lényegében ezt látjuk Svájc esetében is, ahol létezik egy átfogó svájci azonosság, amely állami szinten felülemelkedett a német, francia vagy olasz kulturális jelrendszeren, de anélkül, hogy fenyegetné azokat. Példa erre Kanada is, ahol nemzetnek tekintik mind az angolokat, franciákat, mind a bennszülött indiánokat. De a feszültség az anglofónok és frankofónok között már többször veszélyeztette az állam integritását. A kanadai identitás így nagyon törekénynek bizonyul, és az említett közösségek a politikai érdekek és célkitűzések hordozói. Vannak politikai igényeik egészen az önálló nemzetállam létrehozásáig.

A leírtakból kitűnik, hogy a nemzet tudományos definiálására irányuló legkülönbözőbb próbálkozások sokszor kudarcba fulladnak. Főleg a magyar nemzet minden korban, minden évszázadban másfajta megnyilvánulást kapott. Sőt a nemzet lényege sem volt meghatározható racionálisan megismert jegyek szerint. Sem a faj (a szó embertani értelmében), sem a terület, sem a nyelv, a vallás stb. nem olyan jegyek, amelyek egyértelműen meghatároznák a nemzetet, bár mindegyiknek rendkívül nagy szerepe van. Manapság sem tudja semmiféle társadalomtudományi vizsgálat teljesen felszínre hozni a nemzeti sajátosság titkait. A nemzeti lét egy titokzatos, misztikus valami, amelyben az ember „én”-je teljes egészében részt kell hogy vegyen. Mert csak a teljes részesülés a nemzet alkotó életfolyamatában segít hozzá, hogy felfedjük őskultúrá-

jából fakadó titokzatosságát. A nemzet olyan misztérium, amely az egyes ember számára felfogható és felfoghatatlan, megfogalmazható és megfogalmazhatatlan, önmagában hordozva és tőle függetlenül is létezik. Minél inkább a pontos leírására törekszik, annál inkább szembesül annak leírhatatlanságával. Olyan teljesség, amit csak érezni lehet, azonosulni lényegével. Minél inkább azonosul a lényeggel, annál inkább beavatottá válik, minél inkább nem tud azonosulni, annál inkább érzi kitaszítottságát.

Többen rámutattak arra a követelményre, ami a szociológia nemzetfelfogásában is nagyon lényegesnek mutatkozik. Ugyanis a szociológia szemszögéből a nemzet fogalmának csak abban az esetben lesz értelemmel teljes tartalma, ha az adott társadalomban lesznek kézenfekvő és tisztán megfogalmazott célok, valamint programok az elérésükhöz, s egyben olyan érzelmi motívumok, melyek alapján egyeztetni lehet az egyének, társadalmi csoportok és rétegek érdekeit nemzeti integráció alakjában. **A nemzeti integráció előfeltétele a társadalmi szolidaritás minimuma.** Ennek hiánya a társadalom atomizálódásához, később széteséséhez vezet és ezzel a nemzet fokozatos pusztulásához. A nemzet tehát szellemi, aktívan cselekvő, érzelmi közösség, amely az adott etnikum legnagyobb közös vállalkozása. Ebből az is következik, hogy a nemzet, még ha vannak is politikai és ideológiai vonatkozásai, elsősorban társadalmi jellegű. Olyan sajátos emberi „technológia”, amely integratív módon átszövi minden társadalom működését.

Nemzetünk hivatása

Bevezetés

A történelem az ember tudatossá vált, sőt céltudatos emlékezése megélt sorsára.

A minap vettem észre, hogy cseresznyefám sebe – ahonnan egy dúsan termő nagy ága letört, kiszakadt – begyógyult. A fakéreg sejtjei a seb körül megszorodtak, a seb középpontját pedig a nedve, a gyanta balzsamként védi, konzerválja. A cseresznyefa nem emlékezik, de az esemény nyomát, amíg él, őrzi.

Az állat már emlékezik, de nem tudja, hogy emlékezik. Tudattalanul, ösztönösen teszi ezt. Az állat ösztöne – fajának emlékezete. Sok-sok nemzedéke tapasztalatainak a nyomát ő is a sejtjeiben őrzi, az állatszülő „tanítása” csupán mozgósít, amikor kölykét pl. vadászni tanítja. Ez az ösztön, mivel a természet törvényei szerint működik, célszerű, védi a fajt, és sohasem téved. Célszerű, de nem céltudatos. Van olyan darázs-fajta pl., amelyik a pete lerakásánál előre elkészíti a kikelő utód táplálékát, de ő maga a lerakásnál mindig elpusztul. Tehát célszerűen cselekszik, de soha e fajta egyetlen egyede sem szerez tudomást cselekvése eredményéről.

Az ember már azt is tudja, hogy ő emlékezik. Nemcsak a sejtjei őrzi, ami vele történt, hanem tudatosan is rögzíti, bevési tapasztalatait. Biológiai és lelki természetű emléknymoi egyaránt segítik abban, hogy felidézze tapasztalatait. Az emlékezetnek a pontos felidőzés a lényege. Az ember emlékezete akkor működik jól, ha a felidőzésben tudattalan és tudatos lelki folyamatai összhangban vannak. Az ember időben élő lény. Jövője csak annyira van, amennyire emlékezete ma segíti a holnap építésében. Emléke céltudatos.

Mindezek együtt jelentik azt, hogy a történelem az ember tudatossá vált, sőt céltudatos emlékezése megélt sorsára.

1937-ben jelent meg Makkai Sándor „Magyar nevelés, magyar műveltség” című könyve. Utolsó fejezete, az „Európai magyarság” így kezdődik.

„Népmeséink kedves alakja a legkisebb fiú. Akár az öreg királyé, akár a szegény emberé, de mindig ő oldja meg a titkot, benne világosodik ki a mese értelme. A magyar néplelek mély sejtelemmel önmagát szereti ebben a legkisebb fiúban. Történelmi sorsunk és hivatásunk magasabb igazsága szunnyad a mese pályájában.” – Ez a legkisebb fiú maga a magyar nemzet.

Történelmi sorsunk természeti gyökereiről lesz szó. Az élet és a lélek mélységeibe kell leereszkednünk. A célunk ezzel: a nemzet egységének helyreállítását és a nemzet emelkedő pályára állítását szolgálni. – Egy romlásnak indult nemzetet alapjaiban regenerálni csak egy egészséges ifjúság képes.

A téma megközelítésében a következő tényekre érdemes figyelni: a történelmi helyzet kulcsa mindig az ember. Az emberiség történetének, sorsának alakulása és az emberi lélek törzsfejlődése (filogenezise) egy és ugyanaz a valóságos folyamat.

A következő négy kérdésre keressük a választ:

Az élőlények törzsfejlődésében, az emberré válás folyamatában hogyan alakul ki az ember lelki természet, lelke? Mindez rövidítve hogyan megy végbe az egyéni fejlődésben, az embrióban és a kisgyermek lelkében?

Az emberi lélek őstörténetében, a kollektív tudattalan és a néplelek ősképeiben milyen szerepe van a mitológiának és a népmesék szimbólumainak?

Miért az ifjúság jelenti a nemzetek történetében a folyamatosságot? Mi az egyén és a nemzet életében az egészséges fejlődésnek a feltétele?

Hogyan segíthető tudatos neveléssel a tudattalan erők mozgósítása, s ezen keresztül az erkölcsi személyiség kialakulása is? Mi ebben a folyamatban az anyanyelvnek és a történelemnek a szerepe?

Az emberi lélek kialakulása

Az emberiség sorsát a történelem rögzíti. De rögzült-e és mi rögzült az írott történelem és a szájhagyomány előtt?

Az egyes nemzedékek egyedei élő szervezetének a sejtjei több száz ezer évre visszamenően „emlékeztek”, őrizték megelőző sorsukat (világkatasztrófák, özönvíz, jégkorszak). A biológia ismeri a sejtemlékezet tényét, és az egyes emberi fajták összehasonlításában már 80 éve végeznek genetikai vizsgálatokat. A Biblia is szól arról, hogy az apák vétkeit harmad-negyediglen bünteti az Úr, de akik Istent szeretik s parancsolatait megtartják, azokon ezerízígen irgalmasságot gyakorol (II. Mózes 20.5-6.).

A megtermékenyített petesejt méhen belüli fejlődése – egy gyorsított törzsféjlődés – a bizonyíték: az állati állapotból kiinduló emberré válásunk természeti folyamat. Ebben a folyamatban megismétlődik lelki természetünk kialakulása is. Tudatos lelki lénné válásunkat azonban már az édesanya méhen kívül kisgyermekként fejezzük be.

Helyezzük ezt a folyamatot a Föld történetébe. A Föld 4-4,5 milliárd éves. Az élet is hamar – a Föld felszíne hőmérsékletének 100 C fok alá süllyedésével – 3,5 milliárd évvel ezelőtt megjelent s vele együtt a lélek kezdeti csirája is. A teremtéstörténet szerint ez még korábban, az ég és a föld teremtetésekor történt, „És az Isten Lelke lebegett a vizek felett” (I Mózes 1.2.). Az ember a többi élőlényhez képest nagyon „fiatal” alig 2-25 millió éves. Egyébként már a növények is érzékelő önszabályozó rendszerek s az állatoknak számos – bár tudattalan, ösztönös – lelki jelenségük van.

Mi a lélek? Külön teste és külön lelke van-e az embernek? Az ember bár nagyon bonyolult, de egységes természetű élőlény.

Végezzünk el egy gondolat kísérletet! Szervátiusz Jenő szobrai a teste vagy a lelke faragta? Egy cselekvésnek csak egy alanya lehet. Ugye, zavarba jövünk. Várkonyi Dezső professzor, a maig éltek közül a legnagyobb magyar pszichológus válasza erre: az emberben a tevékenységnek csak egyetlen alanya van és ez a testtel egyetlen állománnyá egyesült lélek. Az ember viselkedését, cselekedeteit a legjobban ezzel magyarázhatjuk. Kérdésünkre tehát a válasz: a szoborfaragás alanya Szervátiusz Jenő, akinek lénye egységes és lelki természetű.

A test és lélek kettőssége csak látszat (miként egyéniség és társas lény mivoltunk is az.). Ezt egy életani analógiával is érzékeltetjük. Az idegrendszer is egységes rendszer, amelynek filogenezise az őshal gerinchúrjától az ember agykérgéig tart. Mégsem beszélünk külön idegrendszerről és külön agykéregről. Egy-egy lényegűnek tartjuk. Egy-egy lényegű az emberegész is, no-

ha szervezetének nagy része az emlékszállat s legújabb fejlődési képződményünk lelki természetű. Igen, a természetben minden csoda, vagy semmisem az! A lélek természeti jelenség, az embernek minden sejtjében jelenlévő élő lényege. Az ember tehát: bonyolult, mégis egységes, tudatosuló lelki természetű és cselekvésben tökéletesülhető élőlény.

Térjünk még vissza a Föld történetéhez. Minden civilizált egyén – a Nobel-díjas tudós is – a lelke legmélyebb rétegében ma is még archaikus személy. Ahogy a Föld őstörténetét a geológusok és a régészek kutatják, úgy az ember ősi „rétegeit” a mélylélektan kutatói. C.G.Jung, svájci pszichiáter és pszichológus írja Föld és lélek című tanulmányában (1927), hogy a lélek egyfelől „a föld környezeti feltételeiből származó alkalmazkodási rendszer”. A léleknek a természethez láncolt része a tudattalan ösképeiben nyilvánul meg, mint a történelem előtti pszichológiának egy darabja.

Egy érdekes jelenséggé említi, hogy egyes ausztráliai törzsek szerint az idegen föld asszimilálja a hódítóit, pontosabban a tudattalanjukat. Így szemlélve, írja Jung – érthető, hogy miért nyújt különös látványt egy észak-amerikai ember európai ember egy indián lelkületével és egy néger modorával. Tudatos kultúrája és primitív tudattalanja között nagy távolság feszül. Más történelmi körülmények között viszont az tapasztalható, hogy az elnyomók irracionális gyűlölete az általuk elnyomottakkal szemben tudattalan lelkiismeret-furdalásukból táplálkozik.

A kollektív és a nemzeti tudattalan ösképei

Az ember belső lelki szerkezetét szokták egy olyan épületként leírni, amelynek csupán a felső emeleteit építették a 20. században a 16. századi földszintre. Tüzetesebb vizsgálat után kiderül, hogy az egészet egy 9-10. századi lakóházból építették át, amely alatt egy ókori pince, s ez alatt egy betemetett barlang található, amelynek talajában kőkorszaki eszközökre s még mélyebben egy kőkorszaki fauna maradványaira bukkanunk.

E legutóbbiak is az emberi faj emlékezeteként tudattalanul élnek bennünk. A tudattalan öröknek ez a legősibb tartománya a kollektív (egyetemes) tudattalan (a tudattalan az jelző s nem főnév). Erre rakódott rá az egyes népeknek – még mindig sok évezredek – tudattalan tapasztalata (néplélek), majd erre a családi és az egyéni tudattalan.

Az ősi tudattalan erők hatalmasak, olykor félelmetesek, s tudatos akaratumknak nem engedelmessékednek, nem ismerhetők meg. Csak nagyon mély belső csöndben, álmainkban „üzennek” szimbólumokban, ösképekben.

Az ösképek (archetipusok) a lerakott tapasztalatok nyomán kialakult magatartási minták, amelyek élet-hatalmakként ösztönerővel rendezői életdrámáknak. Ilyen ösképek: az anya, a gyermek, a férfi (Animus), a nő (Anima), a jó és a gonosz hatalmak archetipusai. A legfontosabb öskép lelkünk legmélyének középpontjában – az Isten archetipusa, amely már több millió évvel öntudatosodásunk előtt természeti erőként működött bennünk. Tehát nem is lehet emberi kitalálás eredménye. Ez az a tapasztalati tény, amelyben természettudós és teológus egyetérthetnek: az ember istenképűsége.

A szimbólum „rejtjeles”, többjelentésű kép (pl. a kígyó), amely a kollektív tudattalan erőinek „üzenetét” közvetíti. Korai őseinknek a táltosok értelmezték jelentésüket. (Pl. Emese álma: sas vagy sólyom száll rá s méhéből idegen földön elhatalmasodó folyó ered. Hosszú távú merész és sikeres szándékra utal a szimbólum.)

Egy-egy nép sorsfordulóinak tapasztalatait, tanulságait mondaviláguk, mítoszaik őrzik.

A magyarság ősi történelme valójában a néplelek kollektív emlékezete, amelyben ősi hitvilága és a keresztény vallás ötvöződik. A magyarok (rovás) írástudó és egyistenhívő népként váltak kereszténnyé. A Boldogasszony tisztelete az ősmagyar vallásban gyökerezik. Az égig érő fa (a Világfa) szimbóluma minden ősi kultúrában megtalálható (l. pl. a székelykapu faragásait), de csúcsának ágai között az égistestek (Nap és Hold) a magyar mondák sajátosságai.

Különös ebben a vonatkoztatási keretben Szent István király személye, aki maig a magyar nemzet vallásos tiszteletének a tárgya, s nemcsak mint első király és lángeszű politikus. Csak ezért nem maradt volna ezer éven át a Magyarok Csillaga. Makkai Sándor korábban idézett könyvében így ír róla: „Meggyőződése az, hogy úgy a magyar néplelek megérzése, mint a magyar szellemiség öntudata ennél sokkal mélyebb, mert a döntő igazságot tiszteli István király személyiségében és alkotásában. Ez az igazság a magyar nemzet európaiságának a titkát jelenti”. A nagy karizmatikus személyiség belső életének fordulását egy egész nemzet sorsa dől el. István személyesen élte át a kérdést: miért él az egyén és a nemzet? „Előtte – folytatja Makkai

Sándor – ebben az értelemben nincs személyiség, nincs lélek a magyar történelemben. István király az első lelki ember a magyarok között.”

A történelmi fejlődésben az ifjúság a folytonosság

Az ifjúságban történelemmé sűrűsödik az idő. A történelem igaz ismerete nélkül sem az egyén, sem egy közösség nem képes helyzetének megfelelő alakítására, még kevésbé jövőjének tervezésére és eredményes építésére. A történelem azonban nemcsak az iskolai nevelésnek legfontosabb tantárgya, hanem a történelem – tágabban és mélyebb értelemben – az egész emberiségnek a kollektív tudattalanban gyökerező emlékezete. Ezt minden gyermek tudattalanul a sejtjeiben őrzi. Ez a mélyebb értelmű emlékezet értékalkotó erővé azonban csak akkor válik, ha a gyermek teljes személyisége kiskorától kezdve egészségesen fejlődik. C.G. Jung erről így ír:

„A gyermekkor egy múltbeli állapot. Hasonlatos ez a magzat fejlődéséhez, amely utalásszerűen megismétli a filogenezt. A gyermeki lélek ily módon teljesíti 'a korai emberiség leckéjét'. A gyermek egy racionalitás előtti, mindenek előtt egy tudomány előtti világban él, annak az emberiségnek a világában, amely előttünk volt. Ebből a világból erednek a gyökereink és ezekből a gyökerekből nő ki a gyermek. Érése eltávolítja ezektől a gyökerektől, éretlensége megköti ezekben. Az eredetünkről való tudás épít a legáltalánosabb értelemben vett hidat az elhagyott s elvesztett előző világ és a jövő, a még fel nem fogható utókor között. Mivel ragadjuk meg a jövőt, ha nem vagyunk birtokában az emberiség azon tapasztalatának, amelyet az őskor hagyott reánk? Ennek birtoklása nélkül gyökértelenné és álláspont nélkül védtelen áldozatává esünk a jövőnek és az újnak. Egy pusztán technikai és csak célszerű képzés nem akadályoz meg semmiféle örületet és elvakultságot. Nélküli a kultúrát, amely a történelmi folytonosság, azaz az egyénfeletti emberi tudat legbensőbb törvénye.” – Márpedig ez a folytonosság a sokat szorongatott és szenvedett emberek, az egész nemzet számára gyógyító jelentőségű.

Több ezer éves múltunk tanulságai csak egy egészségesen fejlődő ifjúságban válnak jövőt építő erővé. Egészség és fejlődés egymást feltételező jelenségek. Mi a lényegük? Napjainkban ugyanis ezekről egyoldalú, hiányos, mondhatni torz képünk van. Mind-

kettőt helyesen értelmezni csak a természet rendjébe helyezve és magyar nyelvünk kifejező erejét figyelembe véve – egész-ség – lehet.

A természet rendje szerint élő ember egészsége teljes emberségének, így erkölcsi mivoltának is zavarmentes működését és fejlődőképességét jelenti. Ha az ember egységes egész, akkor egészségében sem testi, sem lelki s ezen belül erkölcsi épségét külön választani nem lehet, hanem csak együtt megvalósítani. Ebbe az együttesbe természetesen tudattalan erői és folyamatai is beletartoznak. Egészségünk alapfeltétele, hogy jóban legyünk önmagunkkal, azaz tudatos törekvéseink összhangban legyenek tudattalan fejlődési tendenciáinkkal. Ez a harmónia gyermekkorban alakítható ki a legkönnyebben, később már alig-alig. Miért? Azért, mert a nemzeti tudattalan hatalmas energiaforrásai a népmesék, mondák közvetítésével nyílnak meg (tudatosulnak) az erre legfogékonyabb – 4-7-éves – gyermekkorban.

Az egészséges életmód lényege: személyiségünknek tudattalan erőit is mozgósító, fejlődést eredményező életvezetés. A fejlődés, amely a természetben minden élőlénynek – növénynek, állatnak, embernek egyaránt – éppen olyan életjelensége, mint az anyagcsere. A fejlődés a természeti lényeg tökéletesülő kibontakozása. Csak a fejlődő ember egészséges, mint ahogyan csak az emelkedő nemzet tekinthető egészségesnek.

A tudattalan erők mozgósítása: erkölcs, anyanyelv, történelem

Egészséges fejlődés csak a tudattalan erők mozgósításával, tudatosításával valósítható meg. Ebben áll az erkölcsi személyiség kialakulásának a folyamata is.

Miért és hogyan?

Mint említettük az egészséges ember tudatos erőfeszítései összhangban vannak a tudattalan működéseivel. Külső körülményei lehetnek zaklatottak s nyugalma nincs, de békessége van, békesség Istentől. A lelkiismerete nyugodt.

Az élő erkölcs a lelkünkben, annak legmélyén gyökerezik, nem az eszmék világában. A legnemesebb eszmék is másodlagosak, a valóság absztrakciói. Az erkölcs valósága az ember. Az erkölcs emberségünk önfejlődésének a törvénye, amelyet akkor ismerünk meg, ha természetes hajtóerejét, élni akarásunkat min-

den élethelyzetben tudatosítjuk, amíg az az élet tisztelvévé nemesül és szilárdul. Ez azért is fontos – s jó, ha tudjuk –, mert ha valakit erkölcsileg fel akarunk örölni, annak először az élni akarását török meg (pl. a pesszimizmus gerjesztésével). Az élettisztelet etikájának, amely valójában a krisztusi szeretet etikája, a tartalmi lényege: a határtalanná váló felelősség minden, a hatókörünkbe kerülő étellel szemben. – Nem az erkölcsössé válást kell célul tűznünk (ez képmutatóvá tesz), hanem arra kell törekednünk, hogy felelős, talpig emberré váljunk. Akkor etikussá is váltunk és a saját belső törvényünk szerint fejlődünk.

Az erkölcshez hasonlóan az anyanyelv és a történelem oktatása is csak a lélek legmélyebb gyökereiből fakadóan válik egészségünkre, szolgálja teljes értékű fejlődésünket. Bár mindkettő iskolai tantárgy is, valójában nem lehet nem szabad csak oktatni. Nevelni kell vele, tudatosító lélekformálással, szívet nemesíteni, értelmet pallérozni. Így a történelmi és az anyanyelvi (irodalmi) nevelésnek is nemzetmegtartó ereje, nemzetépítő hatása lesz.

Az anyanyelvnek erről a szerepéről szépen ír Sütő András (Engedjétek hozzám jönni a szavakat, 1978): „Anyanyelvünk! (...) Senki sem látta őt a bölcsőben, de csecsemőarcát bárki földézheti magának, ha lehajol egy cseppet. Nem a földig, nem az alázatig. Hanem ahol egy gyermeki tudat szintjén kezdenek a szavak nyiladozni. Induljatok el vele az anyanyelv ösvényein és meglátjátok a bölcsőt, amelyért Kőrösi Csoma Sándorok hasztalan keltek nagy vándor útra. Akik a hiúság vásárterein kiléptek önmagukból, egyedül a gyermekkel jutnak vissza az egyetlen lehetséges otthon égtájai alá”.

A beszélni kezdő gyermek első megnyilatkozásaiban a lélek ébredésére csodálkozhatunk rá.

A történelem –hamisítás nélküli! – tanítása sem csak ismeretnyújtás. Ennél több: igazságok lélektől lélekig hatoló áthagyományozása. A történelem tanítása egy nép életküzdelmeinek és haladásának újraátélése, sorsa lüktetésének átvétele, továbbvitele és továbbadása. Így válik a múlt a mában jövőépítővé.

Ha a történelmet és az irodalmat hiteles tanárként tanítjuk, akkor az valóban egészséges emberségre vezérlő egyéni és nemzeti megújódást hozó lélekéberesztés lesz.

Ma égető szükségünk van hiteles tanárookra, mert egy olyan világban élünk, – s ismét Jungot idézzük – „amelyet az újítások ismeretlen láza ráz meg. Ezzel a félelmetesen grandiózus színjátékkal szemben az

ifjúságnak olyan belső szilárdságra van szüksége, mint még ezelőtt soha, egyfelől hazánk, másfelől az európai kultúra fennmaradása érdekében, amelyek semmit sem nyerhetnek azzal, ha a keresztény múlt vívmányait ellentétével helyettesítik."

Befejezés

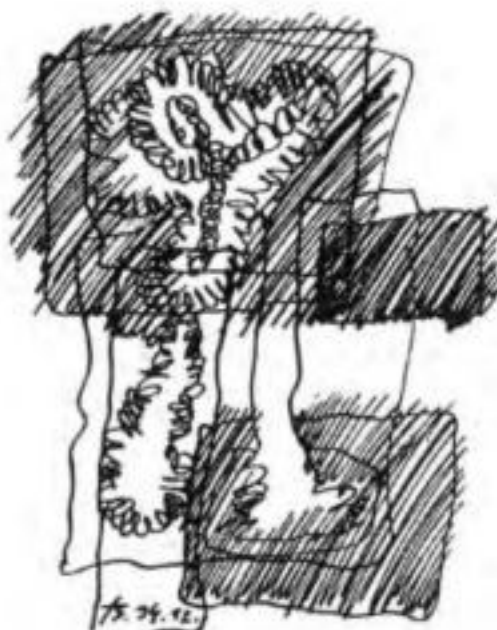
A nemzet sorsa alakulásának természeti gyökereit, annak néhány mélylélektani problémáját tekintettük át.

Végezetül a magyar ember egy-két jellemző vonására vetünk pillantást annak tudatában, hogy ennek a témakörnek már könyvtáryi irodalma van: hogy egy ember egyéni személyisége tulajdonságokból nem rakható össze. Ha magunkon erőszakot téve mégis néhány sajátosságot meg kellene neveznünk, akkor a következőket emelnénk ki. Közbevetőleg megjegyezzük, hogy a magyar ember alapvetően jó adottságai csak egészséges társadalmi légkörben fejlődnek értékes személyiséggé, kedvezőtlen körülmények között az egyéniség torzulásához, zavaraihoz vezethetnek.

A magyar ember Petőfi Sándor szép kifejezésével – „levett kalappal, de felemelt fővel” jár. Öntudatos, de tiszteli a másik ember méltóságát. Szabadságszeretete erősebb, mélyebb gyökerű, mint más népeké, ugyanakkor ebben más népekkel szemben türelmes.

A magyar tehetséges fajta és igényesen művelődésre törekvő. Élénk vérmérsékletű, mégis szemérmes. Hűséges természetű, különösen a bajban. Még ma is családszerető, s ez bizonyos fokig hazaszeretőnek is a fokmérője. Amire pedig szükségünk van, az nem az átváltozás, hanem a magunkba szálló megújulás. – Ezzel kapcsolatban érdemes figyelembe venni Babits Mihály intését, aki 1939-ben így ír:

„Nemzet vagyunk a szó régi, szellemi, jogi, erkölcsi értelmében: nem pedig faj a túlekedő fajok között, se nem valami kicsi erőlködés a nagy erők félelmetes csataterén. Csak nem akarunk ilyenné válni?! Meg kell maradnunk nemzetnek, léleknek, szabadnak, nemesnek, alkotónak keleti nyugalomban, mely mindenivel dacol, szellemi erőben, mely senkinél sem érzi hátrább magát. Nem átváltozásra, magunkból való kikelésre van szükségünk. Inkább magunkhoz való visszatérésre. Magunkba szállásra.”

Közéleti mítoszaink

- különös tekintettel a romániai magyarság tudat- és kedélyállapotára s talán némi okulásul másoknak is

Nem minden indulattól mentes elmélkedésem a mítoszokról, a romániai (erdélyi) magyar közélet ábrándjairól és az önszemléletről. Hiszen végül is erről van szó: mekkora önsajnálattal/önismerettel, saját magunknak osztogatott bókokkal-bónusszal beszélünk mai magyar magunkról a közügyekben, közéletben, publicisztikában, napi sajtóban.

Természetesen a jelenségek szintjét alig tudjuk áttörni, hiányoznak az átfogó szociológiai tanulmányok, holott ma már semmi sem gátolja a kutatási szabadságot, van fórum, folyóirat (Korunk, A Hét, Székelyföld, Erdélyi Múzeum), értekezletek, egyetem (Sapientia, Babes-Bolyai), kutatócsoport, fiatal emberek és öregebb befogadó közeg. Születtek tudományos kísérletek, kisebb-nagyobb helyzetfelmérések, jelzések, konferenciák és talpraesett megállapítások, bibliográfiák és internetes oldalak stb. Ez az írás is csupán egy kíván lenni a sok hasonló között, bár néhol szubjektivebb az ildomosnál.

1. Az idén lezajlott önkormányzati választásokon feltűnően nagy volt a távolmaradások száma. A korábbi esztendőben, a rendszerváltás óta, a magyar többségű megyékben, az erdélyi magyarok körében jóval magasabb volt a részvételi arány a parlamenti és önkormányzati választásokon, mint az országos átlag. Ha a lapok és tévék, rádiók (kereskedelmiek és a közszolgálatiak) ujjongva számoltak be 1992-ben vagy 1996-ban arról, hogy Románia budapesti követségén micso-da hosszú sorban állás, hajrá, gyűródás keletkezett a választások napján, hányan reklamáltak, hogy nem jutottak az urnák közelébe, addig mára ez a mítosz osztani látszik. Mit látszik, egy legendával kevesebb. Kevesebben kíváncsiak a politikára - természetes folyamat -, bizalmatlanabbak a jövőt illetően, (Erdélyi jellemvonás mítoszokkal és valóságállapattal egyformán megtámogatva.) A másfél millió magyar című mítosz a legutóbbi népszámlálás eredményhirdetésével bukott sárba. Ma már tudjuk, hogy rengetegen vándoroltak el, ki, tova, egész Kolozsvárra valóval, s szinte Kolozsvárral magával fogyatkoztunk meg. (Kisebbségek lettek az önkormány-

zati tanácsok. Fogycott az ország egésze, ily módon az európai tendenciákkal egyezik a hazai demográfiai hullámverés.)

A szabadságban eltelt tizenöt éves időszakban meg kellett élnünk egy legenda (mítosz) fölépülését és bukását. Annak a vélekedésnek, magaminősítésnek a karrierjét, hogy az erdélyi (romániai) magyarság teljes politikai egységben működik, a kisebb és jelentéktelenebb belső ellenzékieskedést leszámítva (elszigetelve, szalonból kivezettetve) imponáló, magabiztos, okos politikai tömbként szerepel, cselekszik, dönt saját sorsa felől. Erre utalt a hisztériát keltő román nacionalista sajtó (média), ezt írták, mondták nekünk, mondtuk magunknak, ebben a hitben vitakoztunk, beszélgettünk magyarországi ismerőseinkkel és barátainkkal, ezt a biztatást sugározták-sugallták nekünk odaátrol a kormányok és idelátogató, minket megudvaroló pártpolitikuskok.

Ez utóbbi mindenben illeszkedett ahhoz a globális szemlélethez, amely reánk, erdélyi magyarokra egy ségesen tekintett, nem látott bennünk mást, mint magyarokat (magyar véreink, testvéreink, a nemzettestről erőszakosan leszakított rész), akik még mindig hagyományközelben élnek, még nem idegenedtek el saját gyökereiktől, sőt nem egy olyan ömödi vélekedés is forgalomban volt, hogy mi képviseljük a tiszta magyarságot (akár nyelvi, akár faji, népi <völkisch> értelemben is). Hízogó, veszedelmes talpnyalás. Ebben már benne volt az urbánus-népi vita átka és az a megosztó budapesti politizálás, amely végül is begyűrűzött hozzánk és mítoszunkat látványosan szakadékba lökte.

Egy fél évtizede legalább ez a mítosz erősen repedezni kezdett, majd eljutott a szakadáshoz, a szakításhoz. A politizálók egy csoportja, a magukat radikálisabbnak tartók - nem nevekre, hanem indulatokra gondolunk, személyi ambíciókra és a valóság másleptékű érzékelésére - és velük együtt rajongó híveik türelmetlenné váltak. Lassúnak és körülményeskedőnek, kompromisszumkeresőnek, mit kerüljessük a szót: öregesnek, megalkuvónak tartották a hivatalos érdek-

képviselési szervezetet, amelyben ők maguk nem kapták meg a vélt vagy valóságos vezető szerepet, nem befolyásolhatták erőteljesebben a döntéshozókat. Külön kongresszust tartottak, saját szervezeteket hívtak életre. Magukat fiatalabbnak, tettekre készebbnek tartották, tartják. (Mint általában a forradalom mítoszána hívei.) Ez egy másik olyan legenda vagy mítosz, amit a publicisztika már felduzzasztott, meghízalt, ugyanakkor szemügyre is vett, itt-ott (sikeresen?) kikezdett. A vélemények szóródása feltételezi, hogy maga a magyar nyelvű média sem egységes többé, számos vélekedésre, kinyilatkozásra, próféciára és múltértékelésre van lehetőség, ami az erdélyi magyarságról szóló egy-egy legendát jelentősen érvényteleníti.

Az egység mítikus látványa vágyálom. Nem működik már, és valószínűleg soha nem is fog többé tökéletesen helyreállni, amíg létezik számottevő magyarság Erdélyben (Romániában) tömbben, a modern civilizáció elborította településeken, városokban, jó kommunikációs hálózatokkal. Hiszen az egység nem létezett sem a két világháború között, amikor a magyarok először éltek még saját szülőföldjükön a kisebbségi létet annak minden velejárójával (rosszal, rosszabbal és persze némi pozitív hozadékkal), nem létezett egység a négy háborús esztendő alatt sem, amikor Magyarország és Románia a német érdekek járszalagján vezetve politizált s a romániai, kelet-magyarországi magyarság a jobboldal ígéreteit elég hamar átlátta, nem érzett túlságosan pozitív közösséget az anyaországiakkal (jogosan és/vagy jogtalanul) vagy az Észak-Erdélybe menekültekkel, nem is szólva arról a passzív szemlélődésről, mellyel a holokauszt kiválasztottjaira tekintett.

És emlékeink szerint (a kutatások most meginduló folyamata is ebben erősíti meg a korszak ismerőit) nem volt egységes az a magyarság sem, amelyet a baloldali ígéretei elkábítottak, leterítettek, a rendszerváltás és kezdeti diktatúra engedelmes eszközévé tettek. Hiszen a magyarság egyedei (családok) és csoportjai veszítették el az államosítás és államilag segélyezett tulajdonfosztás során megélhetésüket (üzemek, földek, malmok, műhelyek, közösségi tulajdon), váltak proletárokká, szellemi kizsákmányoltakká. A degradálás, lecsúszás, kisemmizés tényét sokan nem tudták elfogadni, belső ellenzékbe vonultak, vagy elmagányosodtak, vagy közömbössé lettek, vagy kivándoroltak. Kinek mit diktáltak a körülmények és hagyományok, anyagi lehetőségek. Gyermkeik látszólag integrálódtak, majd a nyolcvanas években elkezdődött az a folya-

mat, amely most is tart – a kivándorlás, az áttelepülés. Családok bomlanak fel, falvak és városok demográfiai képe változik meg. Intézmények válnak illuzórikussá, templomok süllyednek bele a magányba, kukoricaföldekbe, patinás iskolákról pattintják le mit sem sejtők a patinát és patinazzák hamissá saját mítoszaikkal.

Akik maradnak, dühödten védelmezik saját álláspontjukat, hisztérikusan, tragikusan kiáltanak megálljt, csipkelődve, racionalistának maszkírozva élnek meg elmagányosodásukat. Akik maradnak a magyar kormányoktól és alapítványoktól remélnék 1990-től segélyeket, pénzalapokat, kezdőtőkét az egyetemekhez, intézményalapításhoz, közösségépítő stratégiákat tanulnak, a civil társadalom építésén fáradoznak.

Közben utolért bennünket a tolerancia új európai eszmeisége (a political correctness-nek) a követelményrendszere. Az erdélyi magyar értelmiségi felfedezte, hogy ő mindig toleráns volt, kisebbségi helyzetében nem is tehetett mást. Avagy már lényéből következett a demokrácia. Éppen úgy hirdette, mint ahogyan korábban hitte, hogy az RKP majd megteremti az ígért egyenlőséget. Hitte, hogy a RMP és az újra RKP-nak átmázolt egyetlen párt megvédelmezi papíron szerzett-kapott jogait. Hirdette a testvériséget, mert azt gondolta, hogy a jó testvériséget mindkét fél szó szerint értelmezi, nem tételezte fel, hogy a (magyar és nem magyar) kommunisták is becsaphatják, cserbenhagyják, hátat fordítanak neki. Hajlamos volt különbséget tenni – íme a hosszú távon élő jó párt/jó atya mítosza – az államapparátus (közigazgatás, rendőrség, titkos rendőrség) és a pártgépezet valamint a funkciók között. Gyakran tett panaszt az előbbi túlkapásai miatt a másiknál. Jobban bízott benne, mint az igazságszolgáltatásban, holott ha jobban megvizsgálta volna a körülményeket, odafigyelt volna a kádermozgatás bábjátékára, látnia kellett volna, hogy aki ma jogtörő volt, holnap törvénytelen osztrigás, aki a minap rendőr volt, holnapra párttitkár, a székü mindent átszött, s mindenki mögé kísérő árnyakat rakott. (Magyarokat is.)

Szóval kilencvenig a magyarság magáról azt tartotta, hogy a demokrácia és ő egyek. Hiszen csak az lehet demokratikus állam, amely nem nyomja el a kisebbségeket. A kisebbségeken természetesen és elsősorban önmagát értette, ugyanis a szászok féltve őrzött autonómiájuk, elkülönülésük tökéletes kiiktatása (kiktatása) után ismét a különütasság mellett döntöttek. Nem kellett nekik a szász szocializmus, nem kellett a német autonóm tartomány (amit, ha kértek volna a hatvanas évek végén, meg is kaptak volna, meggyőző-

désünk szerint, tudnillik ez is akkora, az NSZK-ból eredő jövedelmi forrást biztosított volna a román államnak, mint a szászok és svábok, a bizonyítottan német eredetűek kiürítése). Ők a kivándorlás mellett döntöttek. Józan realitással. Tudták, hogy nagynémet vértestvéreik nem fogják tárt karokkal válni, a nyolcszáz év mégiscsak nyolc század távolságot jelent, de bíztak abban, hogy a nekik megszavazott, törvény által garantált induló lendülettel újra otthon teremtenek gyermekeiknek, maguknak pedig biztonságos menedéket. S ez is több, mint a szocializmus kínálta állami bizonytalanság, elnyomás és kétarcúság. Igazából a szászok közül kevesebb kollaboránst nyert az állam (bizalmatlanabb volt), mint a magyarság köréből, mert a szászok csak önmagukban bíztak az isten után, s az isten tudott németül. Az első adandó alkalommal elmentek úgy, hogy tömegükben sokkal szebben és irodalmibb kifejezésformák segítségével beszéltek, mint míg itt éltek románul. Nem mint a kollaborálni akaró nyelvtestvéreink, akik nyelvtani hibákkal és rémes hangsúllyal védtek a román szocializmust, melynek egyenlőségígéretét az utolsó percig el akarták hinni.

Amikor az államszocializmus összeomlott, a csalódás rettenetes volt. A legenda oda. A marosvásárhelyi események 1990 márciusában, a felhabzó román nacionalizmus, a védtelenség didergető érzetét keltették benne. A gátját vesztett szabadságra nem volt felkészülve, nem voltak receptjei. Hol a nemes múltba menekült, hol vállalkozásokat indított és gyorsan meg akart gazdagodni. A legelőbbben egzisztenciájukat vagy fizikai létüket látták fenyegetve, tehát a szász utat választották. És ekkor oszlott el az utolsó illúziójuk, mítoszuk, ami a mítikus, ködös, egységes Árpádtól lejtő, millenniummal koszorúzott és Trianonban megcsúfolt magyarsághoz fűzte őket. Odaát, idekinn egyre fagyosabban fogadta őket az ugyancsak fel nem készült magyar közvélemény. Nem volt testvéri ölekezés, kisebbsik haza, unió és tomboló lelkesedés. A kádári Magyarországon bunkóvá nevelt tömeg leoláhozta őket, s akkor a legkisebb sérelmet említettem csak. A politikai pártok hol rájátszottak erre, növelték az Európai Unióba belépésre váró anyaországiak idegenkedését, megélhetési riadalmát. Csoda hogy a meg nem szólított, le-sajnálott, szélre szorított, kissé megvetett kivándorolt erdélyi magyarok egy tekintélyes hányada a szélsőjobb, a túlzó nemzeti oldalon, nem egy a MIÉP karjai között kötött ki? Hiszen ezek demagógiája hasonlított féltelmentesen ahhoz a mítoszhoz, amelyet ártatlanul és ideha-

za még politikai következmények nélkül, magánhasználatra kialakított a kisebbségi helyzet.

Egyszerűbben szólva: a tolerancia azt jelentette - minket nem lehet szülőföldünkön eltaposni, mert mi régi, kulturált nép vagyunk, mi is otthon vagyunk őseink földjén, mi itt születünk, nekünk is adassék hely a mindenkire egyformán sütő nap alatt. Odaát viszont: mi miért nem lehetünk egyenrangúak veletek, akik ugyanolyan magyarok vagytok, mint mi? Sőt mi még jobbak is, mert megőriztük minden elnyomás ellenére nyelvünket és műveltségünket, ragaszkodtunk hozzá, nem mint ti, kozmopolita, csakis Nyugatra tekintő, minket taposó, ürhatnámok és szívtelenek stb.

A magyar író, az erdélyi magyar író idehaza megérte azt, amire mindig is vágyakozott: közölhet bárhol, bármit, bárhogyan. Csakhogy időközben nincsenek már olvasók, egyre kevesebben olvasnak mindenfelét. Kifogy a próza és a vers lába alól a talaj. Szíge-tek maradnak, a szellem magányos műhelyeit az e-mail fogja össze és az író-olvasótalálkozó, a gyakori teremtett ünnepélyes alkalmak, táblaleleplezések, szoboravatások, városnapok és magyarországi kihívások.

2. Kedvenc mítoszaink közé tartozik - utaltunk már erre előbb is más szövegösszefüggésben -, hogy nálunk beszélnek a legszebb, legtisztább, legirodalmibb magyart. Miénk a magyar próza és vers vereles nyelvmodellje. Ezt követte mindenki, és különben is az egész magyar irodalom Erdély köpenyéből búj ki. Az írók valóban szívesen hajóznak le az ódonság, a régi magyar irodalom ajkaihoz, meghallani az elfeledett szavakat és fordulatokat. Az erdélyi irodalom kedvenc témája a történelmi múlt, amikor nem voltunk ilyen szétszéledettek, bármilyen csapás is ért, őseink mindig találtak magukban annyi erőt és bizodalmat, hogy újrateremtsek maguknak és nekünk, kései utódaiknak a világot.

Ezt az olykor még az iskolában táplált mítoszt gyakran szegeznek szembe az egyszerű emberek a magyarországiak romlott, németes, idegenszerű rossz hangsúllyal beszélt mindennapi nyelvezetével, szóhasználatával. Ugyanakkor a nyelvi ideált a Kossuth rádió, az egyetlen fogható magyar közszolgálati rádió és a hosszú ideig Erdély-szerte domináns Duna televízió és m2 képviselte, a kereskedelmi adók nyelvi pongyolasága, hanyavetisége, trivialitása csak megerősíti, hogy valami végzetes baj van az anyaországi nyelvével. Elkorcsosult.

Másfelől az áttelepülők meglepően gyorsan veszik át a magyarországi nyelvhasználat összes alpári-

ságát, argóját és a hivatali bükkfabeszéd giccses faragványait. A beolvadási vágy öntudatlanul is munkálkodik bennük. Hiszen számos területen (jog, közigazgatás, közlekedés, kereskedelem stb.) a kivándorlásig nem is ismerték a (szak)kifejezést. Pedig létezett, csak maguk az erdélyi újságok sem használták. Megelégedtek a román tükörfordítással vagy visszaállították a nyelvújítás előtti állapotokat, a régen létező magyar szókészleti elemek helyett a latin vagy latinnak vélt hibridformát népszerűsítették. Ma sincs másként. Tessék végigolvasni egy jogi tanácsadást, vagy egy politikai-parlamentari beszámolót, hemzsegek a másutt élő magyarok számára ismeretlen szavak. Nem a tájnyelvekre utalunk. Csak a kényelemből született szörnyekre.

Időről időre egy-egy nyelvész (rovat, kampány, új szerkesztő) felveszi a harcot a romló köznyelv ellen. Az értelmiségiek kis csoportja lelkesen egyetért vele, az újságolvasók nagy része átlapoz a szépreményű harci kiáltások fölött. Nyelvi tunyaságát semmi sem ingatja meg. Ha az értelmiségi (a szépen és helyesen beszélő) az utcán, üzletben, taxiban, hivatalban eltér a romániai magyar kisebbségi pongyolaságtól és helyesen használ nyelvi fordulatokat, ritkább szavakat, magyar megfelelőket (amit tulajdonképpen az összes magyarul beszélő ért), ráadásul nem út át kiejtésén valamely dialektus, akkor rögtön rákérdez az egyszerű erdélyi: magyarországinak tetszik lenni?

A rádiósokat vagy a tévéseket kellene megkérni, mondják már el, hogy küzdenek, amíg használhatóvá vágnak, kozmetikáznak egy 300 szavas élő szöveget. Milyen gyatrán, gondatlanul, hibásan, kopó hangsúlylyal, idegenes szófüzéssel, tükörfordításban jeleskedve beszélnek a megkérdezettek vagy a kérdezetlenül megszólalók.

Nincs nyelvi kultúra. Nem ismerik a közbeszéd és közmegszólalás szabályait. Nem ismernek nyelvi paneleket. Ez persze összefügg a kisebbségi helyzettel, azzal, hogy nyelvünk hivatalosan be volt rekesztve a konyhába és a családi házba, a falu intimitásába, a háziulikba, az iskola kötelező szövegeinek visszaadásába, a diplomákba. Emitt meg csupán a biblías papi beszéd kínált nem túl korszerű modellt.

A tévék és számítógépes programok szaporodásával és a politikai-civil szervezkedés során egy-két közhely teret nyert (alapítvány, pályázat, közgyűlés, tárogatás, szakmai életrajz stb.), ugyanakkor az új körülmények között újra teret hódító kapitalizmus kifejezései nem nyertek ismét polgárjogot. A tulaj és tökeemelés, bankbetét, alkalmazott és munkabeszüntetés

pl. nem váltak széles körben ismertté, a közember megelégszik az angolszász-román keverékszavaknak a nyelvünk szabályaihoz jól-rosszul igazodó változatával.

Az erdélyi magyar évtizedek óta folytonos nyelvi romlásban és korszerűtlenségben él. Az iskolákban az előbeszéd szépségére csupán néhány tanár ügyel föl. Őket meglehetős idegenkedés, hűvös lelkesedés fogja körül. Mit vacakol, hiszen ma az angol a fontos, a magyar csak másodlagos, otthonról hozott fogyóanyag. Az újságok nyelve ugyancsak csapnivaló. Gyomlálni kellene, de a rohanó lét, az események egymásra torlódása, a szoros szerkesztőségi és publikálási határidők nem adnak időt egy-egy cikk papírra vetése pillanatában a nyelvi ellenőrzésre, az érzékletesebb kifejezések megkeresésére, a szemén szedésre. Meg aztán az újságíró kínban van, amikor magyarra kell átfordítania azt, amit a hivataloséktól románul hallott. Érti, hogy ne értené, csak nem áll rendelkezésére mindig a megfelelő magyar kifejezés. Nincs ugyanis szótára, egyenértékű szókészlete, sokszor csak feltekint a számítógép mellől és megkérdi az arra haladó kollégát, hogy mondják azt, hogy *curtea de conturi*? Ebből bújnak ki a világra az olyan szörnyecsemétek, mint a kontóudvar - a számvevőszék helyett stb.

3. A helytállás és nyelvhasználat szoros összefüggésben van. A helytállás patetikus helyzeteket, a szituációk és elvárások pedig nagy szavakat szülnék. Emelkedettebb nyelvezetet követel az ilyen szobrozás, parabolává merevedés. Az utóbbi években az erdélyi magyarság főleg ünnepelni, ünnepi köszöntőket mondani tanult meg, történelmi nosztalgizációkban, a múlt visszavételében jeleskedett. (Joggal és visszaélve a lehetőségekkel.) A történelem mítoszteremtő, száz-százötven esztendővel ezelőtti későromantikus nemzeti színházias szemléletéhez szeret visszakerézkedni. A mindennapok történetét még nem kedveli igazán. Az egyszerű helytállást (munka, kertápolás, kaszálás, kalapálás, sírásás, csöndes borozgatás, temetés vagy keresztelés), a látványt nélkülöző sárdagasztást, az erdélyi komor hétköznapiakat és a veszteségek dacára is kiküzdött növekedést nem értékeli valós önértéke szerint. Nagy alakok kellene, példaképek - minél öregebb valaki, annál inkább hisz a példaképek mítoszában, folyton bálványt, akarom mondani, követésre méltó lobogó fátylát követel az ifjúság számára. Nagy csatákban, országos gyászbán, véres mohácsi tragédiában tud megfürödni az emlékezés. Vagy anekdoták kelle-

nek. A sikeres korszakok hallatán a mítosz zavarba jön. Vig mítoszaink nincsenek is. Csak anekdoták, adomák, viccek, történetek. Ahogyan a gyerekek körében is. Ezért nem jön a közönség a művelődéstörténeti előadásokra, ezért érdekli az embereket kevésbé a történelmi statisztika (kivéve a demográfiai) vagy a modern tudományokkal összekapcsolható história.

Régen rögzült mítoszok, mondai alakok, mesés történetek kellene, vagy mérhetetlen szenvedés. A középutaknak nincs túl vonzó mitológiájuk.

Mítoszok nélkül lehet élni, de nem érdemes, ui. nem olyan érdekes az élet. Mítoszaink jellemzőek reánk, mert belőlünk erednek, azokat a vágyakat és félelmeket tükrözik, amelyek egy közösséget ereszékeiben ráznak meg, vetnek addig járatlan utakra, vagy kötnek gúzsba, hagyományba, összetéveszthetetlen csokorba.

Tőlünk is függ, milyen virágok, miféle szirmok és levelek kerülnek abba csokorba, koszorúba (?), amely fejünket, kebelünket, honunkat avagy sírunkat díszíti egykor. Mikor melyiknek jó ideje.

Minden elkenődik...

„Botrányosnak tartom, hogy nekünk, belgiumi flamandoknak és vallonoknak, továbbá franciaországi katalánoknak és spanyolországi galiciáinak kell harcolnunk a kisebbségben élő magyarok jogaiért, miközben ott ül a pozsonyi kormányban egy sereg magyar tisztviselő, itt sétáfkál az Európai Parlamentben két tucat magyar megfigyelő. Kérdezem: mivel foglalkoznak, mire költenek el hatalmas pénzeket, ha arra nem figyelnek, ami sokat szenvedett honfitársaiknak még ma is fájdalmat okoz?”

Az Európai Unió jogvédő bizottságának belga elnöke, Pierre Gillet mondta ezt, és látva, hogy tesztosza néppel áll szemben, a derék belga pap, segits magadon, az Isten is megsegít gondolatával felbiztatta a magyarokat: „Írják le panaszukat, mert így talán jobban elhiszik az EU hatalmasai, hogy a hírhedt, kollektív ítéletet tartalmazó Beneš-dekrétumok máig kifejtik ártó hatásukat”. Az emberek tollat fogtak, s most azt várják: történjen valami.

Tízezer levélben tízezer családféregény jött így össze, ami sűrítve tartalmazza a Felvidékről kiutasítottak és a csehországi áttelepedésre kényszerített magyarok százezreinek embertelen sorsát. Benne van ebben a cselekedetben az a keserűség is, hogy a 86 éve üldöztetést szenvedő felvidéki magyarok hiába fordultak sérelmeikkel azokhoz, akiknek gondjaira bízták őket a nagyhatalmak. De hiába fordultak volna panasszal a nagyhatalmakhoz is, akik mindezt előidézték, de nem is fordulhattak, mert azok előrelátóan nemzetközi törvénybe foglalták, hogy panaszt a nemzetközi szervezeteknél csak kormányok tehetnek. Most már van mód egyéni panasszal is élni, de jó kérdés, milyen esélye van ilyen magánpanasznak?

Krivánszky Miklós, a Csehországi Deportáltak Szövetségének elnöke tanúsítja, hogy ebben a kényszermunka ügyben - bár a kényszermunka tilalma olyan jogelv, amely alól egyetlen ország sem vonhatja ki magát - leveleikre vagy nem kaptak választ, vagy néhány semmitmondó frázissal intézték el, mint legutóbb Prodi úr. Giller atyának is rossz tapasztalata van.

Két évvel ezelőtt szenvedélyesen érvelt az Európai Parlamentben amellett, hogy még az új országok csatlakozása előtt fel kell számolni a szlovákiai magyarokat sújtó hátrányos megkülönböztetést, gondolva, hogy ajánlatos még a csatlakozási tárgyalások alatt nyomást gyakorolni Szlovákiára annak érdekében, hogy legalább saját törvényeit tartsa be, és adja vissza a magyarok 1945 és 1947 között elkobzott földjeinek tulajdonjogát, amely földek még ma is tulajdonosi bejegyzés nélkül vannak.

Nem volt ezen igazságtalanság ellenében Magyarország támogatója egyetlen kormány részéről sem, de miért is lett volna, ha a legérdekesebb, Magyarország kormánya érdektelen és tétlen maradt. Azal nyugtatja meg az aggódókat, hogy az Európai Unióban minden ilyen probléma megoldódik. Most éppen azt tapasztalják a felvidéki magyarok, hogy semmi változás, helyzetük ugyanaz, ami volt, a szlovák közvélemény ellenséges érzülete pedig inkább növekedett, mert félelmet éreznek a nyitottabb határok miatt.

Polgári szervezeteknek kellett kézbevenni a jogvédelmet. Nem adjuk fel, sőt: alkalmazkodunk az új helyzethez - mondja Tajnay Mária, az immár nemcsak Brüsszelben, hanem Pozsonyban is bejegyzett jogvédő bizottság főtárgya. „Lehet, hogy ünnepontó lesz, de a tízezer levelet kiskocsira rakjuk, és betoljuk az Európai Parlament petíciós bizottságának irodáiba. Azt a tanácsot kaptuk ugyanis, hogy ennél a testületnél kopogtassunk. Eddig nem tehetjük meg, mert panaszt csak tagország állampolgárai nyújthatnak be. Most már ez az akadály elhárult.” A brüsszeli üvegpalotában tébláboló magyar küldöttségnek e kérdésekhez való viszonyulását firtatta Havasi János újságíró, erről szóló beszámolójában említi Eörsi Mátyás SZDSZ-es európai parlamenti képviselőt, aki - mint kiderült - a szöbáhozott Beneš-dekrétumokról vajmi keveset tudott.

„Ezután Surján László véleményét tudakoltuk, aki így válaszolt: - Ez nem magyar-szlovák vagy nem magyar-cseh probléma, hanem általános emberi jogi probléma - szögezte le a Fidesz Magyar Polgári Szö-

vetség parlamenti megfigyelője. - Természetesen erkölcsi kötelességünk felvállalni a magyarok érdekében, de célszerűbben járunk el, ha együttműködünk azon országok képviselőivel, akik tisztán látják ennek a súlyos örökségnek az általános vonatkozásait. Hiszen letagadhatatlan tény, hogy súlyos diszkriminációról van szó, amelynek megoldását az érintett országok - nem teljesen világos megfontolásból - mind hátrább sorolják. Némi haladást lehetett látni Csehországban a háború utáni sérelmek rendezésében, de ez a folyamat Szlovákiában még várat magára. De nem lett volna szerencsés a támogatás felvételi kritériumaként szabni a múlt bűneinek felszámolását. Viszont az unió polgárainak egyenlő elbírálásáért minden tagállam ki fog állni. A cseh és szlovák állampolgárookra is vonatkozik az unió azon rendelkezése, amely tiltja polgárainak bármifajta hátrányos megkülönböztetését. Prágai és pozsonyi barátainknak tehát elemi érdekük, hogy a Beneš-dekrétumok továbbélése miatt fennálló helyzetet sürgősen rendezzék, mert különben az EU belső szabályaival találják szemben magukat. Mivel lehet a folyamatot gyorsítani? Semmiképpen sem agresszív követelődéssel, mert az óhatatlanul a két ország közti konfliktushoz vezetne. De a határozott elvi-erkölcsi kiállás, no és az unió »léggömbje« eredményes lehet.

Mintaszerű üresjáratú mellébeszélés a vétkes tétienség igazolására.

Persze, hogy a csatlakozás előtt és annak feltételül kellett volna követelni a kollektív felelősségre alapozott jog- és vagyonfosztó ítélkezés ma is érvényes törvényességének megszüntetését. Mintha valami távoli afrikai törzs gyarmati időből előhozott panaszairól lenne szó. A diplomaták óvatos fogalmazásából leckét vehettünk Elmar Brok irodájában is - folytatja beszámolóját Havasi János. - Az Európai Parlament külügyi és emberi jogi bizottságának német elnöke alapvetően sikeresnek tartja a csatlakozási folyamatot a nemzeti kisebbségek jogainak biztosítása szempontjából is.

Amikor emlékeztetjük rá, hogy Szlovákia és Magyarország között bizony maradtak még nyitott kérdések, mindenekelőtt a Beneš-dekrétumok máig tartó érvényesülése miatt, Elmar Brok megnyugtatólag megjegyzi: - Szó sem lehet diszkriminációról. Egy kisebbség elleni hátrányos megkülönböztetés teljességgel ellentétes az Európai Unió jogrendszerével. Ez pedig már önmagában újfajta védelmet jelent az új tagállamokban élő s az egyes nemzeti kisebbségekhez tartozó állampolgárok számára. Másodsorban pedig: az unióban a határok elveszítik a jelentőségüket, ebből kifolyó-

lag az emberek közti kapcsolatok szorosabbá válnak, ami kihat a múlt sebeinek begyógyítására is.

- Közbevetésünkre, hogy nem is a múlttal, hanem a jelen diszkriminációval van gond, az elnök tovább fejtegeti, hogy az EU egyik legfontosabb feladata a múltból származó feszültségek feloldása. Márpedig a feszültségek jórészt a nemzetiségi kérdés körül csúcsosodnak ki. - Ha az emberek azonos jogrendszerben élnek, közös belső piacon gazdálkodnak, a különbségek elveszítik a jelentőségüket, és a diszkrimináció is elveszti létalapját - fogalmazza meg vízióját Elmar Brok.

A jövő kilátásai tehát ilyen korlátozottak. Az unióba bevitt igazságtalanság attól még nem válik nem létezővé, ha kijelentjük, hogy az ilyen dolog ellentétes az unió jogrendjével, hiszen az unió éppen most fogadott be egy olyan államot, amelynek a jogrendjében az etnikai diszkrimináció élő gyakorlat. És ha a szlovákok megrögzött ragaszkodása sikeres lesz a beneši bűnök elkenéséhez, ez nem kerül el a román diplomácia figyelmét, és majd azokat az engedményeket is visszavonják, amikre, bár húzódozva, de már hajlottak uniós csatlakozásuk sikere érdekében.

A szlovákok részéről nemcsak a mintegy félmillió ember etnikai alapon történt kifosztása és megalázása, otthonból kiűzése miatt okozott károk jóvátételének megtagadása a cél, hanem a Beneš-dekrétumok ügyének elkenésével igyekeznek megszabadulni bűnnel terhelt múltjuktól is, vagy ha pontosabbak akarunk lenni, olyan szemléletet igyekeznek tudatosítani és hitelesíteni, amely szerint ezen cselekedetek jogrendje az államalapító hősi korszak küzdelmeiben kivívott győzelem jutalma az ellenség jogos megsemmisítése folyamatában. Tehát a dekrétumok megtagadása, vagy akár csak az annak nyomán elkövetett jogtalanságokkal való érdemi foglalkozás részükre nem elfogadható, hiszen az elnöki dekrétumok érvénytelenítésével számukra egyértelműen a kollektív jogfosztás és annak alapján végrehajtott intézkedések bűncselekménykénti elismerése valósulna meg.

A szlovákoknak ezt az álláspontját a háború kiemenetelének a már előzetesen győztesekre-vesztésekre való elosztási rendje védelmezi ma is, amiben nem az számított, hogy a hitleri Németország által létrehozott Szlovákia készséges szövetségese volt megalkotójának, hanem az, hogy a háború közép-európai vonatkozásban szláv győzelem volt, mert hiszen a nyugati hatalmak a szláv faji törekvések megjutalmazásával fizettek keleti szövetségeseiknek.

Ebben rejlik a magyarság elleni etnikai üldözés legalitása, ha tetszik, mindazon cselekmények és viselkedés engedélyezése, ami a háborús propagandában megfogalmazott fasizmus kifejezés fogalmkörét kimeríti, amely meghatározás a győztes oldalon végbevitt azonos cselekményekre nem alkalmazható, azon oldalon a győztes jogán szerzett magyarüldözés folytatható ma is, holnap is. Ennek igazolására szolgál a történelem meghamisítása, mert ugyebár, nem lehet egy nemzetállam államalkotó nemzetét, jövő nemzedékeiben öntudatos, jó hazafi társadalommá nevelni azzal a történelmi valósággal, ami a beneši dekrétumok alapján gyilkosságban, rablásban, jogfosztásban, embertelenségben megtörtént. Vissza kellett menni akár oda is, hogy a betolakodó magyarok elpusztították a békés szlovákok virágzó államát, és ezer éven keresztül mást sem tettek, mint szlovákokat gyötörtek. Ez a fajta átnevelés olyan mértékben sikerült, hogy a házak falán megjelenő „Dunába a magyarokkal” és hasonló feliratok mindennapi látvány, és a magyargyűlölet szaklapjai olvasmánycsemege a szlovák köznépnek.

A bűnbán fogant rendszer megoldhatatlan helyzeteket teremt. Az unióval valóban közelebbi kapcsolatba kerül a két nép, mint régen a magyar és tót, újabb néven szlovák, és egyelőre még beláthatatlan, mit fog tenni a szlovák politika védekezésül az élet természetes rendjének olyan fejleményei ellen, hogy - mint régen volt - a két nép egyszerű fiai a közvetlen érintkezésben nem követik majd a hivatalos politikát. A dolgokat azonban akkor is a helyére kell tenni. Elsősorban a történelmet.

Kassai kormányprogram néven ismeretese a beneši elnöki dekrétumok, amelyek által megfosztották a magyarságot alapvető emberi jogaitól, hogy kifosztathatók, kizavarhatók, orosz munkatáborokra, csehszági szolgalmunkára elcipelhetők legyenek, csak azon az alapon, mert - magyarok.

A kassai kormányprogram nem Kassán fogalmazódott meg, és nem 1945-ben, hanem Moszkvában, és már jóval korábban. A magyarok kiűzésének történelmi alapja a szláv népek és a bizánci ortodoxia területserzéssel terjeszkedő alaptermészete és gyakorlata. Oroszország így szerezte meg magának évszázadokon át a nemszláv területeket az ázsiai térségben, és igyekezett terjeszkedni nyugat felé is a Baltikumtól a Balkánig. Számukra nagy alkalmat nyitott a nyugati hatalmak Közép-Európa-ellenes politikája, amihez természetes érdekekkel párosult az oroszok és a nyugati szlávok szövetsége.

Két világháború eredménye: Németország nagyhatalmi szerepének végleges letörése és a szláv és ortodox élettér nyugati határainak kiterjesztése.

Ezen alapvető tények és eredmények mellett minden politikai vonatkozás és hivatkozás lényegtelen és tárgyaltalan. A magyar tragédia teljes egészében ennek a képletnek a függvénye.

A téma neves kutatója Janics Kálmán, szlovákiai magyar író, a kapcsolódó részletekért egyik könyvébe lapozunk, amelynek címe A kassai kormányprogram és a magyarság „kollektív bűnössége” (Pannónia Könyvkiadó, Pozsony). Feltárja a szerző, hogy Beneš, Sztalin és Tito a háború korai szakaszában értekezett egymással a háború utáni olyan rendezésről, amiben Csehszlovákiát és Jugoszláviát teljesen megtisztítják a magyaroktól, mégpedig a hadműveletek során. Sztalin nagyon jól tudta, hogy a nyugati hadviselő felek szemrebbenés nélkül tudomásul fogják venni a »befejezett tényeket«, a magyar kisebbség Szlovákiából és Jugoszláviából történő fegyveres elűzését.

Rákosi Mátyás már 1943-ban mindent tudott az elűzés haditervéről, ezért jósolta a magyar hadifoglyoknak, hogy »Moháccsal súlyosbított Trianon« vár a magyarságra. A későbbi események során bebizonyosodott, hogy Sztalin a magyarság elűzésére vonatkozó elképzelést csak úgy volt hajlandó támogatni, ha azt az érdekelt kis szövetségesek, tehát csehszlovákok és jugoszlávok valószínűsítik meg. A nacionalista történészek számára mi sem könnyebb, mint az elűzöttek tömegét a világ közvéleménye számára elmenekült fasiszta hordákká minősíteni. A ténylegesen fenyegető Beneš-Sztalin-féle elhatározás ismeretlen volt a szlovákiai magyar társadalom előtt, de teljes volt a tájékozatlanság a magyar kormányhatalom és a háborúból való kilépést szorgalmazó politikusok körében is. A teljes tájékozatlanság jellemezte nemcsak Bajcsy-Zsilinszky Endre erőfeszítéseit, de Bethlen István helyzetmegítélését is. Gyakorlatilag olyan elképzelések rabjai voltak, mint Károlyi Mihály 1918-ban, olyan megoldásokban hittek, amelyeket a diplomáciai tájékozódási kísérletekből le lehetett vezetni. Pedig a magyar kisebbség »befejezett tény« formájában való kiseprésének propagandája már 1944 tavaszán megindult, Gottwald a moszkvai rádió csehszlovák adásában 1944. május 11-én megjósolta: »Nincs messze az a pillanat, amikor megkezdődik hazánk megtisztítása az áruló német és magyar sőpredéktől«. A moszkvai Československé listy 1944. augusztus 1-jei száma szerint: »A németeknek el kell hagyniuk a cseh földet, teljes mértékben és

végérvényesen. Ami a németekre érvényes, az érvényes a szlovákiai magyarokra is». Szeptember közepén a szlovák nemzeti felkelés már a magyar lakosság teljes kifosztását hirdeti meg: »A nemzeti bizottságok kíméletlenül és megalkuvás nélkül el fogják kobozni a németek és magyarok vagyonát...« Ján Sverma 1944. október 3-ai beszédében azonos fenyegetés hangzott el: »A németek, magyarok és árulók vagyonát el kell kobozni...« Október 13-án, a moszkvai fegyverszüneti egyezség, a »kiugrás« aláírása után, Marek Culen – a felkelők részéről – úgy gondolta, hogy a játék ezek után nyílt kártyákkal folytatható, meghirdette tehát: »A németeknek, magyaroknak és árulóknak a vagyonát minden kártérítés nélkül azonnal el kell kobozni!« Hogy mindezt Horthy Miklós hatalmi rendszere és a »kiugrást« szorgalmazó gárdája nem tudta, tájékoztatatlansággal menthető volna, tény viszont, hogy a mai magyarországi történetírás, ugyanúgy, mint a nyugat-európai értékelések kihagyják a történelemből a szlovákiai magyarság számára 1944 őszére felépített megsemmisítő gottwaldi-sztalini-beneši haditervet csak azért, hogy a magyaritást lehetővé tevő, szerencsétlenül időzített »kiugrási« kísérlet helyességét a magyar közvéleménnyel elfogadtassák. A történelmi tény azonban az volt, hogy Beneš és Moszkva eldöntötte a rövid úton való intézkedést, a befejezett tények előkészítését, tekintettel arra, hogy a nyugati államokkal való egyezkedés zsákutcába jutott; sem az USA, sem a brit kormány nem mutatott hajlandóságot a szlovákiai magyar kisebbség erőszakos kitelepítésének még csak megfontolására sem. Hogy az akció mégis sikeres lehessen, azért indult meg a »szemét kiseprésének« a propagandája már 1944 tavaszán. Az ördögi terv, Felvidék és Délvidék minden magyarjának elűzése egyszerűen csak azért nem jött létre, mert a harci helyzet nem tette lehetővé.

Nagyszerűen részletezi ezt Janics Kálmán az alábbiakban: Ha ma feltesszük a kérdést, hogy a nyugati hatalmak 1944 őszén mit tudtak volna tenni a szlovákiai magyarság érdekében, ha megindul az általános elűzés a felkelők és a dukai hadsereg részéről, a válasz az, hogy a világon semmit, mivel ha nem létezett volna magyar politikai hatalom és nem létezett volna magyar haderő, egy félmillió társadalom napok alatt elűldözhető lett volna lakhelyéről; Nyugat is csak akkor tiltakozott volna, mikor már minden lezajlott, nem beszélve arról, hogy az indokolás világszerte elérte volna célját, az alkalmazott propaganda szerint nem történt volna egyéb, mint »a fasiszta csőcselék menekülése«.

Vagyis érthetőbben megmagyarázva a helyzetet, a szlovákiai és a jugoszláviai magyar kisebbség pusztaságának létét és fennmaradását azok a magyar tábornokok és katonák tették lehetővé, akik a Horthy-féle kapitulációval szemben 1944 októberében a szovjet hadsereg elleni harc folytatása mellett döntöttek. A másik történelmi tény, hogy 1944 októberében a Kárpát-medencei magyar nép és a Kárpát-medencei zsidó származású lakosság létérdeke konfrontálódott, ami a zsidóságnak életet jelentett volna, az a magyarság számára végzetes katasztrófa lett volna. Tovább elemezve a kiugrási kísérlet körüli dolgokat, amiről éppen 60 éves kerek évfordulóján rövidesen sok visszaemlékezést és elemzést olvashatunk, fölvethető annak olyan változata is, amiben mindkét emberi tragédia elkerülhető vagy legalábbis enyhébb lefolyású lett volna. Ha nincsen kiugrási kísérlet – aminek egyébként semmi esélye nem volt, de értelme sem –, akkor nem zúdult volna rá Magyarországra egy nap alatt a teljes német politikai és katonai irányítás. A magyar politikai és katonai hadvezetésnek alkalmat lett volna az október közepéig gyakorolt politikai és védelmi taktikát végsőkéig folytatni, aminek jellemzője volt a magyar élet és érték lehetőség szerinti kímélése. Ezáltal mindkét tragédia nagy valószínűséggel elkerülhető lett volna. De kövessük Janics Kálmán elemzését: »Mivel az októberi magyar fegyverszünet nem sikerült, 1944 decemberében újra megindultak a tárgyalások az akkor már létező magyar demokratikus kormánnyal, újra a fegyverszünet feltételeiről. De a dolgok másként zajlottak, mint 1944 októberében a Horthy-rendszerrel; semmi sem ment simán, napirendre került a szlovákiai magyarok kérdése, melyről Molotov 1944 októberében következetesen hallgatott (ugyanis el volt határozva a rövid úton való elűzés), decemberben és januárban azonban Molotov makacsul követelte a magyarok kitelepítésének kimondását a fegyverszüneti egyezmény keretében. Emiatt a tárgyalás négy hétig húzódott, végül ez a pont kimaradt, mert a nyugati hatalmak szerint ez az ügy a békekonferenciára tartozik.«

Vagyis a »rövid úton való elintézés« ábránd maradt, s ezért 1945 januárjában Beneš és Molotov kénytelenek voltak áttérni a diplomáciai vonalra. Ebből következett a kassai kormányprogramnak a magyarokra vonatkozó döntése, abban a reményben, hogy a békekonferencia mindezt megerősíti. Beneš, Molotov és Gottwald ebben is tévedett. Janics Kálmán sajnálattal állapítja meg, hogy a történetírás némasága és kódosítása a korabeli helyzetről napjainkig fennáll. Az is saj-

nálatos, hogy a magyar politikai elit érzéketlen a nagy lehetőség iránt, amivel nemcsak kárpótlást lehetne szerezni a károsultaknak, de megállítható lenne a háború befejezése óta szuggerált azon tétel, hogy a magyarok Hitler hódító törekvéseihez csatlakozva megtámadták szomszédait, tőlük területet raboltak, háborús bűntetteket hajtottak végre, és mindezekért méltán megakoltak és most azért hőzöngenek, hogy újra uralmuk alá hajtsák békés szomszédait.

A történelmi tények tisztázását akadályozza a magyar érdekekért való kiállás hiánya mellett a Magyarországon nagyon erős politikai baloldal, amely a szláv-bolsevista hódoltság komprádor-világának terméke. A magyarországi baloldal ebből eredő szlavofil beállítottságánál és elkötelezettségénél fogva még ma is magyarellenés vagy legalábbis magyar érdeket fel nem vállaló reflexekkel reagál minden olyan sorskérdésre, ami a győztes szomszédokkal kapcsolatos. Ezt szemlélteti Bársony András külügyi államtitkár nyilatkozata a Népszabadságban, amiben elhárítja azt a feltételezést, hogy a magyar kormány lépéseket tenne a Beneš-dekrétumokkal kapcsolatban. Hamis színben tünteti fel a valóságot mindenki, aki szerint Magyarország az uniós csatlakozást arra használja, hogy olyan kérdéseket melegítsen fel, amelyek mérgezhetik a kétoldalú viszonyt... Magyarország ezeket a kérdéseket kétoldalú alapon nem kívánja felvetni. Május 1-jétől ez a kérdés a Brüsszeli Bizottság és az adott ország között merülhet csak fel. Ugyan mitől merülne ott fel ez a kérdés, ha az egyedül érintett ország nem veti fel. Ez az, amit nem ért meg Nelly Maes flamand képviselő, aki eddig a legtöbbet tette az Európai Parlamentben a

Beneš-dekrétumok kollektív bűnösséget megfogalmazó passzusainak megsemmisítéséért. Lankadatlanul szervezte az ott közmeghallgatásnak nevezett szakmai összejöveteleket, írt, felszólalt, érvelt és vitatkozott minden lehetséges fórumon. Ez az egyébként roppant energikus asszony, az Európai Szabad Szövetség elnevezésű pártcsoport elnöke, szomorúnak és fáradtnak tűnt, amikor az elmúlt két év eredményeiről kérdezte őt a már említett Havasi János.

„Csalódott vagyok az Európai Parlament, de mindenekelőtt az Európai Bizottság ez irányú érdeklensége miatt. Azt reméltem ugyanis, hogy az új országok belenövése az unióba az igazságosság talaján történik majd meg, hogy legalább csatlakozásuk pillanatában győz az igazság. Ez sajnos nem történt meg. Szőnyeg alá söpörték a Beneš-dekrétumok problémáját, s félek, hogy ennek hosszú távon is rossz hatása lesz. Meggyőződésem, hogy a konfliktusok elhallgatása nem old meg semmit. Csak az őszinte párbeszéd segíthet rendezni a nyitott kérdéseket. A történeteket megváltoztatni nem lehet, de őszinteséggel, kölcsönös nyíltsággal gyógyírt találhatunk a sebekre. Erkölcsi és ha lehet, anyagi kárpótlásban kell részesíteni az áldozatokat - csak ez lehet európai megoldás. Nem tudom elhinni, hogy az unióban ma létezhesen olyan politikai erő, amely tudomásul veszi népcsoportok kollektív megbélyegzését, bűnösnek nyilvánítását.”

Brüsszelből azt üzenik, el kell felejtetni a hatvan évvel ezelőtti dolgokat.

Kassán, a volt vármegyeház épületén emléktábla emlékezteti az arra járókat:

Nemzeti Műemlék

*A Dicső Szovjet Hadsereg által
főlszabadított területen ebben a
házban tartotta első ülését
1945. április 5-én
a csehek és szlovákok
nemzeti frontjának kormánya,
mely megvitatta és elfogadta
a kassai kormányprogramot*

Az Európai Unió és a kárpátaljai magyarság

Az európai országoknak az unió bővítésében bizonyos tapasztalatai voltak, vannak, de a tízországos bővítés nemcsak minőségileg, de mennyiségileg is más. Sok váratlan problémát, de nyugodtan mondhatjuk buktatót is jelent majd. Benne van a pakliban, hogy a további bővítéstől elmegy a kedve az Európai Uniónak, és így aztán nemcsak a Délvidék és Kárpátalja magyarjai maradnak hosszú távon is az unión kívül, de Romániának is sokkal többet kell várakoznia az előszobában, mint egyesek gondolnák, és akkor a határon túli magyarság zöme kívül marad az unión, és gondjai lesznek az anyaországi kapcsolatokkal. Persze, hosszasan lehetne vitatkozni azon, hogy azok a politikai vagy inkább érzelmi okok, amik Lengyelországnak soron kívüliséget biztosítottak a belépésnél, élnek-e még Románia esetében is.

Maradjunk annál, hogy Ukrajna belátható időn belül nem lesz európai uniós tag, és így a kárpátaljai magyarságnak az Európai Unión kívülről kell megtartani, és lehetőleg fejleszteni kapcsolatait az EU-n belül lévő anyaországgal.

Talán egy néhány mondat erejéig Magyarország csatlakozásáról is beszélhetnénk, ami nem volt egy fáklyásmenet, lásd a népszavazás alacsony részvételi arányát, az egész csatlakozási tárgyalások menetét sikerült egy közös piaci szintre levinni a maga kisstílusú alkudozásaival. Az egész folyamat úgy lett beállítva, mintha a csatlakozás csak Magyarországnak lett volna fontos, holott ez így nem igaz, és erre érzett rá a magyar szavazó, nem a közömbösség, hanem a manipuláció szúrós bűze tartotta távol a magyar lakosság többségét az urnáktól. Ebben a légkörben Magyarország nem is igen rukkolhatott elő a környezetében élő szegény rokonokkal, akiket segíteni kell, akiknek rendezetlen a helyzetük, és akiket nagy baj esetén be kell fogadni a házba, amelyik már közös az európai országokkal, és sajnos ezek a szegény rokonok még konfliktusok forrásai is lehetnek. Azt gondolom, talán jobb is így, a problémával az Európai Uniónak úgyis szembe

kell néznie előbb-utóbb, de inkább előbb, lásd a vajdasági magyar veréseket.

A mai helyzet tehát a következő: a nyelvében és kultúrájában egységes magyar nemzet egy része az unióban van, egy része reménykedik, hogy hamar ott lesz, a harmadik rész pedig tudja, hogy hosszú távra el van szakítva az anyaországtól.

Mi, kárpátaljaiak az utóbbihoz tartozunk. Trianon óta a kárpátaljai magyarság több állam uralmát is megtapasztalta, de időhiány miatt, csak a szovjet rendszer pusztításáról beszélnek. 1945 után a málenkij robot, a kolhozosítás és a totális államosítás mellett szétverték a magyar oktatást, szétverték minden magyar intézményt és minden civil kezdeményezést megszüntettek. Megkezdődött az egyházak üldözése, működésüket a minimálisra csökkentették. Minden civil szerveződés politikainak minősült, így aztán a pipagyűjtők szervezett is a kommunista párt engedélyével és felügyeletével működtek, ez természetesen már nemcsak a magyarságra, de Kárpátalja egészére vonatkozott.

Ilyen ötven év után kellett a nyolcvan százalékban falusi lakosságú kárpátaljai magyarságnak újra élesíteni, illetve kialakítani saját szervezeteit. Sok nekilendülés, nagy lelkesedés szülte a számtalan tiszvívrag-életű szerveződések. A mai napra aztán kikristályosodott néhány civil szervezet.

Közben az ukrán hatalom lassan visszanyeri szovjetunióbeli formáját, ami annál is inkább könnyen megy, mivel a hatalmon lévő személyek ugyanazok, csak a címer és a zászló változott. Ma már, az ukrán hatalom is igyekszik rátelepedni mindenre, ami él és mozog. Jó példa erre a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola esete. Ez a főiskola tanári karával és ezer diákjával egy talpalatnyi magyar civil autonómia Kárpátalján. Alakulásától kezdve támadásoknak van kitéve. Ezen sincs mit csodálkozni, hisz a szovjet mentalitású hatalmat irritálja egy olyan tanintézmény léte, amelynek rektorát, tanszékvezetőjét, tanárait nem ő nevezi ki, és egyáltalán sértő, hogy nem telefonálhat rá a tanintézmény vezetőire valamiféle utasi-

tással, amit sajnos, bármelyik önkormányzati vezetővel megtehet, mert a kvázi önkormányzatok ezer szállal függnek a hatalomtól. A főiskola fontosságát nem lehet eléggé kihangsúlyozni. Kárpátalján a magyar közöségben az egyetemi végzettségűek aránya ezer emberre számítva messze alulmarad az ukrán lakossággal szemben. Engedtessek meg, egyetlen példát kiemelnek, ma Kárpátalja lakosságának 12%-a magyar, a magyar orvosok száma a kárpátaljai orvostársadalomban 2-3% között mozog, de ez még mindig nem a legrosszabb, hisz az egész ötven év alatt nem sikerült egyetlenegy, nem tévedés, egyetlenegy magyar nemzetiségű jogászt kiképezni Kárpátalján.

Ez a helyzet ma a Kárpátok alatt, és ha felteszünk a kérdést, hogy van-e valamilyen teendőnk ma Magyarország EU-s csatlakozásával kapcsolatban, a válaszom az, hogy nem tudom.

Mindenképpen tennünk kell valamit, hisz a szétesett Szovjetunió példája azt mutatja, hogy a tanult emberek magas száma a nemzeti civil szerveződések és a polgárosodás magas foka átlendíti a nehézségeken a nemzeteket, országokat. A Szovjetunió volt 15 köztársaságából háromnak: a lettnek, a litvának és az észtnak sikerült megőrizni polgári gerincét, intézményeit és ma már ez a három ország tagja az Európai Uniónak. Ezek az országok véráldozatok árán is megőrizték értékeiket a kommunista erózióval szemben. Példájuk is azt mutatja, hogy a szerveződéseknek, a kitartó munkának, akkor sem marad el a gyümölcse, ha az adott pillanatban a harc kilátástalannak tűnik.

Azt gondolom, az itt felvett gondolatok mindegyike megérint egy misét, és akkor még nem beszéltünk a magyarországi politikai elit e kérdéshez való hozzáál-

lásáról. Mert ha durván teszem fel a kérdést, akkor a maga egyszerűségében ez úgy hangzik, szüksége van-e Magyarországnak a határon túli magyarságra? Vagy csak a magyar társadalom egy bizonyos részéről tapasztalható nyomás - zárójelben teszem hozzá -, szavazatszerzés okán ösztökéli arra, hogy foglalkozzon a kérdéssel.

Azt hiszem, az uniós csatlakozás ténye, de főleg a schengeni vasfüggöny legördülésének egyre erősödő moraja rákényszeríti a magyar politikai elitet egy világos és egyértelmű koncepció kialakítására a határon túli magyarsággal kapcsolatban. Sajnos ez a mai napig nem történt meg. Ma még mindig ott tartunk, hogy a levegőben lóg a kérdés, helyben maradni vagy kivándorolni Magyarországra. Amíg ezt a kérdést egy mondatl akarjuk elintézni, mégpedig egy olyan mondatl, ami ráillik a tömbben élő és a szórványban élő magyarságra is, amíg egy megoldást keresünk a székelységnek és a vajdasági magyarságnak is, addig nyugodtan állíthatjuk: Magyarországnak nincs világos és részletekben menő elképzelése a határon túli magyarságot illetően.

Ettől függetlenül számunkra, a nemzettől elszakított magyarság számára megmarad a kérdés: MIT TEGYÜNK? Erre hál' Istennek van kemény és egyértelmű válasz, a mi feladatunk, mármint a határon túli magyarság értelmiségének feladata, fújni a harsonákat, és rendületlenül menetelni, bízva abban: a tudatos rosszakarát, a közönyt, valamint a butaságból emelt falak előbb-utóbb leomlanak, mindenki számára világos és egyértelmű lesz a határon túli nemzetrészek fontossága és a magyar társadalom egy része végleg leszámol a magyar nemzet nélküli magyar állam illúziójával.

Isten tenyerén

Geopolitikai határaink képzeleteinek változásairól

Bevezető

A kommunikációs terünket tekintve azt kell látnunk, hogy azon markáns geopolitikai határok között, amelyek immár több mint ezer év óta segítik elő itteni állami megmaradásunkat, magyar nemzetünk a világpolitika egyik kulcsövezetében él. Kárpát-medencei, betagozó térségünkön túl, Kelet felé a minket is ringató Eurázsia hatalmas tere tárul. Keletről fürkészve úgy tetszhetett, hogy beszáguldo lovas nomád véreink ázsiai pörölycsapásai alatt európai üllővé váltunk itt. A szerencsésebb Európa, a létrejövő tengeri közlekedés nyugati keresztény hatalmai számára pedig úgy látszhatott – az 1241. majd az 1526. év, nép- majd országvesztő tragédiáival egyetemben –, hogy bár esetenként egységes állami létből ideiglenesen töredék nemzeti létekbe sorol minket történetünk, ám akár százötven éves elnyomatás dacára is, ismét s ismét állami létben támadunk föl.

Egyedi és módfelett sajátos e köztes európai térségben a mi megtartó átváltozáskészségünk, amelyiknek a biztosítéka mindenkor állami létünk építetője, közös erényeink letéteményese, a történeti magyar alkotmány. Ez törvényes – tárgyiasult, illetve szellemi – határaink mindenkor kijelölője, eszmei vagy tényleges állapotunk rögzítője. Saját, történeti magyar alkotmányunk révén kapcsolódott be egyenrangúan a mi helytálló, életszerető, dolgos nemzetünk,

Szent István állama a gazdag kulturális, civilizációs és politikai érték-képzetek nyugati típusú forgalmába.

A saját, jogfolytonos alkotmánnyal bíró lét, szabályozott, egységes eljárásokban mindenkor építésre ösztönzi egész nemzetünket. Történelmi időszakainkban a hangsúly az alkotmányos egységességünkön van. Ilyenkor kommunikációnk szerves egészének összes terein a rendszeres építés készsége egyedi s nagyszerű kimunkálásokban mutatkozik meg, s a kimunkált képzetek máig egységesen hirdetik térségi kulcspozícióinkban, hogy egyedi szellemi s anyagi gazdagságunk korszerűnek nyilvánul, amikor alkothatunk – magunk, s a térség szükségletei szerint. Az egyik nagyszabású példát hadd említsen: a XIX. század végével bezárólag, alkotmányos törvénykezésünk szabta keretben, a Magyar Királyság alakította ki egységesen és korszerűen – e célra legmagasabb költségvetési tételleit szavazva meg – a Kárpát-medence egészében közúti, hajózhatóvá tett folyami, illetve vasúti hálózatainkat.

Ehhez képest is kicsodás volna mégis mindenkor a legközösebb, európai magánügyünk?

Tanulságul szolgálnak a mostani európai csatlakozásunk történeti előképének tekintendő dunai Monarchiában vitt alkotmányos állami létünk, korabeli kulturális és civilizációs megvalósításaink egyes aspektusai?*

* Példának okáért, íme egy apró képfelvilágítás közös európai ügyeink tekintetében is: Amikor 1895 szeptemberében I. Ferenc József magyar király és osztrák császár Bécsből a királygyakorlatnak mondott hadgyakorlatra elindul, előbb Móracczell-ben vesz részt szentséges misén. Majd Zentára utazik különvonatán, s mutat itten rövid időt fenségesen. Újja Kolozsvárra vezet, ahol uralkodói módon mindenek előtt fogadja kegyesen a felekezetek s karok hódolatát, számba veszi a civil élet mutatkozását s azt is, mint működnek a közigazgatás intézményei a szabad királyi városban. Ünnepelesen felavatja a Református Theológia épületét, s Bánffyhunyardra megy aztán, amelyiknek környékén a továbbiakban az Osztrák-Magyar Monarchia tízennégy napig tartó hadgyakorlatán vesz részt lőháton, személyesen. E fegyveres erőgyakorlatnak nyilvánított stratégiai célja egy esetleges orosz beförés elleni védekezés gyakorlása Magyarországon. A fennmaradt dokumentumok bizonyára önmagukért beszélnek. Ha ma lenne egy Ferenc József, mint ahogy nincsen, s utazna ugyanebből a célból NATO-oltalom alatt, a római katolikus misén részt vehetne osztrák földön, magyar földön, s Gyulafehérvárt akár Kolozsvárt s Bánffyhunyardon is már, csak-csak.

Azonban a térség erőinek összetartott mindmégannyija úgy alig több mint másfél évtizede egészen más irányú – Nyugat felől tételezett – támadás ellen gyakorlatoztatott még. S mostanra bele kell szokni ismét abba, hogy a katonai veszély onnan – napszentület felől – nem fenyeget. Ehhez képest körülja során a Délvidéken, Zentán nem igen mulathatná mostanság Ferenc Józsefünk az üdöt.

Nem is beszélve arról, hogy a korlátozott szuverenitással maradt állam hatékony védelmére képes haderő is mily erősen hiányozhat, ha nincs!

Az 1867-es kiegyezést követően Magyarország belpolitikailag sem stagnál; az ismét történeti alkotmány szerint élő nemzet demográfiailag, az ország gazdaságilag erősödést mutat. S ami művelt szakembereinkre bízott, helytálló intézést nyer. A vezetés az európai külpolitikai színtéren is meghatározó, gróf Andrássy Gyula magyar miniszterelnök, közös külügyminiszter személyében. Boszniában a szabadelvű Kállay Béni közös pénzügyminiszter, kormányzó hagy jó emléket.

Az Osztrák-Magyar Monarchia középhatalom összességében – azon túl, hogy Magyarország létét is szavatolja –, csak annyiban szolgálja nemzeti érdekeinket, amennyiben a Magyar Királyság képes helyzetét erősíteni az úgynevezett "közös ügyek"-ben: a külügy, a hadügy s a pénzügyek terén. A magyar s az osztrák Parlament kijelölt tagjainak közös-ügyi bizottsági szinten kell egymással rendszeresen kemény tárgyalásokat lefolytatniuk. Azonban a végső szót mindenkor a Bécsben székelő császár király mondja ki. Külügyekben naprakészen pedig végképp csakis az agg uralkodó dönt.

Ha a két társult, egyenrangú fél parlamentjei által kiküldött közösügyi testület lenne a végleges döntések hatáskörével felruházva, járható a közös út, valódi az államszövetség.

Akkor semmiképpen sem így történt.

Mivel kulcs- és határovezeti térségben lévőknek kell tudnunk bármikor magunkat, mindenkor helyzetünkben – mind a nemzetünk valamely részét, mind az összességünket különösebben érintő közös ügyeink tárgyában – szervezett s törvényes formát kell szabnunk az érintett egyenlő felet megillető meghallgatásnak.

A XX. századi gondterhes példánk sajkók. 1920-ra kigyengítettünk e köztes, kelet nyugati civilizáció- és kultúraütközés térségben. Csonkolt orszaggá lettünk, és ideiglenesen eluralkodhatott egyes nemzet-részeink fölött néhány kishatalom. Bár a két világháború között, széttört nemzeti létből saját jogfolytonos alkotmányozásból kiindulva fel tudtunk épülni, mégis, utóbb ismételtén megtörő feltételek megszabásával kellett szembesülnünk. Alkotmányos állami létünk végül szinte semmivé lett, s örökkéig tűnőn berendezkedve itt, egyes környező utódállamokkal együtt, leigázott és határvidékévé tett a keleti, behatárolt mobilitású katonai és gazdasági nagyhatalom. Nemzetünk a második világháborús embervesztéseink után még az elhurcolások, kitelepítések, haláltáborok, egyes utódállami területeken tömeges irtás véráldozatát is elszen-

vedte. Számosan Nyugatra menekültek, számolva az itteni fékevesztett ellenséges behatások előrelátható következményeivel. Itthon a még ön-azonos kultúránkra idegen és hamis, jogfosztó, romboló ideológia telepedett, s pusztítani igyekezett pozitív képzetünket. S e kimunkált, majd szétszabdalt dunai térségben, e morzsolt hídfőről, eurázsiai fenylő hatóerejét nagy hatótávolságra innen is kiterjeszthette Nyugat felé az Oroszország (1) központú Szovjet, amely egy időre átvette a Mongol Birodalom szerepét.

Átvészeltük a szovjetet. Most, fél évszázadnyira a magyar '56-tól sem homályosul látnunk: nagyon nagy áldozatot hozott nemzetünk s honunk. S ebben a helyzetünkben, több mint egy évtizeddel a kommunista birodalmi összeomlás után, most képzetváltozásaink harmadik példáját a közelmúlt nyugati sikerének – a tájéki NATO- és EU-bővítésnek – az olvasata adja. A véghezvitt csatlakoztatás két fázisa részint azt jelenti, hogy a félszigeti Nyugat-Európa s az Egyesült Államok fémjelzte 'féken tartási politika' még mindig szükségképpen szembe helyezkedik bármelyik hatalommal, amelyik Kelet-Európa és az eurázsiai magterület erőforrásainak megszervezésére tesz kísérletet. (2) Másrészt, a múlt hónapban bekövetkezett bővítésein túl mutató tovább bővülés szándékával az Európai Unió annak az ellentett államalakulatnak az emlékét eleveníti föl, amelyiknek a létrejötte, számos politikai s kulturális egységesítési törekvése épp a valamikori keleti vándorló népekkel szembeni ellenszegülésből eredeztethető. Legújában, ráhangolódva az európai egyesületi bővítésre melynek folyamatai, vélhetően Németország politikai súlypontját is elmozdítják a Kelet felé – csatlakozásunkkal e napokban ismét a volt frank s Német-Római Birodalomnak a határvidékére kerültünk. Képzetünk tekintetében – fenti három példánk is mutatja –, köztes állapotunk tudatában, nemzeti s állami fennmaradásunk érdekében mindenkor egységességünk jövőendő lehetőségeit kell latolgatnunk most.

E határvidék kulcsövezetben ismét követelménnyé válik, hogy szabványszerűen központosított és egységes eljárásmodok jöjjenek létre a Kárpát-medence egészében.

Ehhez képest pillanatnyilag kettősen köztes valós helyzetben leledzünk: Nyugat felől nézvést diktátumok szétszabdalt nemzeti létben vagyunk, Kelet felől pedig otthonosnak tetszhet, miként létezhetünk maradék országunkban egy ránk erőszakolt, idegen szellemiségű alkotmánnyal. Kell szólnom tehát, minde-

nekelőtt geopolitikai (3) határképzeteink korszerű revíziójának szükségességéről.

Tudatában kell lennünk: egyértelmű geopolitikai határra Európában a nyugati tengeri hatalom és az eurázsiai szárazföldi hatalom között továbbra is, ismét szükség lesz; e határ** stratégiai fontosságú szárazföldi átjáróinak ellenőrzése pedig életbevágóan fontos a geostratégiai tájék (4), sőt, tovább menve, a kibővült Európai Unió egysége szempontjából.

A geopolitikai értelemben vett határok közvetlen környezetünkben is visszaváltozhatnak a stratégiai fontosságú szárazföldi átjárók irányába. Részint a képzetek szintjén következik be a változás, anélkül, hogy a tényleges geofizikai határok természetföldrajzi alapjai látványos változást szenvednének. A képzetek változása pedig célszerűen akkor következik be, ha adott vezetés a képzetek változtatását eszközként sikerrel kezeli meghatározott stratégiai céljai elérésében. Kockázatmentes stratégiáknak az tetszik, amelyik tájéki voltában, regionális szinten mentes bármely végzetes oktatási, népesedési, egészségpolitikai mozzanattól, az ebből eredhető képzetburjánzástól, amely ellenséges hangulatkeltés által kihasználható zavart, redundanciát kelthet.

A képzetek helyes kezelése tervszerű hozamokat eredményez.

Egységes értékrendet érvényre juttató, esetleg azt keletre közvetíteni kényszerülő szerepben, fokozottan kell törekednünk azon értékeink megbecsültetésére, amelyek hagyományosan mutatják: saját, jól bevált, megalapozott készségekkel bírnak, helytálló kimunkáltságú megoldásokkal rendelkezünk önnön térségünk egészére nézve. Mindenekelőtt a Kárpát-medence egészére vonatkozó magyar, egységes vizsgáldokdási mintakép újbóli életre keltésének szükségét említem itt. További, határtalan kiszolgáltatottságaink leküzdése céljából ugyanakkor szükségünk van annak tényszerű bizonyítására, hogy képesek vagyunk korszerűen alkalmazni az egyes korábbi időkben adott kényszerű válaszok felülvizsgálatából eredő következtetéseinket. Felülvizsgálatra szorul saját népesedési kérdéseinkből eredő bajaink sokasága, a mutakozó fogyás megállításának mikéntje. Ezzel párhuzamosan közös görcső alá is kerülhet a Kárpát-medencében nem őshonos népességek némelykori ez irányú, nem okvetlenül kívánatos vándorláskészsége. Ehhez képest le kell folytatnunk azon biológiai szintű harc kielemezését,

amely az I. világháborút követő diktátum óta, rövid időköztől eltekintve nyíltan felvállalva folyt és folyik nemzetünk ellen, s amely létharcnak a létje erőforrásainknak birtokunkban való megtarthatása, illetve annak tőlünk való törvénytelen megkaparintása volt, sok százezreinknek zaklatása, elűzése, kitelepítése, elhurcolása, sőt, véreink élettől való tömeges megfosztása árán.

Akár a nemkívánatos további egyedi esetek elkerülhetése céljából is, egységesen biztosítanunk kell a magyar állampolgárságot – támogató védelmet – az egyes utódállamokban nemzeti hovatartozásukat vállaló, ugyanakkor honi állampolgárság híján lévő külhoni magyarok számára.

A Magyarok IV. Világkongresszusa 1996-ban az előzetes műhelymunka továbbgondolásaként többek közt leszögezte, hogy a nemzeti egység jogi alapja a magyar állampolgárság kiterjesztése minden azt igénylő magyarra. (5)

A közeljövőben esedékes népszavazás sikerre vitelét követően – továbbgondolva – 2005-re szól az

I javaslat: Nemzeti alkotmányozást

A nemzeti egység alkotmányjogi alapja a létrehozandó új, össznemzeti Magyar Alkotmány. Nemzetünk minden tagja alkotmányozó, aki választói joggal felruházva saját köréből s ügyeiben képviselőt küld, vagy maga képviselőül megválasztatik, az egységes magyar legfőbb törvény meghozatalára.

Indoklása

Az eddig említett képzetváltozások értelmezést követelnek.

A legkiemelkedőbb közösségteremtő értelmezési lehetőségünk maga az alkotmányozás. Egységesít, ugyanakkor biztosítja a nemzethez való tartozás választói s képviselői lehetőségét.

Össznemzeti, választott törvényhozást szükséges létrehozunk, amely képes mérvadóan továbbsegíteni a nagyvilágban létező egyes állam-uniók alkotmányainak azon demokrácia- és szabadságeszményeit is, melyeknek megvalósítását maga az Európai Unió saját példáján – s a nagyvilág összes keresztyéni szabadságeszménye alapján működő állama berendezkedésének példáján követendőnek tüntet fel a létrejött új

** példának okáért a Kárpátok vonulata

európai szövetség határain túlra, így a jelentős számú magyar nemzeti közösségi területekkel bíró – a maradék kisantant viszonyulását, környező – utódállamok irányában is.

Az állami szuverenitás részleges elvesztésének élményét hivatott pótolni, hogy most még érték-áramlatásra sor kerülhet, s adott pillanatban hirtelen feltűnik új alkotmányok létrehozásának lehetősége. E lehetőség értékkeresés erkölcsi hozadékokkal jár! A visszaforgatás-szerű közös eljárás az alkotmányozás formájában azt tükrözheti majd, hogy e térségében a magyar nemzet kész az önépítésre, honát szereti, hőseit megbecsüli, értékeit tudja, s azokhoz ragaszkodik, bizalommal tekint a jövőbe.

A csatlakozott trianoni Magyarország lakossága, összeurópai vonatkozásban, a további sikereiben az egyik európai államalkotó nemzetnek, sikertelenségei értelmezésében viszont az egyik "nemzetnyi" kisebbségnek, ha úgy tetszik, 'magyar nemzetiségű európai állampolgárság'-nak tudhatja magát. Értékvesztése erkölcsi veszteséget okozna, ha csak fokozottabban rá nem hangozthat részint önnön, részint a határon túli magyarság uniós demokrácia- és szabadságtörekvéseire.

A közvélemény és a politikai élenjárók homogenizációja magasabb szintű politikai összehangoltságot nemzeti összképviselést kíván meg majd rögtön, amint a jelen mindenkor akadályain túl a közös nemzettudat értékrendje kulturálisan felerősödik. Erősebb a szenvedő helyett a kivezető, cselekvő hősre való kilátásunk a közeljövőben, amikor a honalapítás küzdelme nemcsak, hogy nem ért véget, hanem más alakban felülülva folytatódik.

És szellemi harc bontakozik ki azon identitásteremtő jövő birtoklásáért, amely immár semmiképp sem a kényszerűt, az elszorítottat, de a választható közös lehetőségeinket kínálja föl.

Amikor majd mondott választott törvényhozóink bírnak azzal a törvényesítéssel, amely képviselési joguk szerint testületileg őket megilleti, sikerül a legátfogóbb érdekegyeztetés kívánalmát érvényre juttatnunk magunkra vonatkozóan is, azon Európai Unióval kapcsolatban, amelyről jelenleg a legnehezebb helyzetben sínylő kisebbségi sorsú, délvidéki (vajdasági, volt kis-jugoszláviai) magyarok ma legkeserűbben állapítják meg: "A magyaroknak még a kollektív kisebbségi jogokat sem hajlandó szavatolni az Európai Unió".

Fel, fel, vidékre!

Jó emlékünkből a dualizmus korból, hogy teljes ismerést nyernék a társult fél részéről a történeti, természet-földrajzilag eleve biztonságos, csonkítatlan országhatáraink. Ily határok között lehet geopolitikailag meghatározó tényező korabeli államunk vezetése, amelyik stratégiai céljait elérendő, országépítő képzetek kifejlesztése és megvalósítása érdekében biztonsággal tevékenykedhet. Ezen az alapon az 1867-es osztrák-magyar kiegyezés határképzetek sérelme nélkül rögzíti, s kiteljesíti a térség egységességének korszerűsítésére irányuló magyar törekvéseket.

Nemzeti kormányzataink történeti füzérében a legelismertebb azon kormánytagok áldásos emlékezte, akik a meglévő geopolitikai határokat a belső forgalom eszköz- és cél- együttesének hatékony kijelölésével, mozgósításával megfelelően fenn tudják tartani, sőt, erősítetik is azokat. Gróf Széchenyi Istvánnak és Baross Gábornak a Kárpát-medencei magyar közlekedésügy élénkítésére gyakorolt eszményi hatását említhetem, kiemelve, hogy a jó geopolitikai határok tételezik a behatárolt terület élénk belső forgalmát, aminek az elősegítése a korábbi esetleg létezett, széttagozó belső határokat eltünteti.

Tekintsük példa gyanánt néhány felvidéki megvalósításunkat!

A XIX. század végére a Duna folyamán a vízi szállítást gátló belső vám- helyeket – például Esztergomnál – felszámolják, sőt, oly hidakat építenek, amin már átiramolhat nem csak a közút, hanem – menetrendszerűen – az országos hálózatú vasút is. Majd a báró Bánffy Dezső vezette Magyar Kir. Miniszterelnökség gondoskodik arról is, hogy a Tátrában a magyar állami üdülők, a hegyvonulatok lábánál pedig az elektromos vasútvonalak rendre kiépüljenek. A természeti akadályokat folyamatszabályozási munkálatokkal felszámolják; az édes Dunát folyamatosan hajózhatóvá tesszük Pozsonytól Gönyőig (6), majd le, a Vaskapun át, s ezzel a történeti Magyarország Nyugatra gravitáló, hatalmas volumenű gabonatermésének útja állandó forgalmúvá lesz.

Dévénynél pedig, a Pannóniába behömpölygő édes Duna fölött a magyar honfoglalásra emlékeztető, 1896-os ezredévi emlékmű magaslik, csakúgy, mint a nyitrai Zobor hegyen, s a munkácsi váron.

*** kedvezményezett: magyar állampolgársági iratokkal, illetve magyarigazolvánnyal rendelkezők

S mert mindenkor a bevált geopolitikai képzetek állandósítására kell törekedni, mindeme példákra tekintve kimondottan a mi ügyünknek tetszik, hogy ki kell fejlesztenünk népünk nemzedékeiben ismét a változott tér felfogásának tudását és szemléletét.

S mert teresebbekké lettünk, s mert az államot azonosítják a szállítási, közlekedési és hozzátehetjük: adatforgalmazási – formával, ami éppen jellemzi(7), s mert Európában határtalanság érzetével lehetünk egyebütt otthon, itt viszont kell tudnunk határainkat – íme további javaslatunk:

II javaslat: Kárpát-medencei nemzeti forgalmunk egységesen kedvezményes hazai díjszabásáról

Kedvezményezett* meghatározandó köre** számára, a magyar állam dotációinak leghatékonyabb eszközei s európai pénzek csúcstértékű bevonása révén vállalják az élénkített információ-, nyomtatvány-, személy- és teherforgalom egységesen belföldi magyar díjszabásúvá, a távolság növekedésével fordított arányban álló árszabásúvá – Budapest központtal, a Tatra, illetőleg a Kárpátok vonaláig s le a déli Duna-hajlatig, /Orsovával bezárólag/ mind a részben külföldi tulajdonú szolgáltatók – például MATÁV –, mind magyar állami cégek (Magyar Posta, MÁV, VOLÁN, MAHART) vonatkozásában.

Indoklása

Természetes, hogy államunk, s egyúttal az unió biztonsági helyzetét erősíti, hogy fővárosunk a geopolitikailag jól körvonalazható Kárpát-medencei ökömené (8) központjában van, (azaz: a régiókban megfelelő számú népesség él, a környező régióink belső összetartó erejét képezi a szárazföldi és vízi közlekedési vonalak hálózata, az ezeken történő hatékony szállítás pedig megszilárdítja a politikai egységeket).

Szerepünket még értékelhetőbbé teszi, hogy a gazdasági, kulturális és politikai áramlások egyik legfontosabb európai tranzit útvonala a Duna mentén helyezkedünk el. (Megjegyzendő, hogy 1912-ben, magyar állami tulajdonban e folyamon s a kifutató tengeren működő hajózási társaság – hajóállományát és a ténylegesen szállított személy- és tehermennyiséget tekintve – a legnagyobb forgalmú az egész világon. 1895-ben a magyar kormányzat hozta létre, húszmillió

korabeli forint induló tőkével. Most, inkább, mint bármikor, ugyanez a teendőnk: felépíteni ismét dunai hajózássunk stratégiáját s eszközállományát! Célul kell kitűznünk, hogy a Duna eddigi pozitív jelentésköre továbbra se torzulhasson, példának okáért a mai közép-magyarországi szakasznak végállomás jellegű, határ tájék negatív képzetévé, idegen érdekek kényétől-kedvétől függő működtetési térré. Erre nagyon oda kell figyelnünk, mivel a folyam azon legkisebb szakasza is, amely nélkülözi a forgalmat, – lett legyen akár az ország közepén – a két partján lakók számára hamarosan elválasztó határként tudatosul! Emiatt is – akként, amint a magyar föld –, a Duna folyam magyar partszakaszának s szigeteinek minden egyes pontja (legyen kimondva!) elidegeníthetetlen, el nem adható!

Ez szorosan összefügg a székesfőváros sérülékennyé válható geopolitikai szerepével. Ugyanis legfontosabb stratégiai teendőink egyike térségünkben éppen az, hogy Budapest világpolitikai kulcsvezeteli központ – továbbra is elkerülje a leginkább előtérben álló határvidék fővárosa szerepet mindaddig, amíg közigazgatásilag részlegesen ily szerep Munkácsra, Kolozsvárra s Újvidékre át nem hárulhat.

Ami újabb minket illet: etnikai határon túlra kirajzunk, akár télen is, pihenni. De dolgoz hétköznapiainkat, ünnepi hétvégeinket ápoljuk testvértelepülési kapcsolatokkal! Életes kapcsolatok kellene. A tevékeny kórusvezető, iskolaigazgató, színjátszó, a plébános s tiszteletes urak, a karitativ szervezet vezetője, a fúvós zenekar, a tűzoltóegylet, cserkészek, műemlékvédők s menhelyfenntartók, vadászati társaságok, kézimunkázók és bélyeggyűjtők, kiállítások szervezői, természetjárók, versmondók – az élet minden szerelmese szoktasson minket hozzá, hogy itthon határtalanabbakká lettünk észak felé.

Ennek személyes átélését az etnikai határon jóval túl, a turista s zerge járta havasok alján lehet kezdeni. S befele építkezni.

Ha a magyar népet ösztönözzük tereink bejárására; mozgása folytán nemzetibbé válik. Ez az újra kifejlődő térfelfogás egyik eredménye. (Ezt "A tér iskolái" fejezetcím alatt Ratzel Fridrich "Politikai földrajz"-ában így fogalmazza meg 1897-ben: "Minden népnek meg kell ismernie a kisebb és nagyobb terekről alkotott nézeteket újra és újra, mivel az utóbbiak az előbbiekre történő visszasüllyedése állandóan bekövetkezik. Minden szétesés egy visszafejlődött térfelfogás következménye")(9)

A másik lehetséges eredmény: a Beneš-dekrétumok**** nyomán jogtalanul elvett, visszaszerzendő földjeink fölötti majdani rendelkezhetőség. Bár az Európai Unió Szlovákiát (és Csehországot) ily terhek dacára besorolta tagjai közé, a magyarok tulajdonában volt földek visszaigényelhetésére van némi esély, hiszen "A trianoni határ, amely elvágtá az ország felvidékét, nincs többé. A közigazgatás eddigi rendje – továbbra is indokolatlanul – szlovák közigazgatást biztosít felvidéki magyarlakta területek felett. A természetes geopolitikai erő, a Kárpát-medence, a Felvidék szerves részévé, a megélhetés első parancsává teszi a szlovákok részére a magyar nemzettest együttélését, a jó viszony ápolását Magyarországgal."(10)

S a szétszakadt városok, részek vasúton, átkelő utakon remélhetőleg újra összekapcsolódnak. A tokaji területek egysége megőrzendő. A várakhoz pedig, s a még megmaradt műemlékekhez, városokba, falvakra, kegyeleti emlékhelyekre szervezett csoportos látogatások kellene, saját, jól képzett turistavezetők biztosításával. Továbbá ki kell használni azt a mutatkozó, kivételesen barátságos szlovák készséget, hogy tevékenyen részt kívánnak venni nemzeti kulturális emlékeinket felmutató közös képzőművészeti vándorkiállítások szervezésében.

A Magyarok Világszövetsége felkérendő, hogy vegye szakszerű, pártfogó kezelésbe – e Kárpát-medencei, egységesen kedvezményes díjszabásra vonatkozó – előterjesztendő javaslatot. Ugyanakkor, visszanyerendő költségvetési támogatása révén az MVSZ nem csak hogy intézményesítetten vegye ápolás alá a testvértelepülési kapcsolatok elősegítését is, – s ezzel együtt kapcsolatkiépítések kataszteri vezetését – de színvonalas, népszerű folyóirat megjelentetésével váljon rögzítettőjévé s továbbközlőjévé ennek a személyesen megélhető, tanulságos történelmi időszaknak. Az újraegyesülés történetét megörökítő kiadványt kell indítani.

Mintegy a Beneš-dekrétumokról, érintőlegesen

Adott feltételek között az Európai Unió politikai és gazdasági szerveződésbe tömörült államok szövetsége új irányt szabhat: maga nyit meg utakat, összekapcsolva a tengereket a szárazföld nagy, nyers, belső erőforrásaival.

Mindeközben osztozzunk a következő éles megítélés szemléletben:

"A magunk részéről elvárjuk, hogy e két tömörülés (az Európa Tanács és az Európai Unió J. A. megjegyzése) vetekedve azokat bélyegezze meg, akik 86 éve gyilkolják, pusztítják a hadizsákmányul kapott magyart testében, lelkében, kultúrájában. Szűnjön különösképp a létrejött tengely Francia- s Németországban - a megbalosodott Nyugat régi nagyantant kisantant fertőzöttsége, miszerint azokat nevezte nacionalistának, akik szívesen korigálták volna a trianoni igazságtalanságot. El kell érnünk a Kárpát-medencében, hogy ugyanaz a veszélyes politika, amelyet a tengeri hatalmak által ránk zúdított Moszkva felügyelete gyakorolt a franciák Trianonjának folyamatos érvényesítésével – a trianoni-párizsi igazságtalanság semmiképp se nyerjen törvényességet."(10)

S miközben rá kell hangolódunk a politikai és gazdasági értékek, továbbá a természeti és humán erőforrások európai forgalmazásának újabb sokszólamúságára, egyik morfondírozó kérdésünk az lehet, hogy a részben megmaradt politikai határaink mentén lévő közvetlen szomszédságunk - Kelet-Európa – centripetális középpontja is egyidejűleg Moszkvából Berlinbe áttevődik-e?

Egyik déli szomszédunk – a volt kis-jugoszláv utódállam – s az oda csatolt Délvidék ("Vajdaság") magyarságának helyzete pillanatnyilag azt mutatja, hogy: nem.

A Vajdaságban – bár nemzetközi egyezmény tiltja – a lakosság etnikai arányának megváltoztatása folyamatos. (11)

Folyó év márciusában napvilágot látott helyzetértékelés szerint Szerbia és Montenegróban pillanatnyilag a szerbség, Kosovó kapcsán, egy megrázóan

**** Beneš rendeletei alapján a magyarokat és németeket kollektív módon háborús bűnösökké nyilvánították. Az elvi alaphangot, az 1945. április 4-én elfogadott kassai kormányprogram VIII. fejezete adta. A németeket kitelepítették. A szlovákiai magyarokat belső áttelepítés, csehországi kényszermunkára utasítás, illetve csehszlovák-magyar lakosságcsere sújtotta. A németeket és a magyarokat lényegesen 15 elnöki rendelet érinti. A termőföldjeik elkobzását elrendelő 12. sorszámu, 1945. június 21-én kiadott rendelet, illetve a 33. sorszámu, 1945. augusztus 2-án kiadott, a németek és a magyarok csehszlovák állampolgárságát megszüntető rendelet "érvényben van, de ma már nem alakíthat ki új jogviszonyt", (lásd: Magyar Jelen 2004. április 8.-ai száma – idézi Csapó Endre a Magyar Élet 2004. május 18.-ai számában megjelent "Fel a Felvidékrel!" című írásában).

ható vesztes háborúval szembesül. Jugoszlávia szét-
hullását követően, a megmaradt országban gazdasági
csőd, vesztegetés, munkanélküliség, visszarendeződés
veszélye, sőt, "a magyar lakosság elűldözésére fel-
jogosított" menekültáradat van.

Egyéb iránt a születések számának csökkenése
is nyomasztó méreteket ölt. A fiatalabb magyar korosz-
tály egy része a délszláv belháborúban való részvételt
nem vállalta, akkor külföldre menekült, ám az újabban
hozott törvények sem hoztak olyan jelentős változást,
amelyik visszatérésüket s a gyermekvállalást most
kedvezőbb irányba fordítaná. Az otthon maradtakat pe-
dig különösen sújtja, hogy gyakoribbá váltak a burkolt
jogfosztások, a közvetett fenyegetések, a sírgyalázá-
sok, a magyar fiatalok bántalmazásai, az ellenséges
falfirkák, a munkahelyi diszkriminációk. Összességé-
ben: a magyar kisebbség fenyegetettség-érzetét kivál-
tó cselekedetekre került sor.

Tíz évvel ezelőtt már délvidéki magyarságunk-
nak a helyi autonómia és az önszerveződés volt az ál-
ma, s kibontakoztatta az autonómiatörekvések érvé-
nyesüléséért folytatott demokratikus küzdelmét.

Ehhez képest látni, hogy a fegyveres albánok
függetlenséget nyertek, míg a mindenkor szerb kor-
mány a magyaroknak csak azokat a kisebbségi jogokat
hajlandó szavatolni – ha teheti, azokat is elszabotálja
–, amelyeket nemzetközi erők rákényszerítenek.

A 2003. november elsejével bevezetett európai
uniós vízumkényszer – szigorítás a határ túloldalán élő
háromszázezer vajdasági magyar számára leginkább
azt jelenti, hogy az anyaország európai szövetségi
csatlakozása elszigeteli őket. Megoldást jelenthetne a
kettős állampolgárság bevezetése, ami ellen Szerbia
sem emelt nyíltan kifogást.

A hárompilléres autonómia, amiről a délvidéki
magyar közösség vonatkozásban a szerb kormányok
egyelőre hallani sem akarnak ***** – bizonyára szintén
segíthetne, de erre sem Európa, sem a mostani ma-
gyar kormány részéről nem tapasztalni még támoga-
tási készséget.

Igy hát továbbra is az önálló magyar iskolák
megszüntetése van folyamatban. Ez nyelvromlást idéz
elő.

De ők anyanyelvünket őrzik még! Ahogy lehet.
Mert nyelvünk most nagyobb kincsünk, mint a földünk
– mert régebb, s akkor is él, amikor már a föld nem a mi-

énk. Mert – Ravasz László református püspök szavai-
val ez az igazán közös kincsünk: az egyetlen nemzeti
vagyon, amelyből a szegény embernek is éppen annyi
jut, mint a hercegnek, s csak annak nincs belőle sem-
mije, aki maga dobta el magától.

S a múzeumok, képtárak, levéltárak is: vagy
egyáltalán nem, vagy csak részben őrznek magyar tár-
gyi emlékeket. Szobrainkat, emléktábláinkat már rég
lerombolták, újabbakat pedig nem engedtek emeltetni,
emlékhelyeinket, műemlékeinket pusztulni hagyják.

„Kisértet járja be a Délvidéket, a Balkán kísérte-
te. Amit Európa a magyarság révén ezer év alatt felépi-
tett, azt a balkáni sovinizmus nyolcvanöt év alatt el-
pusztította.” (12)

Rendkívül sajnálatos, hogy a mondott körülmé-
nyek között a délvidéki magyaroknak még a közös ki-
sebbségi jogokat sem hajlandó szavatolni az Európai
Unió.

Holott nagyon sok nemes lélek igyekszik tenni a
Délvidéken is. Intézményesült koordináció és összefo-
gás kell a biztató eredményeinkhez. Kiút lenne a mos-
tani kiútatlanságban ottani, államtól független magyar
intézmények létrejötté.

**III. javaslat Délvidéki („vajdasági”) székhelyű,
magyar s európai uniós támogatású, magyar tan-
nyelvű, humán szakokat, továbbá mezőgazdasági
kart működtető egyetem létrehozására**

Indoklása:

A mostani egyetemek "multiethnikusak" a szerb-
montenegrói államszövetségben: a testvériség – egy-
ség kommunista szólama alatt csak a szerb kultúra vé-
delmét szolgálják, az állam irányítása alatt állnak, a
szellemiséget, a személyzetet és legfőképp a vezető-
gárdát a szerb hatalom szabja meg.

A Vajdasági Magyar Tudományos Társaság el-
nöksége régóta szorgalmazza a teljes, önálló, auto-
nóm, magyar tannyelvű és magyar egyetemi oktatás
érvényesítését, két évvel ezelőtt pedig nyilvánosságra
hozta az önálló magyar egyetemi oktatásra vonatkozó
elképzelését, törvénytervezeti formában.

Lényege az, hogy az állami egyetemen minden
karon szükséges a magyar tannyelvű képzés beveze-
tése, külön magyar tannyelvű csoportok létrehozása út-

***** léve az esetleges határevíziótól

ján, és a megfelelő magyar tanterv alkalmazása révén. Javaslatuk szerint a magyar tantervű oktatás programjait, megszervezését és vezetését az állami egyetem külön magyar tagozati tanácsa és dékánja kellene, hogy megvalósítsa.

Ugyanakkor tervezetükben szerepel az önálló, közszolgálati rendeltetésű, magyar magánegyetem megszervezése is. Nézetük szerint van helye a szabadkai székhelyű önálló magyar tanítóképző – tanárképző, teológiai, műszaki továbbá építészeti kar létrehozásának, és más magyar tantervű karok Újvidéken: vállalkozói, nemzetközi kereskedelmi jogi, színművészeti és óvónőképző kar; Nagybecskerekén élelmiszeripari technológiai kar alapításának, az önálló Vajdasági Magyar Tudományegyetem szervezeti keretein belül.

Mindezen ottani megalapozott szakmai vélemények vitathatatlanul mérvadóak.

A délvidéki egyetemalapítás ottani kulturális, szakmai, tudományos, társadalmi és gazdasági megmaradásunk további záloga. Független magyar intézményként való létrehozása véljük lehetővé tenni az itt élő magyarság műveltségének, iskolázottságának gyarapítását, nemzettudatának erősítését és egy magyarságérdekű gazdaság stabilitását.

E felmutatott értéktérvekhez képest, bizonyos jól átszűrt, történeti tapasztalatokból eredt következtetésem, s a józan megfontolás felismerte szükség vezet a kiegészítő következtetéshez: szintén kivitelezendő egyes ottani, magyar tantervű, mezőgazdasági felsőoktatási tanszakok beindítása.

Megtartó erő lehet ez a hirneves termőképeségű bácskai és bánsági földet még tulajdonlóknak. (Megemlítve, hogy a kisajátított javak visszaszolgáltatására a kis-jugoszláv utódállamban még nem került sor). Ugyanakkor rá kell mutatnunk arra: semmiképp sem kívánatos az, hogy itt, a szomszédságunkban, a dél-alföldi végeket ellenőrizhetetlenül engedély nélküli EU-s (például francia érdekeltségű), továbbá orosz, kínai, USA s bármi egyéb génkísérleteknek és – termesztésnek tegyék ki.

Dél irányból hatoltak be a történeti Magyarországra a legpusztítóbb betegségek a XIX. század utolsó harmadában (sertésvész, filoxéra). Utóbbi csapás hagyományos szőlőtermesztésünket tette tönkre, kétkézi munkások százai munkanélkülivé váltak s Amerikába kivándoroltak.

A mennyei Gondviselés végtelen kegyelmébe ajánlván népünket csak azt mondhatom: **Mindenkor Isten tenyerén vagyunk.**

Jegyzetek (1) lásd: Mackinder, Halford J.: A földrajz mint a történelem kulcsa (The Geographical Pivot of History) in: *Geographical Journal* vol 23 (1904) p 421- 437 (A Royal Geographical Society 1904. I. 25-i ülésén megtartott előadásának szövege) / in: *Geopolitikai szöveggyűjtemény / Csizmadia Sándor Molnár Gusztáv – Pataki Gábor Zsolt – Budapest: Stratégiai és Védelmi Kutatóintézet, 1999. 16. o. / (2) u.o.: Molnár Gusztáv bevezető tanulmánya: 14.o. (3) A 'geopolitika' magában a szakirodalomban képlekenynek tűnő módszertani fogalom. A magyar tudományos meghatározással élünk: "A geopolitika az állam és államcsoport térbeli szerveződését tanulmányozza, figyelembe véve az államon belüli, valamint azon kívüli tényezőket, azzal a céllal, hogy az államérdekeket (stratégiai célokat) legkönnyebben el tudja érni." (u. o. Pataki G. Zsolt bevezető tanulmánya, 11. o.) (4) u. o. lásd még: Cohen, Saul Bernard: Földrajz és politika a megosztott világban. (Geography and Politics in a World Divided New York: Random House, 1963 - 91. o. (5) 'Erre jó precedensként szolgál az Unió leghatalmasabb országa, Németország, amelynek alkotmánya a 13. és a 116. paragrafusán keresztül minden német számára alanyi jogon biztosítja a betelepítés lehetőségét és az állampolgárság elnyerését. A németeket három kritérium egyidejű teljesítése alapján határozzák meg: származás – 25 százalék német eredet –, a német kultúra, a német nyelv ismerete és a németek vállalása. Németországnak éppen ezért nemzeti és nem pusztán országra vonatkozó alkotmánya van – ezt a példát kell, hogy kövesse Magyarország is", / in: Innen az operencián: Interjúk a nemzetstratégiáról A Windsor Klub Könyvei III. Molnár Pál kérdéseire válaszol (J. Borbély Imre (J) Budapest, 1998. / (6) lásd: Juhász András: Édes Duna. III. rész: XIX. századi szabályozási munkálatok a Duna középfolyásának magyar szakaszán Dévénytől Dunaradványig. /In: a Dunánál, II. évfolyam, 5. szám (2003. május). 91-103. oldal / (7) Wittesey, Derwent: A Föld és az állam (The Earth and the State) New York: Henry Holt and Comp. 1939 u.o., 42. o. (8) ököm: lásd u.o.: 48. o. (9) in u.o.: 202. o. Ratzel, Friedrich: Politikai földrajz (Politische Geographie) Wien: ?, 1923 (valójában 1897 J. A. meg.) 10 Csapó Endre: Felvidék és trianoni Magyarország Magyar Élet: (Ausstrália) 2004. május. 11. (11) A (szerb) betelepítés 1920 óta folyamatosan tart a Vajdaságban. Adott helyzetben tömeges népirtás méreteit öltötte, "A lakosság gyilkolását a katonai közigazgatás tette lehetővé. Pedig úgy tűnt, hogy azt akarta megakadályozni. Maga Tito 1944. október 17-én rendelte el kifejezetten a büntető intézkedések teljesítésére a katonai közigazgatás bevezetését. Tito Ivan Rukavina vezérőrnagyot nevezte ki a katonai közigazgatás bevezetésére. Rukavina már az említett év október 22-én felhívta a szláv lakosság figyelmét és segítségüket kérte bizonyos intézkedések végrehajtására, amelyek a 'nemzeti jövő és a terület délszláv jellegének megőrzésére irányulnak.' Több írásban is megjelent a magyarok és a németek elleni szándéka. Ezzel el is kezdődött a németek és a magyarok elleni hájsza. A németeket lágerba küldik, a magyarokat munkabrigádokba sorolják be. Megkezdődik a magyarok és a németek tömeges kivégzése. Miután elérték céljukat a "terület jellegének megőrzésében", Rukavina vezérőrnagy 1944. december 1-jén beszünteti a munkabrigádokat, majd utal a katonai közigazgatás megszüntetésére is." (Mojzes Antal: Halottak napja Bajmokon : Magyarokanizsa: Cnes, (1994) a 19. oldalon) Tito marsall, a JKP főtitkára és a Jugoszláv Népfel szabadító Hadsereg főparancsnoka, a hadsereg tábornagya, 1944 október második felében Versecen tartózkodott, és innen irányította a felszabadított területeken a politikai és a harcsteren a hadmozdulatokat. A vajdasági magyarokról itt nyilatkozta, hogy köztük van nagyon sok jó magyar. Tehát már itt. Versecen tudomása volt arról, hogy a vajdasági magyarokat a partizánok lívidáják. A felszabadulást követő első szabadkai látogatásakor a városi stadionban nagyszámú tömeg és katonaság előtt azt nyilatkozta: "Itt most egy kicsit kitakarítottunk. Most a munkával kell folytatni." (A "takarítás" a magyarok tömeges lemozdítására vonatkozott). (12) (lásd: Gubás Jenő: A délvidéki magyarság esélyei Aracs /Szabadka/ 2004. III.15. (IV. évf. 1. szám)*

Körtánc

egy kis erre
egy kis arra
ez kell itten
mosott agyra

kettő jobbra
kettő balra
erre figyelj
tarts amarra

megint jobbra
aztán balra
sok beszédben
sok a szalma

csupa széna
csupa szalma
ez kell itt a
mosott agyra

2004.VIII.22.

Visszapillantó tükrön át

már csak visszapillantó tükrön át
nézem az elsuhanó jövőt
mint egy nem-várt napfogyatkozást
melyben az ismerősök és ismeretlenek
melegsárgája lassan a kékbe vált

2004.V.16.

Nem hagyom...

tenyered kalásszá nyílt e porban
és ujjaid toklászaik között
nyár érlelte életté sárgultam
másokkal idegenedve e vidéken
de nem hagyom kicsontozni szittya létem

2004.VII.24.

Apám sírjánál

már nincs menekvés

mint gombostűre szűrt rovarok

utolsó mozdulata

neved is úgy áll

földbe szúrva

a fejfádon

és már nincs menekvés

de nincs is

ami fájjon

csak a hiányod

a hiányom

mindazok hiánya

akik itt éltek velem

itt ezen

a huzatos helyen

és akikkel együtt lett egész

az itteni történelem

már nincs menekvés

számomra se

mint gombostűre szűrt rovarok

engem is e röghöz

ti szúrtatok

2004.VI.20.

„Nekem úgy szmétál, ha valaki úgy keverten beszél”

Egy Szerémségben élő magyar közösség
kulturális antropológiai kutatásának tanulságai sorskérdéseink szempontjából

Jelen sorok írói több éve kutatják a délvidéki magyarság mindennapjait. Kutatásaink számos tanulsággal szolgálhatnak a délvidéki magyarság jelenéről és jövőjéről való közös gondolkodásunk és az ebből fakadó tettek serkentésére. A következőkben szerémségi szórványkutatásunk tanulságairól számolunk be, amely kapcsán beláthatjuk, közös sorsproblémáinkat csupán értően és ennek megfelelően megértően kezelhetjük, azaz tisztában kell lennünk azoknak a problémavilágoknak a belső, apró jelentéstartalmaival, amelyeken segíteni szeretnénk. Jelen tanulmány ezért olyan továbbgondolható példája kíván lenni egy esetlegesen kialakuló diskurzusnak, amely során egyes, égetően aktuális kérdésköröket azok részletes megismerésén keresztül tárgyal, s így fogalmaz meg stratégiákat is e problémavilágok optimálisabb megoldásai felé. Mint említettük, az alábbiakban egy adott aktuális magyar kérdést, a „szórványlét” kérdésének élő példáját járjuk körül a szerémségi Dobradó magyarjainak segítségével.

„Szórvány”, „tömb”, „tömbmagyarság” egyaránt használatosak a vajdasági magyar kisebbségi kultúra közéletében.

Érzékletes példáját adta mindennek a tavalyi év egyik legérdekesebb társadalomtudományi eseménye, 2003. december 5-én Szabadkán, a Magyarságkutató Tudományos Társaság egyik „szórványkutatásokat” magában foglaló kiadványának ünnepélyes megnyitója kapcsán. (Gábrityné–Mirnics 2003) Az említett esemény előadásainak egyikét, a bánsági – ahogy fogalmazott – „szórványmagyarság képviselője” tartotta, ki-jelentve többek között:

„Elveszünk a vajdasági tengerben [...], akinek csak néhány magyar órája volt és elmegy Bácskába, a tömbbe ennek ellenére is később tanulni, azt a tömbben lealázzák, sérelmek érik.”

Ugyanezen a konferencián egy másik előadó azonban – a szerémségi „szórványközösségek” által kérelmezett magyarigazolványok nem várt magas számára utalva – kifejtette, hogy „a magyarigazolványok megerősítették a nemzettudat érzését” a szerémségi

magyarok körében. Szerémségi kutatásaink során, azonban a „nemzet”, „nemzettudat” kifejezést egyszer sem hallottuk kutatót közösségeink tagjai részéről.

Láthatjuk tehát, „szórvány”, „tömb”, „nemzet” olyan belső kategóriákat jelölnek, amelyeknek más-más kulturális kontextusokban is eltérő jelentéstartalmaira pillanthatunk rá csakúgy, mint a hozzájuk rendelt minősítésekkel, tapasztalatokkal.

Mindennek fényében úgy véljük, érdemes külön-külön régióként, lokalitásonként megértenünk egymás élethelyzeteit, hogy ezáltal az egymásról való tudás elmélyülése által nemzeti kultúránk teljes spektrumának realitásait is szemügyre vehessük.

Gellner szerint a közös nemzethez való tartozás feltétele az „azonos” kultúrához való tartozás is, amely magában foglalja a közös gondolkodás, norma- és értékvilágok közös kognitív kódrendszerét, valamint e közös nemzethez való tartozás tudatos, „vállalt” kinyilvánítását (vö. Gellner 1983).

A fenti esetben láttuk azonban, a magyar nemzeti kultúra esetében (is) a közös kultúrához való tartozás, illetve ezek kognitív kódrendszerei komplexebb jelentéstartalmakat feltételeznek az említett definíciók-szerűletnél. Felmerül tehát a kérdés, hogy vajon egy Kárpát-medencei régióban is különböző kultúrákkal, „tömb” és „szórványok” kultúráival találkozhatunk?

E kérdés felvetéséhez kapcsolódva lássunk néhány példát a dobradói magyarok életéből, amelyek kapcsán „tömb” és „szórvány” kulturális különbsége fejeződött ki.

Egyik ilyen példa a számítógépek juttatása, illetve az internet bevezetése volt a dobradóiak számára, hiszen bár beszerelték számukra a gépeket, és megmutatták, hogyan kell használni az internetet, azonban senki sem vállalta megtanítani őket ennek begyakorlására. „Azt hiszik ezek, hogy mink is úgy értünk hozzá, mint ők Bácskában, de én is csak paraszt vagyok, meg mindenki itten, hogyan tudhatnánk aztat?” – fakadt ki a falu egyik kiemelt státusú embere, aki fő szervezője volt a számítógépek elhelyezésének.

Ugyanígy a tömbmagyarság irányából tett segíteni vágyó lépés volt a dobradói magyaroknak adományozott Duna TV-antenna (amelyet később szintén nem tudtak használni), amelyhez olyan, a „tömbmagyarság” körében is előzetesen felolvasott és osztatlan sikert aratott levelet mellékeltek az adományozók, amelynek nyelvezetét (sem a mondatok pontos értelmét, sem a levélben idézett „Szabó Dezső-i gondolatokat”) nem értették meg a közösségben, így nekünk kellett számukra lefordítanunk és megfogalmaznunk a köszönőlevelet.

Azért volt tehát sajátosan „kinos” eset mindez, mert – a közösségi, mikrotársadalmi értékrendnek megfelelően – meg kívánták köszönni köszönőlevelben az ajándékot.

Másik ilyen eset volt a vajdasági magyar társadalom életének egyik kiemelkedő eseményére való meghívás, amelynek a döntéshozó tanácsába Dobradóból is lehetett elektort választani. E választás is csaknem elmaradt, mivel az erre utaló levél nyelvezetét ismét nem értve a közösség tagjai azt gondolták, „elektromossággal” kapcsolatban kaptak híreket, s mivel ez nem egyezett a feladóval való kapcsolat jellegével, kértek meg ismételtlen minket, legyünk segítségükre a levél megértésében.

A bácskai magyarság felől érkező segítségeket örömmel és köszönettel veszik kutatott közösségemben, azonban, mint láttuk, e segítségek elsősorban gesztusértékkel, a közös kötelek, az egy tágabb közösséghez való tartozás tudatát mélyítik el, viszont nem felelnek meg az adományozók elképzelt, célul kitűzött rendeltetéseinek. Ezzel együtt pedig a saját kultúra szűkebb, lokális jelentéstartalmait mélyítik el a dobradói „szórványközösség” identitásában.

Mint korábban említettük, az előzőekben felvett kérdésekre, illetve a fent utalt lehetséges törésvonalakra, egymás közösségeinek részletes, alapos és mélyreható megismerésére lenne szükség.

A fenti példák rámutattak a „tömbmagyarság” és a „szórvány” kulturális valóságtartalmainak egyik legjellemzőbb különbségére, ami a nyelvhasználatban fejeződik ki. A következőkben a dobradói mikrotársadalom tagjainak nyelvválasztási stratégiáit vizsgáló implikációs skála tanulságait szeretnénk ismertetni.

Dobradó mikrotársadalmának esetében kétnyelvű közösségről beszélhetünk, melynek tagjai mindennapi interakcióik során a magyar, a szerb, illetve a horvát nyelvet is használják. A szerb és a horvát nyelv annyiban különül el a közösség tagjai számára, hogy bár tudatában vannak a két nyelv különbségeinek, a horvát nyelv használatát nyelvválasztási kérdőívem kitöltésekor csupán azokban az esetekben hangsúlyozták, amikor beszélgetőpartnerükről egyértelműen tudták, hogy az a horvát etnikai közösség tagja. Közösségünk tagjai a nyelvválasztás tekintetében az interakcionista, illetve az autoritativ (vö. Bartha 2002: 111–137) stratégiát alkalmazták, vagyis a nyelvválasztást olyan interakcionális szempontok határozták meg, hogy mi volt a beszélgetés témája, valamint a beszélgetés szituációjának összetevői, továbbá közülük sokan hangsúlyozták, hogy „az én kerítésemen belül, mondom mindig a gyerekeknek, csak magyarul szabad beszélni”. Fontos azonban kiemelni, hogy ez utóbbi mégsem vezetett a kódváltás interakcionális szabályainak felrúgásához, ugyanis közösségünk tagjai számára a szerb nyelvből való szókölcsonzés, szerb mondat idézése, vagy – ahogy ők fogalmaztak – a „kevert beszéd” a kerítésen belül elfogadható magyar nyelvváltozatnak számított. Továbbá ha nem magyar anyanyelvű érkezett a kerítésen belülrre, a nyelvválasztás valamennyi esetben a mindenki által értett nyelvre esett.

A közösség tagjainak nyelvváltozata több olyan szerb eredetű szót is tartalmaz, amelyről a dobradói mikrotársadalma úgy véli, hogy az „eredetétől fogva” magyar. Ezek közül a leggyakrabban használt a „szmétál [zavar]”. Maga a kifejezés magával hozta továbbá a dobradói nyelvváltozatba annak vonzatait is. A mikrotársadalom tagjai ugyanis egy alkalommal sem fogalmaztak úgy, hogy „szmétál engem”, ehelyett valamennyi esetben a „szmétál nekem” hangzott el. Ennek mint tudatosan magyar eredetűnek tartott kifejezésnek a bizonyítására szolgálhat az a példa is, amikor egyik interjúalanyunk így fogalmazott: „Nekem úgy szmétál, ha valaki úgy keverten beszél.”

A közösségben megfigyelhettük a közösség által ismert nyelvek, a magyar, a szerb és a horvát funkcionális elkülönülését. A vizsgált közösség valamennyi tagja bizonyos tevékenységeihez nyelvi repertoárjából meghatározott nyelvváltozatot, nyelvet köt. Kutatásaink

¹ „Nyelvi repertoáron egy közösség szociálisan szignifikáns interakcióiban a közösség tagjai számára rendelkezésre álló nyelvi források összeségét értjük. A nyelvi források magukban foglalják mindazon nyelveket, nyelvjárásokat, regisztereket, stílusokat és nyelvfordulatokat, amelynek a csoport beszédében vagy más kommunikációs modalitásban (pl. írásban) előfordulnak.” (Gal 1987: 286, ld. Borbély 2001: 71)

során² kikristályosodott, hogy melyek kérdezett adatközlőink „kódhasználatának” normái, elvárásai, melyek ezeknek jelöletlen választásai (vö. Gal 1979: 9), míg az ettől eltérő, szokatlan nyelvi formák és választások több példájával is találkozhattunk. A társalgás alkódjának kijelölésében (Bartha 1999: 88) tízenöt – a kutatás alapján a közösség számára legdöntőbb – szintér nyelvválasztását összegeztük (lásd implikációs skála). Ezek a következők: a nagyszülőkkel, a szülőkkel, a testvérekkel, a házastárssal, a gyerekekkel, a komákkal, a szomszédokkal, a barátokkal, vásárlás közben, a munkahelyen, a gyerekek esetében az iskolában, Istennel, az unokákkal, az orvossal, a pappal, valamint az állami tisztviselőkkel folytatott beszélgetések. Felsorolásunkkal a közösségben használatos nyelvválasztás szerint a „legbelső” színterektől haladtunk a „legkülsőig”. A „legbelső” színterek nyelve a magyar, a „legkülső” pedig a szerb, illetve a horvát nyelv volt.

„Legbelső” színtereknek bizonyult a nagyszülőkkel, a szülőkkel, a testvérekkel, a házastárssal, a gyerekekkel és a komákkal használatos nyelv. Ezek esetében jelölték meg adatközlőink kevés kivétellel a magyar nyelv kizárólagos használatát. Az első szintéren, vagyis a nagyszülőkkel való beszélgetés esetében két fiatal adatközlő jelölte meg mind a magyar, mind pedig a horvát nyelvet. Esetükben ugyanis egy testvérpárról van szó, akiknek apai nagyapjuk horvát, apai nagyanyjuk magyar, míg anyai nagyanyjuk szintén magyar volt. A horvát nagyapa – ahogy a család elmesélte – „nem akar mondani semmit magyarul, de ért mindent”, így az általa nyújtott nyelvválasztási stratégia dominál a vele való beszélgetésekben. Ahogy két fiatal adatközlő elmesélte, nagyanyjukkal sok esetben magyarul beszélgetnek, azonban ha nagyapjuk is jelen van, a társalgás nyelve azonnal horvát nyelvvé válik.

A második szintéren a szülőkkel való beszélgetések nyelve szerepel, amelynek esetében adatközlőink közül hárman említették a magyar és a szerb, illetve a magyar és a horvát kategóriát. Egyik esetben egy egyes házasságból származó fiúról van szó, akinek édesanyja – ahogy fogalmazott – „boszánka”. A vele való beszélgetések nyelvét jelölte szerb nyelvűnek 28 éves adatközlő, azonban interjóm során hangsúlyozta, hogy édesanyja „már úgy megtanult magyarul, mint a tiszta magyar”. A következő két esetem szintén a fent

említett családból való, ahol a család tagjai, egy 48 éves férfi és annak fia jelölte meg a szülővel való beszélgetés alkalmával a magyar és a horvát nyelvet. Az idősebb férfi tehát horvát apjával beszélget horvátul, míg édesanyjával magyarul is beszélget, 12 éves fia pedig szüleiével is használja a horvát nyelvet. Édesanyja ezt azzal indokolta, hogy „kölött mondani horvátul is, hogy utána tudjon beszélni a nagyapjával is”. A fiú 14 éves lánytestvére viszont a fenti szintéren való beszélgetés nyelveként csak a magyart említette. Ezt a nyelvválasztási stratégiát alátámasztották megfigyeléseim is, ugyanis a fenti család tagjai közül a 12 éves fiú volt az, aki a legtöbbet használta a szerb, illetve a horvát nyelvet. Nagyapja nemrégiben Horvátországban tett látogatása során is ő volt az, aki elkísérhette az „öreg” „Dalmáciába”, ahol annak előző házasságából származó fiai élnek. Arra is fény derült, hogy a falu gyerekei közül ugyanez a fiú tudta egyedül a futballozás „kellékeit” magyarul is felsorolni, vagyis a „pályát”, a „kaput”, a „kapust”, a „bíró”. Így egy családon belüli nyelvválasztási eltérésre figyelhetünk fel, melynek egyik oka a két gyerek nembeli különbsége.

A testvérekkel való beszélgetés szintéren már öten említették mindkét nyelvet. Míg két esetben egyes házasságban született testvérekről, ezek közül is az egyikben a fenti 48 éves férfiről beszélhetünk, akinek „Dalmáciában” élnek horvát egynyelvű testvérei. A másik két esetben annak két gyermeke jelölte meg az egymás közötti beszélgetés nyelveként a magyart és a horvátot. Ebben a kategóriában azonban már találkozhatunk azzal a példával is, amikor magyar anyanyelvű adatközlőnk magyar anyanyelvű testvérevel való beszélgetésének említésekor a magyar mellett a szerbet is megjelölte. Itt már első ízben tükröződik a generációk nyelvhasználatában megfigyelhető különbség is, ugyanis a 19 éves fiúnál idősebbek a fenti eseteken kívül a testvérral való beszélgetés nyelveként a magyart választották.

A következő helyzetben a házastárssal való beszélgetés nyelve szerepel, amelynek esetében azok, akiket érintett ez a témakör, egy eset kivételével mindannyian a magyar nyelv használatát hangsúlyozták. Kivételt képezett a fent említett, egyes házasságban született 48 éves férfi feleségének a válasza, aki mindkét nyelvet, a magyart és a horvátot is említette, ezzel szem-

² Tanulmányunk nyelvészeti megfátásai kutatásunk során végzett interjúinkra, kérdőíves felmérésünkre, valamint a részt vevő megfigyelés során gyűjtött tapasztalatainkra támaszkodnak (ld. Hajnal 2003).

ben férje csak a magyar nyelv használatát hangsúlyozta. Megfigyeléseink során azonban a családban valamennyi esetben magyar nyelven folyt a beszélgetés.

A gyerekekkel való beszélgetés esetében a fent említett család szülői említették mind a magyar, mind pedig a horvát nyelvet, hiszen – ahogy az anya is hangsúlyozta – „fontos, hogy az öregapjával is tudjon beszélni”. Megfigyeléseink alátámasztják, hogy bár a családban a beszélgetés javarészt magyar nyelven folyik, a hároméves kisfiú mind magyar, mind pedig szerb, illetve horvát szöveggörnyezetben is feltalálta magát.

A következő szituáció a komákkal való beszélgetés színtere, amelynek szinte valamennyi esetében magyar nyelven folyik a beszélgetés. 32 éves interjúalanyunk jelölte meg mindkét nyelvet, melynek oka az lehet, hogy komájuk vegyes házasságban született, felesége azonban magyar, továbbá 32 éves adatközlőm férje sem említette csak a magyar nyelvet. A magyar nyelv dominanciájára adhat magyarázatot az is, hogy adatközlőink mindegyike a magyar etnikai közösséghez tartozókkal „komásodott össze”.

A szomszédokkal való beszélgetések esetében – bár valamennyi alkalommal szerepelt a magyar nyelv használata – adatközlőinknek azonban több mint a fele kiemelte a szerb nyelvet is. Ezeknek a válaszoknak java része úgy hangzott, hogy „a szerbekkel szerbül, a magyarokkal magyarul”, így adatközlőink közül azok választották mindkét nyelvet, akik közelében egy nem magyar etnikai közösséghez tartozó szomszéd él.

A barátokkal való beszélgetés színtere esetében találkozhattunk először azzal a példával, hogy két adatközlőnk egyedül a szerb nyelvet említette. A csupán a magyart említők hármán vannak, az idősebb generáció tagjai. Az implikációs skálán ez esetben néhol zárójelbe tettük a magyar nyelvet azok esetében, akik kérdéseink közül a legjobb baráttal való beszélgetés nyelveként a magyart, a nagyobb baráti körben azonban a szerb nyelvet választották.

A vásárlás nyelvét illetően már hat esetben találkozhatunk a szerb nyelv egyedüli említésével. Azok pedig, akik mindkét nyelvet, mind a magyart, mind pedig a szerbet megjelölték, egy-egy példával tudták illusztrálni magyar nyelv választásukat a vásárlás során. Egy interjúalanyunk említett egy szabadkai származású boltost, a többiek, akik ezt a kategóriát jelölték meg valamennyien a rumi piac „Marisát” említették, aki „már messziről kiabál magyarul, mindenki tudja, hogy mink dobradóiak vagyunk”.

A munkahelyen a munkatársaikkal adatközlőink – ahogy fogalmaztak – „többnyire szerbül” beszélnek. A magyar nyelv feltüntetésekor is inkább „megszólalunk, de nem nagyon beszélgetünk magyarul” választ kaptam. A zárójel használata a gyerekek iskolai nyelvhasználatát illetően került ebbe az oszlopba, ugyanis ezek az adatközlők nyelv választásuk során magyar nyelvűnek csak a legjobb baráttal folyó beszélgetést említették.

Az Istennel való beszéd nyelve pedig négy esetet kivéve valamennyi alkalommal horvát nyelvű volt. A vallásos színterek horvát nyelvű dominanciájára adnak választ az ezt tárgyaló fejezetben felsorolt aspektusok, amelyek a vizsgált közösség valláshoz való viszonyában, az imádság rituális jellegében keresendők. A magyar nyelv említése pedig négy esetben szerepelt, főként az idős generáció tagjai közül, vagyis a „tradicionális öregek” csoportjából, akiknél a vallás „külső” szintjének is fontos szerepe van érintett interjúalanyaink identitásmeghatározásában.

Ezt követi az unokákkal való beszélgetés színtere, ahol az érintettek csupán két esetben jelölték meg a szerb nyelv mellett a magyart is mint a társalgás nyelvet. Ennek okát adatközlőink azzal indokolták, hogy „az unokáink már úgy elszarbesedtek”.

A nyelvhasználat három „legkülső” színtere az orvossal, a pappal, illetve az állami tisztviselőkkel való kommunikálás nyelv választását illetően alakult ki, ugyanis ezekben az esetekben csupán egy esetben fordult elő a magyar nyelv említése. A közösség tagjainak is tudomása volt arról, hogy ez az asszony magyar nyelven gyón, majd pedig „kiérti”, amit a pap mond neki, azonban ezt az esetet – ahogy az az implikációs skálából is kiderült – a közösség normasértőnek ítélte, így a kódok jelölt használatával találkozhatunk ebben az esetben.

A fenti implikációs skála értelmezésével is kiderült tehát, hogy a dobradóiak mikrotársadalmi kultúrájának alapvető jelensége a rokonsági rendszer, melynek tagjai javarészt a magyar, illetve a magyar nyelvet is használják beszélgetéseik során. Az is kiderült továbbá, hogy a magyar nyelv használatának eltűnése a falun kívül eső színterek esetében volt megfigyelhető, így míg az általunk első hat szintként említett szituációk a közösség tagjainak rokonsági rendszerén belül zajlanak, addig a következőkben, ahol még szerepet játszik a magyar nyelv, valamennyi esetben a közösség saját kultúrájának biztonságos környezetét érintő aspektusról beszélhetünk. Így a szomszédok, a barátok, a mun-

kahely első esetében egy Dobradón belüli szinterről beszélhetünk, míg a másik két esetben a magyar nyelv használata leginkább a dobradosiak „külső” szintjén való találkozásakor volt jelen. Kivételt képez a vásárlás, ahol mint üzleti fogást is felfoghatjuk a két eladó nyelvválasztási stratégiáját, hiszen az érintett adatközlők mindig annál a „magyar asszonynál”, illetve annál a „szabadkai származású embernél” vásárolnak.

A fentiek illusztrációként szolgálhatnak a közösségekben zajló nyelvcseré folyamatának³ vizsgálatához, ugyanis megfigyelhető a „nyelvek funkcionális szerepmegoszlása”, vagyis kétnyelvű közösségünkben a nyelvek használata a különböző szituációknak és társadalmi funkcióknak megfelelően oszlanak meg (Bartha 1999: 123–126). Gal és Paulston a nyelvcseré jelenségét a kisebbségi csoportok társadalmi rétegződésével, valamint velejáróival, a közösség gazdasági és társadalmi helyzetével hozza összefüggésbe. A nyelvcseré jelenségét kutatók a jelenség vizsgálatával párhuzamosan kísérték figyelemmel a nyelvmegőrzés folyamatát is, amely jelenségek egy-egy közösség életében eltérő mértékben, de egyszerre vannak jelen. A nyelvmegőrzés – Paulston szerint – a nyelvcseré jelenségének hiányában három esetben valósulhat meg, egyrészt ha a közösség „képzeletbeli határvonalat” húz maga köré, amely akadályozza a többségi társadalommal való érintkezésben, másrészt, ha a közösség külsőleg van elhatárolva a többségtől, harmadrészt pedig ezt eredményezheti a diglossziaszerű szituáció, amely esetben két nyelvváltozat funkciójának megosztása érvényesül. (Vö. Borbély 2001: 20–23)

A közösségekben a nyelvcserét illető kérdések interjúalanyaink által szinte valamennyi esetben megfogalmazódtak. Akkor ugyanis, amikor nagyszülőik nem a közösségben élő unokákról megállapították, hogy „elszerbesedtek”, valamint akkor is, amikor a titói időszakról kérdeztük adatközlőinket: „Akkor már azt se tudnánk, hogy mi az a magyar. Volt pénz, volt egyetértés, nem érdekelt az senkit, hogy most te magyar vagy, vagy szerb.” Így bár a fenti, a nyelvcserét elősegítő aspektusok közül közösségünkre is érvényes az, hogy gazdasági szempontból különböznek a környező települések szerb lakosaitól – ahogy fogalmaztak – „mink csak olyan szegényesen élünk”, ezekhez a környező falvak-

hoz képest azonban a „bácskaiak meg a magyaroknál jobban állnak” – hangsúlyozta egyik adatközlőnk. Így közösségünk tagjai nyelvmegőrzésük élénkítését a Nagy-Jugoszlávia szétesésével magyarázzák, vagyis azzal, hogy bár a szerb nyelvet ítélték kérdőíves felmérésünk során a hasznosabbnak, „ott, Magyarba többet bírsz”. Ezt támasztották alá azok a próbálkozásaik is, hogy „Magyarba majd mi eladjuk a bosztant [szerbül: sárgadinnyét]. Nekik az olcsó, nekünk meg jó pénz.”

A dobradói beszélőközösség jövőképeben előkelő helyet foglalnak el az „északi” világok, azok közül is Magyarország, ugyanis – ahogy interjúalanyaim fogalmaztak – „majd ha bemennek abba az Európai Unióba, akkor majd muszaj lesz nekik segíteni nekünk”.

Az elmondottakból láthatjuk, a helyi lokális mikrotársadalmaknak soha nem voltak magyarul érett-ségiző tagjai, sőt az 1960-as évek óta elemi iskolát sem végezhettek magyarul, így egy esetleges magyar nyelvű továbbtanulást sem kísérelt megvalósítani senki körükből. A helyi homogén közösség parasztközből áll, s így e közösséget nem társadalmi-gazdasági rétegek strukturálják, hanem – mint szintén láthattuk – a helyi társadalom alapjait és felépítésrendszerét a nagycsaládok rendszere jelenti. E nagycsaládok mentén integrálódnak a sajátos szerbiai helyzetből fakadó társadalmi-gazdasági túlélési stratégiákhoz, s az ezek mögött álló politikai és interetnikus realitásokhoz a közösség tagjai.

Ennek megfelelően, ha a „külső segítség” e helyzet ismeretének hiányában veszik fel a kapcsolatot olyan személlyel vagy olyan ügyben, amelyhez a falu normarendszere másfajta „jogosítványokat” rendel, akkor e kapcsolat vagy bizalmatlanságba, vagy a nagycsaládok közötti konfliktusok kiéleződéséhez vezethet. A „többségi magyarság” felől érkező kapcsolatok irányai fokozottan érvényesek minderre, hiszen a Bácskából vagy éppen a Magyarországról érkező segítségek és látogatások kiemelkedő alkalmat jelentenek, mivel két nagycsalád is e felé a világok felé kötődik, de ellenkezőképpen: az egyik „klán” ugyanis a vajdasági magyarság szervezetihez kapcsolódóan, míg a másik a cserkészmozgalmon keresztül kötődik – ahogy fogalmaztak – a „többi magyarok” világához. Önmagukat tehát – bár mint utaltunk rá e fogalom használata nélkül – a nem-

³ Fishman szerint a nyelvmegőrzés és a nyelvcseré tanulmányozása a más-más nyelvet beszélő lakosság kontaktusának kialakulása után válik időszzerűvé. (Fishman 1966: 424; ld. Borbély 2001: 20–21)

⁴ Weinreich a nyelvcserét úgy határozza meg, mint egy nyelv szokásos használatáról egy másikra való áttérést, Gal pedig a nyelvi repertoár újrendezéséről beszél, mely nem egyszer az egyik nyelv teljes feladásával jár (Bartha 1999: 124).

zeti kultúrán belüli más-más értékrendszerek mentén tematizálódó jelentéstartalmakhoz kötődve fogalmazták meg.

„Mi nem vagyunk nagy magyarok, mint a cserkészek, csak magyarok, szrémi magyarok” – fogalmazott az egyik nagycsalád tagja.

Olvashattuk továbbá, az elmúlt másfél évtized drámai társadalmi, politikai és gazdasági változások és ezzel párhuzamosan a „többi magyar világokkal” való kapcsolatok intenzívvé válása a korábbi életmód és kulturális gyakorlat irányait is megfordították, ezáltal a magyarsághoz való tartozás és a magyar nyelvhasználat presztízse is felerősödött.

Ugyanekkor a „többi magyar világokkal” való találkozás tapasztalatai a saját „szerémségi magyar” identitás tudatosulását mélyítették el a „többi”, „északi” magyar „világokkal” szemben. Emellett a szerémségi magyarság nagycsaládhoz való tartozásaival párhuzamos legfontosabb identitásmeghatározást a lokális különbségek jelentik – ahogy a közigazgatásilag Dobradóhoz tartozó, az alig 3 kilométerrel távolabb lévő falu jellemzése kapcsán fogalmaztak – „egészen más világgént” jellemezve a különböző szerémségi magyar közösségeket.

Az elmondottak fényében megérthetjük, hogy miért nem tudják azonosítani magukat azzal a jelzővel, amellyel mint a „bennük megerősödő nemzettudatról” értesülnek.

Ha a „nemzethez” kívánjuk integrálni e közösségeket, akkor elsősorban megértenünk kell őket, hol, hogyan és milyen jelentéstartalmak háttérében mit jelent számukra magyarságuk.

Ha nem így teszünk, akkor például egy ilyen önmeghatározást mint „Ja sam pravoslavni katolik [Én pravoszláv katolikus vagyok]” egyszerűen úgy vehetnénk számba, mint egy „teljesen asszimilálódott” magyar jellemzését. Ismerve azonban a kultúra mindennapjait, rejtett, mély jelentéstartalmait, láthatjuk, hogy míg a „többségi magyarságban” végzett kutatások hipotézisei és eredményei egyaránt a kisebbségi kultúra és „saját” vallás intenzív összekapcsolódásairól mint a saját kultúra környezetének egyetemes-nemzeti kitágításáról és megerősítéséről szólnak (Gereben 1999, Papp 2003), addig a dobradói magyarok körében e két jelentéstartalom a közösség tagjai körében eltér egymástól.

Mint a fentiekben láttuk, a szakrális nyelv a többség körében határozottan a horvát, a szakrális gyakorlat vezetője is horvát pap. Ehhez járul hozzá a szintén nyelvi jelenségek önértékelő aspektusaként alkalma-

zott önkép, amely saját kultúráját és anyanyelvét „kevertnek” fogalmazza meg.

Az idézett „pravoslavni katolik”, a „többi magyarokhoz” képest való önmeghatározást rejt magában, hiszen az „északi magyarok” között szerzett tapasztalatok mind a nyelvhasználat, mind a vallásgyakorlat – szavaikkal – „tisztábban”, „jobban”, „igazabban” magyar voltát hangsúlyozta számukra, szembeállítva saját kultúrájuk „magyarság-tartalmaival”.

Mindehhez hozzátartozik, hogy a fenti kijelentés később a falu közbeszédének hosszú ideig központi témájává vált, a többség által negatívan értékelve azt.

„Nekem nagyon szmétál [zavar], ha valaki ilyeneket beszél, mink is magyarok vagyunk, a katolikus az magyar is, pravoszlávok meg aztán végképp nem vagyunk.”

„Bolond ez, hogy ő szerb katolikus, az nincs, ilyenekkel nem szabad viccelődni.”

„Mi nem se ilyenek, se olyanok vagyunk, hanem csak magyarok, ha keverték is.”

Látjuk, e „kevertség” a saját kultúrához való tartozás egyik legfontosabb identitásjelzője a „többi magyarral” szemben, azonban e „kevertség” a közösségi érték- és normarendszernek megfelelően kizárólag a magyarságon, a *mi* kategóriáinkkal az egyetemes magyar kultúrán belül jelöli ki említett különbözőségeket.

Összefoglalva az eddigieket láthatjuk, hogy az általunk bemutatott jelenségek sajátos kultúra egyedi világait tárják fel számunkra, csakúgy mint minden más közösségé. A szerémségi magyarok esetében ezért – többek között – nem elemezhetőek „szórványosodási” folyamatok, hiszen e közösségét történetét, illetve homogén etnikai közösségére tekintve ez nem lehet releváns kutatási hipotézis, sőt helyzetükre inkább az „etnikai revival-jelenségek” elemzése mentén lehet tekinteni, ha a saját kultúra magyar jelentéseinek presztízsnövekedését vesszük figyelembe.

S hogy az elmondottak nem csupán a társadalomtudományra vagy a „szórványkutatásra” vonatkozó meglátások, arra a tanulmány elején idézett támogatási szándékok „kisiklásai” a legjobb példák.

Ha tisztában vagyunk ugyanis azokkal a jelentéstartalmakkal, amelyek az adott közösség kultúrájában létező folyamatok, így a magyar nyelv használatának és a magyarság tudatos vállalásának megnövekedett presztízse mögött állnak, akkor mindezeket ismerve, ezekhez viszonyulva tudjuk segíteni őket. Így – ha valóban támogatni szándékozzuk őket – akkor a támogatások, pályázatok, érdekképviselési ösztönzé-

sek nyelvezetét és módját is adaptálnunk kell kultúrájuk realitásaihoz, segítenünk kell őket a fentiek elsajátításában, és meg kell teremtenünk a magyar nyelv szerémségi oktatásának anyagi kereteit. A „nemzeti realitás” a huszonegyedik század küszöbén (is) az, hogy sokféleképpen vagyunk sokféle magyarok, s ha ezt nem vesszük figyelembe, azokat tesszük kiszolgáltatottaká, akiket éppen támogatni vagy éppen „megerősíteni” szeretnénk.

Az elmondottakból láthattuk, egy adott problémavilág is milyen mélységeket tár fel a délvidéki magyarság sorsáról. S nem szóltunk még a mindenki által ismert kérdéskörökről, amilyenek a fiatalok jövőképe, a kisebbségi létből fakadó lélektani problémák, az elmúlt évtizedek mentális hatásainak stb. jelentéstartalmait. Ezek körüljárása is hosszú kutatómunkát igényelne, ezért elengedhetetlennek tartjuk azt a szellemi alapozó munkát a délvidéki magyarság életében, amely aprólékosan és éppen ezért mélyrehatóan képes feltárni azokat a jelenségek körét, amelyeket megértve lehet hosszú távon alkalmazható stratégiákat kidolgozni. Több mint kétszáz évvel ezelőtt, a 18. század utolsó évtizedében az élet égető problémáinak teljes körét fel-

ölő bizottságok alakultak Magyarországon. Ezek a bizottságok térképezték föl a magyarság életének teljes spektrumát, olyan terveket kidolgozva és javasolva, amelyekre később a reformkor, a szabadságharc államrendszere, majd a dualizmus felvirágzó társadalmi élete is támaszkodhatott. Lassú munkának tűnhetett ez akkor (is), de hatását ma is érezhetjük. **Ezért nem értjük, miért nem lehet ma akármekkora áldozatok árán is létrehozni olyan kutatóintézeteket (a meglévőket pedig megerősíteni), amelyekben hozzáértő és a Vajdaságban élő, dolgozó fiatal kutatók tárják fel a délvidéki magyarság életének szociológiai, antropológiai, pszichológiai, politológiai, demográfiai, jogi, közgazdasági jelentéstartalmait, s miért nem lehet tűzön-vízen is átverekedni egy olyan magyar egyetemet, amely e fenti diszciplínákat is oktatná magyar nyelven (kezdetben akár magyarországi tanárok bevonásával). Ahhoz ugyanis, hogy segítsünk egymáson és magunkon, érteni is kell magunkat és egymást. Ahogy Babits Mihály mindezt megfogalmazta: „Nem átváltozásra, magunkból való kikelésre van szükségünk. Inkább magunkhoz való visszatérésre. Magunkba szállásra.”**

Felhasznált irodalom

- Bartha Csilla 1999. *A kétnyelvűség alapkérdései. Beszélők és közösségek*. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó.
- Bartha Csilla 2002. Nyelvhasználat, nyelvmegtartás, nyelvcsera amerikai magyar közösségekben. In Kovács Nóra–Szarka László (szerk.): *Tér és terep. Tanulmányok az etnicitás és az identitás kérdésköréből*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 111–137.
- Borbély Anna 2001. *Nyelvcsera. Szociolingvisztikai kutatások a magyarországi románok közösségében*. Budapest, MTA Nyelvtudományi Intézet Előnyelvi Osztály.
- Gal, Susan 1979. *Language Shift: Social Determinants of Linguistic Change in Bilingual Austria*. New York–San Francisco–London, Academic Press.
- Gellner, Ernest 1983. *Nations and Nationalism*. Ithaca–London, Cornell University Press.
- Gábrityné Molnár Irén–Mimics Zsuzsa (szerk.) 2003. *Kisebbségi létjelenségek. Szórvány- és szociolingvisztikai kutatások*. Szabadka, MTT.
- Hajnal Virág 2003. Nyelv és kultúra egy szerémségi magyar szórványközösség életében. In: Gábrityné Molnár Irén–Mimics Zsuzsa (szerk.) 2003. *Kisebbségi létjelenségek. Szórvány- és szociolingvisztikai kutatások*. Szabadka, MTT 85–119.

Kis délvidéki magyar politikai korrajz

Mostanában mind több tanulmány, értekezés foglalkozik a délvidéki magyarság sorskérdéseivel. Hogy e közösség milyen jövőképet tudhat magáénak, hogy pillanatnyilag merre tart a délvidéki magyarság, a boldogulás vagy a megsemmisülés felé, azt elsősorban a politikai küzdelmének tartalma s karaktere határozza meg. Természetesen e harcban nem csak a politikusaink bátor kiállása és szemléletmódja, még kevésbé az aktivitása az egyedüli lényeges, sokkal inkább meghatározója ennek a közösség erkölcsi magatartása, a szabadságvágya, a gazdasági és kulturális gyarapodásának igénye, valamint akarata a megmaradásra. Mégis jövőjének alakításában azért a politikai programcélkitűzései mindenképp fontos szerepet töltenek be.

Tény, hogy az itteni magyarság, a 85 évi kisebbségi sors tapasztalatából okulva, amikor a vezetőit, politikusait és értelmiségét legyilkolták, elűldözték vagy megbélyegezték, arra a téves meggyőződésre s káros következtetésre jutott, hogy a politizálástól távol tartva magát, megmenekülhet a megtorlásoktól, s megtarthatja hitét és magyarságát. Sajnos, a történelem már számtalanszor bebizonyította, hogy az egyén semmiképp sem izolálhatja, nem vonhatja ki magát a társadalomban zajló események, történések alól. Sokszor még akkor sem, ha a legnagyobb mértékben lojális és kiszolgálója az aktuális hatalomnak. Mégis az utóbbi ötven évben ez a téves álláspont jellemezte a délvidéki magyarság magatartását. Ennek ellenére, igazolva a fenti megállapítást, a sorsa semmivel sem lett boldogabb, és a lélekszáma is ma már a felére csökkent. Ez is azt bizonyítja, hogy törekvéseit és igényeit csak szervezeten, közösen, a politikai pártok és érdekszervezetek aktivitásán keresztül valósíthatja meg. Így arra a kérdésre, hogy merre tart a délvidéki magyarság, leghitelesebben a működő magyar pártok munkájának elemzése alapján tudjuk lényegében meghatározni.

A két világháború között a délvidéki magyarság vezető pártjaként működő Magyar Párt, az a szervezet, amely egyértelműen a magyar érdekeket szolgálta, az időszakos betiltások, büntetések, meghurcoltatások el-

lenére sem volt hajlandó pártprogramját módosítani vagy a szerb pártokkal koalícióra lépve, engedményeket tenni. Pedig a radikális párttól a parasztpártig mindenki felkínálta a magyar szavazatok megnyerése érdekében a (júdási) szövetséget. Annak ellenére, hogy a parlamentben mindig hallatni kívánta a hangját, és hajlandó volt tárgyaló partnere lenni a kormánynak, de önös érdekekért sohasem engedett a követeléseiből. A vezetők erkölcsös magatartása, amiért később, a titói rendszerben többen az életükkel fizettek, méltó példát mutat, sajnos csak mutathatna a mai magyar politikusainknak. A most működő vezető magyar pártoknak ma ugyanis a legfontosabb céljuk bekerülni a parlamentbe, és a jól fizetett képviselői helyeket megszerezni azért, hogy a hatalmat némileg gyakorolhassák, és a pénzek elosztásánál anyagi előnyökhöz juthassanak. Persze, ezt csak a szerb pártokkal együttműködve tehetik, ami azt is jelenti, hogy a legfontosabb magyar törekvésekről le kell mondaniuk, hisz a pártkoalíció erre kényszeríti őket.

A majd ötven éves titói kommunista rendszerben a magyar politikusi réteget általában a jugoszláv elkötelezettségűek képviselték, akiknek egyáltalán nem az volt az érdekük, hogy a délvidéki magyarság sorskérdéseit felvállalják. Nem tartották feladatuknak, hogy a jogfosztottság vagy a törvénytelen, megbélyegző kollektív bűnösség ellen küzdjenek. Sőt, voltak olyanok is, akik jogosnak tartották a magyarság megbüntetését. Arra törekedtek, de ez volt a feladatuk is, hogy a jogsérelmeket a „testvériség-egység” szönyege alá söpörjék, és az ellenvéleményeknek útját állják. Általában minden nem magyar kezdeményezést épp ezekkel a magyar politikusokkal fojtattak el. A magyarságtudatukban kisiklott, többségükben szerb élettárral élő, érdemtelenül magas pozícióba emelt magyar politikusi réteg erkölcs-telen magatartása miatt a magyarság erkölcsös rétege épp ezért idegenkedett a politizálástól, illetve erre nem is volt lehetősége. A kommunista diktatúra mégis kinevelt egy olyan megalkuvó réteget, amely bármikor színt és elvet váltva, minden bűntudat nélkül hajlandó volt

bármely pártban vezetői funkciót vállalni, azt is mondhatnák, hogy ezek képezték, és mind a mai napig képviselik a magyarság politikai elitjét.

A „történelmi” VMDK (Vajdasági Magyarok Demokratikus Közössége) megalakulásakor, a kilencvenes évek legelején, ez az egyéni, karrierista törekvés sajnos egyáltalán nem volt érezhető, bár utólagosan, visszatekintve a történésekre, világossá vált, hogy az alattomos szándék már akkor ott lapult a politikai csúcsvezetőség tudatában. Nem a délvideki magyarság érdeke, boldogulása, jogainak kiharcolása s a megmaradás volt a legfontosabb cél, hanem az, hogy a pozícióban lévő magyar kommunista politikusok jól értesült körei, meglovagolva a kínálkozó lehetőséget s kihasználva az itt élő magyarság nyomorgatottságából eredő szabadságvágyát, megalkothassák a politikai karrierjüket. Természetesen ez az önző magatartás, „a hatalom és a zsákmány” felosztása körüli torzsalkodás hamar az érdekszervezet, majd később a párt felbomlásához vezetett. Gondot jelentett az is, hogy a délvideki magyarságnak nem volt legalább egy olyan mindenre elszánt, akár a börtönt is vállaló, a politikai küzdelmet irányító, kimagasló egyénisége, aki mind erkölcsileg, mind tudásban képes lett volna élére állni e közösségnek. Így a jól induló, az itteni magyarság nagy többségét megmozgató, biztató politikai küzdelem mára a legnagyobb kiábránduláshoz vezetett, és a mély letargiába süllyedt magyarság teljesen hátat fordított minden magyar pártpolitizálásnak. Ezt igazolja a magyarság rendkívül kis számú részvétele is a legutóbbi választáson. Azok a kevesek pedig, akik mégis hajlandók voltak a szavazatukkal véleményt mondani, csak azért részesítik támogatásukban valamelyik magyar pártot, hogy a kevésbé rossz mellett döntsenek.

A VMDK ma már több kis pártra szakadt, amelyek közül egy sem képes felvállalni a célként kitűzött és a megmaradásunkat egyedül szavatoló hármass autonómia megvalósítását.

Azok, akik a történelmi VMDK-ból elsökként váltak, illetve akiket az elnök s a hozzá közel állók a hatalom gyakorlását tekintve riválisnak tekintettek és ezért a szervezetből kizártak, megalapították a Vajdasági Magyar Szövetséget (VMSZ). Persze, a „bent maradtak” sem tudtak a hatalom elosztásán megegyezni. Így Páll Sándor puccsot hajtott végre, leváltotta a hatalmát féltő és épp ezért a pozícióharcot elindító Ágoston András elnököt. Ágoston nem nyugodva bele a leváltásába, a bírósághoz fordult, de a bíróság döntése alapján mégis Páll Sándor vezethette tovább a most már

maroknyi tagságra zsugorodott VMDK-t. A tagság megcsappanása már azért is jelentős volt, mivel Ágoston András nem nyugodva bele a hatalomvesztésbe, Vajdasági Magyar Demokrata Párt (VMDP) néven egy új pártot hozott létre. Sajnos, a VMSZ sem maradt egységes, mert a „radikálisabb” részét úgymond „platformosodás” miatt kizárták a pártból. Ezek természetesen létrehozták a negyedik magyar pártot, a Kereszténydemokrata Európa Mozgalmat. (KDEM) Persze, a szerb hatalom sem tétlenkedett, és hogy a magyarságot még inkább megossza, a „janicsár magyarokból” megalakította a Vajdasági Magyar Polgári Szövetséget. (VMPSZ) A bajt nem az okozta, hogy a különböző nézeteket valló magyarok más-más pártban kívántak tevékenykedni, hisz érthető, hogy a demokratikus rendszer lehetőségei, többek közt a többpártrendszer kialakítására való jog a délvideki magyarságot sem hagyhatja érintetlenül. A gondot az jelentette, hogy mindegyik magyar párt egymással szemben állva kiméretlen harcba kezdett, amely olykor „piszkosabb” s hevesebb volt, mint amit a magyarságot megsemmisíteni igyekvő szerb hatalom ellen vívtak. Mára a dolgok annyira elfajultak, hogy az egymás lejáratása, sőt a megsemmisítése sajnos fontosabb lett, mint a szerb hatalommal való küzdelem a magyarság jogainak a megvalósításaért. A sérelmek annyira elmélyültek, s a pozíció, a hatalom féltése, valamint a rivalizálás annyira kifejezésre jutott, hogy pillanatnyilag elképzelhetetlen egy magyar egység (minimumának a) létrejötte. Ez érthető is, hisz minden magyar politikusnak ma nem a magyar összefogás a célja, mert akkor hajlandó lenne a pozícióról való lemondásra is, hanem a „zsákmány” birtoklása. Márai Sándort idézve: „A kommunistától még nehéz lesz megszabadulni, mert senki sem olyan veszedelmes, mint egy bukott eszme haszonélvezője, aki már nem az eszmét védi, hanem a zsákmányt.”

Jelenleg talán a VMDP képviseli leghitelesebben a délvideki magyarság érdekeit. Már azért is, mivel ez a párt tartja a FIDESZ-szel a legszorosabb kapcsolatot, ami (látszólag) a nemzeti elkötelezettséget is szavatolhatná. A polgári köröket is támogatja, és Ágoston András okosan helyezkedve, Duray Miklóssal és a felvidéki Magyar Koalíciós Párttal (MKP-vel), Tőkés püspökkel és az Erdélyi Polgári Mozgalommal (EPM), valamint a kárpátaljai Kovács Miklóssal együtt hasonló elveket vall, s ez mindenképp a pártnak a nemzeti oldalon való kiállását bizonyítja. A kettős állampolgárság követelése, amit a párt a legfontosabb célkitűzésének tekint, nem vitás, hogy az egyik legfontosabb feltétele a meg-

maradásunknak. A perszonális autonómiáért való küzdelme viszont már azt jelzi, hogy a hármass autonómia elve már beszűkült, hisz mivel a VMDP központja, Temerin a szövetségben van, és nem kerülhet be a magyar területi autonómiába. Ágoston határozottan ellenzi ennek létrejöttét. Pedig e nélkül megmaradásunk teljesen reménytelen, hisz nem lenne egy olyan erős bázis, amely a szövetség megmaradási küzdelmét felvállalná, valamint a tömb elszórványosodását megállíthatná. Ismét az egyéni érdekek jutnak kifejezésre.

Mindezeknél veszélyesebb Ágostonnak a hatalomhoz való ragaszkodása. Minden pártnak ugyanis már számtalanszor felkínálta az egységes fellépést, de feltételként (burkoltan) mindig megszabta, hogy ez csak az ő vezetésével lehetséges. Képtelen túltenni magát a magyar egységet jelentő történelmi VMDK elnöki tisztségének az elvesztésén. Természetesen ezért leghevesebben a legnagyobb riválisát, a VMSZ-t támadja. Meggyőződése szerint Kasza József a legnagyobb ellensége, őt támadja a legindulatosabban, olykor nem is a legtisztességesebben, a leglovagiasabb eszközökkel, mégis azt remélve, vagy csak annak a látszatát keltve, hogy a felkínált békejobbot, az elvszerűtlen támadások ellenére, a VMSZ elfogadja, és őt fogadják majd el a magyarság vezető politikusának. Az igazat megvallva, ezt a politizálást nagyon ügyesen végzi, hisz annak ellenére, hogy a VMDP az égvilágon semmit sem tesz az itteni magyarság érdekében, mégis mindaddig meg tudta őrizni azt a jogát, hogy a délvideki magyarság egyik képviselője legyen. Azzal viszont, hogy minden eredmény nélkül már-már az unalmassáig szajkózza csak a (részleges jogfeladást jelentő) perszonális autonómia szükségességét, miközben a legalantasabb eszközökkel mocskolja a többi magyar párt vezetőségét, a magyarság körében olyan rombolást visz végbe, ami a szerb hatalom érdekeit szolgálja. (Már többször kifejtettem azt a gyanúmat, hogy Ágoston mint régi titóista pártkatoná, aki korábban magas kommunista pártfunkciókat töltött be, ezt a bomlasztást tudatosan végzi?) A VMDP talán csak akkor válhatna a délvideki magyar érdekek élharcosává, s vezető pártjává, ha az elnöki tisztséget és az irányítást Ágoston átengedné a munkatársainak. Ugyanis, meglepő módon, a VMDP olyan vezetőikkel is rendelkezik (Matuska Márton, Csorba Béla, Balassa Júlia, Nagy Margit stb.), akik megfelelő irányba tudnák kormányozni a pártot, és mivel nem kompromittálták magukat mások „besározásával”, nem szereztek maguknak a többi magyar pártban ellenségeket, a magyar egység kiala-

kítására is képesek lennének. Ismerve magatartásukat, erre az akarattuk és a lehetőségük is megvolna. A mai viszonyok ismeretében mégis sajnálattal kell megállapítani, hogy e párton belül a hatalomváltásra egyelőre semmi kilátás sincs, ezért a VMDP semmiképp sem szolgálja a délvideki magyarság érdekeit, sőt Ágoston mindenkit gyalázó, pökhendi magatartása, és csak a szílamokat szajkózó semmittevése kifejezetten károsnak mondható.

A VMSZ kezdetben nagyon ígéretes célokkal indult. A pártot a magyar értelmiség nemzeti érzelmű él-gárdája irányította, és minden jel arra mutatott, hogy a VMSZ méltó képviselője lesz a magyar érdekeknek. Sajnos nem így történt. A vezetők közül néhányan meghaltak (Szekeres László, Csibela Ferenc stb.), mások Magyarországra költöztek (dr. Varga Zoltán, Horváth László stb.) de a legtöbbjüket kiszorították a hatalomra vágyó karrieristák, akik közül többen a régi rendszer hű kiszolgálóiként váltak ismertté, sőt, egyesek közülük kumroveci pártiskolások voltak. Ezeknek természetesen az elsődleges céljukat nem a magyarságért való küzdelem jelentette, hanem sokkal inkább a jól fizetett, előnyöket biztosító pártfunkciók megszerzése. Ezért hajlandók voltak még az „ördöggel” (Milošević sovinszta szocialistáival) is szövetséget kötni. Jó példázta ezt az az öbecsei eset, amikor a VMSZ tagjai csak azért szövetkeztek a szocialista képviselőkkel, hogy megbuktassák a rivális magyar párt tanácsnokait. Magyar a magyar ellen a magyargyűlölő szerbekkel szövetkezve.

Nem vitás, hogy a VMSZ ma a legtömegesebb délvideki magyar párt. A száz alapszervezete behálózta az egész közigazgatásilag Vajdaságnak nevezett Délvidéket. Tagjai jelen voltak a szövetségi és a köztársasági parlamentben, részesei ma is a tartományi hatalomnak és majd minden magyar önkormányzati testület a párt irányítása alatt áll. Szoros kapcsolatot épített ki a mostani liberalista-szocialista magyar kormánnyal (főleg Demszky Gáborral, aki nagy ígéretekkel érkezett, amit, mint régi bolsevista, sohasem teljesített), és a hasonló elveket valló Markó Bélával, valamint támogatói vannak Nyugaton, az Egyesült Államokban, főleg Soros György részéről. Mostanában azonban, a jelekből ítélve, áttáncolnak a FIDESZ-hez. Valószínűleg megérezték, hogy a szocialista-liberális kormány vesztesre áll, és annak ellenére, hogy Orbánt eddig pocskondiázták, a magyarországi támogatások érdekében most gyorsan színt váltanak. Lehet, hogy ez jó politikai képességre utal, de erkölcsileg elítélendő. Ez

is azt bizonyítja, hogy nem a délvideki magyarság ügye a cél, hanem a hatalom és a pénz birtoklása. Mivel a párt mindmáig részese a hatalomnak s a közigazgatásnak, tehát a pénzek elosztásában is fontos szerepet játszik — a többi magyar pártnak nincsenek ilyen lehetőségei —, így érthető, hogy csak neki áll módjában támogatást nyújtani a magyar civil szervezeteknek. Tehát minden magyar művelődési egyesület, szervezet, de még egyének is, csak akkor számíthattak, illetve számíthatnak anyagi vagy adminisztratív támogatásra, ha a VMSZ vonzásköréhez tartoztak vagy tartoznak. A taglétszám növelését az is segítette, hogy a több mint 100 alapszervezettel rendelkező Vajdasági Magyar Művelődési Szövetség (VMMSZ) a párt befolyása alatt áll. A VMSZ népszerűsítését és a pártpropagandáját a Hét Nap hetilap biztosítja. A magyarországi segélyeknek és juttatásoknak az elosztását (mint például a Segítő Jobb, az Új Kézfogás stb. adományai) szintén a VMSZ tagjai végzik.

Külön kell említést tenni a Magyar Nemzeti Tanácsról (MNT), amely számtalan család révén szintén a VMSZ teljes befolyása alá került. Annak ellenére, hogy csak javaslattevési joggal rendelkezik, tehát semmilyen rendelkezést, törvényt nem hozhat, mégis mint „a délvideki magyarság legmagasabb irányító szerve” befolyásolja a VMSZ tagságának gyarapodását. A tragédiát viszont az jelenti, hogy a szerb kormány ezzel a látszatintézménnyel is igazolja kisebbségbarát politikáját a külföld irányába, sőt még Orbán Viktor is a közelmúltban gratulált a VMSZ vezetőségének, miszerint ők valósították meg elsőnek az MNT révén a „magyar autonómiát”. Hogy ez milyen nagy szemfényvesztés, azt csak mi, délvideki magyarok tudjuk és érezzük.

Mindemellett a legnagyobb anyagi támogatás lehetőségét a VMSZ a magyar önkormányzatok révén tudja biztosítani, amelyeknek többsége — amint már említettem — szintén a VMSZ befolyása alatt áll. Azt viszont el kell ismerni, és a párt dicséretére vall, hogy nem csak a saját területén belül nyújt támogatást a magyar szervezeteknek, hanem fölkarolta a szórványt is. Kasza számtalanszor személyesen is tárgyalt, segített, ahol csak tudott. Ágostonnal ellentétben, nem csak szónokolt, hanem cselekedett is. A segítségnyújtásnak csak az az árnyoldala, hogy a párt mindjárt a befolyását is kiterjesztette (vagy csak kifejezte ezen szándékát) a segélyezettre. Ékes bizonyíték erre a legutóbbi példa, a torontáltordai Aracs Műemlékvédő Egyesület esete. Vajda János, az egyesület megálmodója és elnöke évekig könyörgött, levelezett segélyekért, szer-

vezte az embereket, rendbe tették a Pusztatemplom környékét, évente ünnepséget rendeztek minden visszhang és segítségnyújtás nélkül. Még az egyesület bejegyzését is évekig kellett kérvényezniük. Amikor pedig ez az aracsi ünnep mind nagyobb tömegeket mozgatót meg, és a segélykérés a VMSZ-t is megkereste, jó lehetőséget látva az ünnepségen való szereplésre, a párt kegyesen felajánlotta segítőkészségét. Természetesen nem a segítségnyújtás az elítélendő, hanem az a magatartás és szándék, hogy a VMSZ jogot kíván formálni az ünnep arculatának a meghatározására. Arra például, hogy ő írja elő, hogy kinek van joga és lehetősége beszédet tartani. Ha ezt önzetlenül tette volna, nemes cselekedetét nem vitathatná el senki sem.

Ezek után már érthető, hogy a többi magyar párttal ellentétben, miként sikerült a VMSZ-nek ilyen jelentős nagyságú tagságot toborozni, és ennyi alapszervezetet létesíteni, valamint a hálózatát ilyen mértékben kiterjeszteni, hisz minden egyesület vagy szervezet, amelynek a működéséhez anyagi támogatás szükségeltetett, kénytelen volt igénybe venni a párt támogatását. A pénz ugyanis tömegeket vonz.

A gondot csak az okozza, hogy a pénz és a hatalom birtoklásának ára van (habár a szerbiai hatalom csak morzsákat engedett át). A VMSZ csak úgy tud mindezekhez hozzájutni, ha a szerb pártokkal koalícióra lép. Vezető gárdája így magas képviseleti funkciókat töltött és tölt be, busás fizetésekkel és különböző előnyökkel (sokuknak ez is volt az egyedüli cél), és ennek fejében némi lehetőséget kaptak a pénzek irányítására. A szerb pártokkal való közösködés viszont egyértelműen azt jelentette, hogy a délvideki magyarság legfontosabb követeléseit, mint például a hármas autonómiának, a független magyar iskolarendszerek és a teljes jogi és gazdasági egyenjogúságnak a kiharcolását fel kellett adni. Természetesen ezt a VMSZ sohasem vallotta be, csak követeléseit — a magyarázata szerint — mindig „megfelelőbb időre halasztotta”. Hogy ezt a pártpolitikát meddig lehet folytatni, nehéz meghatározni. Talán mindaddig, és ez lenne a legsajnálatosabb dolog, amíg a délvideki magyarság teljesen fel nem morzsolódik. A vezetőség apró sikerekkel próbálja igazolni ennek a koalíciós pártpolitikának a helyességét, mint például (a főleg magyarországi pénzekből létrehozott) két „tehetséggondozó” gimnázium létrehozásával, a települések (részleges!!!) magyar névhasználatának a jogával, vagy a (szankciók nélkül megvalósíthatatlan) egyenjogú nyelvhasználattal, de azt már elhallgatják, hogy ezeken a morzsányi eredményeken kívül sokkal

több és számunkra lényegesebb jogok is megvalósulhattak volna a független magyar oktatásirányítás és a hármass autonómia kivívásával. Amint Mindszenty hercegprímás mondta: „Egy rossz kompromisszum határozottan pusztítóbb, mint az igaz ügy melletti határozott kiállás. Mert itt az erkölcsi hozadék a leglényegesebb, az, ami hathat a történelmi időben. Akkor is, ha elbukik.”

A pozíciójukat féltő képviselő urak bénán szemlélnek a mind agresszívebb magyarellenes atrocitásokat, és ahelyett, hogy hathatós intézkedésekhez folyamodnának, mint például a politikai vagy a szavazási bojkott-ra való felszólítás (amit a szerbek Kosovóban eredményesen alkalmaznak) vagy tiltakozó megmozdulások szervezése, felhívva ezzel a külföld figyelmét, azon igyekeznek, hogy elsimítsák, szőnyeg alá söpörjék ezeket a koalíciós partnereiknek kellemetlen történéseket. Pedig mind egyértelműbbé válik, hogy ezek a magyarellenes támadások szervezeten, fölsőbb utasításokra, a hatalom „rábólintásával” történnek. Titokban, azoknak a szerb pártoknak a jóváhagyásával, amelyekkel időszakonként a VMSZ koalícióban áll.

Az elnök, Kasza József általában arra törekedett, hogy megőrizze a párt erkölcsösségét, és a lehetősége szerint mindig segítette az itteni magyarságot, de az idegen érdeket szolgáló tanácsadói, a karrierista munkatársai és a Bólogató Jánosokat megtestesítő tapsikolói, akiket élvezettel saját maga gyűjtött maga köré, sajnos tévútra vitték a pártot. A jelen pillanatban úgy tűnik, hogy Kasza belefáradt a küzdelembe, és a párt irányítása mind jobban átcsúszik az egyéni érdekeket hajszoló kezébe. A tanácsadók a szerb érdekeket helyezik előtérbe, valamint a szocialista-liberális magyar kormány elvárásainak akarnak megfelelni. Ezért a párt mindinkább elveszíti nemzeti jellegét, és balra tolódik, illetve, a FIDESZ-hez való dörgölődése után, most ide is, meg oda is. A karrierista vezetőség feladva a területi autonómia elvét, hogy az észak-bácskai régióban hozzon létre egy erős magyar központot, a saját érdekében arra törekszik, hogy a már eddig is tragikusnak mondható és a szerb nacionalista törekvésekkel megegyező intézkedésekkel összhangban, Újvidéken összpontosítsák a magyar intézményeket. Így alakult meg például Újvidéken most a (szintén) magyarországi pénzekből létesített televízióállomás, amely a szerb kormány által fenntartott Újvidéki Televízió mellett ma már a második. Egyelőre azzal a magyarázattal, hogy csak a szórvány igényeit elégíti ki. Valójában a VMSZ pártpropagandáját szolgálja majd, amit

a kezdeti műsorok már igazoltak. Persze lehetetlen elképzelni, hogy a mind sovínisztább színezetű Újvidéken, „a szerb Athénban” majd lehetőség nyílik egy magyar kulturális központ kialakítására, amire a vezetőség egy befolyásos része – sajnos mind eredményesebben – törekszik. A magyarellenes szerb politika korábban már egyszer elvégezte a magyar értelmiség kiragadását a természetes közegéből, most ezt ismételtén egy vezető magyar párt funkcionáriusai igyekeznek elvégezni, de az is lehet, hogy befejezni. Ilyen (magyarellenes) pártpolitikát folytatni már tragédia.

A tapsikoló Bólogató Jánosok az elnök öröme természetesen mindezt lelkesen helyeslik mindaddig, amíg egy másik párt tetszetősebb adományokkal el nem csábítja őket. Erre már számtalan példa volt, sajnos. Persze, okosabb lenne meghallgatni a jobbítás szándékával elhangzó ellenvéleményeket is, de ezt (kommunista módon) tiltja a pártfegyelem, és az elnök érzékenysége. Nem tudnak vagy az is lehet, hogy nem is akarnak tudni Széchenyi intelméről, miszerint: „Hogy tudja meg az ember az igazát, ha mindenki minden szavát igent? Ha tagadóra nem lel? Sokan az ellenzéstől úgy félnek, mint a sötétségtől”. Márpedig ez a kommunista gyakorlat, a szabad véleménynyilvánítás ellehetetlenítése, pártok, sőt birodalmak bukásához vezetett.

Mostanában talán mégis változni látszik a helyzet. Korábban a VMSZ a „felsőbbrendűségét” és vezető szerepét a párttagok s a támogatók magas számával magyarázta, csak azt nem említette, hogy ezt milyen módon érte el. A fentiekben már utaltunk erre. Most viszont, mivel a legutóbbi választásokon, enyhén szólva, nagyon rossz eredményt értek el, egy vezető politikusuk szerint „tragikusan szerepeltek”, ezért félretéve a többi magyar párttal szembeni kizárólagos, pökhendi magatartásukat, hajlandók lettek feltételek és többtétjogok nélkül közös asztalhoz ülni, valamint a magyarság szempontjából a legfontosabb kérdésekben egyezségekre jutni. Mindenesetre ezek már biztató jelek egy délvideki magyar összefogásra, ami az egyedi megoldás a magyarként való megmaradásunkra.

A párt jövőjét és a délvideki magyarság érdekeit az szolgálná a leghatározottabban, ha, ellentétben a VMDP-vel, itt nem az elnöktől lenne kívánatos megszabadulni, hanem a hatalmat mind nagyobb mértékben kisajátító érdekmunkatársaktól. A nemzeti elkötelezettségű fiatalok bevonásával ez megoldható lenne, természetesen, ha azok, a mostaniakkal ellentétben, nem egyéni érdekekből vállalják a feladatot. Hogy képes

lesz-e az elnök ilyen jelentős fordulatot véghezvinni, nehezen hihető, pedig csak így mozdulhatna ki a délvideki magyar politikai élet abból a kátyúból, amiben most megfeneklett, és csak ilyen módon válhatna a VMSZ minden délvideki magyart felölelő, a többi magyar párttal szövetkező, s az egységes erőt szavatoló hathatós párttá.

A mostanra jelenléktelen párttá zsugorodott VMDK, amelynek csak a központjában, Óbecsén és Nyugat-Bácskában, esetleg Bánságban van némi támogatottsága, nem képes jelentősebben beleszólni a délvideki magyarság politikai életébe. Nyilatkozatokat tesz közzé, nyilvános vitákra vesz részt, néhány képviselővel is rendelkezik, de nincs annyi ereje és befolyása, hogy a délvideki magyarság harcát felvállalhatná. Ebben természetesen a többi magyar párt rivalizálása is megakadályozza. A VMSZ-szel és a VMDP-vel ellentétben balszerencsésére a magyar kormány sem tekinti (mindig) tárgyalófélnek. Pedig Páll Sándornak a (született) politikai adottsága, úgy is fogalmazhatnánk ravaszsága hasznosan kamatoztatható lenne ebben a balkáni fertőben. Számtalan javaslata hasznosnak, eredményesnek bizonyult volna, ha azt a többi magyar párt, féltékenységüket, hiúságukat és irigységüket félretéve, megszívlelték s elfogadták volna. A parlamenti felszólalásaira a szerb képviselők is mindig odafigyeltek, és vitázókészsége, valamint meglátásai dicséretre méltóak. A magyarságért való őszinte kiállásában talán csak a származása (édesanyja szerb) kelt némi kételeyeket, de bizalomvesztésre eddig még sohasem adott okot, illetve csak most a helyhatósági választások után. Az történt ugyanis, hogy korábban a VMSZ tagjai, szövetkezve a szerb pártokkal, az óbecsei képviselő-testület éléről leváltotta a VMDK vezető tisztségviselőit. A választások után pedig a VMDK-ás tagok, a szerb pártok támogatásával, amelyek közt szerepel az ultranacionalista Szerb Radikális Párt is, visszaszerezték a pozícióikat. Hogy e támogatásnak mi lesz az ára, még nem lehet tudni, de az már nagyon sajnálatos dolog, hogy a magyar pártok az egymásközi harcukat a szerb pártokkal szövetkezve vívják. Azt is meg kell említeni, hogy sajnos ők is csak csupán beszélnek. Hathatós segítségnyújtásra (lehet, hogy a pénzhány miatt) már képtelenek. Ennek ellenére Páll Sándor, Tari István és a párt néhány vezetője hasznosan tevékenykedhetne egy összefogott délvideki magyar küzdelemben. Ha adódna olyan személy, aki képes lenne összefogni e politikai tehetségeket, és tevékenységüket a megfelelő irányba kanalizálni minden féltékenység és hátsó szán-

dék nélkül, akkor bizakodóbban nézhetnénk jövőnk s megmaradásunk elé. Így marad csak a remény és a mély kiábrándultság.

A VMSZ radikális szárnya, megelégedve a vezetőség elvtelen irányítását, kilépett a pártból, és szerény létszámmal, de lelkes, nemzeti beállítottságú tagokkal megalapították a zentai székhelyű Kereszténydemokrata Európa Mozgalmat (KDEM). (Kezdetben a szervezetnek más neve volt.) A kiválaskor úgy tűnt, hogy jelentős támogatást nyújthatnak az itt élő magyarságnak. Így Magyarokéért a népszaporulat érdekében elindították a „kelengyeprogramot”, a gyermekeknek angol nyelvtanfolyamot szerveztek, az egész tartományt fölölelő nagyszabású egészségügyi fölmérést végeztek, és ezzel a tevékenységük sajnos el is apadt. A párt élén vezetőváltás történt, és az új vezetőség már föladta azokat az eszméket s törekvéseket, amelyek a VMSZ-ből való kiválást elindították. A csekély taglétszám és a pénz, valamint a vezetőség lelkesedésének a csökkenése, de talán sokkal inkább a délvideki magyarság politikai kiábrándultsága s támogatásának az elmaradása, hisz ez volt már az ötödik magyar párt, amelyik úgy mond a magyarság érdekeiért küzdött, odavezetett, hogy a párt részben feladta a függetlenségét, és visszatáncolt a VMSZ-hez. Ezt azzal is indokolták, hogy ez a szövetség majd növeli a KDEM tekintélyét. Azzal a jelszóval, hogy a magyar pártok összefogását szorgalmazzák, a VMSZ szekértolójává váltak, és most a párt „védőszárnyai alatt” teljesen alárendelt szerepet játszanak. A „behódolást” Kaszákék azzal hálálják meg, hogy az ünnepségeiken az elnök kiemelt tiszteletben részesül, és a párt tárgyalásain „Bólogató Jánosként” a KDEM vezetőségének egy tagja is jelen lehet. Mindkét párt irányvonalát természetesen a VMSZ határozza meg. Így egy nemes kezdeményezés ismét kudarcba fulladt.

Szólni kell még az ötödik, a szerb hatalom ösztönzésére létrejött magyar pártról is. Miután a történelmi VMDK ellensúlyozására Milošević „janicsárjai”, természetesen a sovíniszták utasítására, megalapították a Magyarok Hazájukért, Jugoszláviáért, Szerbiáért Pártot, amely eleve kudarcra volt ítélve, így ennek feloszlása után szükségessé vált egy szintén a szerb hatalom által irányított magyar párt létrehozása. Mivel a felbomlott párt Belgrád székhelyű volt, és egy janicsár magyar katonatiszt vezette, most ravaszabb módszert alkalmaztak. Zentán, a magyarság központjában kerestek és találtak néhány „lelkes kollaboránst”, akik hajlandók voltak a VMDK ellenlábasként megalapítani a

Vajdasági Magyar Polgári Mozgalmat. Természetesen a magyarság körében sohasem volt e pártnak támogatottsága, a tagság létszáma is teljesen ismeretlen, egyedül az elnök neve köztudott, ennek ellenére csodálatos módon, mind a mai napig (ismeretlen erők támogatása révén) fenn tudott maradni. Igaz, hogy az irányvonala az évek során nagyban módosult. Kezdetben egyértelműen magyarellenes elveket hirdetett. A hatalomváltás után már szelídült a pártpolitikája, míg mára híven követi a VMSZ irányvonalát. Ugyanis ez a párt is, a KDEM-hez hasonlóan, behódolt a VMSZ-nek, és hasonló szövegeket hangoztatva, ugyanolyan juttatásokat élvez, mint a kereszténydemokraták. Persze Kaszáéknak nagyon jól jön ez a (kényszer)szövetség, hisz ezzel is bizonyítják a magyarság összefogásának szándékát. Azt viszont elfelejtik bevallani, hogy mind a három párt irányítását valójában a VMSZ végzi. Ellenében a másik két "átkos, szakadár" magyar párttal szemben, amelyek – véleményük szerint – csak a széthúzást és a bomlasztást szorgalmazzák.

A napokban a Délvidéki Magyar Polgári Mozgalom Szövetsége tette közzé egy hatodik magyar párt megalapítási szándékát, de erről még korán lenne véleményt mondani. Az azonban nem vitás, hogy a Szerbiába szakadt magyarság egy erős politikai szervezet nélkül nem lesz képes kilábalni ebből a balkáni fertőből.

A leírtak után ugyanis már érthető, hogy a délvideki magyarságnak miért nincs egy bátor, a legfontosabb követeléseit megalkuvás nélkül fölállaló érdekszervezete. A VMSZ, amely a tömegessége és az anyagi lehetősége, valamint az itteni kormány, az anyaország és a külföld támogatása révén képes lenne felvállalni ezt a küzdelmet, de mégsem teheti, mert kötelezik a mindezeket a lehetőségeket biztosító szerb koalíciós partnerek megkötései. Ezen túl a vezetőség karrierista tagjai, féltve a pozíciójukat s a "zsákmányt", nem szívesen húznának újat a hatalmukat szavatoló urakkal. Ezért a VMSZ csak azokat a morzsányi jogokat képes a szerb kormánytól kicsikarni, ha tehetik, ezt is elszabotálják, amennyit az anyaország és a Nyugat kikényszerít. Ez pedig a magyarként való megmaradáshoz édeskeves. Nem hatásosabb a többi párt sem. A két "bábpárt"-ot már említettük, miszerint a VMSZ bábkodása alatt áll. A VMDB-n belül Ágostonnak a hiú pozícióharca és rágalomhadjárata eleve kizárja az összefogás lehetőségét. A VMDK-ban az a tény, hogy kicsi a tagság, erejét pedig felmorzsolja a VMDB és a VMSZ, megbénít minden kezdeményezést.

Az utóbbi időben sajnos olyan dolgok is történtek, amelyek a délvideki magyarság teljes fölmozsolódását jelenthetik. Ugyanis kiábrándulva minden magyar pártból, és példát látva a magyar érdekpolitikusoktól, hogy miként lehet "politizálással" (értsd nemzetárulással) anyagi előnyökhöz jutni, számtalan értékes magyar a szerb (olykor sovinszta) pártokban vállalt vezetői tisztséget. A hatalom természetesen kapva kapott az alkalmon, sőt mindig is ezen munkálkodott, hisz megosztva, szétszaggatva a magyarságot, ezzel minden politikai törekvését teljesen megbénítja. Ez történt a 2004. szeptemberi választásokkor is, amikor több magyar képviselőjelölt volt a szerb pártokban, mint a magyarokban. Meg is lett az "eredménye". Számtalan magyar irányítású önkormányzat ugyanis mára a számunkra elveszett. Mi balgák és turáni átokkal sújtottak pedig még reménytelenebbül nézhetünk a jövőbe, miközben a szerb nacionalisták boldogan dörzsölhetik a kezüket. És még nagyon nem is vádolhatjuk a megtévedt, a szerb pártokba tagosodó nemzettársainkat, hisz a politikai karrierizmust épp a magyar politikusok gyakorolják. És mivel a magyar pártokban minden hasznot hozó vezetői hely már betöltődött, így a későn ébredőknek, akiket az elvek, eszmék, s a nemzet sorsa nem nagyon érdekelnek, kénytelenek a szerb pártok révén előnyökhöz jutni. Ezt a téves lépést, politikai vakságot nagyon nehezen tudjuk majd helyrehozni, de az is lehet, hogy ebbe a széthúzásba fogunk belebukni. Az lett volna ugyanis a logikus, hogy a délvideki magyarság okulva az eddigi hibáin, az összefogást szorgalmazza. Ma mégis az tapasztalható, hogy a széthúzás, a nemzeti érdekek feladása, az erkölcsi romlás sohasem volt olyan kifejezett, mint ma. A majd kilencvenévnnyi kisebbségi sorba kényszerített magyarság talán sohasem volt olyan mély politikai válságban, mint most.

A legnagyobb tragédiát mégis az jelenti, hogy egyik pártnak sincs gazdaságpolitikája.

A délvideki magyarság viszont mind a magánosítás, mind a sovinizmus és az üldöztetés átkával sújtva, hogy az éhhalált elkerülje, vagy vándorbotot fog és elmenekül, vagy feladva nemzetiségét, beolvad. Nem kétséges ugyanis, hogy a magyarságot a magánosítás során teljesen kiszorították. Még a magyarországi vállalkozóknak sem engedték meg (természetesen ezt ellátolják), hogy bármilyen vagyonhoz hozzájussanak. Az új szerb munkaadók pedig csak akkor alkalmaznak magyarokat, azt is a legrosszabb munkára, ha szerb munkavállaló nem jelentkezik. A magánosítás még be sem fejeződött, mégis a magyar

munkásságnak nagy többsége már munkanélküli. Csak a földdel rendelkezők tudnak némi megélhetést biztosítani maguknak, de ismervé a mezőgazdaság áldatlan állapotát, ők sem reménykedhetnek semmiben sem.

Több mint tíz éve a történelmi VMDK vezetőségét a szabadkai kongresszuson (1993. június 20-án) már figyelmeztették a gazdasági program fontosságára. Abban az időben számtalan írás is foglalkozott ezzel a témával, előrevetítve a gazdasági szervezetlenség következményeit, de Ágoston azzal vetette el ennek megvalósítását, hogy a párt nem akar pénzügyi botrányokba keveredni. Kis időre rá Ágoston mégis kirobantotta a Hódi-ellenes pénzügyi cirkuszt. Valószínűleg már akkor készült az ilyen módon való leszámolásra. Persze, mind a mai napig nem készült el egyik pártnál sem ilyen irányú program. A VMSZ az Új Kézfogás és más segítséget nyújtó szervezetek révén a magyarországi pénzekből végez ugyan valamilyen gazdasági támogatást, de ez nem oldhatja meg a magyarság gazdasági felzárkózását.

Éveken át a VMSZ gazdasági programja csak abban merült ki, hogy ismertették, elsírták az állam súlyos gazdasági helyzetét. Pedig lett volna lehetőség a gazdasági támogatásra. Itt természetesen nem csak anyagi juttatásokra kell gondolni, főleg nem erre, hanem szervezési segítségre. Ha több mint tíz évvel ezelőtt elkezdtek volna szervezni például a horgosiak mintájára a gazdaköröket, s a beszerző-értékesítő szövetkezeteket, akkor a délvideki magyarság anyagi helyzete talán nem lenne ilyen siralmas, mint ma. Ha tíz év óta minden esztendőben csak öt-hat gazdakört s beszerző-értékesítő szövetkezetet létrehozott volna a VMSZ, akkor ez ma már ötven tagú gazdakör-hálózatot jelentene.

Az értékesítő-beszerző szövetkezetek megszabadították volna a termelőt a piacozástól, az állandó utazásoktól és annak költségeitől, oly módon, hogy a gazdálkodóktól a helyben begyűjtött árut az értékesítő hálózata révén a vevőkhöz eljuttatta volna, kirekesztve ezzel a kereskedőket, kofákat és nyereszkeskedőket árfelhajtó szerepét. Ezzel mind a termelő, mind a vevő jól járt volna.

Visszafelé a beszerző részleg megrendelés alapján biztosíthatta volna a gazdálkodóknak az igényelt árut, vegyszereket stb., mégpedig gyári áron. Az értékesítő-beszerző szövetkezetek szervezése a VMSZ feladata lett volna, az üzemeltetését pedig részben a termelők vállalták volna, a másik részét pedig a gazdasági segítők, anyaországi és külföldi támogatások biztosították volna.

A gazdakörök művelődési, gazdasági és politikai központokká válhattak volna, legfőképp összekötnék az embereket egy erkölcsös, egészséges társadalomba, kapcsot képeznének a szörvány, a tömb és az anyaország között, s kialakítanának egy olyan erős nemzetudattal, jövőképpel rendelkező, politikailag legalább minimálisan egységes közösséget, amely határozott célokkal s bátor kiállással képes küzdeni a jogaiért, a nemzeteért és a szülőföldjéért. Annyi cselekvésre hajlandó egyén tevékenykedik ma is önkéntesen, anyagi juttatások nélkül a pártokban és a civil szervezetekben, ennek ellenére rengeteg jószándékú energia pocsékolódik el csak azért, mert nem vagyunk képesek szervezetten, egy irányba, egy közös célért munkálkodni.

Ha szem előtt tartjuk azt, hogy a délvideki magyarságnak legalább 60%-át a kevés földdel rendelkező földművesek alkotják, akiknek nagy többsége képtelen valamilyen gazdasági szervezet nélkül vállalkozásba fogni, akkor érthető, hogy a magyar földművesek szervezetbe való tömörítése és szakmai, anyagi és erkölcsi támogatásuk nélkül nem lehet gazdasági programról beszélni. Enélkül viszont nincs délvideki magyar jövő.

A szervezetlen, magára hagyott magyar földművesréteg, a munka- és termelőeszközök nélkül maradt, kisemmizett magyar munkásság és a megnyomortított, a szerb nacionalista hatalom kényekedvének kitett értelmiség egy hathatós magyar érdekszervezet vagy párt nélkül, hogy milyen jövőkép megalkotására lesz képes, nehéz lenne megmondani. A kilátások sajnos lesújtóak. **A remény azonban ott lapul minden délvideki magyar szívében, s amíg a hit él, addig a nemzet jövője is biztosítva van.**

A Délvidék jövője

A magyar kisebbség meg-megújuló utóélete és a többségi szerb népesség koravén előélete

Ha egy népesség képtelen belakni egy területet, belakja helyette egy másik. Ha lelkiileg képtelen gyermekvállalásra, vagy többé már nem látja szükségét, elfogyásának ez elegendő oka lehet. Ugyanígy, ha folyamatosan, államilag szervezett fizikai és lelki terrornak, zaklatásnak vagy „csupán” időről időre megfélemlítésnek teszik ki, elegendő oka lehet annak, hogy kivándoroljon és odahagyja évszázados szülőföldjét. Ha a szóróvanná válás folyamata az állami intézkedések hatására már előrehaladott, bekövetkezik a beolvadás a többségi népbe. Ezek alapigazságok, amelyekkel sokat foglalkoztunk a múltban, és számtalanszor emlékeztettünk rá. Csak politikai megvilágításban érdemes ismételtetni ezeket az igazságokat. Tudományos szempontból már nem lehet mélyíteni értelmükön.

Vizsgáljuk meg azokat a tényezőket, amelyek a kisebbségi közösségi létet erősíthetik, mindenekelőtt azokat, amelyek az egyes ember tudatára hatnak. Mindaddig ugyanis, amíg a változások szüksége nem jelenik meg néhány ember tudatában, majd aztán nem kerül át onnan az emberek nagyobb részének tudatába úgy, hogy ott az egymás közti viszony szabályzó tényezőjévé válna, igazából nem várható társadalmi változás, hanem legjobb esetben egy helyben topogás, de inkább lassú leépülés. Könnyű azt mondani, hogy „vállalatok több gyereket”, „ragaszkodjatok a szülőföldhöz”, „ne költözzetek el”, „ne adjátok el a vagyontokat,” stb. Ezek üres erkölcsi prédikációk vagy politikai jelszavak maradnak mindaddig, amíg az emberek tudatában nem jelenik meg a megtartó igény és a változások szüksége. Ezt azonban erősen beárnyékolja a szerbek által a magyarokban elültetett kishitűség és az önbecsülés hiánya. A délvidéki magyarságot kisebbségi sorsában évtizedek óta arra nevelték, hogy csak a szerb államot és az államalkotó szerb nép előjogait tisztelje. Úgy tűnhet, hogy a szerb állam és nemzet a balkáni háborúban mégsem veszítette el teljes tekintélyét: nagy hadizsákmányhoz jutott, továbbra is növekvő a gazdasági ereje, és politikai vonzereje sem csökkent. Szinte sorsszerű az a kishitűség, ami e látszat követ-

keztében előáll a délvidéki magyarságnál. Ezen változtatni kell! A mostani valós viszonyokból következik, hogy a változás szinte kínálja magát. A hódítót, leigázót, elnyomót emlékeztetni kell tetteire.

A gyanakvók, akik nem hisznek a változás lehetőségében, még sokan vannak. A szerb értelmiségiek és politikusok alaposan tévednek, amikor azt hiszik, hogy ha erőszakos úton asszimilálják vagy elűldözik a magyar nemzeti kisebbséget, nem lesz több kisebbségi kérdés. A magyar etnikum erőszakos asszimilációja után a teljesen homogénnek tűnő szerb nemzeten belül jelenne meg a kibékíthetetlen és leküzdhetetlen megosztottság a szerb nemzet létét és további fejlődését illetően. A valamikori „magyar kisebbségi kérdés” új életre kelne, és a szerb nemzeti program részévé válna. Melyik úton haladni tovább: az erőszakosan meghódított, de mégis legyűrhetetlen kisebbség életmódját elfogadni, világnézetét sajátjává tenni, vagy továbbhaladni az előző, de még nagyobb szerb nemzeti belső feszültséget előidéző úton?

Ha a délvidéki magyarok előre akarnak menekülni a pusztulásból, minden bizonnyal nekik kell vonzerővel rendelkezniük. A szerbek egy adott történelmi pillanatban asszimilálták a magyarság jelentős részét. Ezt annak köszönhetik, hogy az adott történelmi pillanatban harci erényeiket méltányolták a nagyhatalmak, és bőségesen megjutalmazták. Ehhez járult hozzá nagymértékben a keletet nyugattal békítő elnemi kötelezettség titói politikájának látszatcsillogása (ahogy ügyesen kijátszotta az egyik felet a másikkal szemben, de mindig saját anyagi hasznára). Ezek a történelmi körülmények és az ilyen politikai lehetőségek azonban már megszűntek. A jövőben változik a helyzet. Amint nyolcszáz éven keresztül volt, ismét egyre rokonszenvesebb lesz a magyar. Ez lehetővé teszi, hogy visszakapja elvesztett népességének legalább egy részét. Ahhoz, hogy ez békés folyamatként történjen, mindenekelőtt tovább kell, hogy nőjön Magyarország gazdasági, kereskedelmi és pénzügyi ereje és tekintélye az egész térségben. Ismeretes, hogy az infláció térdre

kényszeríti még a katonailag bevehetetlenné hitt országokat is, ezzel szemben egy ország gazdasági ereje növekvő tiszteletet vált ki. Biztosak lehetünk benne, hogy a jövőben a szerb gazdasági elit és a többi társadalmi osztály egyre több tagja szeretne majd ott érvényesülni, ahol nagyobb tekintélyt nyújt a tőke és a munkaerőpiac. Biztosra vehető, hogy Magyarország e tekintetben jó úton halad. Az elmúlt 15 év alatt Magyarország olyan előnyhöz jutott, amelyet a legutóbbi háborús térség többé nem lesz képes behozni. Magyarország a balkáni régió egy részén központi szerepű lesz. Ez alkalommal a nagyhatalmak is így akarják, és ilyen politikát favorizálnak. Minden geopolitikai és stratégiai kutatás erre utal. A vegyes házasságban élők előbb-utóbb be fogják látni, hogy jobb lesz, ha gyermeküket magyarul iskoláztatják, annál is inkább, mert így a gyermek és a szülő közötti kapcsolat is közvetlen és mindennapi marad. Nem úgy, mint amikor a szerb fiatalok százezrei elköltöztek más földrészekre, s onnan ötévenként egyszer jöhetnek haza családlátogatóba, vagy minden öt évben egyszer látogathatják meg a szülők gyermekeit – ha egyáltalán meglátogathatják. Sokan, akik már elfelejtették, lázasan kutatni fogják magyar származásukat és távoli rokonai kapcsolataikat.

A jövőben ehhez nagymértékben hozzá fog járulni az is, hogy a magyar értelmiség és a vállalkozók nagy része kétnyelvűvé válik, és a magyar mellett irodalmi szinten fogja beszélni az angolt. A többi társadalmi osztály is valamilyen szinten képes lesz közlekedni az angol nyelv segítségével a környező és szomszédos országok népességével. Ezzel párhuzamosan a magyar nyelv ismerete is rendkívül fel fog értékelődni.

A Délvidék magyarlakta részeit a szerbek 84 éve munkahely-gyarapító beruházások nélkül hagyták. A fejlődést, ha volt, a magyarok a helyi kezdeményezésükből teremtették meg központi költségvetés és alapok támogatása nélkül. A szerbek óriásit tévednek, amikor azt hiszik, hogy az ilyen politika teljesen képes szétzavarni a magyarokat a világ négy sarkába, és hogy az emigrációval megoldották a kisebbségi kérdést. Ha a szerb erőszakos, asszimiláló politika a délvidéki magyarokból rostalyukú szőrványt csinál, a nemzetiségi kérdés magyar vonatkozása továbbra is megmarad. Megmaradna még akkor is, ha a Délvidék népessége teljesen homogén szerbbé válna. Magyarország a jövőben aktív szerepet fog betölteni a nemzetiségi kérdés rendezésében a Vajdaságban, pusztán a történelmi jog alapján. Hiába kényszerítik a magyarokat állami intézkedésekkel a gazdaság- és foglalkozta-

tás-politikában arra, hogy házaikat adják el „bagóért”, hogy ezekbe szerbek költözzenek. A nemzetiségi kérdés magyar jellege még ebben az esetben is meg fog maradni, új formában. Magyarország közvetlenül érintett lesz a szerb belső viszonyok rendezésében a Délvidéken.

A szerb állam aggodalma jelenleg nagy. A Vajdaságot nem akarja semmiképp sem fejleszteni, hanem kivár. Ám e politikának van súlyos, visszaütő következménye. A továbbiakban ugyanis már nem lesz alaptalan a szerb állam félelme, hogy ezeket a területeket gazdasági vonatkozásában elvesztheti. Ez a veszély valóban megjelenhet. A szerbeknek az a politikája, hogy a Vajdaság területén sehol sem fejlesztik az ipart, és nem végeznek beruházást az infrastruktúrába, nagyon súlyos következménnyel járhat a térség jövőjére. A térség népessége akarva akaratlanul, előbb-utóbb a szomszédokra lesz utalva, és kénytelen lesz hozzájuk folyamodni gazdasági segítségért. A szerb népesség jelentős része békés és természetes úton keresni fogja az együttélés és alkalmazkodás lehetőségeit elsősorban az északi szomszéddal. Érhető, hogy az ifjú nemzedékek érvényesülésének érdekeit tartják majd szem előtt, és nem a hivatalos Belgrád tehetetlenkedő és félelemmel terhes politikáját. Csak az ilyen együttműködés hoz létre majd új munkahelyeket a gazdasági ágazatokban, a kereskedelemben és a pénzügyi téren. Ez a politika már nem lesz Belgrád-központú, hanem egyre inkább az északi szomszédtól függ. A korábbi önző kisebbségi nemzetiségi politika így fog visszajárni fordulni a jövőben. A belgrádi politika, ha eddig a magyar kisebbséget nyomta el, a jövőben a szerb kisebbséget fogja sanyargatni, mert fél a szerb népesség egy részének idegen származásától, Belgrádtól elűtő kapcsolataitól, más jellegű kultúrájától, szokásaitól és elvárásaitól.

Mivel a szerb társadalom szó szerint egyetlen problémáját sem képes megoldani a következő évtizedekben, hiába riogatja a szerbek nagy részét a „magyar veszéllyel”. Ezt a veszélyt már most egyre kevesebben hiszik el, később pedig senki sem fog hitelt adni neki. Azzal ijesztgetni a szerb népességet, hogy a másik nép befogadó nép – nem ad eredményt. Az a mese, hogy a magyar politikai nemzet, arra vonatkozik, hogy a magyar befogadó nemzet, vendéglátó készségű, sokszínű kultúrájú és nyitott társadalmú.

A szerbek kivándorlása a Vajdaságból vagy a jószomszédi viszony Magyarországgal – e kettő között választhatnak a szerbek a jövőben.

A délvidéki magyarság közösségi eszméiségében is ezt a dinamizáló megoldást kell erősíteni. Ugyanis ha csak statikusan néznénk jelenlegi helyzetét, természetes, hogy kipusztulás várna rá. Ha viszont dinamizáljuk a folyamatokat, minden következő évtized már számunkra dolgozik. Magyarország erősödő gazdasági ereje fokozódó és nagyméretű migrációt indít el az északi vidékek felé. A nagy migrációban pedig akarva-akaratlanul is nagy tömegek asszimilálódnak minden erőszakos, állami beavatkozás nélkül, és azt segítik, aki munkát és magasabb életszínvonalat nyújt.

A Délvidéken az elmúlt évtizedekben a szerbek minden magyar társadalmi osztályban és rétegben sikeresen megtalálták azokat a behódoló, szolgálékú és lakájtermészetű alanyokat, akik kiszolgálták őket. A humán értelmiségi elit a szolgálékúságban különösen jeleskedett. A jövőben ez a folyamat fokozatosan gyengülni fog. Az új történelmi szubjektumok, akik 1989 után jelentek meg, megtorpanásokkal és egymás közötti konfliktusokban, de mégis lassan hajtóerővé válnak a kisebbségi viszonyok rendezését illetően. Az új politikai alanyok olyan létviszonyok hordozóivá váltak, amelyeket a szerb állam többé nem tud „csak úgy” lerázni. Nemcsak Magyarország, de a nemzetközi közvélemény támogatására is számíthatnak. A megvesztegető szerb állami politika többé nem jár eredménnyel; túl sok embert kellene megvesztegetni ahhoz, hogy ne váljon aktív szerepűvé a kisebbségi közéletben. Erre képtelen a szerb állam. A Tisza menti és az észak-bácskai magyarság szervezettsége különösen döntő erejűnek fog bizonyulni a megmaradásért folytatott eredményesebb politikában. A szerb állambiztonság és az általa létrehozott vajdasági szerb pártok, amelyek szinte minden esetben csak a magyarok szavazataira számítanak (fűlbemászó, hazug és jellemetlen propagandát folytatnak), időről időre képesek megzavarni a magyar politikai önszerveződést. Sikerül megnyerni a humán értelmiség és vállalkozók szavazatainak egy részét. A jövőben ez egyre kevésbé fog sikerülni. Bármelyik magyar politikai párt vagy civil szerveződés politikája közelíteni fog egymáshoz. A magyarok egyre kevésbé fognak saját kárukra politizálni. A magyar politikai pártok, az egyetemi humán értelmiség és más civil szerveződési formák meglátásában és programjában jelentéktelenné válnak a különbségek. Ha lesznek is, azok csupán taktikai türelmetlenségből fognak származni. Ez azonban már nem fogja olyan jelentősen befolyásolni az események további menetét, mint ahogy

ezt tették az egykori tartományi pártbizottságnak a magyarokra ráerőszakolt kommunista vezetői.

Erősödni fog tehát az összefogás a délvidéki magyarság soraiban és az anyaországgal is. Bár ez nem bír döntő fontossággal, szimbolikus jelentőségű lenne a kettős állampolgárság táján, akár a szerb-magyar rokoni kapcsolatokra is értelmezett megadása, mert ez is a nemzetben való gondolkodást erősítené. Ennél azonban sokkal fontosabb, hogy erősödjön a magyar politikai nemzethez való ragaszkodás gondolata és eszméje. A politikai nemzet gondolata és köztudata közvetve inkább magyar etnikumot megtartó és intézményesíthető erő, mint a tisztán etnikai jellegű, nemzetállamban történő gondolkodás. Csak a befogadó, világnézetében teljesen nyitott magyarságnak van nemzetmegtartó ereje. Ezért a nacionalizmus, rasszizmus, antiszemitizmus, cigányellenesség, más népek kultúrájának becsnérlése vagy jellemvonásaiak akár legkisebb mértékű megsértése, kigúnyolása vagy becsnérlése is mérhetetlenül nagy kárt tud okozni a magyar ügynek.

A magyar ügyet nem lehet a politikai jobboldalhoz, jobboldali pártokhoz és a neokonzervatív gondolathoz és értékekhez kötni. A magyar ügy kikerülhetetlenül kötődik a polgári baloldalhoz is, és így alkot nemzeti programot. Értelmét veszítette a polgári baloldal eredetére utaló megjegyzések felhánytorgatása. Tudjuk, hogy minden angol lord őse egy közös úton álló és fosztogató rabló volt a XVII–XIX. század között. Ennek azonban ma már az elégtételt adó történelmi megállapításon kívül nincs semmilyen jelentősége. Még erkölcsi se a lord mai és jövőbeli cselekedeteinek megítélése szempontjából. Más tényezők alapján ítélik meg. Hasonlóképpen a legtöbb mai magyar bankár vagy tőkes mögött egy bennfentes kommunista múltú ős rejtőzik. Ennek ellenére ebből többé nem érdemes politikai tőkét kovácsolni. A nemzeti ügy szempontjából gyenge erőlködésről van szó. A tőkepiac, a polgári intézményrendszer és értékrend azonos védelmezőiről van szó még akkor is, ha valamennyien önös érdekeiket helyezik előtérbe. A polgári jobb- és baloldal egyaránt hivatkozik a nemzetre, a családra és a vallásra. E tekintetben nézetazonosságuk nem formális. Önös érdekeik különböztetik meg őket. Egész biztos, hogy a magyar polgári baloldalnál hangsúlyozottabb a multinacionális cégekkel való együttműködés és a globalizmus tőkes intézményrendszere. A polgári jobboldalnál nagyobb helyet kap a nemzeti bezárkózottság a kis- és

középtőke érdekében. Ezek a különbségek azonban áthidalhatók.

A kisebbségi lét keretén belül hasonlóképpen meg kell találni a pártok és az egyetemi értelmiség s minden más társadalmi réteg és csoportosulás közös nevezőjét a nemzetiségi kérdésben. A „régí gárda”, amely szolgálkúságával csak a szerb állam érdekeit tartotta szem előtt, eltűnően van, elzárkózott a magyar önszerveződéstől és a Magyarországgal való együttműködéstől (a nemzetben való gondolkodástól). Megvan a remény rá, hogy nem tudja magát többé reprodukálni. A fiatalabb értelmiségi nemzedék nagyobb része már hajlandó részt venni a magyar politikai önszerveződésben. Helyzetbe kell hozni őket, ha kötődnek a magyar ügyhöz, érdekekhez és értékekhez, még akkor is, ha rétegpolitikát folytatnak. Ma még nincs „pártdemokrácia” egyik vajdasági magyar pártnál sem. Ahhoz, hogy e szervezetek választott szervei valóban tekintélyt élvezzenek, és méltányoltak legyenek illetékességükben, szükséges, hogy valamennyi társadalmi réteg, csoport, értelmiségi szakma érdekeit hatékonyan képviseljék. A Magyar Nemzeti Tanácsban minden érdekcsoport, társadalmi réteg és értelmiségi szakma rendelkezzen hatékony képviselettel, szervezethez és választott testülettel. Az alapítói jogok átruházását csak a többpárti és titkos választás útján létrejött Magyar Nemzeti Tanács kérheti magának. Ugyanilyen jelentőségű a civil szerveződés hatékony-sága és az érzékeny ráhallás a civil szféra javaslataira.

* * *

Bár a Vajdaságban terjeszkedő, hódító szerb népesség jelenleg teljesen maga alá gyűrte a magyar kultúrát, és megakadályozta a magyar kisebbség és Magyarország közötti élő kulturális kapcsolatok ápolását, a jövő foratókönyvét mégsem úgy írják, ahogy ma azt az etnikai vérségi eredet és talaj alapján tömörülő és gondolkodó szerb nacionalista értelmiségiek és politikusok képzelik. Elkerülhetetlenné válik az Európai Unió további fejlődési szakaszaiban az új gondolkodás. Nevükben maradnak az eddigi európai országok, de egymás közt politikai, illetve befogadó nemzeté válnak. Hogy ez nagy veszély a kis országok és nemzetek – így a magyarok és szerbek – megmaradása szempontjából, ahhoz nem fér kétség. A megmaradás érdekében azonban csak az fog tudni lépni eredményesen, aki nem nemzetállami intézkedésekben keresi a megoldást és folytatja az etnikai elzárkózást (mint a szer-

bek), hanem a nyitottságban, mint ahogyan azt teszik már most a nyugat-európai országok.

Már most nyilvánvaló, hogy önmagában még a gazdasági erő szinten tartása és növelése sem lesz elegendő a magyar etnikum megmaradásához. Ezzel feltétlenül párosulnia kell egy erős, de nem nacionalista nemzettudatnak, amely ragaszkodik az évszázados kulturális örökséghez, és képes ennek megújítására. De még ez sem elég! Szükséges a mindenkor társadalmi viszonyok alkotó módon történő megélése, az irodalom és művészet új műfajaiban – elsősorban azokban, amelyeket a kor embere igényel. Ezt teszi az anyanyelvet élővé és megújulásra képessé.

Ezekben a dolgokban a magyarok nem állnak rosszul. Vonzók lehetnek mindazok számára, akik vállalják velük a sorsközösséget. A szomszédos népek közül sokak számára lehetnek vonzóak, ha nem becsülik le, hanem elfogadják és sajátjuknak vallják értékeiket. A magyarok nem csinálnak titkot abból, hogy mindenkit, aki vállalja a magyarságot, magyarnak tekintenek.

Ami a Délvidéket illeti a nacionalista intézkedésekben tobzódó szerb állam hiába irányítja ide a legvadabb hegyi pásztorokat, hogy általuk megfélemlítse, majd elűzze a magyarokat. Az etnikai tisztogatásnak nincs többé gazdasági alapja. Az útonálló, területabló szerb állam 1920 és 1945 után a magyarok és németek kifosztásával és kirablásával képes volt gazdasági alapot nyújtani az etnikai tisztogatáshoz. Ennek a lehetősége megszűnt. Most meg kell tanulni dolgozni a kor követelményeinek megfelelően. Ez pedig nem lesz könnyű feladat. Mint egyetlen egy nép se, így a szerbek sem fognak önmagukban és önmaguktól megtanulni dolgozni. Elsősorban a Délvidék szerb lakta részein egyre jobban kifejezésre fog jutni a szomszédos népekkel, különösen az északi magyar szomszédokkal való együttműködés. A szerbek gyalázatosan agyonhallgatják azt a magyar közvetítő szerepet, amelyet évszázadokon át betölt a civilizációs javak, a tudományos felfedezések és műszaki megoldások továbbításában és szerb részről való elfogadásában. Ennek a gyakorlatnak véget kell vetni. Az együttműködés lehetséges, szükséges és kikerülhetetlen az évszázados pozitív együttműködési hagyományok alapján. Bármennyire is igyekeznek gazdaságilag zárva tartani a tartomány határait (ide beruházást központi erőforrásból se nem irányítanak, se nem engednek be külföldről) a szerb nemzetállami intézkedések sikertelenek maradnak. A Délvidék gazdasági, kereskedelmi és pénzügyi ráutaltsága a valamikori Habsburg-térsegre állandóan erősödni

fog. A szerbek pedig emiatt sok esetben előtérbe fogják helyezni éppen a magyarokra való ráutaltságot, mert ezt könnyebben fogják ellenőrizni a sokrétű és gazdag, közvetlen üzleti és rokoni kapcsolatok által, amelyek létrejöttek évszázadokon keresztül a két nép között.

A magyarok és szerbek nagyon jól ismerik egymást. A múltban néha együtt, néha egymás kárára is küzdöttek. A jövőben kevésbé lesz lehetősége a másik becsapásának és megkárosításának. A nagyhatalmaknál többé nem lehet történelmi és politikai hazugságokat terjeszteni a magyar „imperializmusról”, és ily módon területet gyarapítani. Nemcsak a magyarok és szerbek ismerik jól egymást, de a két nép tettei nyitott könyv mások előtt is. Ismeretes a magyar kezdeményezés és szerepvállalás a berlini fal lebontásában, a Varsói Szerződés felszámolásában és a KGST megszűntetésében. Hasonlóképpen közismert a szerb magatartás is: az 1986 utáni (1914-re emlékeztető) merevülő szerb politika, amely milliók tragédiájához vezetett a balkáni térségben.

* * *

A kétszínű, ravaszkodó „behízelgés politikája” az osztrákoknál sokat nyújtott a szerbek számára a XVII–XIX. század között. Lehetőségeiket jól ki is használták a magyarok kárára. A vajdasági szerbek most ismét keresik ennek a politizálásnak a lehetőségét Bécsben.

Valószínűsíthető, hogy Bécs ismét az egész Kárpát-medence és a balkáni régió egy részének politikai központjává válik. Ennek a politikai központnak azonban közel sem lesz teljes szuverenitása. Eddig nem létező fogalmakkal találjuk magunkat szemben, mint amilyenek: a „csökkenő szuverenitás”, „megosztott szuverenitás”, „társult szuverenitás” az Európai Unióval. Ezek önmagukban ma még ellentmondó fogalmak, de a jövő bizonytalanságokat tartogat minden nép számára az Európai Unión belül. Ez nem rossz. Ellenkezőleg, rossz az évekre előre meghatározott sors. Még rosszabb az évtizedekre meghatározott jövő, s legrosszabb az évszázadokra megpecsételt sors, mert egyenesen az emberi élet értelmetlenségére utal. Ha az élet az egyes ember számára történő sors, még jobban vonatkozik ez a társadalmi közösségekre. Az Európai Unió létrehozása is egy nagy kaland az európai népek és nemzetek számára. Nem lehet ez másként a magyar népesség és nemzet esetében sem. Hihető, hogy a dolgozó magyar nép éppen azért, mert másokkal

szemben befogadó nép, sokkal gyorsabban fel fogja ismerni a jövő nyújtotta lehetőségeket, és a maga javára fogja fordítani, mint azok, akik etnikailag bezárkóznak. Csak annak van jövője, aki a távoli jövő által nyújtott lehetőségeket idejekorán fel tudja ismerni. Aki erre képtelen, egy ideig akadékoskodhat, de végül meg fog törni politikai akarata, s a jövő vesztese lesz részben vagy teljesen. A politikai nemzetben való gondolkodás és akarat átseglítheti a magyar nemzetet azokon a demográfiai nehézségeken, amelyek rá várnak a következő évtizedekben is. Megmaradása e nélkül a sokszínű emberiség és népek családjában kérdésessé válna. A politikai akarat mögött – nehogy meggyöngyüljön –, feltétlenül ott kell legyen a szorgalmas és találgató magyar nép értékbefogadó készsége, kultúrája és állandóan megújuló alkotó adottsága. Mivel a magyar nép orientációja éppen a tudományos és kulturális értékek teremtése, ez biztosíthat a számára komparatív előnyt a térségben. Aki pedig állami szervezésben veri a magyarokat, annak politikai akarata veszteni fog súlyából.

A jövő sokkal szigorúbban fogja büntetni a civilizációs és kulturális lemaradást, mint azt ma bárki is gondolná. A népeket többé közvetlenül nem a Dzsingisz káni katonai erények veszélyeztetik, hanem a népek tudományos és kulturális lemaradása a más népekkel szemben. Ez akár rövid idő alatt is megkérdőjelezheti létüket és önállóságukat. Az oktatás, a tudomány és a műveltségi szint termelőerővé vált, s nélkülik többé senki sem élvezhet bizalmat a gazdasági, kereskedelmi és pénzügyi területen. Magyarország jó úton halad. Csak ki kell várni, nem szabad rapszodikus és melankolikus hangulatba esni. A teljes múltba fordulás talaját vesztett mítosz. Aki a jövőt akarja megragadni, az nem menekülhet Kosovo-szerű mítoszokba.

* * *

Amikor Európára, Magyarországra és a magyar kisebbségi népességre vonatkozóan azt a megállapítást tettük, hogy a következő évtizedekben nem várható változás az egy-két gyermekes családmódel értékrendszerében a gyermekvállalást illetően, ezt nem az Oswald Spengler-i filozófia („a nyugati civilizáció alkonya”) hatására tettük. A nyugati keresztény kultúra, éppen azért, mert emberközpontú, mindig képes lesz a megújulásra. Ebből azonban még nem következik az, hogy visszaállhat a négy-öt gyermekes családmódel lehetősége. A népességnek csak egy igen kis része

fogja vállalni a következő évtizedekben is a legalább három gyermeket.

Különböző tudományterületek – az etológia, ökológia, szociálpszichológia, szociológia, sőt a közgazdaságtan – egybehangzó eredményei alapján biztosan állítható, hogy nemcsak az élő szervezetekben, de a társadalmakban is folytatódnak a már beindult individualizálódási folyamatok. E tekintetben különösen fontosnak tekinthetők a legújabb etológiai kutatások. Több gyermek a mostaninál nem lesz. S ezzel kell számolni a nemzetstratégia több évtizedre történő kidolgozásánál.

Miért van ez így?

Sokan tévesen úgy gondolják, hogy ezért kizárólag az előző kommunista politikai rendszer és erkölcsi értékek a felelősek. A kommunista zűrzavar és fejvesztett örület előtt 120 évvel azonban a francia forradalom szilárdan megvetette az individualizmus, az emberi és polgári jogok alapjait. Csak idő és tudományos támogatás kellett ahhoz, hogy ezek a jogok a gyermekvállalási téren is érvényesüljenek, és hatékonnyá váljanak. Ez megtörtént a XX. század második felében a nagy tudományos felfedezések hatására. Az individualizmus, az emberi jogok és a szekularizáció útjára lépő társadalmakban ma közkinccs és közvélemény-formáló ez a gondolkodás és értékrendszer. Mindaddig az is marad, míg nem tűnik el az a gazdasági alap, amelyen létrejött, amely ezt lehetővé tette. A társadalmi infrastruktúra fejlesztése, a fogyasztási javak elosztása és a nemzeti jövedelem megtermelése két évszázadon át az individualizmus előtörése, erősítése és annak megsegítése érdekében történt.

A gyermekvállalás szabadságát, amíg ez a tudományos és gazdasági alap van mögötte és segíti, nem lehet elvenni. Márpedig ez a tudományos támogatás és gazdasági alap a jövőben még tovább fog erősödni.

Lehetetlenség még csak feltételezni is, hogy esetleg megjelenhetne egy olyan államforma, kollektivistá intézményrendszer és állami intézkedési sorozat, amely ezeket az emberi jogokat megszüntethetné vagy akár csökkenthetné. Ha valamilyen moralizáló filozófus agyában vagy politikus akaratában elő is állna az ilyen cselekvési lehetőség, eleve sikertelenségre lenne ítélve. A társadalom a tudomány részéről olyan segítséget

és felkészültséget élvez, amely erősebbé teszi minden állami intézkedésnél. A társadalom már most erős, és felkészült a totális ellenállásra, az esetleges kollektivistá állami intézményrendszerrel és intézkedésekkel szemben.

Az összmagyar nemzeti program kidolgozása alkalmával feltétlenül figyelembe kell venni ezeket az új folyamatokat.

Figyelembe kell venni azt is, hogy a nyugati országok két évszázad alatt fokozatosan fejlődtek nemzetállammá, és most válnak ismét politikai befogadó nemzetté. Úgy hozta a történelem, hogy a magyarok évszázadokon keresztül mint politikai nemzet fejlődtek. Csak ismét rá kell döbbedni erre az alapigazságra, nem kell rajta változtatni, hanem részben hagyni kell a meglévő, részben pedig segíteni kell az új lehetőségek kibontakozását. Bár közel sem annyit, mint Németország és különösen Franciaország, de a magyarok is kapitalizálhatnak a maguk számára a soron következő folyamatokból egy keveset. A politikai nemzetben való gondolkodás eszmeisége a magyaroknál eredménnyel jár ismét (mert integráló erő), a nemzetállami viszont kirekesztő, s azzal a veszéllyel fenyeget, hogy a közép-európai térségben az etnikumok ismét egymás torkának eshetnek.

Goethe szerint a Nyugat mindig képes volt módszeresen cselekedni. Én azt teszem hozzá, hogy száz évre is előre gondolkodni. A Nyugatot ez a tervező látás tette naggyá. Ezt a hozzáállást nagyrészt a poroszok segítségével (akik több évszázadon keresztül jelen voltak és tevékenyen hatottak Oroszország belső és külső viszonyainak rendezésére) elsajátították az oroszok. Ez (és nemcsak az elnyomó politikájuk) tette az oroszokat is integráló erővé Európa keleti részében és Ázsiában. Csak a magyarok lennének képtelenek rá, és ne tudnák ezt véghez vinni, kicsiben, Közép-Európában? Ha föniciai jelleműek lesznek a kereskedelmi és pénzügyi viszonyokban, németesen racionalisták az iparban, brazil módon szabad szellemiségűek a faji és etnikai viszonyokban – biztosan képesek lesznek. Ezt fogja segíteni az, hogy minden szinten és társadalmi rétegben vállalják az angol nyelv közvetítő szerepét úgy, hogy az a magyar nyelv és kultúra hasznára váljék.

Vétó az erózió ellen

I.

Szavakat vagy tetteket?

„Ne bánts a magyart!” – írta Zrínyi Miklós 1660-61-ben keletkezett, de csak 1705-ben, a Rákóczi-szabadságharc idején megjelent Az török áfium ellen való orvosság című röpiratának élére. Most, amikor a magyarság egy részét – viharos történelmünk során sokadszorra – ismét végpusztulás fenyegeti, s mi, akár csak a hajdan élt költő, szintén egy „mérreggel és dühösséggel teli, rettenetes sárkánt” látunk reánk törni, ezúttal a trianoni kedvezményezettek nacionalizmusának szörnyét a jórészt romba dőlő végváraink dűledékein élethalálharcukat vívó vagy végső letargiába süllyedten az elmúlást váró maradékainkra rohanni; felmerülhet bennünk a kérdés: vajon egy még oly harsány kiáltás is elrettentheti-e a ránk törő rémet, megállíthatja-e az egyre gyorsuló eróziót?

Ha figyelembe vesszük, hogy a mohácsi vész (1526) előtti Magyarország a maga 3 milliót kitevő, jórészt színmagyar lakosságával Közép-Kelet-Európa vezető hatalma volt, de az akkori világban is középhatalmi szerepet töltött be (az akkori Angliának sem volt számottevőbb népessége, ráadásul egyharmadrészt nem angolszász nemzetiségűekből állott), akkor elszomorító, hogy a török kiűzése után hol több, de igencsak kevesebb önállósággal rendelkező ország lakosságának már csak alig a fele vallotta magát magyarnak. Végső soron – a nemzeti ébredés korszaka után – ez a végzetes megfogyatkozás vezetett Magyarország tragikus megcsonkításához, minek folytán területének két harmadát, magyar ajkú lakosságának pedig egy harmadát veszítette el. Nem váltak, mert nem is válhattak valóssággá az osztrák dinasztiaival kiegyezett magyar földbirtokosok és a magyarrá vált nagypolgárság ragyogó álmai a „harmincmillió magyarról”. Román, szlovák és délszláv honfitársaink a „kultúrfőként” lévő magyar nemzethez való csatlakozás (netán beolvadás) helyett inkább a maguk – a műveltségnek ugyan alacsonyabb

fokán álló, de nyelvében nagyjából azonos anyanemzetük államával való egyesülés mellett döntöttek.

Csonka-Magyarország ezután már sohasem volt képes jelentősebb mértékben túlszámolni a 10 milliós lakossági létszámot, míg a trianoni döntés nyomán az ország új határain kívül rekedt ötmillió magyar népesség részben a természetes szaporulat csökkenése, részben a beolvadás, valamint a kivándorlás vagy a háborús atrocitások következtében is immár 3-3,5 millióra fogyatkozott. S bár atrocitások az azóta eltelt nyolc és fél évtized alatt mindenütt érték a magyarságot, számunkra különösen sérelmes a délvidéki magyarokat sújto terror, amely a kezdetben félmillió jugoszláviai magyar kisebbség létszámát ez idő alatt immár 300 000 alá apasztotta le.

Ez a fogyatkozás lassúbb vagy gyorsabb ütemben ugyan, de állandó jelenséggént figyelhető meg a nyilvánosságra hozott demográfiai adatok alapján. S mint tudjuk: jóformán még gazdasági tényezőktől sem függött – kedvező és kedvezőtlen, békés és háborús körülmények között a magyar etnikum egyre csak fogyatkozott a déli végeken, tíz évenként átlag 10%-kal. S ez a fogyatkozás a múlt század kilencvenes éveiben – az ismert események folytán – alaposan felgyorsult. E fogyatkozás okait és történetét már többen is földolgozták, ezért itt erről már ne essék több szó!

II

Visszavonulni? Előremenekülni?

Az eddig elmondottakból könnyen leszűrhető, hogy a folyamat megállítására nem elég a jószándék vagy a figyelmeztető kiáltás. Vétót mondani pedig egyszerűen nincs lehetőségünk, mert erre nincsenek jogi eszközeink. Lássuk azonban: mit tehetünk mégis az erózió, azaz a folyamatos létszámcsökkenés megállítása vagy lassítása érdekében?

Az első számú dilemma: vajon feladjuk-e a Kárpát-medence területén levő, de az anyarság terüle-

tén kívül rekedt ősi lakhelyeinket és tömörülünk-e a jelenlegi Magyarországra, megállítva ezáltal az ott élő magyar lakosság fogyatkozását? (Sejthető a legutóbbi népszámlálási adatok alapján, hogy ez részben meg is történt.) Hogy ez a nemzetstratégia (taktika?) sem kivitelezhetetlen, amit azért nem kell gondolkodás nélkül elutasítanunk, azt jól példázza a német történelem. A birodalmi elképzelések szerint évszázadokon át szorgalmazott *Drang nach Osten* (törekvés keletre) azt eredményezte, hogy jelentős létszámú német népcsoportok jelentek meg úgyszólván az összes kelet-európai országban egészen a Volgáig, majd az anyaország idővel kísérletet tett, hogy az általuk lakott területeket – attól függetlenül, hogy azok határosak-e az anyaországgal vagy sem – annektálja, vagy fegyveresen elfoglalja. Minthogy ez két egymást követő világháborúban sem sikerült. Németország – pontosabban annak a szovjet befolyástól mentes maradt nyugati része – taktikát változtatott: kitzerte céljául, hogy anyagi áldozatoktól sem visszariadva hazát adjon az Európa keleti részeiből rendre kiutasított, üldözéseknek kitétt, állampolgári jogai gyakorlásában akadályozott „népi németeknek” (*Volksdeutschen*). Ceausescunak még teteemes váltságdíjat is fizettek az Erdélyben őshonosnak tekinthető minden egyes szász elbocsátásáért.

S ezt tette az a Nyugat-Németország, amely az akkori Jugoszláviánál területileg némileg kisebb, 22 millió helyett 55 millió lakost eltartó ország volt, fekvése nem volt kedvezőbb, zordabb éghajlata miatt mezőgazdasága, valamint nyersanyagokban szűkösebb ipara folytán nálunk mindenképpen kedvezőtlenebb körülmények között termelt. Viszont megvoltak a maga termelői potenciáljai: szorgalmas, értelmes, rendszerető, munkához szokott lakossága, amely két vesztes háború romjain is virágzó gyáripart és pezsgő gazdasági életet volt képes létrehozni. Minek nyomán szociális, majd jóléti társadalom jött létre, amely munkát biztosított nemcsak az anyaországba települt németeknek, hanem még a kelet-európai vendégmunkások tíz- és tízezeinek is. Igaz, ehhez eleinte a nyugati győztes hatalmak anyagi segítségére volt szükség, de hát nem részesült-e Jugoszlávia is ugyancsak bőkezű támogatásban, különösen a Szovjetunióval való 1948-as szakítás után? A nyugat-német „gazdasági csodához” kétségkívül az is hozzájárult, hogy 1955-ig nem tarthatott katonaságot, és nem fejleszthetett hadiipart. 1989 után, a két Németország egyesítésével viszont újabb, csaknem 20 millió lakossal gyarapodott, s még ez sem in-

gattia meg komolyabban a német gazdaságot. (Igaz, ez a változás területgyarapodással járt.)

Persze, a történelem ezzel ellenkező példát is produkált: a szerb expanziós politikának egészen más lett a végkifejlete. A Nagy-Szerbia létrehozásának évszázados (láz) álma – mint tudjuk – a délszláv nemzetek gyilkos leszámolásához vezetett. Az egymás után elvesztett, szerbek által lakott területekről menekülni kénytelen lakosságot rendre a már csak Szerbiából és Montenegróból álló maradék Jugoszláviának kellett befogadnia, minthogy az új, független délszláv államok törzslakosságával korábban együtt élő szerbek a kisebbségi helyzetet még a nemzeti önrendelkezés legkiterjedtebb formái között sem voltak hajlandóak elfogadni. Az egymillió főt megközelítő menekültáradat elhelyezésére és ellátására viszont a tízmillió lakosúra zsugorodott ország egyszerűen nem volt képes. A menekültek nagyobb részét igyekezett a több anyagi tartalékkal rendelkező északi tartomány területére irányítani (minden bizonnyal az ott élő kisebbségi lakosság felhígításának titkos szándékával is) ezzel újabb konfliktusok csiréit hintve el ebben a soknemzetiségű közegeben. Mit sem törődve azzal, hogy a helyi lakosság (még az őshonos szerbek) körében is nehezen viselhető el az újonnan betelepültek eltérő magatartása, agresszivitása, civilizátlansága (tisztelet a ritka kivételeknek!).

Természetesen tudatában vagyunk annak, hogy Magyarország esetében egyébként sincs lehetőség a magyar ajkú lakosságnak az anyaországba történő koncentrálására. Nem csupán azért, mert az ottani gazdaság jelenleg még nem képes milliós nagyságrendű többletmunkaerő foglalkoztatására, hanem azért sem, mert a magyar választópolgárok jelentős részében erre nincs meg az akarat. Támogatóinak egy részét bizonyára elveszítené az a politikai párt, amely programjába iktatná a határon kívül élő magyarok egy részének a hazatelepítését. Különben jelenleg is azt tapasztalhatjuk, hogy a kormányzó pártok állandóan ezzel a lehetőséggel riogatják a magyar választópolgárokat.

Szerencsénkre erre a megoldásra egyelőre nincs is szükség, hiszen a határon túli magyarság szülőföldjén való megmaradásának érdekében még ma is megtehetünk egyet-mást. Elsősorban azt, hogy megakadályozzuk a még meglevő magyar tömbök további erózióját, felbomlását. A Délvidéken (de a Kárpát-medence más, magyarlakta területein is) az utóbbi évtizedekben nagyon erős a nyomás az idegen („államfenntartó”) népelemek betelepítésének irányában. Ezt azonban jó-

részt kiegyenlíti a szóránymagyarságnak a tömbbe való visszahúzódnási tendenciája. Már a Jugoszlávia szétbomlását megelőző időkben is tapasztalhattuk a bánsági magyarság lassú átszivárgását a Bácskába (különösen Szabadkára és a Tisza menti településekre), s ez a polgárháborús időkben csak fokozódott. Sajnos, ezt a magyarság számára még akár kedvezőnek is mondható folyamatot sokban lerontotta a magyar lakosság (különösen munka- és szaporodóképes fiatal) részének kivándorlása, elmenekülése, ami – ha a 2000. október 5-ei fordulat után – csökkent is, de teljesen azért nem állt le, és főként nem fordult vissza. (Hatással van erre az ún. katonaszökevények még mindig nem teljesen tisztázott helyzete is.) A 2002-es népszámlálási adatok is azt mutatják, hogy a népességcsökkenés főleg a szóránymagyarságot érinti, a tömb- és a szigetmagyarság lakossági részaránya kevésbé romlott. Ez a körülmény mindenképpen felhasználható itt- és megmaradásunk érdekében, feltéve, ha élni tudunk ebből adódó lehetőségeinkkel és előnyeinkkel.

III.

Amit máris megtehetnénk

Ennek érdekében elsősorban számba kell vennünk, hogy milyen jogi eszközök állnak rendelkezésünkre, és melyek azok, amelyeket a jövőben létre kell hoznunk.

Mindenekelőtt azokra az önkormányzati jogkörökre gondolok, amelyek máris lehetővé teszik a magyar többségű községekben a magyar nyelv egyenjogú használatát. Igaz, ez a 45 vajdasági község (opština) közül mindössze hét vagy nyolc, de szerencsénkre összefüggő tömböt képez, s így alapja lehet egy magyar területi autonómiának, ha ezt az eleve adott, természetes etnikai területet képesek leszünk huzamosabb időn át fenntartani. Ennek céljából fel kell használnunk a jogszabályok adta lehetőséget, vagyis következetesen alkalmaznunk kell az egyenrangú nyelvhasználatra vonatkozó jogszabályt, amennyiben a munkahelyek betöltésénél előnyben kell részesítenünk azokat a munkavállalókat, akik beszélik a helyi lakosság egyenrangúvá nyilvánított nyelveit. Ez elsősorban az ügyfelekkel érintkező alkalmazottakra vonatkozik, de azokra aztán minden területen! (Talán mondanunk sem kell, hogy ez a jogszabály nem diszkriminatív, hiszen nem a nemzeti hovatartozás a munkahelyteremtés feltétele, hanem egy olyan követelmény, amelynek

bármelyik eleget tehet.) Különösen a közigazgatásban, az igazságszolgáltatásban, a rendfenntartásban, az oktatásban és a művelődésben, a tájékoztatásban, az egészségügyben, az utas-, posta és áruforgalomban, kereskedelemben, kommunális és kisipari szolgáltatásban stb. volna elengedhetetlen az alkalmazása. Elképzelhető és méltányos az említett munkakörök vonatkozásában a több hivatalos nyelv ismeretének követelményét anyagilag is jutalmazni, méghozzá a kereset 10%-os növelésével, amire több nyugati államban is van példa. (Nálunk is volt.)

A tömbben élő és szigeteket képező (egy-egy településen többséget alkotó vagy jelentős számú) nemzetiségi lakosság számára rendkívül fontos a nyelvi egyenjogúság látható megnyilvánulása: a települések és egyéb közterületek (utcák, terek, utak) nevének többnyelvű nyilvános feltüntetése, a cégfeliratok, közérdekű tájékoztatások több (de nem szerb és angol!) nyelven való kiírása. Felháborítónak tartom ezt az újabban bankban, postán stb. elterjedt szokást, ami azt sugallja, hogy az évente ide tévedő egy-két idegen tájékoztatása fontosabb, mint a helyi lakosságé. A helyi önkormányzatoknak módjukban állna kikényszeríteni a többnyelvű nyilvános feliratok és cégtáblák használatát, de nem teszik. Vajon miért?

Külön kérdés a tanintézmények oktatási nyelvének a megállapítása. A hatályos törvény értelmében általános iskolai tagozat 25, középiskolai 30 tanuló számára nyitható. Miniszteri engedéllyel ennél kisebb létszámmal is, s eddig azt tapasztaltuk, hogy az erre vonatkozó kérelmeket rendre figyelembe vették. Fontos azonban, hogy az így létrejött anyanyelvű oktatási intézmény valóban anyanyelvű és ne kétnyelvű legyen, tanári kara és igazgatója (pedagógiai vezetője, pszichológusa is) tökéletesen beszélje a tanulók anyanyelvét. A legcélravezetőbb e célból az iskolák tanterveinek szerinti kiválasztása. A szerb nyelv minél tökéletesebb elsajátítása természetesen továbbra is fontos követelmény, de nem elsődleges, és főként nem egyetlen cél. Kíváncsi volna, hogy egymás nyelvén a tanulás kölcsönös legyen, mert nyelvi egyenjogúságról csak akkor beszélhetünk, ha nem csak a kisebbségnek kötelező az „államnyelv” elsajátítása, hanem fordítva is. A már tíz éve bevezetett „második idegen nyelv” egyike miért ne lehetne az itt élő nemzetiségek egyikének a nyelve, hiszen a vajdasági szerb fiatal is nyilvánvalóan jóval gyakrabban fog szülőhelyén magyarral, szlovákkal, románokkal vagy ruszinokkal találkozni, mint angolal, némettel vagy franciával.

Külön gond a kisebbségi magyar felsőoktatás megoldatlansága. Noha a Kárpát-medencében sokfelé (Szlovákiában, Romániában) ha nem is törik, de már repedezik a jég, nálunk ezen a téren még mindig csak a kezdeteknél tartunk. Jőmagam nagyra értékelem a magyar nyelvű középiskolai tagozatok (különösen a két tehetséggondozó gimnázium) megnyitását, de minden-nél fontosabb volna egy tanárképző főiskola (tanító- és óvóképzővel együtt) megnyitása, amely anyanyelvű oktatókádert biztosítana az óvodától az egyetemig. Természetesen előbb-utóbb azt is meg kell majd oldanunk, hogy más magyar nyelvű egyetemi karok is megnyílhasanak a Délvidéken, hiszen ezt a hatályos oktatási törvények szintén lehetővé teszik. Véleményem szerint a kötelező hallgatói létszám (35) megjelenne a teológián, a jogi, az orvosi, a mezőgazdasági, a mérnöki és ki tudja, még milyen hivatások esetében is. Vagy ha nem, hát redszerezíteni kellene a külföldi (magyar, román, szlovák stb.) egyetemeken történő ösztöndíjas képzést tehetséges fiataljaink számára.

Számoljunk már le azzal a hiedelemmel, hogy a kisebbségi fiatal érvényesülésének egyetlen lehetősége az államnyelv minél tökéletesebb ismerete. A legfontosabb a hivatás, a szakma minél tökéletesebb elsajátítása, s ennek a legfőbb eszköze: az anyanyelv! Természetes, hogy minden további nyelvismeret újabb és újabb segédeszköz lehet a tudás gyarapításához, elmélyítéséhez. De tökéletes nyelvtudás csupán a sikeres vizsgázáshoz kell, ez pedig anyanyelvű tanulmányok esetében már eleve adott feltétel.

Hajdan a művelődési tevékenység is az asszimilálódás irányába hatott: kétnyelvű környezetben előszeretettel egyesítették a művelődési intézményeket, ami rendszerint a kisebbségi nyelvű részleg (tagozat) elsorvadását eredményezte. Ma örömdetesen megéltünk az anyanyelvű művelődési tevékenység. Ez az a terület, ahol még egy-egy kisközösség is a legszebb eredményeket képes produkálni. Ehhez azonban sokban hozzájárul az önkormányzatok részéről nyújtott és az anyaországból érkező támogatás is.

IV.

Amiért harcolnunk kell

Ami a jelenlegi hazai jogrendszerben nem adott, tehát amit ki kell harcolnunk részben a haladó, demokratikus szerb politikai erők, részben pedig anyaországi

és nemzetközi szervezetek támogatásával, az a helyi önkormányzati jogkör minél szélesebb körű kiterjesztése. Szerbia (és Montenegró?) társadalmi-politikai berendezése még mindig túlságosan centralizált még a bolsevista egypártrendszerhez képest is. A titói időkben a községeknek jóval nagyobb volt az önállóságuk, jóval szélesebb a jogkörük, s ehhez képest több anyagi eszközzel is rendelkeztek. Ki kell harcolnunk tehát, hogy a községek (de akár a helyi közösségek is) ismét hatáskörükbe vonják a lakossági alapszolgáltatásokat: a kommunáliák mellett az oktatási, művelődési, tájékoztatási, egészségügyi intézmények, igazságszolgáltatás, rendfenntartás alapításának és fenntartásának hatáskörét, de beleszólásuk legyen a községek közötti, tartományi vagy köztársasági jelentőségű létesítmények (posta, vasút, villanygazdaság stb.) helyi vezetőinek kinevezésébe is. Mindezek fenntartására a helyi jövedelmi forrásokból eredő eszközök legalább a két harmadának helyben kellene maradnia, azaz a helyi önkormányzat rendelkezésére kellene állnia, csupán egy harmada lenne elvonható a tartományi és köztársasági szervek és intézmények fenntartására, amint az több nyugat-európai államban szokásos. (Dél-Tirol esetében az olasz állam a jövedelemnek csupán 10%-ából részesül!)

A hatáskörök decentralizálása jórészt a szigetmagyarság helyzetét is megoldaná, mert a települések (helyi közösségek) is jogot nyemének a lakossági szükségletek saját erőből történő megoldására (kommunális, egészségügyi, oktatási, művelődési, rendfenntartási stb. hatáskörök). Jelenleg is jogukban áll (bár ez nem egyszerű procedúra), hogy a települések „átcsatlakozzanak” a szomszédos községhez. S ezt meg is kellene tenniük, hogyha ezzel meg tudják oldani a nemzetiségi tömbjükhöz való csatlakozást. (Pl. Bezdán, Szaján esetében.)

A legsúlyosabb helyzetben természetesen a szórványmagyság van. Rajtuk csak a személyi elvű (perszonális) autonómia kivívása segíthet valamelyest. Számukra természetesen biztosítanunk kell az anyanyelven való tanulást, művelődést és tájékoztatást jogát. Az elsőt a tanulóifjúság ingyenes vagy kedvezményes utaztatásával, kollégiumi elhelyezésével, tankönyvellátásával, az utóbbiakat alapítványi céltámogatással. Az erőző a körükben a legerősebb, teljes beolvadásukat késleltetni lehet ugyan, de megakadályozni csak a tömbhöz való csatlakoztatással.

V.

És honnan az anyagiak?

Szólnunk kellene persze a fentebb felvázolt tennivalók megvalósításához szükséges anyagi eszközök előteremtéséről is. Csakhogy vajmi keveset értven gazdasági kérdésekhez, ezt inkább a szakemberekre bízom. Jelzésként azonban hadd említsem meg a mezőgazdasági erőforrásokban meglevő lehetőségeket. A nálunk még magyar kézben levő földtulajdon és az arra alapozható áruterelés és feldolgozó ipar könnyen biztosíthatná a szükséges felépítmény zavartalan működését. Idegen kézre kerülésének megakadályozása viszont a délvidéki magyar politikusok feladata. Anyaországi támogatással természetesen, ha ugyan az aktuális magyar kormány lát valami távlatot a határon túli magyar kisebbség anyagi támogatásában, ami elképzelhető, hiszen a magyar állam érdekeinek – mint azt már kifejtettük – jobban megfelel az anyaországot körülölelő magyar kisebbségi lakosság megléte, amely természetes közvetítőként szerepelhet a gazdaságilag és politikailag is többé-kevésbé egymásra utalt kelet-közép-európai és balkáni országok együttműködésében, mint német mintára egy szűk területre koncentrált – jobbára homogén – lakosság, amelyet idegen és nem mindig baráti indulatú nemzetek vesznek körül. A külföldi magyar és nem magyar munkavállalók áradatával ringató szociálliberális kormányzat elképzelése egyébként a mindössze hétmillió lakosú Magyarország, amely akár tartalékkországgként is szerepelhet egy esetleg hazáját veszített népnek, egyben biztosítva is a globalista szennykultúra révén agymosott, de McDonald's gyorséttermek hot dogjain és hamburgerein jó fizikai kondícióban tartott szolgásműhelyzetet, s ugyanakkor a szürkeállomány utánpótlását is megoldja a saját intelligencia-exportjának a kisebbségi magyarságból történő utánpótlása révén.

Persze, van ennél egy számunkra kedvezőbb lehetőség is, mégpedig az, hogy anyaországunkban a nemzeti erők kerekednek felül a globalizáció elkötelezettjein, akiknek érdekében áll a magyarság határon átvéelő szellemi egyesítése. Ezeknek az erőknek a hathatós támogatásával elképzelhető lenne akár még az eddigi kedvezőtlen demográfiai tendencia visszafordítása, az életképes nemzetiségi tömbök és szigetek helyreállítása és gyarapítása az anyaország határain kívül is. Egy nemzetközi tekintélyre szert tett, elismert és megbecsült magyar állam és nemzet képes lesz elérni, hogy az országhatáron túl élő nemzetrészei szá-

mára is biztosítsa a fennmaradást, a fejlődést és gyarapodást minden értelemben.

Addig pedig – próbáljunk fennmaradni, megőrizni magyarságunkat, ellenállni az erózióknak, amelyre nem csupán „vétőt kell mondanunk”, hanem tennünk is kell valamit ellene. Mindenesetre nem kellene annyira rettegnünk a szeparálódástól, a „gettósodástól”, amivel államfenntartó honfitársaink már a titói időkben is annyit rémitgettek bennünket. A mi célunk – az egyéni túlélés felett – megmaradni magyarnak és így venni részt annak az országnak a felvirágoztatásában, amely egyben a szülőföldünk is. Ám semmiképpen sem nemzeti önazonosságunk feladása, a többségi nemzetbe való beolvadás árán.

Figyeljük meg, hogy még a „nemzetek kohójának” nevezett Egyesült Államokban, anyanemzetüktől több tízezer kilométerre élő kínaiak, olaszok, latin-amerikaiak is meg tudják őrizni nemzeti identitásukat és etnikai eredetük tudatát, hogy az afro-amerikaiakról már ne is beszéljünk! Ezért hát lássuk be mi is, hogy anyanyelvünk megőrzése és ápolása, az anyanyelven történő oktatás az óvodától az egyetemig nem csökkenti esélyeinket, nem szűkíti elhelyezkedési lehetőségeinket, hanem ellenkezőleg: növeli a szülőföldön való megmaradás és boldogulás lehetőségét. Magyarán szólva: ne az vezesse fiataljainkat (vagy szüleiket) az oktatás nyelvének a megválasztásakor, hogy az államnyelv ismeretének birtokában az egész ország területén elhelyezkedhetnek, hanem az, hogy éppen itt, abban a környezetben dolgozhassanak és élhessenek, ahol születtek és felnevelkedtek. Hagyjuk csak mi Ó-Szerbiát az ószerbiaiaknak! Ne ámítsuk magunkat az-za, hogy Nišben, Kragujevacon vagy Paraćinban könnyebb lesz munkát vállalnunk, mint Szabadkán, Topolyán vagy Zentán! Itt kell, hogy könnyebb legyen és itt is van ránk igazán szükség. Elvándorlásunkkal csak tettet biztosítunk az itteni környezetben idegen elemek be-szívargásának, ami – mint azt jelenleg is tapasztalhatjuk – az egyik fél számára sem kívánatos konfliktusok előtt nyit kaput.

Persze, ez korántsem jelenti a teljes bezárkózást, elszigetelődést. Nyitottaknak, de nem behódolóknak kell lennünk a velünk együtt élő más etnikumok nyelve, szokásai, mentalitása iránt. Csakhogy ez nem járhat a saját identitásunk feladásával, vagy csökkent értékűségünk elismerésével. Az interetnikus kapcsolatoknak mindig kölcsönösnek, egyidejűleg átadóknak és befogadóknak kell lenniük, különben az egésznem lesz sok értelme, és a beolvadásnál még a szeparálódás is jobb megoldásnak tűnik.

A magyar cselekvésképtelenség történelmi gyökerei és leküzdésének lehetőségei

A cselekvés kudarcai a modernkori magyar történelemben

Az egyén, de a közösség életében is a környezethez való aktív viszonyulás döntő jelentőségű. Ha ez az aktív viszonyulás sérül, akkor az egyén, de a közösség is sérül. Mindezek figyelembevételével elmondható, hogy a magyarság nagy bajban van. Ez a baj akaratán kívül alakult ki, a történelem hozta így. A 20. század különböző pályákra állította a magyarságot, a megkérdése nélkül, akarata ellenére.

Talán érdemes lenne a magyarság egész történetét áttekinteni, mégis a nemzet szempontjából a 19. és a 20. század a döntő. El szokták mondani, hogy az 1848-as magyar forradalom volt Európa legtovább fennmaradó mozgalma, és ez méltán töltheti el büszkeséggel a magyarságot, mégis ha belegondolunk, a nagy kollektív cselekvés végül nagy büntetésbe torkollott. Mindez még nem tette tönkre a magyarság vitalitását, de az elkövetkező másfél évszázad igen. A nem ohajtott első világháború is egy nagy közös élmény volt, mégis a vége közös büntetés lett. A második világháborút megelőző sikereknek is nagy volt az ára, egy újabb közös szenvedés, amely a büntetés mellett a teljes hitelvesztést - az utolsó nép ódiumát - is hozta. 1956-ról is lehet és kell is lelkesen beszélni, de annak a közös cselekvésnek is büntetés lett a vége. A kisebbségi magyar közösségekre a negatív tapasztalatok cselekvésbénító hatása fokozottabban igaz, hiszen az „utódállamokban” rajtuk verték el a port, akármilyen történet. Tehát még akkor is megbüntették, ha a magyarországi politikai elit cselekvéseit ítelték el, noha azokban a döntésekben nem volt része a kisebbségi magyarságnak. Mindezek ismeretében csoda-e, ha mindentől fél a kisebbségi magyar? A Kádár-rendszer a kibontakozás helyett az egyéni boldogulás egérútját kínálta. A fiatalok tudták, miért mennek építőtáborokba, az idősebbek pedig összespóroltak egy-egy Gorenje-termékre. A titóizmusban ez a képlet még jobban bevált. A kö-

zös rítusokban való részvétel bére egyeseknek busás jövedelmet hozott, a többség pedig még gondolni sem mert valami másra, így alig akadt valaki, aki kiszállt volna a nagy jugoszláv közös kólóból.

Ezek után nem csoda, ha a magyarság fél a kihívásoktól, és legfőképpen fél a nagy céloktól, a közös cselekvéstől. A magyarság arra lett „szocializálva”, hogy meghúzza magát, és kerülje a közös élményeket. De ez még nem minden. A magyarság sajnos nem mentes a lila gőzös nemzeti heveskedésektől, a romantikus idealisták menthetetlenül megjelennek azokon a fórumokon, azokban a diskurzusokban, ahol sorskérdésekről van szó. Ez a körülmény a mérsékeltebbeket, a jobb érzésű közönséget taszítja. Másrészt pedig létezik a magyar diskurzusban a levegőbe beszélés jelensége. Sok az olyan nemzeti heveskedés, amely mögött nincs igaz szándék, és amely a cselekvés pótlására szolgál. Ugyanakkor pedig elég gyakori az is, hogy sokan nem akarnak összmagyarságban gondolkodni.

Összegezve: a magyarság cselekvésképtelen, és magát nyugtatandó pótcselekvésekben éli ki magát, lelkiismeretét csitítgatva. A cselekvésképtelenség kialakulásáért nem felelős, mégis változtatnia kell rajta, mert saját és nem mások sorsa függ ettől.

Az önutálat

A magyarság történelmi kudarcait nem tudta feldolgozni. Mindez visszavezethető az 1500-as évekig. Való igaz, hogy az ország romlását nem lehetett elfogadni, de jellemző, hogy mindezt egymást tették felelőssé. Katolikus oldalról a „dögletes lutheri eretnokség” következtében bekövetkező isteni büntetésről beszéltek, protestáns oldalról ugyanezért a romlott katolicizmust hibáztatták. A kuruc a labancot, a labanc a kurucot gyűlölte később, hogy majd mindenféle szakadás előálljon az emigrációban. Hasonló volt a helyzet az 1848-as emigrációval is. A 19. századtól az öngyűlölet

egészen elképesztő méreteket öltött. Ennek utórezgése szinte csillapítatlanul áramlanak be napjaink diskurzusába. A magyar hajlamos az egész elveszítegetett századért magát okolni, sőt elfogadni a mások által felvázolt végletesen negatív képet is. Ez ugyanolyan hamis és ésszerűtlen, mint amikor másokat okol saját romlásáért. Valójában nem is a bűnösök, a bűnbakok keresése az érdekes, mert mindezzel semmire sem megyünk, mégis ez folyik.

A magyarság nem tudta feldolgozni traumáit, ehelyett az önsajnálattal vegyes autoagresszív viselkedésformákat preferálta. Tompa Mihály A gólyához c. versében az 1849-es kudarc kapcsán bizarr képeket jelenít meg: "A menyasszony meddőségért eped/ Szüle nem zokog holt magzat felett", vagy "Nehogy ki távol sír e nemzeten/ megutálni is kénytelen legyen". Ez az öngyűlöletes vonal máig folytatódik, és nem csak mint bűvópatak tör elő. Gondoljunk csak Teleki búcsúlevelére, amelyben utolsónak minősíti nemzetét, hogy aztán főbe löje magát (autoagresszív beszéd és autoagresszív tett). Időről időre felidézik Ady: Nekünk Mohács kell c. versét, amelyben mazochizmus tűnik fel. Sőt mi több Vörösmarty Szózatát, az "itt élned, halnod kell" gondolatot is felhasználja az a szálnalmas politika, amely nem mer és nem akar magyarként viselkedni, és kicsinyes célokat kiszolgálva védi Magyarországot a magyaroktól. A magyar nemzeteszméje jellemző, hogy sokszor - a jogból kölcsönzött kifejezéssel - preskriptív. Kényszereket próbál rátestálni azokra, akik magyarnak vallják, gondolják magukat. Valahogy ez azzal függ össze, hogy a mindenkor magyar politikai elit nem tekint fel a magyar társadalmat, és retorikai-logikai módszerekkel próbálja irányítani, mint egy birkanyáját. Az eszme és a valóság, a valódi élet kibékíthetetlen ellentétben vannak. Ez tragikus. Hiszen, ha egy kényszerítő jellegű eszmerendszer hat ránk, akkor az egyén erre két homlokegyenest ellentétes választ adhat. Vagy meghajol előtte, így vállalva személyiségének torzulását, vagy figyelembe sem veszi. A fiatalok az utóbbit választják, mégpedig tömegesen. Egyik megoldás sem jó a magyarság szempontjából, de változást csak átértékeléssel lehet elérni. A magyarságnak meg kell telnie szabadsággal. Mondjuk ki, a vaskalapos, unintelligens, követelőző magyarság terhes az egyén számára, így nem kevesen szöknek előle. A magyarság kapcsán sokszor beszélnek a lélekszámfogyásról, de arról nem, hogy miként lehetne örömmel magyarnak lenni.

A magyarságra jellemző, hogy egységről és közösségről szónokol, de valójában mint közösség nem képes arra, hogy egységben cselekedjen. Szinte semmilyen kérdésben sem képes erre. Az igaz, hogy jó dolog, ha a véleménykülönbség helyet kap a közbeszédben, de nem látszik a problémák megoldására irányuló közös szándék - lehet, hogy nincs is ilyen. A kooperatív, együttműködő attitűdöt szinte teljesen kiszorítja a kompetitív, a vetélkedő magatartás. A nagy versenyben azonban önmagát rombolja a magyarság. Jelenleg képtelen elfogadni az egyén szabadságát, hogy ezáltal biztonságban érezze magát. Közben pedig a magyarság tömegei már rég nem tartják érvényesnek azt, amit a magyarságról szóló diskurzus elvben megkövetel. Az egységről nem beszélni kell. Az öröm, a biztos háttér a kulcsa annak, hogy hogyan kell megtartani vagy visszatéríteni a magyarságukban megingott tömegeket. A fogyásra tehát nem az a válasz, hogy felszólítjuk az anyákat, hogy tessenek és szüljenek, hanem az, hogy olyanná alakítsuk közösségünket, amelybe jó dolog tartozni és beleszületni is.

A titoizmus mákonya és a délvidéki/vajdasági magyarság

1989-ben formális értelemben kimúlt a titoizmus. Az 1990-es években már nem hivatkoznak az "öregre". Mégis a titoizmus tovább él a lelkekben, az emlékezetben, az elmékben. Tartósan jelen van a gondolatokban, a beszédben, a cselekvésben. De vajon mi is volt a titoizmus? Egészen biztosan nem volt az, amit magáról állított, és egészen biztosan nem volt olyan, mint amilyen az a kép, amit magáról festett.

A titoizmus gyökere a sztálinizmus, Tito ezt szívta magába moszkvai tartózkodásai idején. Tito idealista radikalizmusa és egyben anarchizmusa is megkopott az idők folyamán, de nem tűnt el. A Sztálinnal történt szakítás nem jelentette a sztálinizmussal történő szakítást is, a kommunista radikalizmus módszere, a gondolatok feletti kontroll töretlenül tovább élt, s mindezt a politikai pragmatizmus haszonelvűsége színezte. Tito még a két világháború közötti "jugo(pán)szláv" gondolatokkal sem szakított. Ezért a magyarság a megtúrt kategóriában vegetált, miközben az átlag magyar számára az érvényesülés csúcsát jelentette, ha az uralkodó szlávok maguk közé fogadták. Valójában a titoizmus a szláv tömegeket is manipulálta, de a kisebbségérzés érzése a kisebbségekben fokozottabban

volt jelen. A többségekből egy kilúgozott jugoszlávizmust akart kicsihozni, ami a nem szláv kisebbségeknek a beolvadást kínálta fel. Közben folyamatosan hazudott arról, hogy milyen jól meg vannak oldva a nemzetek közötti kapcsolatok. Valójában pedig csak addig lehetett fenntartani őket, amíg futotta a jóléti "egérutak" pénzelésére.

Nos, a mai politizáló elit és a vajdasági magyarság nagy része ebben a miliőben szocializálódott, ami azt jelentette, hogy óriási mentális gátak ivódtak be gondolkodásukba. A titoizmus lehetetlenné tette, hogy legitim módon lehessen nemzeti, ne adj' Isten nemzeti-ségi érdekeket felvállalni. Mindez olyan mélyen beitatódott a vajdasági magyarság tudatába, hogy fel sem tudja ismerni. Fel sem tudja mérni saját érdekeit, sőt még azokat az igazságokat sem meri kimondani, amelyeket felismer, és így azt a politikát szolgálja, amely őt semmibe veszi.

A miloševići rendszer

(a preparált titoizmus és az agresszív nacionalizmus elegye)

A miloševići rendszer nem szakított a titoista nemzetiségi politikai irányvétellel. Tovább szajkózták a "legmagasabb európai mércéket meghaladó jogokról" szóló meséjüket, miközben a Vajdaságot dicsérték, az ott tapasztalható etnikai gazdagságot és toleranciát. Persze, közben elkezdődött egy másik hangvétel, ami egyéb nyomásgyakorlással párosulva a magyarok elmenekülését váltotta ki.

Mindennek volt egy bumerángeffektus hatása is, hiszen a nem szerbek számára a miloševići irány nagyon gyorsan kompromittálta magát. Másrészt az Európa-szerte lejátszódó események mintájára létrejöhetett a kisebbségi magyar érdekképviselő, amely azonban nem tudta megragadni a lényegi dolgokat. Mindennek az oka egyrészt abban keresendő, hogy a titoizmus kényszerei nem számolódtak fel sem a politikusokban, sem a lakosságban. A miloševići politika azonban felélesztette a félelmet, és a fenn vázolt bumerángeffektus mellett az elköltözést is felerősítette.

A félelemnek és a titói örökségnek tudható be, hogy még nem hangzott el az az igény, hogy a titoizmus ideje alatt és a királyi Jugoszláviában elvett vagyontokat adják vissza, és eltökélt szándékkal az sem vetődött fel, hogy létrehozzanak tiszta magyar iskolákat. Ráadásul az utóbbira vannak példák Szlovákiában, sőt Romániában is. Úgy vélem, hogy ezeknek a céloknak

az elérése tehetné fel a pontot az i-re, a területi és a kulturális autonómia mellett.

Mindezek tudatában 2000 októberét nem tarthatjuk nagy esélynek a délvidéki magyarság számára, mert hiányoznak annak az alapfeltételei, hogy szó lehessen a lehetőségek kihasználásáról. A megfelelő helyzetismeret hiánya mellett, híján vagyunk az önbizalomnak, a pozitív énképnek, ebből kifolyóan pedig a cselekvésképességnek is. Sokszor kiütözik az, ahogy önmagunkat lebecsüljük, sőt megvetjük.

Minden marad a régi

A fentiekben felvázoltuk azt a történelmi hátteret és légkört, amelyben a magyarság inkább csak tárgy, mintsem irányítója volt az eseményeknek. A jugoszláviai magyarságról való gondolkodás és stratégiakészítés meddőnek bizonyult, mert az elhangzott javaslatok mindig sztereotípek voltak, sőt mi több bizonyos kérdések tabutémának számítottak. Helyzetfelismerésről pedig szó sem lehet, ha a helyzet megfigyelését nem tudjuk megvalósítani a tabutémák, a szemellenzők miatt.

A magyarságról való gondolkodás még Magyarországon is a bárgyú voluntarizmus és a kényszerítés közötti sávban mozog. Az érvelés magja a "megmaradni a szülőföldön" paradigma, miközben arról nem gondolkodnak, hogy a társadalom dinamikus, és hogy erők hatnak benne. Egyszerű hangoztatni a megmaradás fontosságát, de ez így minden eddigi variációban falra hányt borsó maradt.

Az emberi lét bizonyos szinten biológiai lét is. Ha ezt az aspektusát vizsgáljuk a dolognak, akkor egész Európa bajban van, hiszen a társadalmak a mai helyzetben képtelenek önmagukat megújítani. Ez sajnos a magyarságon túlmutató erőközpontok akarata, úgy tűnik, a pénzvilág és a politika központjainak megfelel valamiért a lakosság csökkenése, benne a magyarság csökkenése is. Ezek után az a kérdés, hogy lehet-e, érdemes-e ez ellen hadakozni, és ha igen, akkor hogyan. Ugyanennek a dolognak egy másik aspektusa, hogy amikor magyarságról beszélünk, akkor hova soroljuk a magyarságtól már disszimilálódott magyarságot. Szerintem óriási hiba őket leírni, ha komolyan gondolkodunk a magyar társadalom/társadalmak kérdéséről, netán az organikus társadalomról, akkor a „nemzettetéről” való folytonos amputáció egyértelműen veszteség. Mi lenne, ha nem a szörvány lenne az utolsó védvonal, hanem az a szimpátia, amit azokban kelthetnénk, akik-

nek nagyszülei, dédszülei voltak magyarok, de ők már mássá váltak.

Hogy a magyarság nem kezeli a tőle való diszsimilálódás kérdését elég komolyan, az érelenségére vall. Micsoda paradoxon, amikor a magyar politikai elit mindig kinyilatkoztatja, hogy jó kapcsolatokat akar a szomszédokkal, miközben hallgat a fél-, negyed- vagy nyolcadrészt magyarokról. Mi lenne, ha nem csupán a kisebbségi magyarok tölténék be a hidszerepet, hanem a magyarságtól már elkülönült, de vele szimpatizáló nemzetrészt tenné ezt.

Az első javaslat tehát az lenne, hogy tabu nélkül kell pontosan megvizsgálni a magyarság és a Magyarországtól elszakított nemzetrészek helyzetét. A tisztánlátás csak ezután következhet.

Másrészt a délvidéki/vajdasági magyarság olyan régóta van már a vegetálás állapotában, hogy szinte természetesnek tartja ezt az állapotot. Beidegződései, félelmei szinte második természetévé váltak. Jusson eszünkbe, a mindenkorai vajdasági magyar politikai elit a legjobb időszakban is csak azt a jelszót találta ki, hogy "talpra álltunk, megmaradtunk". Egy egészséges közösségnek ez kevés lenne, hiszen a gyarapodás, a haladás, a prosperitás az, amiért egészséges politikai légkörben küzdenek. Az általános légkörből és nem a délvidéki/vajdasági magyarság hibáiból ered ez a kifacsart eszme- és célrendszer. A félelem, a szorongás elleni egyik legjobb eszköz a cselekvés. De a cselekvés, a közös cselekvés is már sokszor kompromittálódott. A különböző mozgalmak, civil szervezetek aktivitásai mindig is jellemezték a magyarságot, de ezek hatása csak bizonyos színvonalon érvényesülhet, ami korántsem elég. Az egyént semmilyen összefogás nem pótolhatja. Nem lehet kibújni az alól, hogy mint egyének dolgozzunk, gyarapodjunk.

Nekem mint társadalomtudománnyal foglalkozóknak elsősorban a megértés a célom, nem hiszem, hogy célravezető a politikum szférájának már-már sztereotíp kritizálása. Valódi kritikára van szükség, de nincs szükség sztereotípiák ismételtetésére. A politikum szférájára jellemző, hogy olyan dolgokkal foglalkozik, amelyek láthatóak, amelyeket fel lehet írni a sikerek listájára. A politikum szférájától nem kérhető számon, hogy nem tudja megoldani személyes problémáinkat. Nincs értelme a túlzó retorikának sem, ami a vajdasági magyar közbeszédben minduntalan előjön. A politikum eredményeit szenvtelenül kell megítélni. Így nem lehet mást tenni, mint felelni a hiányokat és elismerni az eredményeket. A vajdasági magyar politikai elit ért el bizonyos

sikereket, ezeket lehet szimbolikusnak is nevezni, de tekinthetjük őket a további célok megvalósításának kezdeti szakaszaként. Az ideális az lenne, ha a folyamatok megértésével tudnának cselekedni a politikusok, ehhez pedig intellektuális erőfeszítésre van szükség. Intellektuális erőfeszítés kell ahhoz is, hogy a titoizmus diskurzusrendszerét is túlhaladjuk. Mindebből az is egyértelmű, hogy nem csak a magyar, ill. a vajdasági magyar politikai elit a hibás. A politikai elit mindig azt az utat választja, ami neki a legjobban megfelel. Így van ez minden vajdasági magyar párttal is. A valódi kérdés az, hogy a közösség mit enged meg nekik, hogyan tud hatni rájuk. A másik vitális kérdés pedig az, hogy hogyan tudja kommunikálni a politikusokkal érdekeit. Nem lehet nem észrevenni, hogy egész Közép-Európában illúziók keringenek a politikáról. Olyasmit várnak el tőle, amire képtelen. Az elszalasztott évtizedeket nem lehet meg nem történné tenni, erre egyik politikai párt sem képes. Az egyén felelőssége, hogy tegyen meg mindent saját boldogulása érdekében, és a közösségnek is erre kell szövetkeznie, ez az igazi értelme a létének. A nemzetnek nem valami elvont, váteszi, költői értelme van, hanem az, hogy ki-ki azon belül érvényesíthesse saját érdekeit. A kisebbségi és többségi magyar diskurzusnak csak akkor lesz értelme, ha valamilyen érdekközösséget tudnak benne találni. A vajdasági magyar politika számára az a mozgástér, amelyben manőverezni kényszerül, igen szűkös, ráadásul - mivel a délvidéki/vajdasági magyarság nem működik közösségként - egy-egy akciója során nem érezheti a támogatást maga mögött.

Mégis a vajdasági magyar politikának felróhatók bizonyos hibák, pontosabban mulasztások. A politika célja az kéne, hogy legyen, hogy abban az országban, ahol élünk olyan helyzetet érjen el, hogy elvben az is teljes életet tudjon élni, aki nem akar részt venni a többségiek politikai-gazdasági életében. A cél nem lehet kisebb, hiszen egy lépés engedmény is az egyenjogúság összeomlását jelentené, lévén, hogy a többségi polgár minden további nélkül megteheti azt, hogy ne vegyen részt a kisebbség életében, hogy ne tanulja meg a nyelvét, hogy ne legyen tekintettel szokásaira. Az ugye nyilvánvaló, hogy a vajdasági magyarság nem egyenjogú, hiszen sokkal többször kerül olyan helyzetbe, amikor származása hátrányt jelent neki, magyarul az előfordulhat, hogy pl. a hivatalnok nem tud magyarul, de az nem, hogy ne tudjon szerbül. A nyelvi egyenjogúságot egyébként nagy elvszerűséggel és vehemenciával kell követelni, még akkor is, ha a többségiek ezt

igyekeznek elszabotálni. Mindez ráadásul a nemzetközi jogi okmányokkal is alá van támasztva, vagyis nemzetközi szinten nyitott kapukat döngetnénk az emberi jogok kiharcolásában. (Igaz a területi autonómia kérdése nem ilyen.) A világfolyamatok egyébként azt vetítik előre, hogy a fenn említett teljes élet már-már a többségnek is lehetetlenné válik, hiszen a globalizálódó gazdaság nem teszi lehetővé, hogy bárki bezárkózzon saját nemzeti közösségébe, mégis az elvek szintjén fontos, hogy ebben az országban minden polgár maga dönthesse arról, hogy akar-e és milyen mértékben más közösségekkel kapcsolatba kerülni. A magam részéről az egyenjogú kapcsolatoknak, a kölcsönös megbecsülésnek - de nem a titoizmus hamisságának - vagyok a hive, de tiszteletben kell tartani mások esetleg más véleményét is. Legitim és tiszteletre méltó álláspont az is, ha egy többséget nem érdekelnek a kisebbségek, óriási hiba lenne erre kényszeríteni őket, mindazonáltal a kisebbségeknek is lehetőségük kell, hogy legyen arra, hogy hasonlóan cselekedjenek a többséget, ill. más kisebbségeket illetően.

A vajdasági magyar politikai elit legnagyobb mulasztása, hogy nem vetette fel a magyar területi autonómia kérdését. Véleményem szerint egy magyar autonóm területről való térképnek már rég forgalomban kéne lennie, hogy ismerjék minden fontos helyen. A területi autonómia kapcsán sokkal könnyebb lenne tárgyalni a kulturális és egyéb autonómiaformákról is. A valódi autonómiáról széles körű propagandát kell folytatni a többségek között, mert ez segítene a célok megvalósításában.

A másik nagy mulasztás annak a halasztgatása, hogy létrehozzák az önálló magyar iskolák hálózatát. A vajdasági magyar (sőt a nem magyar) szülőknek a nagyobb településeken minden további nélkül biztosítani kellene azt, hogy választhassanak: szerb, magyar vagy vegyes tantervű iskolába akarják-e írni gyermeküket. Nem gondolom, hogy minden iskolának "tisztán" egy nemzetiségűnek kell lennie, de kéne lennie ilyen választási lehetőségnek is. Az oktatás tartalmának meghatározásában a legnagyobb szabadságot kell kiharcolni. Véleményem szerint az oktatást egyfajta szolgáltatásnak kell tekinteni, amiben a szülő igényeinek kell megjelennie. Az államot pedig minél távolabbra kell belőle taszítani. Hasonlóképpen a ma érvényes, a magyar diákokat jobban megterhelő tanterveket - igazságtalanságuk okán - minél előbb felül kell vizsgálni.

A vajdasági magyar politikai elit azt is elmulasztotta, hogy a vagyontörlesztés kárpótlását felvesse.

A következő nagy mulasztás viszont nem a vajdasági magyar politikai elit hibája, hanem a magyarországi politikai és gazdasági elité. Ez pedig az, hogy nem teremtették meg annak a lehetőségét, hogy a magyarság gazdagodjon. A vajdasági magyarság érdeke, hogy Magyarország minél gazdagabb legyen, érdeke egyébként az is, hogy Szerbia minél gazdagabb legyen, noha ez nem a magyar politikai elitől függ.

Hasonlóan nagy mulasztás, hogy a vajdasági magyarság nem követeli elég erőlyesen az önkormányzatságot, mégpedig azt a formáját, ami Nyugat-Európában van, a települési önkormányzatot. Ez lehetővé tenné a magyar települések még szorosabb kapcsolatát.

Véleményem szerint a vajdasági magyarság érdeke, hogy Szerbia minél liberálisabb állammá váljon, hogy a szabadságjogokat a kisebbségek jogait is a maximumig lehessen kiterjeszteni. A liberális állam lehetőséget ad az egyén gazdagodására. Ha megszületnek az öntudatos, független, gazdag kisebbségi magyarok, akkor nem lenne probléma a kisebbségi sajtóval, nem lenne szükség felvilágosító munkára stb.

A kisebbségi jogok és az egyéni jogok viszonylag jól körül vannak bástyázva nemzetközi jogi szempontból. Ezenkívül léteznek precedens értékű megoldások. Mindez a magyar politikanak megfelelő háttérrel nyújt, hogy a törvények erejével hasson. Újabb erőt adna az érvelésnek, ha a magyar politika minden alkalmat felhasználna arra, hogy kiemelje: az 1947-es párizsi és az 1920-as békeszerződések igazságtalanságukkal a magyar lakosságot sújtották, és hogy ez nem csak elméleti kérdés, mert vagyontörlesztésnek, kitelepítéseknek és genocídiumnak voltak kitéve a magyarok. Mindennek a jóvátételét kell követelni minden szinten.

Nemzettársaink kivándorlását nem tartom tragédiának, hiszen ha sikerül nekik megkapaszkodniuk, ha sikerül valahol máshol jobb életet találni maguknak, akkor már megéri - a megmaradás alapjában véve biológiai kategória. Azok dolgoz, akik itthon maradnak nem más, minthogy számon tartásuk őket, hogy folyamatosan figyeljék az elmenők karrierjét, hogy örüljenek sikereiknek, és hogy bármikor visszafogadják őket. Miért ne lehetne éppen ebben az ügyben az egész magyarságban gondolkodni. Mi kivetendő van abban, ha pl. egy délvidéki író, értelmiségi, orvos az anyaországot gyarapítja, ha ennek az eredője jobb, mintha valamilyen „utódállamban” ülné frusztráltan, lehetőségek híján? Sőt mi több a modern technika lehetővé teszi, hogy napi kapcsolatban maradjanak velünk azok, akik elszármaztak. Nincs semmi gond az elvándorlással, ha

az lehetővé teszi az egyén kiteljesedését. A nemzeti retorika sokszor beszél a testvérségről, de ki az, aki nem a legjobbat akarja testvérének? Egy értelmiségi szempontjából mindegy, hogy hol összegzi tapasztalatait. Az is mindegy, hogy pl. a Vajdaságból vagy más-honnan szórja nyilait a balkáni közállapotokra. Gondoljunk csak pl. az amerikai albánok lobbitevékenységére. Minden segítség jól jön, hiszen a minket meg nem törőket le kell fegyverezni, a délszláv állam hagyományos attitűdjét a magyarok ellen le kell építeni, hiszen morálisan messze nem fenntartható, de értelmetlen is. Attól az államtól, amelynek adót fizetünk, ki kell csikarni, hogy a prosperitás lehetőségeit biztosítsa. E tekintetben mögöttünk állnak nemzetközi dokumentumok, és a morál, valamint a logika is.

A titoizmus béklyóit le kell vetkőzni, és el kell kezdeni az érdekek nyílt képviselését. A magyarságnak olyan közösséggé kellene válnia, amely tisztában van érdekeivel, meg tudja őket fogalmazni, és miután kiharcolta, élni tud velük, akár a domináns hatalom ellenében is.

Van-e jövője a vajdasági magyarságnak?

A vajdasági magyarság anyagiakban és intellektusban is deficites közösség. Mindez a történelemből következik, hiszen a Délvidék nem a polgáriasult magyar középosztályáról és értelmiségéről volt híres. Így a vajdasági magyarság gyenge.

Ha Mirics Károlyra hallgatva a demográfiai adatokat böngésszük, akkor a helyzet világos: 50 vagy 90 éve van a vajdasági magyarságnak. Ha ez valóban így van, akkor a logika alapján két megoldás kínálkozik:

1. hogyan megvalósítani a minél fájdalommentesebb asszimilációt?

2. hogyan megoldani a magyarság minél fájdalommentesebb elvándorlását oda, ahol esély van a fennmaradásra?

Ismerve a magyar diskurzust, mindkét megoldás elfogadhatatlan. De ha ez így van, akkor a megoldást kellene megkeresni és végrehajtani, nem pedig írni és beszélni. Közös ügyünk, hogy azon serénykedjünk, hogy ez ne így legyen. De ehhez a viselkedésünkön, reakcióinkon, ügyünk menedzselésén kell változtatni.

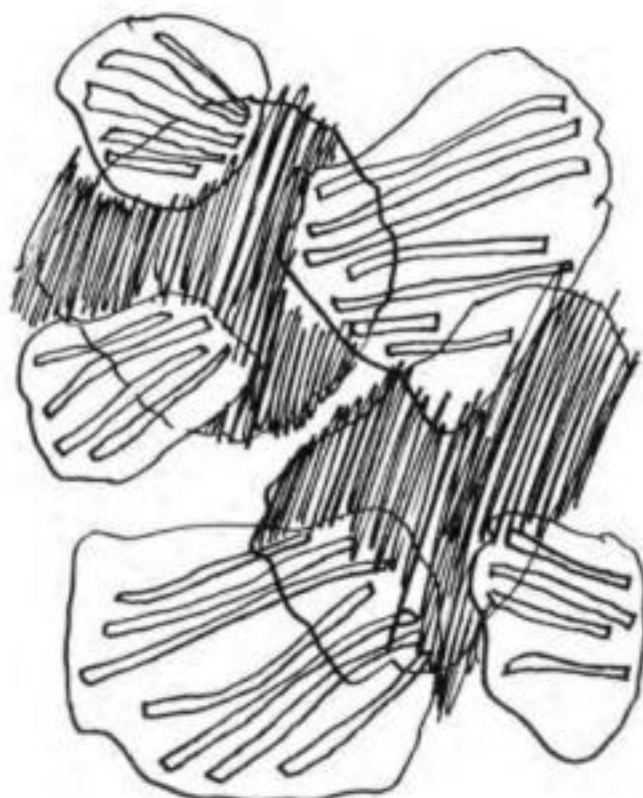
Én magam sohasem hittem az olyan közösség létjogosultságában, amely az egyéntől azt várja el, hogy a közösségért önmagát áldozza fel. Ilyen közösségbe nem is szeretnék tartozni, egyrészt azért, mert

mint "tag" nem tartom morálisan alátámaszthatónak, hogy elvárjam más/mások áldozathozatalát értem, másrészt viszont ki lenne az, aki meg tudná határozni kinek és milyen áldozatot kell hoznia a közösségért. Ebben olyan közösséget szeretnék látni, amelyben mindenki önmagáért és ezáltal egymásért dolgozik. Olyan ez, mint az evezés, mindenki magáért húz, mert győzni akar, de ezáltal mások győzelméért is tesz. Szerintem nincs értelme annak a diskurzusnak, amelynek a középpontjába a közösségéért élő/haló politikust, váteszt teszik, felejtjük el a nemzet napszámairól szóló butaságokat is. Mint közösség el kell, hogy fogadjuk: a politikusnak is, a tanárnak is, az orvosnak is vannak saját érdekei, mint mindenkinek. Ha ezeket nem tudják megfogalmazni, akkor rég rossz, hiszen hogyan tudnák akkor megfogalmazni a közösség érdekeit. Ha a magyarság mint közösség azt várja el tőlük, hogy ne legyenek ilyen érdekeik, akkor is rég rossz, hiszen ha az individuum belemegy ilyesmibe, akkor illúzió, esetleg gyengeelméjűség esete áll fenn. Azonban sokkal valószínűbb, hogy a túlzó elvárásokat dédelgető - tehát gyerekes - közösség csöbe húzása történik.

A magyarságnak mint közösségnek - persze mint egyéneknek is - joga van mindent átgondolni, ez természetesen nem jelenti azt, hogy joga lenne mindent cselekedni, sőt azt sem, hogy morálisan indokolható lenne minden cselekvés. Ezért magyarnak lenni, akárcsak embernek lenni, morális vállalkozás is. Sajnos a gondolkodásnak és a cselekvésnek is megvan a kockázata, de ezt más nem vállalhatja. A titoizmus, a kommunizmus, de a kapitalizmus eszmerendszere is igyekezett megvonni azt a lehetőséget (miután megvonta azt, hogy egyénenként képviselhessük magunkat), hogy magyarként gondolkodhassunk az ügyeinkről (megvonta a szerbektől is, szlovénektől és mindenkitől, de most nem ez a témánk). Vagyis azt, hogy saját józan eszünket használjuk. Minduntalan tekintettel kellett lenni a marxizmus klasszikusaira, Kardeljre és Titóra, újabban pedig az új ideológiai monopóliumokra (Világbank, ENSZ stb.), ill. a mások, pl. a románok érzékenységeire, akik maguk számára fenntartják a józan ész használatát, és azt a jogot is, hogy ne legyenek tekintettel mások érzékenységeire. Kockázat tehát nem volt, de eredmény se. Nem várható el tőlünk, hogy mi legyünk azok, akik eleve figyelembe vesszük mások véleményét, akaratát, miközben mások nem veszik figyelembe a miénket. Egy párbeszéd alapállása az, hogy mindenki a saját érdekeivel törődik. Ha elsősorban a mások józan észére vagyunk tekintettel, akkor

már eleve lemondunk arról, hogy vállaljuk magunkat (a gondolatainkkal együtt). Saját elképzeléseink számunkra igenis a nagybetűs Elképzeléseket kell, hogy jelentsék (a specificitás mint relatív totalitás). A jövő alapvetően felfedezhető terekből áll (tudományos, kulturális, gazdasági). Ha nem tudunk róluk mi, magunkat vállalva, gondolkodni, akkor eleve vesztett helyzetben vagyunk. Ha nem tudunk a mi specifikus totaliz-

musunknak érvényt szerezni, akkor nem tudjuk a jövő lehetőségeit kihasználni. Ha mi - az egyén, a közösség - nem cselekszünk, akkor azért más nem hibáztatható. Mint ahogy annak sincs értelme, hogy továbbra is sértett, önsajnáló, egymás között pusmogó népség legyünk. A magatartás, a mentalitás, a tettek igazolni tudják magukat, ha van, aki meggondoltan, morális megalapozottsággal tud cselekedni.

75. 74. 12.

Miként megmaradni?

Keresztény magyar értékrend nélkül semmiképp

Miként megszervezni kisebbségi életünket, hogy foglalkozásunknak útját álljuk? Miközben a hatalmon levő magyar pártjaink holdudvarán kívül eső nemzetsainkkal együtt valamennyiünk egyéni, és így kultúránkkal együtt közösségi élete is dübörögve halad a megsemmisülés felé. Rendre a politikusokból, illetve a politizálás zsákutcájába tévedt szakemberekből összeverődött bizottságokban vizsgálják sorskérdéseinket. Határozatok születnek, alapelveket dolgoznak ki az apró lépések elmélete alapján, miközben lépések helyett az egy helyben toporgás tapasztalható minden téren. Mintha hiányozna pártjainkból a politikai eltökéltség, hogy valóban emberhez méltó életkörülményeket teremtsenek közösségünk számára. **A felelős nemzeti politizálás helyett, felemás megoldásokkal rukkolnak elő nemcsak pártjaink, hanem az általuk működtetett önkormányzatok, bizottságok, de még a civil szervezetek is. A kapkodás, az értékrend zavarodottságának következményeként, kultúránk, és a közösségi szellem továbbra is sorvad. Vezetőink szavait nem is annyira az egypártrendszerből magukkal hozott szellemiségük teszi hiteltelenné, mint inkább a kisebbség érdekvédelme iránti felelős viszonyulásuknak és a magyar keresztény értékrend határozott megjelenítésének a hiánya.** Ennek következtében tehát lépten-nyomon felemás megoldások állják útját a gondolat szabad szárnyalásának, hiszen mégiscsak mellbevágó, ha például egy-egy utcánév változtatását úgy oldják meg, hogy csupán egy részét nevezik át, a többi része pedig tovább viseli korábbi elnevezését, mint mondjuk a Dalko Zrenjanin utca Szabadkán, vagy a Ferencesek tere, amelynek folytatása a volt Sport üzlet felé már megmaradt Jovan Nenad cár térnek. Ha abból indulunk ki, hogy a szónak pontosan kell kifejeznie a gondolatot, mert egyébként a téves szavak téves gondolatot, vagy éppenséggel gondolatnélküliséget fednek, akkor nagyon sok pótolnivalónk van még Kosztolányi szülővárosában is.

Miként billenthető helyére a több mint fél évszázada kibicsaklott erkölcs- és értékrend? A kapkodás,

az értékrendek összemosása, vegyítése helyett csupán felszínre kellene engedni azokat a bűvópatakok életmódra kényszerített érték-ereket, amelyeknek köszönhetően azért nemzeti kultúránk bővizű folyama minden fojtás ellenére folyamatosan kapott utánpótlást, és 1920 óta meg tudott bennünket tartani magyarságunkban, hitünkben, erkölcsi felfogásunkban. Magyar történelmi egyházainknak, templomainknak köszönhetően nemzeti kisebbségi közösségünk nem a Gavrilo Princip-i, titói, Che Gevara-i erkölcsi tartásból merített példát, bármennyire is ezt igyekeztek belésulykolni a történelem- vagy az irodalomórákön, hanem Balassi, Zrínyi, Pázmány, Berzsenyi, Vörösmarty, Arany, Illyés, hogy csak néhány nevet említek, és többnyire névtelen papjaink példái emelték nyílt tisztaságú tekintetét az emberi szív magasságába. A kommunista diktatúra bukását követően így ennek a magyar közösségnek nem kellett az egyházat újra felfedeznie, de azt igen, hogy a közösség irányítását magukhoz ragadó magyar pártok bármennyire is hangoztatják keresztény gyökereiket, tetteikben, törekvéseikben a szavaknál nem jutnak tovább. Az elmúlt másfél évtizedben sem oktatásunk, sem közéletünk nem volt képes magáról levétközni a balliberális szellemiséget, holott csupán csak azt kellett volna tennie, hogy teljes arccal a magyar keresztény kultúra felé forduljon, és nemzetünk, közösségünk iránt felelős emberek módjára segítsék az egyházi iskolák létrehozását, valamint a magyar tanítási program életigenlő tartalommal való feltöltését. Az az életszemlélet, eszme ugyanis, amely Istent kizárja magából, ideig-óráig létezhet ugyan, ám még évtizedekig sem képes megtartani bennünket, nemhogy ezer éven keresztül. Láthattuk ezt a marxista ideológiával átítatott fél évszázadból. Történelmünk tanúsága szerint **egyetlen lehetőségünk a fennmaradásra keresztény múltunk, kultúránk folytatásában, újrakezdésében van. Ha a magyar keresztény lelkületünktől idegen elit iskolák, multietnikus és multikonfeszionális egyetemek létrehozásával kísérletezünk, azzal csak a beolvadással már eddig is alapo-**

san megfertőzött közösségünk eltűnését gyorsítjuk fel. Magyar nyelv és irodalom szakos tanárainkat a nemzetidegen kommunista avantgárd szülte liberális szellemiségben nevelik évtizedek óta, újabban pedig már leendő tanítóinkat is ugyanazzal az élet-szemlélettel átítatott tanárok képezik. Ennek tükrében érthető, hogy szívünkhöz, életvitelünkhöz, izlésvilágunkhoz közelálló köztéri szobrok továbbra sem hirdetik nemzeti sajátosságunk megbecsülését, a még nyomaiban itt-ott fellelhető építményeink, város- és falurészeink lassú pusztulása pedig odavezet, hogy idegenként kóborolunk majd egykori szülőföldünkön, amelyet már a parlagfű ural. Számunkra, a pusztulásnak indult magyar kisebbség számára a másfél évtizede tartó kiváráspolitikai a végzetet jelenti, amit nemzettársáért felelősséget érző ember fel nem vállalhat. A minden választás alkalmával egyre fogyatkozó, zsugorodó magyar önkormányzatok végső ideje, hogy lépéseket tegyenek a keresztény értékeken alapuló iskoláztatás irányába, hogy mondjuk a tanévnyitók ne csak elvételre kezdődjenek szentmisével, érettségiző gyermekeink tanévzárójának legfőbb élménye ne a vendéglői dorbézolás legyen. A társadalom, amelyben élni kényszerülünk ugyan teljes gazdasági és szellemi csődben fetreng, ám vezetőinknek meg kell találniuk a módját, hogy kikényszerítsék a nemzetet megtartó oktatást, mert bárhol otthon lenni csak hittel lehet, és ha kevesen is, és gyengék is vagyunk, de lenni akarunk. Egymásért fellépve viszont máris lesz elegendő erőnk, és ezáltal jövőnk is. Amíg

azonban a gimnáziumainkban az óegyiptomiakról szóló érettségi dolgozat forrásanyagául az 1955-ben kiadott szovjet szerzők munkáit adják a tanulók kezébe — mint tette ezt 2004 májusában az egyik történelem-tanár, egyébként VMSZ-tag —, addig új, emberibb gondolkodásmódot nem várhatunk az elkövetkező értelmiségi nemzedéktől sem. Nemcsak lehangoló, dühítő és megengedhetetlen, hogy magyar polgármesterek vagy polgármesteri székre pályázók csodálkozzanak azon, hogy miért kell Kizur István, a Petőfi brigád vagy bármely partizán mültra emlékeztető tanintézményt, utcát átnevezni, vagy mint Péterrévén a közelmúltban szó nélkül hagyják a legvadabb szocialista realizmus stílusban a főtéren megépített falucímert. Nemcsak a gondolkodásmód határozza meg környezetünket, a környezetünk is kihatással van a gondolkodásmódra, tükrözi azt, ezért kell alapjaiban, hamisítatlanul visszatérnünk a magyar keresztény értékrendhez. Nem elegendő azt mondani, hogy nincsenek meg rá a politikai feltételek. Azok sohasem lesznek adottak, hanem ki kell őket kényszeríteni. Ha a feltételekre várunk, akkor mindig csak az eldugott helyeken állíthatjuk fel emléktábláinkat, vagy lassan már ott sem, a főtereket pedig kétes hírű martalócok bitorolják. Nem is annyira a hangerőn kell változtatnunk, hanem az elmúlt nyolcvan év alatt lelkünkre rakódott és belénk ivódott tétlenséget, kényelmes restséget kell felszámolnunk. Enélkül ugyanis nem érezzük jelentőségét, hogy nyelvhasználatunkból eltűntek falvaink, városaink, helyettük a kommunista hatalom helyi közösséget és nagy községet adott.

A tolerancia kontaktzónái

Választások előtt és után még sokáig nem nézek televíziót, nem hallgatom rádiót és a napi sajtót is két perc alatt át tudom nézni. Fárasztanak a politikai agitációk, olyan érzésem támad, mintha a vajdasági magyar ember nem tudna a saját fejével gondolkodni, akit állandóan irányítani kell. Valószínűleg így van ez mindenhol, más nemzetnél is, de más nyelvű újságot nem olvasok, a képernyőt sem kattintom más nyelvű adásokra, így legalább kikímélem magamat a többletidegeskedéstől. Olyan ez, mint Budapesten az aluljárókban. Van, aki szórólapot nyom a kezembe, a hajléktalan mellett elhaladva lelkiismeret-furdalásom van, mert nem tudok mindegyiknek adakozni, van, aki kérdőívet tesz az orrom elé, és csak két mondatot kér tőlem, a harmadik újságot erőltet rám. Ezt a kimerültséget érzem most is, amikor az intim szférámba bújnak bele idegenek erőszakosan. És ezt már csak tetézik a külföldi telefonok. Utazhatunk-e hozzátok? Megvernek-e bennünket? - teszik fel a kérdést naponta olyanok, akik csupa jó szándékkal viseltetnek irántunk. Ők nem feketézők, akik pontosan, naprakészen tájékozódnak mindenről. Ők talán csak a tájainkat nem igazán ismerő emberek. Van, aki megkísérli felfedni az ok és okozat összefüggéseit nekem, aki már annyi mindent megélttem és megtapasztaltam. Közhely lett a tolerancia kifejezés is, igazi tartalmát rég elvesztette. Évtizedekkel ezelőtt még hittem benne, ma már ezzel is úgy vagyok, mint a nyelvi kontaktzónák határvonalalaival: grafikonon ábrázolni nem lehet, mert helyzetről helyzetre változnak, csupán csak példákon keresztül lehet bemutatni. Ezért most a tolerancia kontaktzónáit megkísérlem néhány megtapasztalt eseten keresztül ábrázolni, bemutatni a találkozási pontokat.

Az 1990-es évek első felében történt, amikor osztálykiránduláson voltunk a palicsi Állatkertben. Kicsi gyerekeknek a nevelő a szokottnál hangosabban magyaráz, figyelmezteti őket, felhívja figyelmüket fontos dolgokra. A sok kis apróság feje felett arra lettem figyelmes, hogy egy tanulócsoporthatodik-hetedik osztályosok lehettek, igen provokatívan néznek bennünket, összesúgnak, majd hallgatóznak, mire az egyik kislány bátorságot véve odajött hozzám és megkérdezte:

„Izvinite, Vi ste Albanci, albanski govorite?” („Elnézést, maguk albánok, albánul beszélnek?”) Nem, nem - válaszoltam - magyarul beszélek, itt nagyon sok magyar él, nem hallottátok még? Akkorra már többen is körülvettek bennünket és csodálkozva figyeltek. Beszédbe elegyedtünk. Kiderült, hogy Leskovacról jöttek Palicsra kirándulni és nekik addig senki az ég egy adta világon nem beszélt arról, hogy a többnemzetiségű Vajdaságba utaznak. Kérdeztek, faggattak, kértek, meséljek még az itteni életéről, emberekről. Azt is megértették, miért nem tudnak még szerbül az öt-hat éves magyar gyerekek. Gyorsan barátságot kötöttünk. Fogták óvodásaim kezét, vigyáztak rájuk az állatok ketreceinél, sóspálcával etették helyettük az elefántot, s amikor beszálltunk az autóbuszba, még hosszasan integettek utánunk. Jömagam pedig azóta is azon gondolkodom, hogy milyen oktatási program szerint taníthatnak ott lenn délen? Tudják-e, hogy az albánokon kívül mások is élnek ebben az országban?

A fent említett évszámnál jóval előbb történt a következő eset. A Durmitoron sieltünk, s a szállodában egy belgrádi gimnazista csoporttal voltunk egy folyosón elszállásolva. A mi magyar nemzetiségű gyermekeink állandóan panaszkodtak, hogy lelökik a lépcsőről őket, nem engedik a liftbe beszállni, csavarnak egyet a fülükön és így tovább. Tanáruk sohasem volt a láthatáron. Egyik este leültem közéjük beszélgetni a társalgóban. Megérdeklődtem, mi az, ami annyira zavarja őket a mi gyerekeinknél. Semmi más, csak az, hogy nem beszélnek szerbül. Megkérdeztem, tudják-e, hogy Vuk Karadžić jól beszélt magyarul, s hogy Pesten és Bécsben tanult, s így tovább még számtalan példát hoztam fel nekik. Minden esettel kapcsolatban egyirányú volt a tájékoztatottságuk. Érdeklődéssel figyeltek a kamasz fiúk. Másnap mosolyogva köszöntek ránk. Attól kezdve tudták, hogy idővel majd a mi gyerekeink is megtanulnak szerbül, de ebben ők is segítségükre lehetnek. A sietés hátra lévő napjai megszépültek. Türelmesen, a mi gyermekeink szerb nyelvtudásának szintjén beszélgettek velük gúny és ironia nélkül.

Tartok tőle, hogy a kétirányú toleranciára való nevelés csak itt, északon érvényes.

A közelmúltból is hozok fel példákat, még mindig a belenevelődés témaköréből. Az egyik táncklub Kishegyes község területén is minden iskolaévben megszervezi a táncoktatást. Nem ez a pontos elnevezése, de jobb kifejezést nem tudok rá. Az már pedagógiai téma lenne ennek szerepéről elmélkedni, illetve arról, hogy egyáltalán szükség van-e táncitanításra az óvodákban? Egy biztos: valakiknek jól jövedelmez. A táncoktató mindhárom településen különböző időpontokban tartotta a foglalkozásokat, majd a tanév elteltével közös évadzáró műsorra készültek a község óvodáiban. A tánctanár mind a három településen előadta, elmagyarázta a kicsiknek, hogyan is fog ez majd kinézni, és bár nem ismerik egymást, az évzáró műsorban együtt lépnek fel. Többek között azt is közölte velük, hogy a közös fellépésre Kishegyesen kerül sor. Tehát a bácsfeketehegyi gyerekek és a lovčenaci (szeghegyi) gyerekek utaznak majd Kishegyesre. Ezt követően a gyermekek településenként különbözőképpen reagáltak. Számomra megrázó volt. Hat-hét éves gyerekekről van szó. Az eset 2003 júniusában történt.

Bácsfeketehegyen: - Jaj, de jó, utazunk, megyünk Kishegyesre fellépni!

Lovčenac: -Mi tamo ne idemo, tamo su Mađari, mi ne znamo mađarski!(Nem megyünk oda, ott magyarok vannak, mi nem tudunk magyarul!)

Kishegyes: (Miután a nevelő elmondta, kik jönnek hozzájuk vendégségbe, siri csönd következett, majd Orsika megszólalt:) - Nem baj, tán csak nem vernek meg bennünket?

Foglalkoztatnak ezek az apró történetek. Sok mindenről árulkodnak. Azt hiszem, a gyerekek megnyilatkozásai mindent elmondanak rólunk. Többször megtapasztalom a kisebbségi sors kegyetlenségét, azt is, hogy hiányos nyelvtudásomból kifolyólag bizonyos helyzetekben nem vagyok igazi vitapartner, de az is igaz, hogy sok esetben mi magunkat is (gyerekeinket) kisebbségi érzésekkel ruházzuk fel. Közhangszerű mondatok ezek, de forrásértékűek és aktuálisabbak, mint bármikor.

Kulturális rendezvényt tartottunk községi szinten néhány évvel ezelőtt, ahol közös fellépésre került sor. (Erőltetett menet!) Fellépésre várva a montenegrói kisfiú, mielőtt színpadra léptek volna, hangosan közölte társaival: -Ajd, da pokažemo, da smo bolji od Mađara! Gyertek, mutassuk meg, hogy jobbak vagyunk a magyaroknál!

Nem tudom, melyik magyar családban indították útnak úgy a gyermeküket fellépni, hogy mutasd meg, hogy jobbak vagytok a szerbeknél? De egyáltalán, szükség van erre? Szükség van a nemzetek közötti ri-

valizálásra nevelni őket? Tökéletes tudatossággal irányított nevelési program akár a család, akár a nevelő részéről. Az elmondottak apró hétköznapi részletek, de tekinthetők egy tendencia előjeleinek is. Ha így folytatódik, akkor ez valójában más cél felé vezet, mint amit az új európai gondolkodás pedagógiai szükségletei parancsolóan megkövetelnek.

Szerettem a kicsikkel dolgozni. Náluk a tolerancia még a farkastörvények szerint működik. Minden év októberében kezdtük tanítani a szerb nyelvet mint környezetnyelvet a csoporttal. Ilyenkor bevezetőmben körülírtam, miért is fontos nekünk ezt a nyelvet tudni. Valahogy így: -Tudjátok gyerekek, itt, ahol mi lakunk, nem csak magyarok élnek, élnek még mások is, akik nem tudnak magyarul és hogy beszélni tudjunk velük, ezért majd tanulni fogunk szerbül. Erre felállt a gömbölyű arcú kis Antika és azt kérdezte tőlem: -És ők miért nem tanulnak magyarul? Ez a kisfiú akkor ötéves volt, most katonai kötelezettségének tesz eleget, és lelkiileg szenved. A tolerancia eszközének kulcsfontosságú elemét támasztotta alá még őszinte gyermekként. Most már megtanulta: a tolerancia többnyire egyirányú.

Miként láttuk, a gyermekközösségek alaptónusa nem a tolerancia kedvező hangnemtől üti meg. Ez az alaphang a szürke hétköznapiak sodrában a jó szándék logikájától mentesen dagad. Vannak körülmények ebben a mi országunkban, ahol az alapműveltségéből hiányzik néhány fontos összetevő, amely az egymás mellett élő többnemzetiségű kultúrára vonatkozik, s amelynek megszerzésében az iskola segítségükre lehetne.

De most a tolerancia kontaktzónájának szebb példáját hozom elő. Az eset Perleznél történt a nagybecskerek-belgrádi útvonalon. Magyarországi kolleganőm magyar rendszámtáblájú kocsijával utaztunk még az államelnökök és kormányfők látogatása előtt az al-dunai székelvényekhez. Ezt azért hangsúlyozom, mert a rendőrök humánus magatartását az nem befolyásolhatta. Felfort a vizünk a kocsiban, a járőröző rendőrautó megállt mellettünk, szerb nyelvtudásom révén tudtunk értekezni. Hoztak a közeli mezőgazdasági birtokról vizet, (mert nálunk az sem volt), magukkal egy munkást is, aki segített nekünk. Vicesen megjegyezték: azt nem engedhetik meg, hogy két nő itt kínlódjon (da se muči). A kolleganő munkája felől is érdeklődtek, majd elbúcsúztak, mentek tovább, nekünk további jó utat kívánva.

Talán ez az emberi közeledés az, amit elvárunk mindenkitől itt a Balkánon már a közeljövőben. Már a gyermekközösségekben is. Ha nem megy, akkor valamelyikünknek problémái vannak az élettel.

„Hogy mindnyájan egyek legyenek”

A református egyház buktatói az új évezred küszöbén

Rettenetesen kínos az egyházon belüli hibákról írni annak, aki szíven viseli egyháza ügyeit. Számolni kell azzal, hogy akaratán kívül embereket fog magára haragítani vagy megbotránkoztatni, s ez egyáltalán nem mellékes! Jézus a botránkoztatásról nagyon világosan fogalmaz, ugyanakkor határozottan és keményen elítéli a szándékos mulasztást és a képmutatást, nem kímélve sem laikust, sem papot. *Nem bocsátkozik politizálásba*, ebből is látszik, hogy a politika nem méltó öhozzá és egyházához. Mégis koncepciók perbe fogják és amikor Pilátus figyelmezteti, vigyázzon kívül áll szemben, tudatja vele, hogy *semmilyen hatalma sem lehetne*, ha az felülről meg nem adatik.

Olyan zűrés korszakban élünk – jónéhány rendszerváltással a hátunk mögött –, amelyben elég nehéz magunkat távol tartani a politikától, mégis a keresztény/keresztyén egyházak vezetői számára ajánlatos az elhatárolódás. Nem félelemből, hanem józan megfontolásból. Egy politizáló pap vagy lelképásztor mindeképpen állásfoglalásra kényszerül, s ezzel máris vége mindennek. Akár a jobboldal, akár a baloldal melletti pártoskodás természetesen ellenkezést vált ki és megosztja a gyülekezetet. Az „arany középút” a politizálásban sem válik be, helyette inkább a „rugalmas köpönyegforgatás” a hosszú pályafutás biztosítója.

A politika törvényszerű velejárója a nagyot mondas, a széthúzás előidézése, a mellébeszélés, rágalmazás, vádaskodás, stb. Ezeknek a fogalmaknak együttes elnevezése görögül *diabolos*. Még a laikusok is jól tudják, hogy e szó mögött mi rejlik.

...

Egyes papok még mindig ott tartanak, hogy hivatásukat képtelenek földközelsben végezni, csakis „magasabb régiókban”. Elvárják a tisztelendő atya vagy a főtisztelendő úr megszólítást és ennek megfelelően a hívek iránt felsőbbrendűséget és egyfajta „szent közönyt” tanúsítanak. A számukra érdemtelen ügyekkel nem foglalkoznak, kizárólag „fontos emerekkel, fontos dol-

gokról” tárgyalnak. Ezeket a befolyásos urakat a Szentírás „pecsétgyűrűsöknak” hívja. Kiváltságuk közé tartozott a megkülönböztetett bánásmód, helyfoglalás az első sorokban, vagy a velük szembeni nyájasság.

Késői leszármazottaik a megjelenésükkel ma is elbűvölik a gyülekezetet és a nagy többség csodálattal tekint rájuk. Az eretnek gondolatokat dédelgető renegát kisebbségnek előadást érdemes tartani a felebaráti szeretetről.

Jézus egyszer valami olyant mondott, hogy aki nagy akar lenni, az legyen mindenkinek a szolgálója. Amíg csak a földön élt, egész élete szolgálatból állt. Mai (bal) liberális világunkban egyáltalán nem demokratikus és nem „európai” csak Jézusról példát venni, mert sértheti a másságot, amiből a végén kellemetlen peres ügy kerekedhet. Azon tűnődöm, – bár nem hangosan –, hogy az olyan fogalmak mögött, mint a globalizáció, terrorizmus elleni harc, demokrácia, eurokonformitás és szabadság, valami láthatatlan erő működik. Meglehet, hogy Pilátusék és Néróék reinkarnálódtak?

...

Köztudott, hogy a vajdasági református magyarság az egyházat kizárólag a magáénak vallja. Elhangzott már olyan vélemény, hogy ez az egység azonnal felborul, mielőtt az első idegen nyelvű hívő megjelenik az egyházban. Sőt nemcsak felborul, hanem megkezdődik a magyar reformátusság (vagy a református magyarság?) lassú, de biztos halála.

Érdemes elgondolkodni a következőkön: köztudott az is, miszerint a vajdasági magyarság erősen fogyatkozik és ez a tendencia egyelőre visszafordíthatatlan. Ennek ismeretében nem nehéz megjövedőlni, hogy a református hívők számának a csökkenésével IS kihal(hat) az egyház. A kérdés tehát így hangzik: megengedhető-e hagyni az egyházat kihalni? Kisajátíthatja-e valamely nemzet az egyházat mint Krisztus Láthatatlan Testét azzal a kifogással, hogy az csakis az övé,

és szabad-e valakit kirekeszteni a gyülekezetből, pusztán azért, mert nem magyar anyanyelvű?

Megváltónk parancsa szerint *minden népet* tanítvánnyá (követőjévé) kellene tennünk. Néhány gyülekezetet kivéve, a történelmi egyházak papjai ezt a szó szerinti parancsolatot elhanyagolják. Nemcsak más nemzetekkel vagy nemzetiségekkel szemben, de az itt élő magyarsággal szemben is. A már meglevő gyülekezeteket, szórványokat okkal-móddal mesterségesen életben tartják, amíg van kit. És ha azok is elfogynak? „Sajnos nincs mit tennünk, így hozta a Gondviselés!” – mondják.

A legnagyobb hiba mégis abban rejlik, hogy képtelenek megszólítani a ma emberét. Ha nem tudnak az ifjúságnak semmi újat, tartalmasat üzeni, akkor helyettük megteszi a globalizálódó világ az összes hamis sziporkázásával. Hát már arra is képtelenek, hogy cserébe valami jobbat, ígéretesebbet kínáljanak fel? Akad olyan gyülekezet, ahol ébredés történt és a növekedés máig is tapasztalható, ám ezért valakinek mindig áldozatot kell hoznia, lemondania korábbi terveiről és egyedül Istenre hagyatkoznia. Ez már az életre szóló elhívás, amelyet lehet és kell is szeretni, akárcsak azokat, akikhez a küldetés szól. Ez az elhívás már nem tisztesség, hanem szolgálat, de a tömegekből mégis nagy tiszteletet vált ki.

A vajdasági történelmi egyházak papsága szünet nélkül a magyarság elfogyásáról szónokol, de a megmaradás érdekében keveset tesz. Közülük néha-

nyan derekasan kiveszik a részüket a művelődési életből meg a történelmi hagyományok ápolásából, de a nagy többség Csipkerózsika-álomban szendereg. Nagy és közös összefogásra van szükség, hogy a kihalás folyamatát megszüntessük, esetleg visszafordítsuk. Mindenek előtt az egyházakban kellene elkezdni a felekezeti egység és a nemzeten belüli egység ápolását. Fedezzük már fel újra a Monarchia régi szép mottóját, a pluribus unum-ot, „egységben az erő”!

Magyarságunk jövője és megmaradása nem a politikától függ.

Eddig is miatta fogytunk. Megmaradásunk az ősi erényben való bizalmunk egyik függvénye, amely a régi erkölcsén és egészséges nemzeti öntudatán nyugszik, nem pedig gyermeketeg „magyarkodó” frázisok puffogatásán. Ezek egyaránt szánalmasan hangzanak akár a pártvezérek szájából, akár a papokéból.

Ha nincsenek többé nemes célkitűzéseink, vízióink és követendő moráletikai normáink, akkor elvesztünk és itt az ideje, hogy a más nemzetiségűeket meginvitáljuk a templomainkba. Legalább nem konganak az ürességtől, ha mi már nem leszünk! Sem Isten előtt, sem utódaink előtt nem kapaszkodhatunk örökké a „trianoni átok” kifogásába. Egyszer már fel kellene ébrednünk és felocsudnunk ebből a traumából, na meg a csalóka álmokból, hogy „kellünk mi még valakinek és lesz kettős állampolgárságunk.” Ezek hamis ígéretek, amelyekből politikusok kovácsolnak tőkét. Igaz, nem vagyunk tengernyi és nem tudunk balkáni szirteket megmozgatni, de annyira kevesen sem, hogy máris a sírunkat kezdjük ásni. Túlélünk mi már tatárjárást és törököt is, a sok jóakaró népnyűző mellett csak magunkra és az egyházainkra számíthattunk. Jelenlegi megmaradásunk is e kettőtől függ!

A jóra való zsarolás taktikája

Polgári szervezeteink a jövőnk szolgálatában

A civil társaságok jövőendő feladatait és módszereit mérlegelve nem szabad megfedkezniünk az Európai Unió céljai és taktikája kínálta lehetőségekről.

Az említett kontinentális képződmény az alapítóknak, majd a hozzájuk csatlakozó tagállamoknak mindenekelőtt a honvédelmi biztonságát, megtervezhető gazdasági fejlődését és együttműködését, végül pedig a kulturális tapasztalatcseréjét szolgálja. Az Európai Uniónak ezt az alapérdekét föltétlenül ki kell használnia a kisebbségbe szorult magyarság azon civil szervezeteinek, amelyek másodrendűségünk megszüntetésén dolgoznak. Korántsem azért, mert esetleg naivan azt lehetne gondolni, hogy a nyomorúságunkat mostanában megismerő vezető nemzeteket a nemeslelkűségük a megsegítésünkre vezérli. Megtanulhattuk már, hogy a civilizáltabb embereket sem elsősorban a jóságuk, segítőkészségük, hanem a biztonságukat, kényelmüket, fogyasztásukat védő ésszerűségük cselekedtetli. A mi taktikánk mégis a figyelmük fölkeltsége és ránk szegezethezességének az őrzése kell hogy legyen.

Ez egy ideig megnöveli a határon túli civil szervezeteink felelősségét, s a dolgát is megnehezíti. A többségük már most is a saját művelődési területének, szempontjainak megfelelően tudatosítja (s amennyire lehet, el is háritja) a normális életnek azokat az akadályozottságait, amelyek a többségi nemzetnek részben a tervezett asszimilációs politikájából, tudatos nyomásgyakorlásából, részben pedig az ösztönös önzéséből, történelmi és társadalmi ismereteinek a fogyatékoságából erednek. Abból a föltevésből kell kiindulnunk, hogy a magyarságot elnyomó államalkotó nemzetnél a rendeződés vágya, az életszínvonal növelésének igénye és a biztonság óhaja az Európai Unióba való betagozódást az ország stratégiai céljának tekinti, s ezért, akár a saját előítéleteit – ha nem is megszüntetve, de legalább – fölfüggesztve igyekszik eleget tenni a követelményeknek.

Működjenek azonban bármennyire bátran és elmélyülten a polgári szervezeteink, akkor sem be-

folyásolhatják közvetlenül az államnak azokat a politikusait, akik a nyelvünket nem ismerik, ha a biztonsági szolgálat megkülönböztetett figyelemmel kíséri is a tevékenységünket. Ezért a mi egyesületi munkánkban elsősorban a saját „kisebbségi” politikusainkra kell hatnia. Lelkiismeret-ébresztő – ha kell: leleplező – tevékenységünkkel annak belátására kell rábírunk őket, hogy a térség biztonságát és jólétét hosszabb távon nem az ő megalkuvó, látszathalmozó, további korcsosodásunkat szolgáló magatartásuk szolgálja, hanem a gerinces, tényföltáró ellenzékiesség, amely a normális, egészséges szellemű ifjúságnevelés eszményéből kiindulva, jótányít sem enged a teljes egyenrangúsodás céljából. Vagyis az önrendelkezésében szuverén, saját korszerű szükségleteinek és belátásának megfelelően, tehát a szó európai értelmében lojális, őslakos voltában államalkotó számbeli kisebbség emberi méltóságából. Következésképp abból az igényből sem, amely az önmegvalósításunknak az alapjait és a falait teremtené meg az eddig részben már fölépített tetőzet után. Mert pl. a vezető politikusaink által létrehozott Magyar Nemzeti Tanács műve, a szabadkai, ill. zentai tehetséggondozó gimnázium tetőzetnek tekinthető. Méghozzá lebegőnek.

A civil szervezeteink szerencsére olyan helyzetben vannak, hogy a problémáink megoldásának internacionalizálása révén jóra zsarolhatják az ország többségi nemzetének demagógiájában veszteglő politikusainkat. Viszont az egyesületeink munkájának eredményét a meglevő s még kialakítandó nyugati kapcsolataink révén az eddigieknél rendszeresebben kellene eljuttatnunk az elsősorban Brüsszelben, Strasbourg-ban stb. székelő európai s az óceánon túli politikai, emberjogi és kulturális fórumokhoz, tekintélyes államvezetői testületekhez. Nem alkalom diktálta tűzoltó jelleggel, ahogyan ezt eddig a politikusaink tették az érdekeiknek megfelelően. Ők pl. azt is csak a közelmúltban kezdték komolyan venni, hogy a Délvidéken – leginkább gyáván aljas módon – verik a magyar fiatalokat, s hogy

ezen a helyzeten – most, amikor már-már végzetesen elharapózott a jelenség – sürgősen segíteni kell. S a mi „illetékeseink” még mindig eltekintenek a polgári engedtlenségtől mint a leghatékonyabb módszertől!

A létfeltételeink alapvető megoldatlansága miatt tehát most is és a jövőben is óriási felelősség hárul a polgári csoportosulásokra. A magyarság közelmúltjának és jelenének megismerésén érdemben eddig is inkább csak a civil szervezetek keretében dolgoztak nálunk. Az Újvidéki és a Szabadkai rádió, ill. televízió, attól eltekintve, hogy a nemzeti évfordulók megünnepléséből s a kommunizmus éveiben elhallgatott történelmi tények ismertetéséből kivieszi a részét, az életrendet alapvetően meghatározó mindennapokban többnyire a VMSZ, illetve a szerb államvédelem napi érdekeihez igazodik. Leginkább tartózkodik az önálló véleménynyilvánítástól. Ez, alkalmankénti kivételektől eltekintve, a sajtónkra, folyóiratainkra és a könyvkiadásunkra is vonatkozik. S ami a legfájóbb: ennek az álságos helyzetnek elsősorban az ifjúság issza meg a levét.

Iskoláink mindmáig többnyire félrenevelik, félretanítják a fiatalokat, ha az utóbbi időben enyhült is némileg az uralkodó nemzet nacionalizmusa a tankönyvekben. A probléma az, hogy sem a jugoszlávostottan diplomált, anyagi nehézségekkel küszködő pedagógusok, sem a problémák érdemi megoldását halasztgató és az asszimilációnk ellen szólamszerűen tiltakozó, nem ritkán a gyermekeiket az anyaországban tanítató politikusok nem érdekeltek a délvidéki magyar iskolázatás autonómiájának megteremtésében. Pedig még mindig főleg azoknak a lefordított tankönyvei vannak használatban, akik nem eléggé vagy egyenesen rosszul ismerik régióink emberét, annak múltját, jelenét s a neveltetési-ismereti igényeit. A magyarországi tankönyvek behozatala rendszertelen, csak alkalmsszerűen engedélyezett, tehát a használatuk sem egyértelműen ajánlott. Kurázsi és küldetéstudat kell hozzá. Egyelőre nincs is sok értelme. Mert akárhány gyönyörű művelődési otthont kapjunk is ajándékba anyaországunktól, s bármennyi tankönyv behozatalára és használatára kérelmezzünk is ki tudja meddig érvényes engedélyt a belgrádi minisztériumtól (különben ismét elakadt a vonatott tankönyvbehozatal!), ha a tantervek az új nemzedéket (annak legfogékonyabb időszakában) nem kevés fölösleges, sőt olykor kifejezetten káros ismeretekkel terhelik. Miközben a fiatalok idő előtt olyan távolságra kerülnek a saját nemzeti kultúrájuktól, hogy közöttük az így keletkező lelki-szellemi szakadéknak a

civil szervezetek segítségével való áthidalására csupán kevésnek jut ideje és energiája.

Mindez azt jelenti, hogy a polgári egyesületeink azokat a súlyos hibákat próbálják kijavítani, amelyeket a média és az iskoláztatás napról napra elkövet. Egyelőre arra a befogott lóra hasonlítanak, amely erősebb akar lenni a terhet hátra felé húzó másik két társánál.

Mert a Szabadkán esetleg megalapítandó egyetem is csak tetézná a bajainkat, politikusaink ui. a többségi nemzet kényelmi és fölényföltő érdekeinek megfelelően akarják multikulturálisá tenni azt. Ők persze az európaiság és a globalizmus, valamint az új diplomások könnyebb érvényesülésének jelszavait szajkózzák, nem kétséges azonban, hogy az anyanyelvünk háttérbe szorulása ezután még inkább a provincializmusunknak és a többségi nemzet önmagára nézve is káros fölsőbbrendűségi érzésének a fokozódásával jár majd együtt, s így az asszimilációnkkal is. Ez utóbbi érdekében került sor ismét a szabadkai magyar tanítóképző egyetem beindulásának újabb elhalasztására – állítólag a dokumentumok rendezésének elhúzódása miatt. Anélkül, hogy emiatt bárki is megbotránkozott volna.

A schengeni határ átmeneti megerősítésének még inkább fokoznia kell a polgári egyesületeink nemzeti önmegörző munkáját. Csak távlatilag lesz mindnyájunknak haszna abból, amiből most nagy kárunk van. Ez a kár erkölcsi és lelki, hiszen – remélnünk kell: csak átmenetileg – a saját anyaországunk viselkedik úgy, mint a korábbi évtizedekben azok, akik több mint nyolcvan éve elszakítottak bennünket egymástól. A vezető magyar politikusok nem gondolnak arra, hogy nem elég csupán nekünk, ügyintézőknek megadni az egy évig érvényes vízumot, hiszen mi érző és gondolkodó emberek között működünk, az ő támogatásukkal és értük. Vajon komolyan vesznek-e ők bennünket, egyesületeket, ha az anyaországunk talán hosszú évekre is még inkább elsáncolja magát tőlük?

Az eddig sem volt titok, hogy a nemzeti identitásvédelem szempontjából az egyértelműen hasznos munkát egyelőre csak a civil társulatok végezhetik a Délvidéken, s föltehetően nem csupán nálunk. Arról azonban nemigen eshetett szó, hogy az emberi jogaink kiteljesítésében is kulcsszerepet játszhatnak. Mindenekelőtt az Újvidéken székelő Vajdasági Magyar Tudományos Társaság és a szabadkai Magyarságkutató Tudományos Társaság révén, valamint az Áracss Társadalmi Szervezet folyóiratának tevékenysége által. Ez nem utolsósorban azért lehetséges,

mert míg a politikai pártjaink évek óta úgyszólván késhegyre menő harcot folytatnak a hatalomért és a tekintélyért, addig az említett (és az említetlen) polgári szövetségek, ahelyett, hogy rivalizálásra és anyagi gyarapodásra pocskolnák nehezen összeszedhető erejüket, egymás munkáját kiegészítve teszik a magukét. Hogy nincsenek közöttük kicsinyes torzsalkodások, az annak is köszönhető, hogy a saját választott területüket művelik. A Magyarságkutató Tudományos Társaság elsősorban a délvidéki magyarság jelenének társadalomtudományi megismerésére összpontosítja a figyelmét, a Vajdasági Magyar Tudományos Társaság pedig a történelmi múlt eddig eltakart fehér foltjainak a feltárásában jeleskedik. Az Aracs Társadalmi Szervezet viszont egyfelől a magyarság sürgős művelődési gondjait próbálja enyhíteni a szellemi és tanügyi javak behozatala által, illetve a díjai révén tudatosítja a magyarság szellemi-erkölcsi értékeit, másfelől a folyóirata révén a köztudatba és a politikusi lelkiismeretbe igyekszik becsempészni nemcsak a saját szociográfiai feltárásait, hanem az említett két társszervezet kutatási eredményeit is. Nem egyszer fordult már elő, hogy az Aracsban – mivel az évente négyszer jelenik meg – előbb látott napvilágot valamely tudományos beszámoló, mint annak az egyesületnek a közlönyében, amelynek keretében készült.

Az említett egyesületek együttműködéséhez fűződik az az akció (petíció) is, amelyet a diplomahonosítás ügyében kezdeményeztünk e kérdést a politikusainkkal együtt mind a mai napig gondosan elszabotáló magyar tanszék bürokratikus magatartása kapcsán.

Viszont hogy a Tartományi Képviselőház a minap egyöntetűen a második világháború áldozatai magyar kivégzettjeinek neveit is tartalmazó listájának hitelességére, vagyis a kollektív bűnösség vádjá alóli fölmentésre szavazott, az elsősorban a Vajdasági Magyar Tudományos Társaság történészeinek a meggyőző munkáját dicséri. A Magyarságkutató Tudományos Társaság viszont az eddigi kimutatásai által a remélhető oktatási és a gazdasági változásokat, valamint a szabadkai egyetem megalapítását készítette elő. Hogy azonban lesz-e ennek igazán emberi jellege (azaz megéri-e a föltételezett gazdasági-anyagi nyereség), annak előzetes mérlegelése az Aracs folyóirat munkatársainak is a feladata. Mi avval vagyunk, hogy a **nem kellő átgondoltsággal vállalt multikulturális célok csupán fokoznak a délvidéki magyarság lelki gettószódását, ami sokkal nagyobb veszély annál, mintha a jövőnek továbbra is hasított tudatú magyarja nem eléggé gördülékenyen és idegen hangsúllyal fejeznék ki magát az államalkotók nyelvén, s ha a saját anyanyelvének minél tökéletesebb elsajátítását az európai nyelvek tanulása alapfeltételének tekintené.**

Mindez arra mutat, hogy az Európai Unió kínálta lehetőségeket szem előtt tartva, a civil egyesületek kutatásaival összefüggésben, **nyílt és becsületes eszmecserék kialakulására van szükség a Délvidéken.** Annál is inkább, minthogy a termékeny vitákra való ösztönzés – a politikusok, a lelkiismereti terheltségüket egyelőre ügyesen elleplezők átmeneti öröme – még csak az Aracs folyóiratban jelentkezik. Remélem, hogy ez nem fog így lenni sokáig. **Az érdemi jobbitás új alapkérdése létünknek.**

Túlérett mennyek

Már őszi verőfény csödületén
Töpped a látnivaló
Pereg a levele

Tündéri ökörmály fénye ha száll
Fölragyog érte az ág
Maszatol a fa

Fonnyadt herezacskókként vörösen
Lógnak a kert vízenyős
Paradicsomai

Hűsös csigatalpakkal tapad im
Rájuk a harmat, a nyák
Olyan alamuszi

Lett mára a GYŐZTES! Mintha a nyelv
Elhidegülne irán-
ta kusza utain

Oly számkivetett ismét a derű
Elgazosodva lapít
Zavara igazi

Fonnyadt herezacskókként vörösen
Lógnak a kert vízenyős
Paradicsomai

A délvidéki magyarság esélyei II.

Mielőtt a délvidéki magyarság nagymértékű eróziójáról és annak leküzdéséről bármit is szólnánk vagy megoldási lehetőségeket ajánlanánk, föltétlen elemezni kell a mostani helyzetét és a megmaradásának távlati lehetőségeit. Számba venni azokat a tényeket, amelyek e pusztulást meggátolhatnák, illetve lemondani mindazokról a feltételezett támogatásokról, amelyeknek nincs reális alapja. Az Aracs folyóirat ez évi első számában, **A délvidéki magyarság esélyei** címen (2004. III. 15. / IV. évf. 1. sz.) már kimerítően elemeztük a délvidéki magyarság helyzetét, ezért erre most nem térnénk ki. Csupán emlékeztetőül ismételjük meg azokat a tényezőket, amelyek ezt az állapotot determinálják, és amelyekről az említett írásban már szót ejtettünk.

A délvidéki magyarság túlélési esélyeit számtalan dolog befolyásolja. Ezek közül négyet mindenképp meg kell említeni: 1. a nemzetközi politikai helyzet, 2. az anyaország, pontosabban a magyar kormány viszonyulása, 3. a szerb kormány kisebbségpolitikája és 4. a délvidéki magyar társadalom vitalitása. Mivel mindezeknek az elemzése az említett írásban megtalálható, ezért most tovább lépve, csak a megoldásokra szorítkoznánk.

A megoldás, azaz az erózió megállítása csak a délvidéki magyarság erkölcsi megújulásától remélhető, amelynek alapföltétele többek közt **1. a családmódel-ideál megváltozása,** azaz az ideális család lélekszámának (a szülőket is beleértve) a háromról, illetve a négyről az ötre stb. való emelése, **2. az egészséges nemzettudat kialakítása, 3. a bűnös nemzet tudatának a gyökeres megszüntetése, 4. a teljes (nem csak szajkózott, látszólagos) egyenjogúság biztosítása, 5. az otthonérzetnek a megteremtése, ami-be befoglaltatik a területi és a személyes autonómia, valamint 6. a hosszú távú biztos jövőkép kialakítása.**

A családmódel-ideál megváltoztatása, és egy új kialakítása igen bonyolult, minden apró részletre odafigyelő,

hosszú folyamat, amely az egész társadalom segítségét igényli. Köztudott, hogy a gyermekvállalást nem **csak** az anyagi jólét befolyásolja. Sokak véleménye szerint egyáltalán nincs rá kihatással. Sokkal inkább az erkölcsi normák, a szokások, az elkényelmesedett életstílus és a divat. Ma már nem divat kettőnél több gyermeket nevelni. Sőt, a nagycsaládosokat bizalmas körökben, összekacsintva még mindig gúnyos megjegyzések érik: „Úgy szaporodnak, mint a nyulak”, vagy „ha annyi gyereket összehoztak, akkor neveljék is föl”. Ezért a nagycsaládosok megbecsülésétől sajnos még nagyon messze állunk. A sajtóban, az elektronikus médiában nap mint nap hallani rémisztgetéseket a többgyermekes családok anyagi nehézségeiről, gondjairól, mintha a két gyermekkel nem lenne semmilyen probléma. Érthetetlen, hogy a nők mit meg nem tesznek a gyermekáldásért, az egy szem gyermeküket a legnagyobb kincsüknek tartják, viszont felfoghatatlan, hogy e kincsből mért nem vállalnak többet, hisz minden csak rajtuk múlik? Interjúadáskor, önéletrajzukban, de még az érettségi találkozókra is sokan az életük legnagyobb eredményének azt tartják, hogy fölneveltek egy vagy két gyermeket, holott ez alapvető emberi kötelességük. Dicsekvésre esetleg csak három gyermek után lenne joguk, hisz csak ez biztosíthatja a jövőt. A játékfilmekben, reklámokban a plakátokról az egészséges életosztóval rendelkező népeknél három-négy gyermek mosolyog a szülők mellett. Nálunk, magyaroknál mindig csak egy vagy kettő. A mi igazi családi boldogságunkat az egy vagy a két gyermek jelenti. A három, az már a nyomor. Pedig ahol elfér a kettő, a harmadik is fölcseperedhetne különösebb gond nélkül, persze ha ez lenne az ideál. Sokszor jelentéktelen dolognak tűnő, mindennapos, észrevétlen nyilatkozatok, gesztusok, megnyilvánulások gátolják a három gyermekes család-ideál elfogadtatását, amihez tetemesen hozzájárult a néhai kommunista rendszer: a falusi élet megnyomortásával, ami arra készítette a lakosságot, hogy egy vagy két törpeszobás panellakásokba költözzön. Természetesen ez ellehetetlenítette a nagycsaládos életformát

és a több gyermek vállalását. Mindezt még súlyosbította az anyaság szerepének a lezüllesztése és a nők munkába állítása anyagi kényszerűségből. Az ötven évig tartó életstílust nehéz lesz gyorsan visszafordítani, főleg akkor, ha az állam tétlen marad, s el sem kezd a bajok orvoslását, és a médiumok valamint a társadalmi megnyilvánulások is mind a mai napig mindenhol az egy- vagy kétgyermekes családeideált népszerűsítik. Azaz nem is népszerűsítik, hanem ellenkezőleg, olyan erkölcsi rombolást végeznek, amit már épp ésszel nem lehet felfogni. Mintha a nemzet pusztulását óhajtánák.

Pedig, hogy ez megváltozzon, példaadásra van szükség, főleg a magyar értelmiség és a politikusaink részéről, hisz a magyar gyermekek szerb osztályokba való beíratása is akkor indult el, amikor a vezető értelmiségiek, a politikusaink, sőt, még a magyartanárok is a gyermeküket szerb iskolába adták. Ha ők ezt tartják jónak, akkor biztos ez is a helyes, véli a nép egyszerű fia, s mivel mindenki a legjobbat szeretné nyújtani a gyermekének, ezért ő is szerb osztályba íratja most gyermekét. Szólamokkal ezt megváltoztatni, miközben cselekedeteikkel mást bizonyítanak, nem lehet. Ne siránkozzon az a politikus, hogy rohamosan csökken a délvidéki magyarság lélekszáma, aki csak egy gyermeket nevel, ne buzdítson az az értelmiségi gyermekvállalásra, aki maga is csak egyet vállalt, és az a pedagógus se panaszkodjon, hogy nincs elég óvodás vagy iskolás gyermek és így munkanélkülivé válhat, aki csak egy gyermeknek adott életet. Az egyszerű embereket nem üres szónoklatokkal, hanem példamutatással lehet csak jobb belátásra és szemléletváltásra bírni. Természetesen ez még nem elég. **Vissza kell adni az anyaság tiszteletét, a család megbecsülését s támogatását.** De semmiképp sem olyan szórakozási szokásokkal, ahol a közszolgálati rádióban az a nótaszöveg járja, hogy „eladom a bőrkabátom, szétzavarom a családom” vagy „most jövök a kocsmából, a család meg ki a házból”, és erre mulatozik a közszolgálati rádió és tévé „jóvöltából” a Délvidék magyarsága. A család tiszteletének a visszaállítása mindenképp előfeltétele a nagyobb gyermekvállalásnak. Mert nem lehet szemléletváltást remélni akkor, amikor mind nagyobb méreteket ölt a házasság helyett az élettársi kapcsolat, ami bizonytalanságot jelent, hisz ez a kapcsolat bármikor megszüntethető. Kétségek közt pedig nem lehet gyermekeket nevelni. Nem erősíti a család tiszteletét, s nem növeli vonzását az egyéjszakás szerelmek népszerűsítése sem, pedig még a közszolgálati rádiók is ezt teszik a mind divatosabb ilyen tartalmú

dalszövegekkel. A transzvesztiták nyilvános szerepeltetése, a botrányos showműsorok mind az erkölcsi megújulást gátolják, ami érthetően ellehetetleníti a családmódel-ideál megváltoztatását is. Egy értékesebb társadalmi norma kialakításánál minden jelentős dologra oda kell figyelni, de a lényegtelennek látszó, apró mozzanatok is, mint például a szórakozási módok, a dalszövegek, plakátok, filmek stb., ha nem a többgyermekes családokat népszerűsítik, akkor semmilyen változás e téren nem remélhető. **Addig, amíg a magyar társadalom nem igényli az eltorzult erkölcsi szokásainak a megváltoztatását, akármilyen nemes tulajdonságokkal is rendelkezik, halálos kórt hordoz a lelkében.**

Az egykézű társadalom ugyanis semmiképp sem nevezhető egészségesnek. E közösségnek a biológiai ereje megcsappant, életképessége megfáradt, a jólét következtében ellustult, és ha e kóros állapotban hamarabb nem lesz képes változtatni, akkor előbb-utóbb elsüllyed az egészségesebb, vitálisabb népek tengerében. A nagycsaládban felnövő gyermek társadalmilag értékesebb, mert még kiskorában megtanul életeret teremteni magának, természetesen a család szabályain belül. Tudja és elfogadja, hogy nem ő körülötte forog a világ, mivel nem ő az egyetlen fontos személy, akinek a családban minden kár, ellentétben az egykézű családdal. A testvérek rákényszerítik elfogadni egy szűkebb közösség rendszabályait, így a tágabb közösségbe való társadalmi beilleszkedése is zökkenőmentesebb. Könnyebben teremt társkapcsolatokat, és érzékenyebben reagál a társadalom valamint az egyén problémáira. Jobban megérti és szíven viseli egy közösség gondját-baját, és sokkal inkább hajlandó tenni is érte valakit.

A nagycsaládban felnövő gyermek érzelmiileg edzettebben reagál a társadalom okozta konfliktusokra, nem panaszkodik, nyafog, problémázik a közösségi élet-körülmények között (katonaságnál, az osztálykirándulásokon stb.) Az egykézű társadalom az elárult öregek, vénlányok, öreglegények, társtalan özvegyek szomorú közössége, ahol a gyermekek vidám, lelket megleltő kacagását, a kutyák, macskák babusgatása, valamint a reménytelen, magányos öregség rémálma váltja föl.

Amikor egy közösség vésszesen pusztul, semmiképpen sem hivatkozhat arra, hogy a nemzetközi egyezmények tiltják a nemzetiségi arányok megváltoztatását. Ez csak akkor lenne érvényes, ha az adott közösség képes lenne benépesíteni a szóban forgó területet. Viszont amíg a falvaink, városaink elnéptelened-

nek, egy emberöltő sem kell ahhoz, hogy egész települések tűnjenek el, akkor senki se csodálkozzon azon, hogy az üresen hagyott életteret a vitalisabb népek könnyörtelenül betöltik. És ezért nem őket, hanem saját magunkat kell okolnunk. A világban ádáz harc folyik az élettérért, és ebből a küzdelemből az egészségesebb erkölcsi normák között élő népek kerülnek ki győztesként. Az a közösség pedig, amely vitalitásában megfáradt, amelynek nincs jövőképe, célja és jövőbe vetett hite, az csak magát vádolhatja.

Semmivel sem jobb a délvidéki magyarság helyzete a nemzettudat tekintetében sem. Ezt igazolja a nagyszámú beolvadás, a jugoszlávtság hivalkodó hangoztatása, a magyar iskoláztatás mellőzése, de főleg a vegyes házasságoknak az az elfogadhatatlan jelensége, hogy a magyar fél, legyen az férj vagy feleség, mindig feladja a magyarságát. A gyermekeik pedig nem arra törekednek, hogy mindkét szülő kultúráját megismerjék, elsajátítsák, sokkal inkább arra, hogy szerb társaiknak minél jobban megfeleljenek. Így, hogy hovatartozásukat minél jobban bizonyítsák, magyargyűlölő janicsárokká válnak.

A nemzettudat kialakításában három tényezőnek van meghatározó szerepe: a családnak, az iskolának és a tágabb közösségnek. Természetesen más dolgok, körülmények is segíthetik az egészséges magyarságtudat kialakulását, mint például az anyaország vonzereje, de mindezeknek a befolyásolhatósága bizonytalan és csak egyedi esetekre vonatkoztatható.

A család szemléletmódja biztos, hogy a legfontosabb tényező ennek a kialakulásában. Ha a gyermeket még páréves korában az édesanyja meséje elbűvöli, megragadja a magyar nyelv szépsége, majd később maga is fogyasztójává válik a gazdag magyar kultúrának, örülni tud a magyar sportolók sikereinek, a magyar múlt jeles eseményei vagy a történelem dicső alakjai büszkeséggel töltik el, akkor biztosak lehetünk, hogy az illető nemzettudata szilárd alapokon nyugszik. Persze, ez még nem jelenti azt, hogy az élet sorsfordulói, az anyagi vagy más csábítások nem kényszerítik majd idővel szemléletváltásra s magyarságának a megtagadására. A kisebbségi sors vagy a hontalanság, sajnos, nagyon sok buktatót rejtget, melynek csak a legfelvértezettebb nemzettudatúak képesek ellenállni.

Mindezt szem előtt tartva sajnálattal kell megállapítani, hogy a délvidéki családok közül csak nagyon kevesen képesek e szellemi háttér biztosítására. Számításba véve azt a tényt, hogy a mostani szülők, már a

negyedik vagy az ötödik generáció, amely kegyetlen magyarellen es kisebbségi sorsban nő föl, vagyis nekik az iskoláztatásuk során nem volt alkalmuk megismerni a magyar kultúra gazdagságát, a múlt dicsőségeit, sokszor még a magyar betűvetést sem sajátíthatták el, akkor érthetővé válik, hogy miért képtelenség elvárni a magyar családoktól, hogy az utódokban egy szilárd magyarságtudatot építsenek ki. Kezdetben még élt az ősoktól áthagyományozódott s továbbadott nemzeti büszkeség, de azóta eltelt több mint 85 év úgy, hogy ezt a leszakított nemzettörödéket számtalanszor megálázták, megfélemlítették, menekülésre kényszerítették, gyilkolták, megfosztották hitétől és kultúrájától, megtevéstől, sőt butították vagy janicsár módon a magyarságuk feladására nevelték, mindemellett anyagi s társadalmi előnyök révén a magyarságuk megtagadására csábították, akkor már érthetővé válik ennek a családi háttérnek a szellemi s erkölcsi hiánya. Csak remélni lehet, hogy a megváltozott politikai viszonyok és az anyaország támogatása révén mind többen térnek vissza a magyar nemzet közösségébe, akik híven pláncolják majd az utódokba is a nemzet szeretetét.

Sajnos az iskolától sem remélhető a magyarságtudat építése. Sőt, mindmáig a magyar nyelvű iskola-rendszer szerkezete és eszméisége a „(jugo)szlávtság” dicsőítésére nevel. A tanterv szerint a magyar az büdös, fasiszta nemzet, amelynek az egyedüli célja a nemes szerb nép elpusztítása és hazájának az elrablása. Az oktatás csak nyelvben magyar, de szellemében nem. A zene és a képzőművészet oktatását, mivel mellőzött tantárgyként kezelik, általában idegenek, értsd szerbek tanítják, pedig emberformáló ereje (s magyarságtudat-erősítő szerepe) épp ezeknek a tantárgyaknak van. A történelemből csak azt hallhatják, hogy a magyar hatalom miként nyomta el más nemzet tagjait. Még a legdicsőbb történelmi hőseinket is, mint Kossuthot, az aradi vértanúkat stb. mind negatív történelmi személyekként tárgyalja a történelemoktatás. Az irodalmi tantervnek egy jelentős része, ahelyett, hogy a világszínvonalat jelentő magyar irodalom remekeit mutatná be, tízedrangú („vajdasági hithű, kommunista”) alkotók munkáival akarja megszerettetni az irodalmat. Sajnálatos kell megállapítani, hogy e szégyenteljes szemléletmódnak az újvidéki magyar tanszék a leghívebb szószólója, épp az az intézmény, amelynek legfontosabb feladata lenne a magyarságtudat kiépítése. De miként lehet elvárni e feladat teljesítését egy olyan intézménytől, amelynek az oktatói, a délvidéki magyarság sorsáról folyó tanácskozáson, kétségbe vonják, megkérdője-

lezik a nemzettudat szükségességét. És ez az egyetem neveli a magyar pedagógusok élgárdáját, amelynek a legfontosabb szerepe lenne a magyarságtudat elplántálásában. Korábban könyörtelen eszközökkel terjesztette a jugoszlávság vállalását, most pedig, hogy ez az összetakolt szülemény darabjaira hullott, és az eszme semmivé lett, az egyetemes magyarság vállalásával szemben kozmopolitizmust hirdet, s a világpolgárt dicsőíti. Szerencsére e tanintézet „nevelése” ellenére számos pedagógus erkölcsi kötelességének, szívügyének tartja a magyarságtudat kiépítését a rá bízott fiatal nemzedékekben.

Az a tény, hogy Szerbiában a magyarság mindig másod-, harmadrangú állampolgárnak számított, aminek megkülönböztető hátrányait a születésünktől a halálunkig kénytelenek vagyunk eltűrni, sőt az utóbbi időben a sirgylázások miatt még a halálunk után is, sokakban megingatja a magyarságuk vállalását. Ez a káros hatás főleg a tanügyi intézményekben jut kifejezésre. Az a már a magyarok által is természetesnek tartott szokás, miszerint mindig, minden iskolai rendezvény, ünnepség, verseny stb. a szerb nyelvűvel kezdődik, még a többségében magyarlakta településeken is, eleve hátrányos megkülönböztetést jelent. Sőt azt példázza, hogy magunk is egyetértünk ezzel a megbélyegző degradálással. Pedig az egészséges életösztön, az emberi büszkeség s gerincesség a tiltakozást, az ezzel való szembefordulást diktálná. Miként várhatjuk el gyermekeinktől, hogy egy öntudatos, karakteres, egészséges jellemmé fejlődjenek, ha tudatosan olyan közegbe kényszerítjük őket, ahol megalkudni, meghunyászkodni, mindezt a megaláztatást pedig még dicsőíteni is kénytelenek. Nem beszélve az utóbbi időben mind gyakoribb bántalmazásokról, zaklatásokról, a szórakozási lehetőségek beszűküléséről, amivel nap mint nap kénytelenek szembesülni. Amíg politikusaink, a magyar politikai pártok és a magyar értelmiség csak fejcsóválással, hatástalan tiltakozó nyilatkozatokkal és soha be nem tartott ígérekkel igyekeznek némi erkölcsi támogatást biztosítani ebben a szellemi fertőben s nyomorban felnövő fiataloknak, addig ne reménykedjen senki sem a délvideki magyarság erkölcsi megújulásában. Mert amíg nemzedékek nőnek fel sérült lélekkel, meggörcsített gerinccel, félelemmel a szívükben és egyéniségükben sérült, kisebbségi tudattal, addig föltámadást remélni egy ilyen közösségtől balgaság és naiv szemfényvesztés. És itt mindjárt folytathatnánk a bűnös nemzet megbélyegzésével is. A csúrogi és

zsabályi magyarok mind a mai napig kollektívan háborús bűnösöknek vannak nyilvánítva, amit minden alkalommal, ha erre a szerb hatalomnak a piszkos, sovénisza ügyeinek palástolásakor szüksége van, előhúznak. A délvideki magyarság mindaddig káros, fasiszta nemzet lesz, amíg el nem tűnik szülőföldjéről, erről a Trianonban elrabolt területről. Széchenyi gondolata sohasem volt ránk vonatkoztatva annyira aktuális, mint most, miszerint „csak a civilizált világ közvéleménye tudna talán megálljt mondani annak az ördögi kormányzati tendenciának, amelynek folytán bennünket, mint nemzetiséget lassan legyilkolnak.”

Nem lehet erkölcsi megújulást, még kevésbé szellemi és létszámbeli gyarapodást remélni e közösségtől mindaddig, amíg a délvideki magyarságban a hontalanság, a bizonytalan jövőkép és a megalázó másodrendűség tudata él. Nem lehet egy lelkében összetört, meggyötört, életösztönét elveszejtett közösségtől, poraiból föltámadó fönix módjára megújulást remélni addig, amíg ezek a már felsorolt okok meg nem szűnnek. Egy közösség csak akkor tud létezni, ha alkothat, jövőt teremthet, és ha mindezt biztosítva látja. Akkor vállal utódokat, ha a munkája gyümölcsét a gyermekeire átruházhatja, akik az alkotását majd tovább építik, büszkén emlékezve a lelkes elődökre. „Azért vagyunk a világon, hogy valahol otthon legyünk benne” – írja Tamási Áron. Ezt az otthont meg kell teremtenünk, ha itt élni akarunk. Az itt élő magyarság a trianoni diktátum előtt sem volt egy olyan egységes közösség, mint például az erdélyi vagy a felvidéki. Számítalan vidék kirajzásából népesítette be ezt a területet, más népekkel szétszabdaltan, az otthon érzése sohasem volt olyan mély és tudatos, mint a már említettekénél, és ennek a nemzeti összetartozásnak a hiányérzete, a társatlanság bénítóan hatott a beolvasztási kísérletekkel szemben. **A délvideki magyarság mindaddig otthontalannak érzi magát (még ha a saját szülőföldjén is él), amíg sorsát nem saját maga irányíthatja. A területi és a személyi autonómia, a valódi egyenjogúság és a biztos jövőkép elengedhetetlen feltétele a megmaradásunknak. E nélkül az erkölcsi, a szellemi és a létszámbeli megújulás csak naiv vágyalom lehet, amit a történelem könyörtelenül elsodor.** Ezért mielőbb cselekedni kell, „hogy e kis nép oda ne vesszen / át ne lyukadjon helyünkön a térkép / ki ne radirozzon a világi lét végképp”. (Jókai Anna)

Csak egy egészséges, szaporodni képes közösségnek van jövője

Az emberek egészségi állapota egy társadalom fejlettségi szintjének egyik hiteles mutatója. A lakosság egészségi állapota, korösszetétele, egészségben megélt éveinek száma, a demográfiai helyzet, a megbetegedések kor és nem szerinti megoszlása – mind-mind igen nagy mértékben határozza meg egy közösség gazdasági struktúráját és fejlődési irányát. **Csak egy egészséges, szaporodni képes közösség tud egy adott területen megmaradni, fejlődni és bizakodóan nézni a jövőbe.**

A XXI. század az egészség és az egészségügy évszázada lesz, jóslják a szaktekintélyek. Nagy kérdés, hogy a délvidéki magyar nemzeti közösség hogyan tudja ezeket a változásokat, eredményeket magáévá tenni, tud-e élni a lehetőségekkel, fel tud-e készülni a tudomány eredményeinek alkalmazására.

Vitán felüli, hogy erőlyesen fel kell venni a küzdelmet azokkal a betegségekkel, amelyek leginkább veszélyeztetik a fiatal generációk jólétét és a legtöbb halálesetet okozzák.

A vezető halálokok a keringési rendszer betegségei, a rosszindulatú daganatok (tüdő-, emlő-, vastagbél-, méhnyakrák), a krónikus májbetegségek és gyakran az erőszakból vagy a balesetből eredő halál. Az előidéző okok mindannyiunk számára ismeretesek: egészségtelen életmód, hiányos egészségkultúra, környezeti ártalmak, a társadalmon belüli egyenlőtlenségek, háborúk és nem utolsósorban az egészségügyi ellátórendszer kifogásolható színvonala. Hogyan tudunk ezen javítani? A következőkre van szükség: egészségnevelés, célzott szűrővizsgálatok bevezetése, az egészséges táplálkozás propagálása, a mozgáskultúra fejlesztése, a káros szenvedélyek elleni küzdelem, az egészséges környezet kialakítása, valamint az egészségbiztosítási és egészségügyi ellátórendszer fejlesztése és átalakítása az Európában már jól működő modellek mintájára.

A fejlett országokban az előző évezred utolsó évtizedeiben pozitív irányú szemléletváltozás következett be az egészségpolitikában. Egyre elfogadottabbá

vált, hogy az egészségi állapot befolyásolásának elsődleges lehetősége a **betegségmegelőzés**. A "népbetegségek" többsége plurikauzális, azaz több okra vezethető vissza. Az okok között meghatározóak az életmóddal, a lakosok káros szokásaival, a környezeti ártalmakkal kapcsolatos tényezők.

Milyen is a délvidéki magyaroknak az egészséghez való viszonyulása, milyenek az egészségkárosító szokásaik, milyen okokból fordulnak orvoshoz?

Sok-sok más kérdés is megfogalmazódik, amikor a délvidéki magyar nemzeti közösség társadalomkörtanának problémakörét vázoljuk. Ezeket a kérdéseket az utóbbi 80 évben senki sem elemezte behatóban ezen a vidéken. Sajnos a Délvidéken még igen ritkán hallunk arról, hogy a kultúrán kívüli területen is megjelenik a civil szféra. Pedig a nálunknál fejlettebb demokráciákban a civil egészségforumok igen aktív szerepet vállalnak az egészségügyi és szociális jellegű problémák körvonalazásában és megoldásában.

Politikailag mindig veszélytelenebb volt mondjuk népmesegyűjtéssel foglalkozni, mint a magyar nemzeti közösség társadalomkörtani kérdéseit megfogalmazni. Itt a végső idő, hogy foglalkozzunk a megmaradásunkat döntő mértékben befolyásoló problémákkal.

Az állam rendelkezik bizonyos adatokkal, amelyeket az egészségügyi kartonokból és a más kötelező nyilvántartásból ismerhetünk meg, de nem létezik a magyarságra vonatkozó külön adatbázis. A **Societas Pro Familia** egészségügyi és szociális kérdésekkel foglalkozó civil szervezet azért jött létre, hogy feltárja a délvidéki magyarság körképét.

Az összetartozás élménye mint egészségügyi védőfaktor

A kulturális, társadalmi azonosságtudat, a szociális kohézió (az összetartozás élménye) a legjelentősebb egészségügyi védőfaktorra vált a modern társadalmakban. A szociális kohézió meggyengülése fedezhető fel mind a társadalmi különbségek kialakulásának és növekedésének, mind az ezzel kapcsolatos egészségromlásnak a hátterében.

A szociális kohézió közvetlen egészségügyi jelentőségének feltárását, a szociológiai, pszichológiai és egészségügyi folyamatok összefüggéseinek vizsgálatát az utóbbi évek magatartástudományi kutatási eredményei tették lehetővé, amelyek szerint egészségi állapotunk szempontjából alapvető, hogy saját helyzetünket hogyan minősítjük, értékeljük.

A kilátástalanság, a céltalanság, az elvesztett, kiüresedett lelkiállapot vezet a társadalmi kohézió meggyengüléséhez és az egyéni egészségromláshoz.

A kohéziós erőnek, a társas támasznak a hiánya a Vajdaságban fokozott szerepet játszott a rossz megbetegedési és elhalálozási arány kialakulásában. A kisebbségi lét, a háború, a totalitárius társadalmi rendszer betegítő hatása tetten érhető a segítség nélküliség, a reménytelenség, az elfojtások létérzésében. Ezeket az érzelmeket felerősítette, hogy nem volt szociális kohéziós erő, társas támasz. A társas támogatás az ember elemi szükségletei között számon tartott első védelmi rendszer a betegségmegelőzés szempontjából. A társadalmi ranglétra alján levő emberek betegebbek, náluk nagyobb az elhalálozási arány.

Egy eredményes egészségpolitikához megbízható társadalom-egészségügyi ismeretekre van szükség. A tényeket fel kell tární, elemezni, számba venni a megoldási lehetőségeket, és folyamatosan követni a társadalmi és egészségügyi változásokat. Csak társadalmi összefogással lehet hosszú távú megoldási koncepciókat kialakítani és kivitelezni.

Az ember természetes vágya, hogy testi és lelki egészségben éljen minél hosszabb ideig. Az utóbbi évtizedek betegségi és elhalálozási adatai azt mutatják, hogy a délvidéki magyar nemzeti közösség egészségi állapota rendkívül rossz. A születéskor várható élet-

tartam a férfiaknál 65 év, a nőknél 74 év. Óriási a lemaradásunk ebben a tekintetben Európával szemben. Nagy kérdés, tudunk-e tenni valamit ennek javítása érdekében, közelebb tudjuk-e vinni a vajdasági magyar lakosság egészségi állapotát ahhoz a színhez, amelyet az orvostudományi lehetőségek jelenleg biztosítanak. Ismeretes, hogy az egészségügyi ellátórendszerünk intézményei nagy-nagy nehézségek közepette működnek /pénz- és káderhiány, alacsony fizetések / a betegbiztosítási rendszer pedig összeomlott.

A rossz egészségi állapot azonban az egészségügyön kívül álló okokra /az emberek helytelen életvitelére, önmagukkal szembeni agresszív magatartásukra, helytelen táplálkozási szokásaikra / is visszavezethető. Megfelelő stratégiát alkalmazva kell harcolni a magatartási hibák ellen. Hogy ezt megtehesük, meg kell ismerni a magyar nemzeti közösség társadalomkörtani jellegzetességeit, csak így lehet hosszú távú feladatokat megfogalmazni és teljesíteni. E fontos nemzetstratégiai kérdéssor megoldására az e területen működők összefogására van szükség (állam, önkormányzat, egészségügyi biztosítási és ellátórendszer, pártok, mozgalmak és nem utolsósorban a civil szféra együttműködésére). Olyan hosszú távú, választási ciklusokon átnyúló egészségvédelmi programra van szükség, amely magában foglalja az egészségkultúra fejlesztését a születéstől az idős korig. Egy ilyen program megfogalmazását vállalta fel létrejöttével a SOCIETAS PRO FAMILIA civil szervezet. Ezt a célt programjaival és tevékenységével készségesen, állhatatosan, szakmailag kifogástalanul kívánja szolgálni.

A Societas Pro Familia civil szervezet 2000 novemberében alakult meg, ekkor jegyezte be a Szövetségi Igazságügyi Minisztérium péterrévei székhellyel és az egész országra kiterjedő működési lehetőséggel. Megalakítását néhány lelkes délvidéki, a közügyekért még tenni akaró orvos, közgazdász, jogász, szociális munkás és egészségügyi nővér kezdeményezte. Abból a lehangoló tényből indultak ki, hogy a délvidéki magyar nemzeti közösség egészségi és szociális helyzete aggasztó és tenni kell valamit jobba tétele érdekében. Természetesen nem az állam helyett akarunk feladatokat megoldani, hanem pótolni az egészségügyi és szociálisvédelemmel kapcsolatos hiányosságokat. Melyek ezek a programok?

Véleményünk szerint elengedhetetlen, hogy anyagilag is támogassuk a nehéz körülmények ellenére is gyermeket vállaló családokat. E célt szolgálja a **babakelengye-program**. Ezenkívül kulcsfontosságú a

diákok egészséges életre való nevelése, hiszen egyre több gyermek dohányzik, fogyaszt alkoholt, kábítószert. E függőséget okozó betegségekről fölvilágosító előadásokat szervezünk szülőknek, tanároknak, diákoknak. Kérdőívekkel felméréseket végzünk az általános iskolák felsőbb osztályaiban és a középiskolákban a tanulók informáltságáról. Kialakulóban van az ún. "kognitív meeting"-módszerrel történő csoportmunka az arra igényt tartó közösségekben. Fogászati megelőző munka is szerepel a kisiskolásoknál a **diák- és ifjúsági programunkban**. A népbetegségek elleni küzdelem az **egészségügyi szűrőprogram** keretein belül zajlik. Például az emésztőszervrendszer betegségeinek korai felfedezése, a rejtett vérzések kimutatása céljából szűrést végeztünk Adán, Becsén, Péterrévén, Magyarcsenyén, Tordán és Kanizsán az 50 év feletti lakosság körében. A szív- és érrendszeri betegségek rizikófaktorainak feltárására koleszterinszűrést végeztünk több településen.

Szeretnénk segítséget nyújtani az emberek közötti megromlott kapcsolatoknak abban az állapotban, amikor azok még megmenthetők. Erre szolgál a **házasságmegtartó program**. E program keretében zajlik az egyházakkal karöltve a házasságra való felkészítés, a különböző krízishelyzetek megoldása a családban. Nem kevésbé fontos feladat az **idősekkel való törődés**.

Egészségmonitorozás, egészségfelmérés

Az egészségmonitorozás az egészséggel kapcsolatos legfontosabb adatok folyamatos és rendszeres gyűjtése, elemzése és az eredmények közzététele. Így képet kapunk a lakosság egészségéről, meghatározhatók a népegészségügyi feladatok és kijelölhetők a lakosság egészségi állapotának javítására irányuló feladatok. Az egészségmonitorozás lehetővé teszi, hogy megismerjük a népegészségügyi szempontból legfontosabb gondokat, fel lehet mérni földrajzi, illetve egy adott társadalmi csoporton belüli megjelenésüket. Az egészségügyben történik a betegek és betegségeikre vonatkozó adatok rögzítése, de kiemelten a magyar nemzeti közösségre vonatkozó adatokat senki sem regisztrálja és nem is rendelkezünk pl. olyan adatokkal, hogy milyen a vajdasági magyar emberek egészségükre vonatkozó magatartása, hogyan viszonyulnak az őket érő különböző egészségkárosító tényezőkhöz. Szeretnénk rendelkezni erre vonatkozó adatokkal is.

Az egészségmonitorozás kétféle tevékenységet foglal magában: a regisztrációt és a felméréseken alapuló adatgyűjtéseket. A regisztráció a születésre, elhalálásra vonatkozó adatok, rákregiszter, fertőző betegségek bejelentése. Ezeket a regisztrációkat az egészségügyi intézményekben vezetik, de nem kapunk belőlük külön adatot a magyar lakosságra vonatkozóan. A második csoportba tartoznak a különféle egészségfelmérések, például a lakosság dohányzási szokásainak a felmérése, táplálkozási, higiéniai szokások stb.

Az egészségmonitorozási rendszer egyik legfontosabb eleme a **kérdőíves egészségfelmérés**. Kiemelkedő jelentősége van az egészségre és egészségmagatartásra vonatkozó olyan adatok rögzítésében, amelyeket nem lehet megszerezni a regisztráción alapuló egészségügyi-statisztikai nyilvántartásokból.

A Societas Pro Familia egészségügyi és szociális kérdésekkel foglalkozó civil szervezet kérdőívek segítségével fölmérte a délvidéki magyar nemzeti közösség magatartását saját egészségével, életvitelével, szokásaival kapcsolatosan.

A felmérések egylépcsős mintafelvétellel történtek a DEMOKRÁCIÁVAL A KISEBBSÉGEKÉRT civil szervezet segítségével, amely már jó ideje végez szociológiai felméréseket a Vajdaságban, tehát a kérdezőbiztosok már rendelkeztek tapasztalatokkal hasonló jellegű munkában. Így a kiképzésük a speciális, az egészségügyben használatos terminológia megmagyarázására és az egészséggel kapcsolatos kérdésekhez való különleges viszonyulás megérttetésére irányult. A kiképzett kérdezőbiztosok 75 magyarulta vajdasági településen végezték a munkát. A mintaalakításhoz felhasznált statisztikai forrás az 1991. évi népszámlálás volt.

A kérdezőbiztos a kiválasztott településen a megadott kvóta alapján megkeresett egy-egy személyt és együtt kitöltötték a kérdőívet. Ez az adatfelvétel esetenként 1,5-2 órát vett igénybe.

A megjelölt időpontban a kérdezőbiztosok 75 kutatási ponton 528 személyt kérdeztek az ún. kvótás adatfelvételi módszer segítségével. Ez biztosítja, hogy a vizsgált közösséghez tartozóknak /alapsokaság/ csaknem százszázalékos esélyük legyen a nemek, korcsoportok, iskolai végzettség és a lakóhely /települések nagyságrendje, községek, illetve tömb—szórvány/ szerint bekerülniük a megkérdezettek körébe. A kérdőívek 33 oldalon 130 kérdést tartalmaztak.

A- iskolai végzettségre, családi állapotra, munkahelyre vonatkozó kérdések

B- higiéniai szokások

C- táplálkozásra vonatkozó

D- szabadidő, fizikai aktivitás, sport

E- közlekedés

F- sérülések, mérgezések

G- rizikófaktorok és ismeretek az egészségről

H- egészségkép

I- életminőség

J- másokkal való kapcsolat

K- lelki egészség

L- az egészségügyi ellátórendszer igénybevétele

M- gyógyszerek

N- dohányzás

O- alkoholfogyasztás

P- szexuális élet

A kutatási pontok a következők voltak:

1. ADA
2. MOHOL
3. TEMERIN
4. TOPOLYA
5. GUNARAS
6. BAJSA
7. FEKETICS
8. KISHEGYES
9. ZENTAGUNARAS
10. PACSÉR
11. BÁCSKOSSUTHFALVA
12. KIKINDA
13. KISOROSZI
14. TÖRÖKTOPOLYA
15. MAGYARCSERNYE
16. SZAJÁN
17. TÖRÖKBECSE
18. SZABADKA
19. CSANTAVÉR
20. LUDAS
21. HAJDÚJÁRÁS
22. BAJMOK
23. PALICS
24. KELEBIA
25. KIRÁLYHALMA
26. MAGYARKANIZSA
27. TÖRÖKKANIZSA
28. MARTONOS

29. OROM
30. TÓTHFALU
31. OROMHEGYES
32. ADORJÁN
33. KISPIAC
34. HORGOS
35. ZOMBOR
36. BEZDÁN
37. DOROSZLÓ
38. NEMESMILITICS
39. BÁCSGYULAFALVA
40. APATIN
41. SZILÁGYI
42. KULA
43. CSERVENKA
44. VERBÁSZ
45. GOMBOS
46. VALKAI SOR
47. VÖLGYPART
48. TÖRÖKFALU
49. TORNÝOS
50. BÁCSKERTES
51. BOGARAS
52. FELŐHEGY
53. KEVI
54. BÁCSFÖLDVÁR
55. PÉTERRÉVE
56. MAGYARITABÉ
57. HETÉNY
58. TORONTÁLVÁSÁRHELY
59. ÜRMÉNYHÁZA
60. NAGYBÉCSKEREK
61. ÚJVIDÉK
62. PÉTERVÁRAD
63. BÁCS
64. PALÁNKA
65. SZÉKELYKEVE
66. PANCSOVA
67. NEZSÉNY
68. KONAK
69. BÓKA
70. SZENTMIHÁLY
71. TORDA
72. MUZSLA
73. VERSEC
74. ZENTA
75. CSÓKA

Az eredmények feldolgozása, kérdéscsoportok szerinti elemzése, sőt a válaszok táblázatos bemutatása megtörtént. A kérdőívekkel nyert adatbázis óriási érték, hiszen alapjául szolgálhat a vajdasági magyarság egészségpszichológiai magatartása elemzésének.

A kérdőíves felmérés módszere

Életkor, nem, terület és iskolai végzettség szerint reprezentatív adatfelvételek segítségével vizsgáltuk 2002 nyarán a délvidéki magyar nemzeti közösség 16 év feletti lakosságának egészségügyi panaszait, orvoshoz való fordulásának jellemzőit, valamint ezek háttérében az életmód jellemzőit, a szociális, gazdasági, szociológiai és pszichológiai tényezőket. A fő cél az aktív korosztályok egészségi állapotának, szabadidő-eltöltésének, mentálhigiénés kultúrájának a feltárására irányult. E korosztály még nevelhető, irányítható, tanítható és a felmérés eredménye függvényében még számukra kialakítható egy megfelelő népegészségügyi program. Az idősebbek esetében ez nem így van. Az öregek esetében - akik az életkorukból kifolyólag is betegek - az időskori betegségek megléte elsősorban nem külső, befolyásolható tényezők /az egészségügyi ellátás színvonala /eredménye, hanem az öregkor elkerülhetetlen velejárója. Ezért a mintaválasztás úgy történt, hogy a vizsgált minták reprezentálják az aktív korosztályt. Az ő egészségi állapotuk várható alakulása, befolyásolhatósága az elsődleges feladat. A mintasokaság korcsoportok szerinti megoszlása a következő volt:

- a 18-35 évesek köréből 39,3 %
- a középkorúak 54,78 %
- az idősek szonda-szintű jelenléte pedig 6%.

A mintaválasztás ilyen koraránya azért történt így, mert a felmérés alapján jövőbeli feladatokat szándékoztunk megfogalmazni és csak a fiataloknál és a középkorúaknál várható hosszú távon eredmény a betegségmegelőzésben.

A lakosság egészségét veszélyeztető krónikus betegségek megelőzése egyes többségi magyarlakta településeken

Cukorbetegség

A szakmai szabályok szerint 45 év felett három-évenként lenne célszerű elvégezni a cukorbetegség szűrését. Akik fokozott kockázatnak vannak kitéve (túl-súly, kevés mozgás, örökletes hajlam), azoknál korábban kell kezdeni a szűrést és gyakrabban kellene végezni.

A Vajdaságban az egészségügyi ellátórendszer nem tud megbirkózni a reá háruló feladatokkal. Szűrővizsgálatokra az elmúlt 10-12 év során nem volt lehetőség. A már diagnosztizált betegek gyógykezelése is nehézkesen megy.

A Societas Pro Familia civil szervezet felismerve a helyzet súlyosságát, aktivitásokat kezdett a rettegett kör leküzdése érdekében. Az embereket föl kell világosítani, ismertetni velük a betegség komolyságát, a tüneteket, a megelőzési lehetőségeket, és növelni a mozgáskultúrát.

A településeken a szakmabelieket rá kell bírní arra, hogy fölvilágosító előadásokat tartsanak az iskolákban, a helyi közösségekben és másutt. Sikert több mint 20 településen - együttműködve a helyi közösségekkel, művelődési egyesületekkel, civil szervezetekkel - elindítani egy preventív programot, amely keretében a cukorbetegségről is informálják a hallgatóságot. A tapasztalat azt mutatja, hogy az emberekben van ilyen jellegű igény, csak ki kell őket mozdítani. Az előadások látogatottsága különböző volt. Pl. Óbecsén egy-egy alkalommal 150 ember jött össze, míg más településen 3 embernek tartott előadást egy kolléganő. A következő településeken zajlottak az előadások a betegségmegelőző program keretében:

ADA, BÁCSTOPOLYA, BÁCSEFÖLDVÁR, CSÓKA, HORGOS, KISOROSZI, MUZSLA, MAGYARKANIZSA, MARTONOS, MOHOL, NAGYBECSKEREK, OROM, ÓBECSE, PECESOR, PÉTERREVE, SZENTTAMÁS, TEMERIN, ÚJVIDÉK és ZENTA.

Természetesen a települések névsorát szeretnénk bővíteni és még több szakmabelit bevonni a munkába.

A cukorbetegség elleni küzdelem másik módszere a szűrővizsgálat. A magyar kormány délvidéki segélyalapjának és a Határon Túli Magyarok Hivatalának a támogatásával a Societas Pro Familia civil szervezet kivitelezésében mintegy 12 000 többségben magyar nemzetiségű polgártársunkat vetettük cukorbeteg-

ség felfedezésére irányuló vizsgálat alá, egyidejűleg az emésztőszervrendszerből eredő rejtett vérzés kimutatására szolgáló szűrővizsgálattal. A szűrés kivitelezése a megkeresettek részére nagyon egyszerű volt, de egyúttal írásos útmutatót is kaptak a teszt kivitelezéséhez. A tesztsíkot vizeletbe kellett mártani és amennyiben megváltoztatta a színét kékről barnára vagy zöldre, akkor jelentkezniük kellett a kezelőorvosuknál. A teszt pozitivitása nem mindig jelent cukorbetegséget, hiszen ha előző este édességet evett az illető, akkor ezt is jelezheti, de a kezelőorvos megfelelő diagnosztikai eljárással ki tudja szűrni a betegségeket.

Zsiranyagcsere-zavar

A magas vérzsír a lakosság 15-20%-nál van jelen, de egyes adatok szerint ez akár 33% is lehet. Szerbián a lakosság 33,6% szenved a magas vérzsírtól a 25-64 évesek körében. A Societas adatai szerint a magyar nemzeti közösség 35,2 %-a szenved ebben az anyagcserezavarban.

Kiemelkedően fontos az orvosok tanácsadása a megfelelő táplálkozás kialakítása érdekében.

Vajdaságszerte a Societas Pro Familia egészségvédő programjának keretében szív- és érrendszeri betegségek kockázati tényezőinek a feltárására vállalkoztunk. 15 orvoskolléga bevonásával próbáltuk kérdőív segítségével feltárni a magas rizikófaktorral rendelkezőket. A kérdések olyan irányúak voltak, hogy egyértelműen lehet a válaszokból felmérni a kockázatot. A kérdőívek mellett zsírszint-meghatározás történt és a magas zsírszinttel rendelkezők még zsírszint-csökkentő gyógyszert is kaptak térítésmentesen a szűrést végző orvostól. A gyógyszerátvételt aláírásukkal igazolták. Ha egyetlen mód adódott rá, akkor elvégezték a kontrollelemzést is. A rizikófaktorra vonatkozó kérdőív, laboratóriumi vizsgálatok mellett testsúlymérés is történt és a BMI meghatározása.

Daganatos betegségek

A daganatos betegségek elleni küzdelem egyik legfontosabb eleme a megelőzés és az ismeretterjesztő munka. Sajnos, a betegbiztosító egyiket sem favorizálja és fizeti, a gyakori orvosoknak a mindennapi munkájuk mellett pedig nem jut erre idejük. Sem szakmailag, sem anyagilag nincsenek motiválva a preventív munkára. Tekintettel a körülményekre, a Societas Pro

Familia próbál valamit tenni a megelőzés és a rákos betegségek korai felfedezése érdekében.

A szűrőprogramba bekapcsolódott orvos, ki-ki a maga környezetében és munkahelyén, elkötelezte magát ismeretterjesztő előadások tartására. Péterrévén például a nőszervezet szervezésében a daganatos betegségek megelőzése céljából megszerveztük a "nők őszi-téli iskoláját". Előadássorozat keretében beszélünk a női nemi szerveket érintő daganatos betegségekről. Különös hangsúlyt fektettünk a korai tünetekre, a korai diagnosztikai és gyógyítási lehetőségek ismeretelésére. Szakember bevonásával oktattuk a mell önvizsgálati módszerét. Nagyon fontos az általános orvosok megfelelő onkológiai szemléletének a kialakítása. Megfelelő oktatással és állandó továbbképzéssel érhető ez el. Sajnos a továbbképzési lehetőségek minimálisak a Vajdaságban praktizáló magyar ajkú orvosok részére. Ennek egyik formája lenne a szakfolyóiratok olvasása. Sajnos a vajdasági orvosok 10 éve nem kapnak semmilyen folyóiratot.

A Societas Pro Familia elnöke kilincselte magyarországi folyóiratkiadónál és sikerült ingyenesen kb. 100 példányban folyamatosan hozzájutni a Magyar Orvoshoz, 15-15 példányban a Családorvosi Fórumhoz és a Praxishoz. A folyóiratokat a Societas eljuttatja a vajdasági magyar orvosokhoz térítésmentesen. Ily módon segítjük a továbbképzésüket.

Vastagbél- és végbélrák

A nőknél és a férfiaknál is a vezető rákbetegségek közé tartozik. Legtöbbször mirigyes rákról van szó és a kezelés sikeressége a korai felfedezéstől függ. Vannak rizikófaktorok, amelyek hajlamosítanak erre a betegségre. Fontos a rizikófaktorok korai kiszűrése. Ilyenek a familiáris polipózis, az ulcerózus kolitisz, (azok körében, akik főleg zsiradékkal táplálkoznak, sok alkoholt fogyasztanak), a krónikus székrekedés stb. Ezeknek a személyeknek a kiszűrésevel idejekorán lehet diagnosztizálni a korai stádiumban felfedezhető rákbetegséget. 10-12 évvel ezelőtt a Vajdaság egyes településeiben indultak szűrővizsgálatok az emésztőszervrendszer daganatos és más betegségeinek korai felfedezése céljából, többek között Óbecsén, Péterrévén és Adán. Sok ember köszönheti életének meghosszabbítását ennek az akciónak. A szomorú adatok birtokában született meg a szűrőprogram ötlete. Az anyagi korlátok miatt le kellett szűkíteni a résztvevők körét. A szakmai állás-

pontok minden 40 évnél idősebb személy tesztelését ajánlják, a keret miatt azonban mi az ötven évnél idősebbekre korlátoztuk a szűrést.

A populáció szűrése magyar és szerb nyelven történt. Elvileg minden házba bekopogtattak az aktivisták, hiszen majdnem minden háztartásban van valaki 50 év felett. A tesztlapok elkészítését a Societas Pro Familia irodája végezte szakemberei segítségével. A kitöltött kérdőíveket és a tesztcsíkokat néhány nap múlva begyűjtötték és a Gerontológiai Központ egészségügyi technikusai végezték el a kiértékelést. Akiknél pozitív volt a teszt, azoknál egy immunológiai módszeren alapuló megerősítési tesztet végeztek el megfelelő kísérő levéllel. Ha a pozitívítás megerősítést nyert, akkor megfelelő utasítás után jelentkeztek a kezelőorvosuknál. Az általános kivizsgálás után onkológushoz került a beteg.

Az ankétkérdések összeállításánál olyan tünetekre vonatkozó jelek föl kutatása volt a cél, amelyek jellegzetesek a leggyakrabban előforduló rosszindulatú betegségekre. Természetesen több tünet más jellegű betegségekre is jellemző, így nagyon sok más betegséget is felfedeztünk /aranyér, bélgyulladás/. A kérdések az emésztőszervrendszerre, légutakra, húgy-ivarszervekre, bőrre, női nemi szervekre vonatkoztak, és a családi anamnézisre is kiterjedtek.

A kapott eredmények azt igazolják, hogy az ankét formájában végzett szűrés jó módszer arra, hogy kiszűrjük a veszélyeztetetteket. Az ankétot szereplő kérdések sorát állandóan bővíteni kell, hogy minél több betegséget ki tudjunk szűrni még a kezdeti fázisban, mert akkor a túlélési esélyek sokkal nagyobbak. A lakossággal el kell fogadtatni, hogy időnként kérdésekre válaszolva próbálja meg elemezni saját egészségi állapotát és hogy a leletek minél nagyobb arányban legyenek negatívak, ehhez aktív, egészségmegőrző magatartást kell, hogy tanúsítsanak.

Dohányzás elleni program

A Vajdaságban a felnőtt lakosság 40%-a dohányzik. Az egy főre jutó elfüstölt cigaretta évi 2500 szál. Az Európai Unió átlaga 1430 szál/fő.

Aggasztó, hogy egyre korábban kezdenek el a fiatalok dohányozni. A dohányzás elleni kampány a Societas Pro Familia betegségmegelőző programjában

két helyen is fellelhető. A diák- és ifjúsági programban a gyermekek és a fiatalok fölvilágosítása történik, az egészségügyi program keretében pedig kérdőívekkel adatokhoz jutunk. A rizikófaktorok kiküszöbölésének egyik eleme a dohányzás elleni küzdelem. Egy egységes doktrínán alapuló programot szerkesztettünk és ennek értelmében fejtik ki tevékenységüket a programfelelősök. A legfontosabb szempontok:

- Az idő előtti halálozás magas számának csökkentését segíti a dohányzás elterjedésének a visszaszorítása, a dohányosok számának a csökkentése. Egyrészt a rászokás megelőzése, illetve a már dohányosok leszoktatása a cél. Amennyiben sikerülne akciókkal azt elérni, hogy a mai tizenévesek ne dohányozzanak vagy minél kevesebben, annak kedvező hatása lenne a megbetegedésekre. Az elhalálozásra gyakorolt pozitív hatás csak 20-30 év múlva lesz érzékelhető. A befektetett munka gyümölcse csak hosszú távon lesz evidens, ez a hosszú távra irányuló megelőző munka. Rövid távon fontos a már dohányzók leszoktatása.

A családorvosok szerepe a dohányzás elleni küzdelemben kiemelt jelentőségű. Évente kb. 30 millió orvos-beteg-találkozó jön létre a Vajdaságban. Ebből 8-10 millió a gyermek- és iskolai rendelőben. Az első lépés a háziorvosok szemléletének, felkészültségének, tudásának a gyarapítása. Ezt szolgálja ez az egységes doktrína is. A program további része az iskolai, a helyi közösségi ismeretterjesztői munka. Ez párhuzamosan történik a más függőséget okozó betegségekről szóló fölvilágosító munkával.

A Societas Pro Familia civil szervezet igyekszik a tényleges munka mellett egészségkommunikációval is foglalkozni, hiszen alapvető feladatunknak tesszük eleget, ha hallatunk magunkról, hatunk a politikai szubjektumokra és javasoljuk az egészségügyi intézmények füstmentessé tételét. A programunkban részt vevő orvosok, egészségügyi munkások sok településen aktívan részt vesznek ebben a munkában, és egyre többen szándékoznak bekapcsolódni programjainkba. Az adai Kék Kereszt szervezetnek a szenvedélybetegségek és a függőségi betegségek elleni kampányprogramjában szerepel a dohányzás elleni küzdelem. Az alkohollal leszokott aktivisták járják az általános és középiskolákat és elbeszélgetnek a fiatalokkal keserű élményeikről és próbálnak rámutatni az alkohol személyiségromboló hatására. A tapasztalat azt mutatja,

hogy a fiatalok igénylik az ilyen jellegű foglalkozást. A családban, az iskolában általában a kioktatás és a le-dorongolás vagy a fenytetés szintjén kommunikálnak ezekről a dolgokról, ugyanakkor az érintettek támasz-
ra, segítségre vágnak.

Diák- és ifjúságvédelmi program

A diákok egészséges életre történő nevelése kulcsfontosságú feladat. Egyre több gyermek dohányzik, fogyaszt alkoholt vagy kábítószer. A függőségi betegségek megelőzése érdekében átfogó akciót szerveztünk elsősorban a Tisza mentén. Előadásokat, fől-méréseket végeztünk a diákok és a tanárok körében egyaránt. Szakembereket bekapcsolva a munkába iskolákban, helyi közösségekben, kultúrotthonokban előadások keretében próbáltuk felhívni az érdekeltek figyelmét a rájuk leselkedő veszélyforrásokra. A függő-ségi betegségek mellett lelki betegségekre vonatkozó, il-
letve a fiatalságot érintő más témában is tartottunk elő-
adásokat, így pl. a közlekedésbiztonsági tudnivalókról vagy a kiskorúak bűnözésével kapcsolatban. Ezt a megkezdett munkát szeretnénk folytatni. Szakembere-ink vannak, egyes településeken pedig már hagyomá-nyossá válnak az előadások, s igény mutatkozik rájuk, tehát kár lenne abbahagyni ezt a főlvilágosító tevé-kenységet. A Vajdaságban 100 férfi közül 44, míg a nőknél 100-ból 27 dohányzik, 75%-uk pedig 20 éves kora előtt kezdett el dohányozni. Ezeknek az adatok-nak a tükrében mondani sem kell, hogy a dohányzás veszélyeire rámutató előadásoknak milyen fontos sze-
repük van.

Külön foglalkoztunk az **abortusz kérdésével** a fiatalok körében. Nőgyógyászaink rámutattak arra, hogy az ifjúságnak, a jövő generációjának testi és lelki egészségét óriási mértékben rombolja egy esetleges abortusz. A szakemberek hangsúlyozták azt a szomo-rú tény, hogy egyre növekszik a 20 éven aluliak nem kívánt terhességének a művi megszakítása, e populá-cióban ez az arány ma már 20%.

A fiatalokat érintő egészségkárosító magatartás romlásáért különösen felelősek a gyermekekkel foglal-kozó pedagógusok, ezért volt fontos a tanároknak is főlvilágosító előadásokat tartani, hiszen a nagyobb fe-lelősség megköveteli, hogy kellő szakismeretekkel ren-dekezzenek ezekben a témákban.

A család meghatározó szerepe a gyermek fejlő-désében, egészsége alakulásában az első években nem vitatható. Négyéves kortól azonban a gyermek fejlődésében döntő jelentőségű a nevelő pedagógusok felkészültsége az egészségnevelési feladatokra. Ezért kell folyamatosan képezni őket. Ez lehet önképzési for-mában, ajánlott irodalom segítségével vagy közvetlen edukáció útján.

Kiemelt figyelmet kell szentelni a gyermekek fog-ápolására, a fogszuvasodás és más fogászati betegsé-gek gyermekkorai megelőzésére.

A Societas Pro Familia diák- és ifjúsági program-jában szerepel ilyen jellegű aktivitás is. Ami a fogászati preventív munkát illeti, a Vajdaságban igen kaotikus helyzet uralkodik. A szakemberek egy része, főleg a magyarok, elhagyták a szülőföldjüket, helyükbe mene-kült szakemberek jöttek, akik nem ismerik a magyar nyelvet. Ugyanakkor számos fogorvos magánrendelőt nyitott, és így ez a fontos terület úgymond szakember nélkül maradt. A kitaratóknak pedig alacsony a moti-váltságuk a megelőző munkára, hiszen államilag nincs sem finanszírozva, sem elismerve. Szomorú tény, hogy a tíz év feletti gyermekek jelentős részénél az első fo-gak már nincsenek meg vagy kihúzásra vannak ítélve. Ebből az következik, hogy rossz és hiányos fogazatú gyermekek kerülnek ki az iskolából, akik előbb-utóbb fogpótlásra szorulnak.

Az óvodákban és az iskolák alsó tagozataiban előadásokat tartottak nemcsak a gyermekek és tanító-ik, hanem a szülők részére is. Külön hangsúlyt fektet-tek a fogápolásra, a helyes módon történő fogmosásra, a fogkefe használatát játékos módon próbálták szem-léltetni az óvodásokkal és a diákokkal. A tanárok és a szülők figyelmét felhívták a fogkefe helyes használatá-ra, a megfelelő fogkefe kiválasztásának a fontosságá-ra és a fluortabletták szedésének a jelentőségére.

Az iskolák alsó tagozataiban a már imi tudó diá-koknak rajzlapokat osztottak, amit a gyermekek kifes-tettek és kifestés közben elsajátították a helyes fogápo-lás alapjait. Magyar és szerb tagozatokon egyaránt kb. 2000 kifestőt osztottak szét 9 iskolában.

Egyik fogorvos aktivistánk 2002 őszén részt vett egy erdei óvodában, ahol gyakorlatilag állandóan együtt volt 3-6 éves korosztályú kisóvodásokkal. 200 gyermeknek kis csoportokban oktatta a helyes fogápo-lást. 40 fluorizációt végzett és 4200 felügyelet alatt zaj-ló fogmozgást. Természetesen ezt a munkát is szeret-

nénk folytatni, hiszen képzett szakembereink vannak, van tapasztalatuk az ismeretterjesztő munkában, és megfelelő anyagi támogatás biztosítása mellett szívesen vállalják ezt a nehéz, de ugyanakkor felelősségteljes munkát.

Drogstop.

A Tisza mentén zajló program felelőse, ideg- és elmegyógyász aktivistánk megkereste az iskolaigazgatókat, és engedélyüket, hozzájárulásukat kérte a drog-megelőzési program elindításához. Miután zöld fényt kapott a Tisza menti (Horgostól Óbecséig) általános iskolák 7-8. osztályaiban és a középiskolákban, elvégezte a drogismeretekkel kapcsolatos felmérést. Közvetlen kapcsolatot alakított ki a programban részt vevő pedagógusokkal és pszichológusokkal. 2002 júniusában történt a tesztelés kiértékelése.

Az előzetes tervekkel összhangban a drogismeretekre vonatkozó kérdőívet 2858 felsős és középiskolás töltötte ki. A megkérdezett tanulók közül szinte senki sem akadt, akinek gondot okozott volna a mindennapi életben a kábítószer-fogyasztással kapcsolatos magatartás. A válaszadók közül 0,5%-uk használt az utóbbi hónapban valamilyen illegális kábítószer. Minden tizedik középiskolás kipróbált már valamilyen kábítószer. Minden negyedik középiskolás ismer vagy van kábítószer-fogyasztó barátja. Minden negyedik középiskolás fogyaszt 3-nál több szeszes italt, általában hétvégeken. Minden tizedik tudja a diszkodrogok árát, minden huszadik tudja, mennyibe kerül egy doboz Trodon (kábító fájdalomcsillapító) és minden osztályban van legalább egy, aki ismeri a kemény drogok árát is. A felsős elemisták nem ismernek drogot, de minden ötödik már kipróbálta a szeszes italt és a megkérdezettek fele már kipróbálta a cigarettát. Minden tizedik középiskolás rendszeresen dohányzik. Az általános iskolások legalább két órát töltenek naponta a tévé előtt.

Az adatok jobb képet festenek a nagyvárosi iskolaközpontok adataihoz viszonyítva a narkotikumok tényleges használata terén. Aggasztó azonban a dohányzás és az alkoholfogyasztás mértéke.

Házasságmegtartó program

A szülőföldjükön maradt és a magyar nemzeti közösség gondjait nyilvánosan fölvállaló és cselekvési hajlandóságot mutató értelmiség egyik legfontosabb

feladata a magyar családok védelmezése és erősítése. A magyar nemzeti közösség sorsa és jóléte szoros összefüggésben van a magyar családok anyagi, szellemi és erkölcsi helyzetével. Az elmúlt 10-11 év gazdasági, politikai és erkölcsi feltételeirendszere kedvezőtlen irányú alakulásának az lett a következménye, hogy végveszélyben vannak a magyar családok a szülőföldjükön. Ha nem teszünk határozott és hatékony lépéseket a családok helyzetének javítása érdekében, hamarosan a kritikus pont alá csökken a létszámuk, és akkor a végleges asszimiláció elkerülhetetlen.

Saját erőnkben, tenni akarásunkban és az anyországi támogatásokban bízva, megpróbáltunk egy közösségmentő stratégiai alapprogramot megfogalmazni. A Societas Pro Familia programcéljaiból eredően a családsegítést, a házasságok megőrzését elsődleges feladatának tekinti.

A délvidéki magyarság rohamosan fogy. A 2002-es népszámlálás adatai szerint 290 000 a magyarság lélekszáma. 50-60 000-zel vagyunk kevesebben, mint 10 évvel ezelőtt. Ha ez a trend folytatódik, nem nehéz kitalálni mi lesz e nemzeti közösség sorsa rövid időn belül. A politikai, gazdasági tényezők mellett e létszámcsökkenés oka, hogy nincs a fiataloknak egy optimális családtervezési eszményképmmodelljük. Ötven éven keresztül a hatalom megpróbálta ráerőszakolni és elfogadtatni az itteni magyarsággal az egykező családmódelit. Az anyagi jobblét reményében a családok lemondtak a gyermekáldás örömről és az „egy gyerekbe mindent beleáldozva” elfeledkeztek arról, hogy ezáltal a nemzeti közösség sorsának kedvezőtlen alakításában aktív résztvevőkké váltak. Véleményünk szerint a délvidéki magyarság szervezett munkával, szakmai segítséggel és összefogással képes családja tudatos és felelősségteljes megtervezésére, vállalására és gyarapítására.

A fiatalok házasságra való felkészítésével sem a családban, sem az iskolában, sajnos, nem foglalkoznak. Felkészületlenül indulnak a fiatalok e komoly feladatra és ennek következménye, hogy nem tudják kezelni a mindennapi élet sodrásában keletkező konfliktushelyzeteket, és rögtön „a szétszedjük a babaruhát” megoldáshoz nyúlnak. Könnyebb számukra a válási költségeket kifizetni, mint leülni és kommunikálni.

Szervezetten és tervszerűen csak az egyház foglalkozik e fontos feladattal. A házasulandók számára kötelező jegyes oktatás keretein belül történik a fiatalok felkészítése a házasságra. A szabadkai és a nagybecskereki egyházmggyék legtöbb plébániáján a

plébános a házasságkötés előtt felkészítő oktatást szervez. Ő tartja a lelkiségre vonatkozó előadásokat. A családi életben fölmerülő gondokat a fiatalok általában az adott közösségben példaértékű családi életet élő házaspárral beszélnek meg.

Ebben a munkában részt vesz a témában felkészült orvos is, aki általában az alapvető egészségügyi információkkal látja el a fiatalokat, mert sajnos a „kényes” témához senki sem mer hozzányúlni. Az egyház-közösségekben tevékenykedő orvosok ki-ki a maga felkészültségének a függvényében tartja ezeket az előadásokat. Szerettünk volna egy egységes ismeretanyagot alapul és egy egységes szemléletű oktatást biztosítani, hogy a fiatalok hasonló módon legyenek felkészítve a házasságra Kanizsán és Székelykén is.

A Societas Pro Familia civil szervezet együttműködve az öbecsei esperesi kerület esperesével, ft. Mátéffy Bélával, Tóthfalun szemléletformáló képzést szervezett dr. Körmendy Máriának, a szeged-csanádi püspökség családpasztorizációs szolgálatvezetőjének az irányításával.

Meghívót kapott a két egyházmegye minden plébánosa. E témában úttörő munkát végezve sikeresnek mondható a képzés megtartása. A fő hangsúly a családtervezésen és azon belül a természetes családtervezésen volt. Körmendy doktor nő kiváló szakmai és lelki felkészültségről tett tanúbizonyságot.

Feladatunk kialakítani a fiatalokban az élet értékelését és a felelős emberi magatartást. Hatni kell rájuk, hogy az élettársi kapcsolat helyett a házasságot helyezték előtérbe. Sajnos egyre kevesebben kötnek házasságot a magyar nemzeti közösség tagjai, a válások száma pedig folyamatosan emelkedik. Minden harmadik házasság felbomlik. Az azonban tény, hogy a vallásos emberek között fele annyi a válás, mint a magukat nem hívőnek minősítők között. Mi az oka a válások ilyen arányú növekedésének? A toleráns magatartás hiánya, az életmód önkényes és individualista megváltoztatásának az igénye, az alkoholizmus. A válások sokszor az érzelmi megpróbáltatások mellett anyagi csökkenéssel is járnak. A válások legnagyobb veszteségei a gyermekek. A megfigyelések szerint az elvált szülők gyermekei számos pszichés eredetű problémával küszködnek. Közülük kerülnek ki túlnyomó részben a kiskorú bűnözők, alkoholisták, drogfogyasztók. A statisztikák szerint az elvált szülők gyermekei előbb kezdik meg a szexuális életet, gyakrabban cserélgetik a partnereiket. Ebből adódóan náluk az AIDS és az abortusz kérdése előbb aktuálisabb.

A vajdasági családok 20%-ában egyik szülő neveli a gyermeket, ebből 85%-ban az anya. A családok 10%-a élettársi kapcsolatra épül. A „házassági kedv” csökkenését kell megállítani azáltal, hogy a házasság intézményét anyagiilag és erkölcsileg is támogatjuk.

A házasságban, családokban jelentkező problémák megfogalmazására és kezelésére különböző civil szervezetek és az egyház keretein belüli szerveződések jöttek létre. Ezekkel a közösségekkel alakított ki a Societas Pro Familia szoros együttműködést.

Az alkoholizmus is gyakori ok a házasságok felbomlásának. A Tisza mentén és a Bánság egyes településein működik a Jugoszláv Kék Kereszt Egyesület. A gyógyult alkoholisták önszerveződésével, az egyház gyámoltásával és a szakemberek önzetlen segítségével próbál segítséget adni azoknak a családoknak, ahol az egyik fél alkoholista. A Societas Pro Familia fontosnak tartja az együttműködést a Kék Kereszt Egyesülettel.

Idősvédelmi program

A délvidéki magyar nemzeti közösség tagjai között sok az idős, beteg, magános ember. A legutóbbi népszámlálási adatok is azt bizonyítják, hogy fogyunk és „öregszünk”. A délvidéki magyar nemzeti közösség tagjai sajnos több koporsót vásárolnak, mint bölcsőt. Ugyanakkor az idős lakosságot többszörösen érinti a tönkrement gazdaságunkból eredő szegénység. Rendszertelen a nyugdíjfolyósítás, akad a gyógyszerellátás. A gerontológiai központok kapacitása korlátozott és sok idős ember számára anyagi szempontból is elérhetetlen az otthonba való bejutás. Sokszor sajnos nemzeti hovatartozás szempontjából is diszkriminálják a bejutásnál az idős embereket. Sok esetben a bejutás ára az, ha az ingatlanukat átengedik az államnak. Mondani sem kell, mit jelent, ha a magyar emberek tulajdonában levő földterület átkerül állami tulajdonba vagy más nemzet tagjainak a birtokába.

A jelenleg érvényben levő szociálisvédelmi törvény értelmében az állam bizonyos szociális ellátási formákat szívesen átenged más szubjektumoknak. Természetesen a civil szféra vagy az egyház nem szándékozik teljes mértékben átvállalni az államtól az idősek ellátására vonatkozó feladatokat és kötelezettségeket. Humanitárius alapon, csupán jóérzéstől vezérelve, jó szándékú emberek összefogásával a rászorulókat egy részénél esetről esetre, időről időre szeretnénk megoldást találni. Sok esetben a rászorulókat nem is tudják,

milyen jogok illetik meg a szociálisvédelmi törvényből eredően. Kellő információ hiányában nem is tudnak élni a törvény adta lehetőségekkel. Sok magyar ember él falusi környezetben, távol az információforrásoktól és közben nem használja a szociális juttatásokat. Nem mindig érdeke az államnak, hogy minden rászoruló éljen a lehetőségekkel, és nem is törekszik az intézményes információátadásra. Ezt vállalja fel a Societas Pro Familia.

Sok olyan beteg, magános ember van, akinek a lakáskérdése meg van oldva, nem is szándékozik elhagyni otthonát, de nem tud elmenni bevásárolni, gyógyszerért iratni, begyűjtani, havat hányni, egyedül tisztálkodni. Napjaink néhány óra segítségével otthonában tudna maradni. Az ő számukra és a társadalom számára is ez a jobbik megoldás. Ezeknek az embereknek a megsegítésére alkottuk meg az idősvédelmi programot. Felméréseket végeztünk az ilyen jellegű igény meglétéről és arra a megállapításra jutottunk, hogy szükség van ilyen kiegészítő szociális gondoskodásra. Diákok bevonásával, munkanélküliek alkalmazásával történik ezeknek az embereknek a fölmutatása és számbavétele. Ezután egyénekre szabott segítő tervet dolgoznak ki, és eszerint történik az ellátás.

Összegezés

Nemzetstratégiai kérdés, hogy a fentiekben felvázolt problémákra társadalmi összefogással és a napi politikán s választási ciklusokon átnyúló egészségvédelmi programmal megoldást találjunk.

1. El kell érni, hogy a lakosság többsége számára az egészség az egyik legfontosabb érték legyen, és hajlandók legyenek tenni is valamit ezeknek az értékeknek a megőrzése érdekében.

A politikai döntéshozók a jogalkotás területén és a költségvetésben is kiemelkedő helyre kell, hogy helyezték a lakosság egészségi állapotának a javítását.

2. A felnövekvő generáció számára biztosítani kell az egészséges fejlődés feltételeit a fogantatástól a felnőttkorig.

3. Meg kell növelni az egészségben eltöltött évek számát.

4. A születéskor várható élettartamot 5 évvel meg kell hosszabbítani, ami jelenleg a mostani európai átlag alatt (10 évvel) van.

E feladatok megvalósítása érdekében a következő feladatok várnak az egészségügyre: egészségnevelés, célzott lakossági szűrővizsgálatok bevezetése, az egészséges táplálkozás elterjesztése, a mozgáskultúra fejlesztése, a krónikus szenvedélyek (alkohol- és drogfogyasztás, dohányzás) elleni küzdelem, az egészséges környezet kialakítása, valamint az egészségbiztosítási és az egészségügyi ellátórendszer fejlesztése és átalakítása az Európában már jól működő modellek mintájára.

Fontos a népegészségügyi feladatok megoldására az állam mellé bevonni az egyházat (egyházi alapítású egészségügyi és szociális intézményeket) és a civil szférát is.

A magyarokat elkergetik, ugye?

A Sötét család elhagyta otthonát, átmenekült. Eltek a menedékjog adta lehetőséggel, miután ismételt belekényszerítették őket a „deresre magyar” címzésű kedvenc játékukba a verőlegények. A vér színével jelölték ajtajukat és a szemöldökfát, mint ama bibliai angyal az utolsó egyiptomi csapás idején, azonban az egyiptomival ellenkező: „kiirtandó” jelentéssel. Ránk, közösségünkre nézve, ez a csapás hányadik is?

Tekintsünk el a megszámlálástól, túl hosszú a lista, inkább jegyezzük fel fekete írással Sötéték kivonulásának dátumát: 2004. szeptember 17-e, péntek napja. Mert e naptól fogva semmi sem ugyanaz és minden más: a demokrácia, a jogállam jelentése nem ugyanaz, és minden tényező, ami közérzetünket befolyásolja, legyen bár pszichikai vagy fizikai indítású, mássá lett, félelmet gerjesztően mássá.

Személyemben eddig is gyanakodva hallgattam a törvénycsináló Korhecz Tamás úr lelkenedező kijelentéseit a kisebbségi jogalkotásokra vonatkozóan, szintúgy a szuperlegalista Koštunica úr fogadkozását, miszerint még csak 350 törvényt kell megszavazni a szerbiai parlamentnek, és imhol Európa. Tapasztalataim szerint a háborúba (még mindig) ájult Szerbiában a törvényesség másként működik: ha csatlakozni akarnál az utcában futó gázvezetékhez, könyörtelenül 31 pecsétetes okmány szükségeltetik. Ám ha a tolóablaknál magyarul mukkansz meg, nincs arra biztosíték, hogy addig nem vernek, míg a mentők be nem tuszkolnak nyugati donációból származó járgányukba. Kilóg bizony a lóláb már régóta úton-útfélen, sőt, kilóg az egész ló, attól a naptól, mióta egy magyar családot, Sötétéket, sem barátok, sem a rendőrség ígérete, sem egy Kasza formátumú politikus, mi több, egy köztársasági elnök sem tudta visszatartani a meneküléstől. Kérdezhetnénk: ezek után kiben is van és legyen bizodalma ennek (és a többi) a magyar embernek? Itt ragadt a házasulandó nagyfiúk, jószerint amiatt, mivel a menekülttáborban körülményes a házassághoz szükséges iratok beszerzése.

Mi másra emlékeztet az ő megélt életük, ha nem Ady soraira. „boruljon fel e nem jó élet s jöjjön valami más...”

Ismétlem, jegyezzük fel e menekülés dátumát, nem fontoskodásból, mintha történelmet jegyeznénk, itt a történés jegyzi a történelmet, akárha a mohácsi vész, Trianon, az aradi vértanúk halálának emlékezetes dátumait. Megmosolyogtató nagyítás? Rémkép? Üldözési mánia? Sajnos egyik sem. Amint Európa elsíklott a felsorolt és nem sorolt nemzeti tragédiáink fölött, ugyanúgy erre a szeptemberi történésre is elvásolt fogazattal, enyhe fejcsóvával reagált. És ebben a reakcióban rejtőzik a fájdalom, az aggodalomra készítő párhuzamoságban a történelem és történés között. A párhuzamban. A párhuzamo(so)k pedig, mint tanították volt, a sejthető végtelenben találkoznak, egymásba csúsznak, úgymond eggyé válnak, a mi esetünkben nemzetsorssá alakulnak. Adva van ehhez minden: a végtelen(nek tűnő) eseménysorozat, ami mögött, mint ezt vállvergetve értésünkre adták, nem intézményes állami szervek, hanem intézményen kívüli intézők állnak.

Felettébb megnyugtató, de ez Sötét Denisznek nem volt mindegy, kérdezem én 12 éves kis unokámmal együtt? Ha nem *mögötte* áll, akkor hol is az állam? Keressük együtt: Európában nincs; *benne*, az atrocitásokban nincs, hiszen erre nincs is szerb szó?! *Mellette* nincs, mert ez egyértelmű lenne a *mögöttével*; marad az *előtte*, mint szócső, az *alatta* – értsd, mint támaszték, és *fölötte* – értsd, mint elkendőzés.

2.

S volna még egynehány elhelyezkedési lehetősége az intézményesnek, ami meg nem cáfoltatott, említsük csak az olyan mértani adottságokat, mint a *kör(be zárás)*, avagy az *ötágú csillag*.

De hát nem is az a kérdés, hol az állam, hanem hogyan reagál az intézményes az intézményen belül történetekre, a megjelöltek mindennapos deresre húzá-

sára. Megjelöltet mondtam, nem lapszus, habár sárga csillagot, palesztin kendőt nem kell hordanunk, bőrünk színe is tájfellegű, szemünk nem ferdén vágott, arcunkon nincsenek mongoloid jegyek, nem viselünk kaftánt, Hitler-bajuszt, nem is vagyunk túlszaporodó fajta, sőt. Akkor hát mi az, amiért még nem bűnhődött meg már e nép? Vétünk, úgy tűnik, marad a nyelv, ez a harántcsíkos izmokból álló, Isten-alkotta szerv, aminek nem küllemével van baj, hanem azzal, ahogy és amit artikulál. Magyarán: hogy élni akar, nem mint holmi izomköteg, hanem mint anyanyelv.

Hogy közelebb kerüljünk az igazsághoz, segít Kosztolányi, mint oly sokszor: „csak anyanyelvemen lehetek igazán én. Ennek mélységes mélyéből buzognak fel az öntudatlan sikolyok, a versek. Itt megfedekezem arról, hogy beszélek, írok.

Itt a szavakról olyan régi emlékképeim vannak, mint magukról a tárgyakról. Itt a fogalmak s azok jelei végzetesen, elválaszthatatlanul összeolvadnak.”

Ha tehát megszüntetjük emlékképeimet a tárgyakról, elvesztettem az otthoniasság érzetét, elidegenedek önmagamtól, társadalmi környezetemtől. Az ember pedig az a fajta lény, aki elvágyik az idegenségből, mert kiürült szelleme, érzéke és érzése.

Lelkileg összeroppan, s vagy tehetetlenül tengődik koldus-idegenné vált világában, vagy elmenekül, ahogyan tette azt az 50 000 ember + a 4 tagú Sötét család.

Ez a verőlegények intézményesített filozófiája. Atrocitás azonban nincs, csak Kosovóban és a Krajínákban. Ki érti ezt? Van-e határa a mellébeszélésnek?

* * *

A vajdasági magyar alkatilag *toleráns, türelmes, teherbíró, tartása van.*

A vajdasági rendőrség: *közömbös, kendőző, kacarászó, kevély.*

A verőlegénység: *arrogáns, alattomos, allergiás, anektáló hajlamú, agyonvág, agyon sújt, agyonzúz, agyonhajsza.*

Kormányzatunk: *gátlásos, gúnyolódó, gondatlan, gerinctelen, gangos, részvétlen, rejtőzködő, renyhe, retorikus.*

Az EU reakciója: *ajánlgató, akciószegény, agályos, aluszékony.*

Érdekszervezeteink: *türelmre intők, tétovák, tehetetlenek, túlzottan tapintatosak.*

Anyországunk: ide egy sóhaj kívánczik, mit nem lehet alliterálni: – *egyre messzebbre tűnik.*

Éli tehát életét a délvidéki magyar, védi magát a négy t-vel, abban a 30 jelző által aposztrofált keretben, ami kisebbségi közérzetét pontosan akként befolyásolja, amint az fülünkben hangzik, ha összeolvassuk mind a huszonötöt.

A valóságon az sem változtatna, ha forró ólmot öntenének fülünkbe, a magyarként való megmaradás akkor is áldozati kategóriába tartozna és maradna.

3.

Mielőtt nekigyürkőztem az írásnak, főszerkesztőm, kinek tanácsaira érdemes odafigyelni, így intett: jó, jó, írd ki, ha ez fáj, de mutass kiutat, adj javaslatot. Igaza van, hiszen Aiszóposztól, Villontól, Szabó Dezsőn keresztül Németh Lászlóig, az érdemleges írók erre tanítottak.

Egy idézettel kezdeném: „azzal, hogy beszélünk róla, sohasem változtatjuk meg a dolgok állását; fel kell áldozni magunkat érte”.

Súlyos mondat, Clemenceau intelme ez a franciáknak, amikor úgy nézett ki, bekebelezi nemzetét egy idegen hatalom.

Azzal, hogy mindennek ellenére maradunk és magyarként kitartunk szülőföldünk, őseink földjén, teljesítettük a clemenceau-i feltételt, mi már meghoztuk az áldozatot.

A többit bízzuk Istenünkre.

Mihályi Katalin

Mindig a jó oldalon álltam

Szabolcsy Ferenc a történelem sodrában

Szabolcsy Ferenc szülőfalujában, Topolyán 1944 őszén mindössze 14 évesen találkozott a kivégzésre toloncolt topolyai magyarok egy csoportjával. Ez a megrendítő emlék is hozzájárult ahhoz, hogy 1948 őszén úgy döntött, illegálisan átlépi a jugoszláv-magyar határt. Az anyaországban akart továbbtanulni, hogy anyanyelvén végezhesse el az orvosi kart - kémkedés vádjával bebörtönözték.

Megjárta az ÁVH börtöneit, Recsket, Tiszalököket. Komlón bányászként vett részt az 1956-os forradalomban, ahol az ávosok felakasztották a szerelmét, ő pedig haslóvést kapott. Ezek után került haza.

Tizennyolc éves volt, amikor 1948-ban illegálisan átlépte a jugoszláv-magyar határt. Tudom, orvosi egyetemre akart iratkozni, az anyanyelvén szeretett volna továbbtanulni.

– Az egész életem alakulására kihatással volt, hogy 1948. október 6-án, az aradi vértanúk halálának évfordulóján, megdöbbenve, szüleim tudta nélkül Magyarországra szöktem, hogy továbbtanuljak. Tulajdonképpen e döntésem oka még 1944-re vezethető vissza. Óriási volt a nincstelenség, s a tüzelőnek is hiány voltunk. A lebombázott városrészek rombadőlt épületeinek faanyaga volt számunkra az egyetlen hozzáférhető tüzelőanyag. Persze, csak később este lehetett ehhez a kincshez hozzájutni. Egy őszi estén a zentai úton szemtanúja voltam, amikor egy 30-40 fős csoportot fegyveresek kísérték, s utánuk szekerek haladtak. E lovaskocsikon feldobált holttestek vagy félig agyonvert emberek feküdtek, zötykölődtek magatehetetlenül. A kivégzésre kísért magyar emberek próbáltak üzeni családjuknak, szeretteiknek. Azt kiabálták: - Mondjátok meg az enyéimnek, hogy kivégezni visznek bennünket, Isten áldja a szüleimet... A kivégzésre kísért emberek látványa máig élő mély nyomot hagyott bennem, s ezáltal is igazolva láttam a kommunizmus kegyetlenségét. Már 1941 és 1945 között a bölcs, tapasztalt emberek előrejelezték, hogy véres

úton, kivégzéseken keresztül szilárdítják majd meg a kommunisták a hatalmat.

Amikor 1944 őszén látta a kivégzésre vitt ártatlan embereket, mertek ezekről a dolgokról beszélni ott-hon, barátokkal, vagy még suttyogva sem volt szabad az embereknek említeniük ezeket a borzalmakat?

– Csak nagyon szűk és zárt körökben, nagyon bizalmasan mertek beszélni erről. Leginkább csak 1-2 jó barát beszélt róla, olyanok, akiknek a családjában megtörtént ez a tragédia, akiknek elvitték az édesapját, fivérét. Soha sehol nem hallottam említeni ezeket a szörnyű eseményeket, még vendéglői társaságokban sem.

Évekig abban reménykedtem, hogy hamarosan bekövetkezik a változás, azaz visszaállítják a régi rendet, a felelősséget és mindazokat a keresztény értékeket, amelyeket én olyan nagyra becsültem. Úgyhogy esti tanfolyamon végeztem el a kereskedelmi szakmát, közben pedig egy vaskereskedésben dolgoztam. Amikor kezemben volt a középiskolai oklevél, akkor elindultam Magyarországra. Teljesen naiv voltam, mert hallottam ugyan a Sztálin-Tito közötti konfliktusról, de nem is sejtettem, hogy Magyarországon ennek következtében mindenki ellenség, aki innen megy át, nemzetiségétől függetlenül.

Hogyan lépte át 1948. október 6-án a jugoszláv-magyar határt?

– A zöldhatáron, mert elképzelni sem lehetett, hogy útlevelemmel vágjak neki az útnak. Kelebiánál léptem át. Nagyon féltem. Semmit sem tudtam arról, hogy két sorban magas tüskésdrót kerítést húztak ki akadály gyanánt, és köztük is kuszáltan tüskésdrótok voltak elhelyezve. Állítólag azokra aknák voltak kötve, de én szerencsére nem akadtam rájuk. Az Államvédelmi Hatóság ezt az egyik súlyos vétkem bizonyítékának tekin-

tette, mert mint mondták, nincs az az ember, aki segítség nélkül át tud ezen az akadályon jutni. Nekem sikerült. A hátizsákomat átdobtam és ott, a kihúzott drótok közt óvatosan én is épségben átertem a határ másik felére. Azonnal lefartóztattak, mert már ahogy megjelentem a drótkerítésnél, észrevettek a magyar határőrök. Mihelyt átjutottam a kerítésen és a kis erdő felé indultam, rögtön körülvettek. Először Szegedre vittek egy kaszárnnyába. Ott egy éjszakát és egy napot töltöttem. Jól bántak velem. Innen átvittek a katonapolitikai osztályra – vagy valami hasonló neve volt az épületnek – ahol már fogdába tettek, de itt sem bántottak. Innen vittek át az Államvédelmi Hatóságra, ami a mostani Tisza szállóban működött. Ott két hétig voltam: az első két napon még nem kaptam verést, de aztán annál többet, még azon a napon is jól megvertek, amikor elszállítottak a bíróságra. Válogatott kegyetlenségek voltak ezek – hadd ne részletezzem.

Milyen ürüggyel bántak ilyen embertelenül magával?

– Abban az időben a Tito és Sztálin közötti konfliktus következtében nagyon sok jugoszláviai átment Magyarországra. Jelenlétük számú volt az olyan Sztálint pártoló kommunista, akinek menekülnie kellett innen, mert különben Goli otokra került volna. Ezeket átmenetileg egy újszegedi villában helyezték el, ám sokan jöttek olyanok is, akiket azzal a feladattal bízott meg az UDBA, hogy fűrkésszék ki, kik azok, akik átmentek Magyarországra és menekültstátust kértek. Ennek az lett a következménye, hogy az ÁVH rájött, az ún. politikai menekültek között nagyon sok az UDBA által beépített ember is. Ennek következtében minden egyes egyén gyanús volt nekik, aki innen ment át.

De maga nem egy komoly politikai múlttal rendelkező férfi, hanem egy 18 éves, érettségizett magyar fiatalember volt.

– Ezt figyelmen kívül hagyták. Záporoztak a kérdések: Ki küldött? Milyen feladattal? Ment a gúnyolódás is: Tito-bérenc, Kardelj-lakáj, Đilas-propagandista! Meg fogsz döglenni, beledobunk a Tiszába és úszva még vissza. Így ment ez egész idő alatt. Én nem voltam egy erős ember, egy gyerek voltam. Ha valaki nekem azt mondja, hogy vannak, akik kitartanak és nem beszélnek a leghosszadalmasabb kínzások során sem, az hazudik. Nincs ember, aki a kínzásokat a végteler-

ségig tudja állni, mert az emberi erő véges, egyszer csak elfogy. Én nem tudom, hogy miket írtam alá, olyan szörnyű, önkívületi állapotban voltam néha egy-egy kiadós verés után. Ha elem töltak egy papírt, aláírtam, nem kérdeztem, mi van benne.

A lélek hogyan bírja ki?

– Egész idő alatt értetlenkedve, csodálkozva, ézerszer is elismételve hajtogattam, hogy én nem csináltam semmit, én csak tovább akartam tanulni, azért jöttem át. Az anyasországomba jöttem. Lepörgött róluk.

Ezek különlegesen sadista emberek voltak, vagy inkább a parancsot igyekeztek minél jobban teljesíteni, illetve túlteljesíteni?

– Ezek inkább parancsot teljesítettek. Minden rendszernek megvannak a saját pibékjei. Ezeknek a pibékéknek ez volt a feladatuk, hogy addig verjenek valakit, amíg be nem ismeri, amit rá akarnak bizonyítani.

A két hét után jött a bírósági tárgyalás.

– A sötét pincecellából, egy olyan helyről, ahol rendszeresen vertek, egy világos, tiszta, száraz szobába kerültem, ahol mindössze 4 ágy volt, lepedővel leterítve. Tehát ez egy akkora változás volt, hogy nem is tudta az elcsigázott ember hirtelen feldolgozni.

Ott beszélgetett a többiekkel, megtudta, miért voltak ott?

– Nem is emlékszem rájuk. Azt, hogy mind a négy ágy foglalt volt, onnan tudom, hogy egyszer még valakit be akartak hozzánk tenni, s ez hangos tiltakozást váltott ki, hogy mind a négy ágy foglalt, itt nincs szabad fekvőhely. A cellatársak nem kérdezgettek sokat, csak annyit, hogy az ÁVÓ-n voltam-e, meddig tartottak ott fogva. Nem voltam olyan állapotban, hogy beszélgessek, hogy hosszasan válaszolgassak a kérdésekre.

Milyen ítéletet hozott a bíróság?

– Két évre ítélték el tiltott határátlépésért (s ezt az ítéletet csak valamivel több mint 10 éve helyezte hatályon kívül a szegedi bíróság). Az ítélet kihirdetése után átszállítottak a Csillag börtönbe, ami egy rémálom volt.

Fizikai bántalmazásban nem volt részem. Egy kisebb szobányi cellánk volt, ahova néha 10-en, 12-en is be voltunk zsúfolva. Iszonyatos bűz volt, mert a fiziológiai szükségletek elvégzésére egy kübli állt a cella sarkában. Ezt 10-12 ember használta, s ez állandóan iszonyatos bűzt árasztott. A köztörvényesekkel egy ideig együtt voltunk, majd amikor rendelet jött az elítéltek foglalkoztatásáról, őket elhelyezték tőlünk. Ez a rendelet minket, politikai elítélteket nem érintett. Itt meggyőződhettem róla, hogy a rendszer a börtönben is a besúgásokon alapult. Nem mondhatnám, hogy éhezünk, de rossz volt a koszt, s bizony a szervezetünk több ételt igényelt volna, mint amennyit kaptunk. Volt rá példa, hogy valaki képes volt a társát besúgni, hogy egy kanállal több levest kapjon. Volt velünk a cellában egy osztrák, aki Jugoszláviában volt SS-katona, de mivel olyan szakmája volt, amelynek hasznát vették, emiatt sokáig hadifogságban tartották. Innen szökött át Magyarországra. Egy éjjel elvitték, másnap visszahozták, s engem vittek el, mégpedig azonnal az ÁVH-ra, ahol egy borzalmasan hosszú tortúra kezdődött, rettenetes verésekkel, kínzásokkal. Ez a cellatársam azt állította rólam, hogy azt meséltem, engem szabotázsfeladatokkal küldtek át Magyarországra. Szegedről egy idő után átszállítottak Budapestre, az Andrássy út 60-ba, onnan átkerültem a Gyűjtőfogházba, amely a Kozma utcában van. Ennek van egy elkülönített kis része, az ún. Kisfogház. Ott voltak a halálraítéltek, akik várták a kegyelmi tanács esetleges kedvező döntését, emellett volt néhány olyan, már elítélt személy, akit politikai indokkal helyeztek vizsgálati fogságba, meg olyanok is, akit internálótáborból vittek oda. Azokat a borzalmas kegyetlenkedéseket, veréseket nehéz leírni, ezeket csak át lehet élni: a gúzsbakötéseket, a talpveréseket, az összesodort papír meggyújtását és ezekkel égések sebek okozása, a tornás zacskót, a körömlétpéseket. Volt egy körülépített belső udvar. Ennek a közepén egy obelisztk állt, a Horthy-időszakban itt végezték ki Fürstöt és Sallayt, s e két kommunista emlékére állították ezt az obeliszket. Az odavezető folyosók közepén 40 centiméteres vasrács volt, csakis ott volt szabad haladni, arról még csak véletlenül sem lehetett lelépni, mert az veréssel járt. Ott, abban az udvarban végezték ki a halálraítélteket. A legfájdalmasabb, feldolgozhatatlan emlékeim közé tartozik, hogy amikor hajnalban a vesztőhelyre kísérték őket, visszakiabáltak társaiknak: - Is-ten ve-le-tek, baj-társak! Isten áldjon, kislányom!

Az egyik verés közben tudóvérzést kaptam, akkor azonnal abbahagyták az ütlegetést, és még aznap

elvittek a budapesti rabkórházba. Egészen addig ott voltam, amíg le nem telt a két éves börtönbüntetésem. Akkor megbilincselve a Fő utcai államvédelmi hatósági központba szállítottak. Ott kihaligattak, megkérdezték, hogy mi a szándékom, ha szabadulok. Megismételtem, amit már annyiszor elmondtam: azért jöttem ide, hogy tanuljak, de majd a körülmények meghatározzák, hogy hogyan alakul a sorsom. A Fő utcából először Vácrá vittek a rabkórházba, majd Kistarcsára, az internálótáborba. Nem volt szögesdróttal körülvéve, nem barakkokban laktak a fogva tartottak, de mégiscsak internálótábor volt. A bejáratnál álltak a befogadó épületek: egyikben a nőket, a másikban a férfiakat helyezték el 1-2 napra, amíg az adminisztrálás zajlott. Ezt követően az érkezőt elhelyezték valamelyik épületben. Négy kétemeletes objektum állt itt, emeletenként két nagyszoba, egy-egy ilyen helyiségben 100-120 személyt zsúfoltak be. Nagyon szeretem a rendet, a fegyelmet, de itt túlzásba vitték. Az ágyak padlósimák voltak, nappal nemhogy rájuk ülni nem lehetett, hanem még rájuk ten-ni valamit is szigorúan tilos volt. Mi egész nap tétlen a lócákon ücsörögtünk, s malmoztunk, amihez papírdarabkákból készítettük a figurákat, vagy beszélgettünk. A két szoba között egy helyiségben volt a mosdó – egy hosszú betonvályú vízcsapokkal – és az illemhely – csak WC-kagylók, nem pedig fülkék, ahol magunkra csukhattuk volna az ajtót. Az őrség óránként lezárta az egyik szoba felől a tisztálkodóhelyiségbe vezető ajtót, akkor a másik szoba lakói használhatták ezt a mosdót, WC-t, majd egy óra múlva jött a csere.

Ekkor már letelt a börtönbüntetése, mégis, mi célból internálták, miért tartották fogva?

– Ennek az internálótábornak a rendeltetése az volt, hogy azokat a nem kívánatos személyeket, akik ellen nem tudtak mit felhozni, bíróság elé állítani, de nem voltak kívánatos személyek a városokban, falvakban, a munkahelyeken, hát így vonták ki őket a forgalomból. Az én esetemben is az indok az volt, hogy szabadlábra helyezésem államvédelmi okokból megengedhetetlen. Itt Kistarcsán volt minden rendű-rangú ember, de nyugodtan állíthatom, hogy itt volt Magyarország színe-java: egy Festetics gróf, egy Széchenyi gróf, a Magyar Tudományos Akadémia több tagja... Kéry Kálmán tábornok úrral ott találkoztam. Neki köszönhetem, hogy átéltem ezt az egészet: ő volt az, aki bennünk, fiatalokban tartotta a lelket. Ha látta, hogy fogytán az erőnk, ha valaki eljutott az öngyilkosság ha-

tárára, akkor lelket öntött belénk. Nagyon sokan köszönhetik neki az életüket. Egy évet töltöttem itt, majd elvittek bennünket a recski internálótáborba.

Ekkor 22 éves, s már négy éve volt megfosztva a szabadságától ...

– Velünk építették a recski tábor, mert amikor odaértünk, volt ott egy birkaöl meg egy kis malomszerű épület – ahol az őrség helyezkedett el. Először egy barakkot emeltünk, majd a többi is fel kellett építenünk, kihúztuk a szögesdrótokat. Az őrtorony géppuskafészeket is mi készítettük el. A recski tábor volt a legkegyetlenebb, ahol megfordultam. Gyakran eszembe jut, hogy Kéry Kálmánék már 60-65 évesek voltak, akik már megjárták az első világháborút is, s az ávósok minden alkalmat megragadtak, hogy megverjenek, megkínózzanak, megalázzanak bennünket. Egy dokumentumfilmet láttam Recskről, ahol az egyik őr azt nyilatkozta, ő pusztán a parancsot teljesítette, és ha most ismét olyan helyzetbe kerülne, ugyanezt tenné, mert a parancs az parancs. Ezek az örök velem egykorúak, vagy egy-két évvel idősebbek voltak. Oda voltak kirendelve szolgálatra, azt sem tudom, hogy milyen időközönként járhattak haza. Azt viszont tudom, hogy minden alkalmat megragadtak, hogy gyötörjenek, megalázzanak bennünket. Például: vasárnap délután volt az egyedüli alkalom, amikor pihenhattunk. Ám mindenféleképpen kitaláltak, hogy ezt meggátolják. A táborban semmiféle illegális tárgyunk nem lehetett: sem egy darabka ceruzánk, se egy varrótűnk. Vasárnap délutánonként bejöttek és a szalmazsákokból a törekké tört szalmát kiöntözték, motozást tartottak. Ez volt a szórakozásuk. Ennek illusztrálására egy példa: egy alkalommal egyik ávós felvett egy darab szappant. – Kié ez a szappan? – kérdezte. Jelentkezett az egyik társam, erre az őr szidalmazni kezdte: Az anyád fasiszta erre-arráját! Ezért vagytok tetvesek, bolhásak, mert még mindig ilyen nagy darab szappanod van, te bűdös fasiszta! S csattogtak az ütések. Odalép a másikhoz, ahol egy kicsi darab szappant talál. Annak pedig, miközben verte, azt kiabálta, hogy „még itt is szabotálni mered a magyar nép vagyontát?” Vagy, mondjuk, bejöttek, s közölték, megyünk Mucsajra almáért. Ez azt jelentette, hogy a csajkánkat és a kanalunkat bele kellett kötni a pokrócunkba, ezt a vállunkra venni, s órákon át róttuk a köröket a barakkban, vagyis mentünk Mucsajra almáért. Néha-néha az örök cinikusan megjegyezték, hogy igyekezni ám, mert még vissza is kell menni! Ez azt je-

lentette: meg kellett fordulni, s ellenkező irányban kell menetelni. Sokszor elgondolkodtam erről, s arra a következtetésre jutottam, hogy ezeket az ávósokat kiemelték a proletár, agrárproletár sorsból, beöltöztették szép egyenruhába, jó fizetést adtak nekik, hatalmat kaptak a fogva tartottak fölött, s meggyőzték őket, hogy mi vagyunk azok, akik meg akarjuk semmisíteni, el akarjuk venni azt, amit a szocializmus nekik adott.

Elhitték?

– Nem csak ők hitték el, hanem mások is. A kistarcsai táborban voltunk, amikor május elsején odaírányították a tömeget, amelyik azt skandálta, hogy „le a fasisztákkal, adjátok ki őket, majd mi tudjuk, hogy mit kell velük csinálni”. A kistarcsai tábor víztornyának tartálya alatt volt egy üres hely, ahova a betegeket vitték ki levegőzni. Egy alkalommal, amikor ott tartózkodtam, néztem át a szomszédos óvoda, napközi udvarába – ez persze szigorúan tilos volt. Ahogy ott nézelődtem, kiperdült egy kicsi lányka, de máris kiabált neki az óvónő vagy dada: „Nem jöttök be azonnal, nem látjátok, hogy ott vannak a fasiszta gyűjtőegységek!” Ilyen hangulatot keltett a hatalom ellenünk.

Meddig volt Recsken?

– Nem olyan sokáig, négy hónapot töltöttem ott, de annál keményebb időszak volt. Közben egy társunknak sikerült elszöknie, s Ausztriában ő adott hírt a világnak elsőként a recski tábor létezéséről, neveket is felsorolt, hogy kit tartanak ott fogva. A táborban elviselhetetlenek voltak a körülmények, a koszt ehetetlen volt. Az ávósok ebédkor kiálltak röhögni, hogy „nézd, a hasuk szentség, még ezt is megzabálják”, úgyhogy ebből is látszik, hogy milyen borzalmas volt. Nem csoda, hogy éhségstrájkba kezdünk. Hármunkra ráncsütöttek, hogy mi vagyunk a főkolomposok. Bevittek a parancsnokságra bennünket, ott különféle ételeket raktak eléünk, s biztattak bennünket: „Egyél, lakjál jól, s mondd meg a többieknek is, hogy javulni fog a koszt.” Nem álltam kötélnek, úgyhogy csattogtak ám a pofonok. „Ha rábeszéled a többieket, hogy hagyják abba az éhségstrájkot, akkor te nagyon rövid időn belül ki fogsz innen szabadulni.” Akkor már tele voltam daccal, keserőséggel, életuntsággal, fáradtsággal, úgyhogy nem álltam kötélnek. –Nem akarsz zabálni?! –Nem! –Nem akarod anyádat látni?! –Nem! Pedig dehogyisnem akarom! Még aznap bennünket, hármunkat átvittek az

Andrássy út 60-ba, de csak néhány napig tartottak ott – közben az éhségstrájkjal kevésbé foglalkoztak, hanem megint azt bizonygatták napokon keresztül, hogy nem egyszerű határátlépés volt az, hanem az UDBA szervezett be, nézzem csak meg, hogy mi mindent írtam alá a kihallgatások alkalmával. Budapestről elvittek a tiszalöki internálótáborba. Ott építették a tiszai vízerőművet, német hadifoglyokat és politikai internáltakat dolgoztattak. Egy nagy út jobb oldalán volt a munkatábor, azaz az építkezési terület, az út bal oldalán pedig az internálótábor, tehát a szállásunk. Amikor mentünk dolgozni, kinyitották az óriási kapukat, s ezzel elzárták az utat. Azt mondhatom, az egész négy évben itt volt viszonylag a legkönnyebb. Annak ellenére, hogy itt is tele volt az élet tiltásokkal, például nem volt szabad cigarettázni. Civil munkavezetők is megfordultak itt, s megtörtént, hogy „véletlenül” fél doboz cigarettát „otflejtettek” valahol, amit mi aztán elosztottunk.

Mit tudtak arról, hogy mi történik a kívülágban?

– Szinte semmit. Csak 1953 nyarán – talán júliusban, augusztusban – találtam egy eldobott májusi újságot. Súlyos fegyelmi vétség volt, de magamhoz vettem, s ebben olvastam Sztálin haláláról. Utána kézzel kézre járt ez a lap. Ekkor már érezni lehetett valamiféle enyhülést. Például, már az örök is „véletlenül” eldobtak majd egy egész szál cigarettát. Viselkedésük óriási találgatásokat váltott ki, foglalkoztatott bennünket, hogy mi lesz, hogy lesz. Reménykedtünk, hogy talán változik valami ... Szeptember első napjaiban valamilyen baleset történt velem, s levettem a bakancsomat, hogy a kapcából lehasíthassak egy darabot és beköthessem a sebet. Ott állt egy – nem ávós – rendőr, megkérdezte, hogy mi történt, s halkán megjegyezte: „Na, nem tart már soká.” Csak ennyit mondott. Ez volt az első utalás hivatalos személy részéről, vagy legalább is én ezt annak vettem. Szeptember vége felé az osztrák és német hadifoglyok fellázadtak. Felvonultak a parancsnokság épülete előtt, azt követelve, hogy engedjék őket haza. Voltak közöttük olyanok is, akik még 1942-ben hadifogságba estek. A parancsnok közéjük lövett. Az őrtoronyból két-három géppuskasorozatot adtak le, ketten meghaltak, s sok volt a sebesült is. Akkor kamionnal elszállították őket számunkra ismeretlen helyre. S ezt követően néhány napra mi, körülbelül harmincan kiszabadulhattunk. Alá kellett írni egy papírt, hogy az elmúlt években történtek államtitkot képeznek, s ezek megsértése börtönbüntetést von maga után.

Tiszalök területét tilos volt elhagyni, s hetente egy alkalommal a rendőrőrsön jelentkezni kellett, mert rendőrhatalósági felügyelet alatt álltunk. Ott, az építkezésen, ahol eddig rabként dolgoztunk, most munkások lettünk. A raböltözék helyett kék munkásruhát, új bakancsot kaptunk. Kamionra raktak bennünket. A Tiszától nem messze épült a keleti főcsatorna, ott van egy betonhid. Ennek a lábánál volt egy épület, amit munkásszállásnak használtak. A kamionos azt mondta, rögtön hozza az ebédet. Mi pedig csak ácsorogtunk az épület előtt, semmi örömet nem éreztünk, hogy nincsenek örök, hogy végre lepedővel letakart ágyon alhatunk. Egyikünk lassan bement, leült az egyik ágyra, majd a többiek is követték példáját. Csak ücsörögtünk ott. Visszajött a teherautó, a sofőr nagy alumíniumedényben hozta az ételt. Csakhogy a konyhán az nem jutott senkinek sem az eszébe, hogy nekünk semmink sincs, mert a csajkát és a kanalat vissza kellett adnunk. A kamionosnak tehát másodszor is fordulnia kellett, hogy hozzon tányért, evőeszközt. Így kezdődött az első munkanapunk.

Az ember mit érez, amikor néhány méternyire tőle lelének valakit?

– Teljes letörtséget. Néha még hívó emberben is feltör a kétely: hogyan lehet az, hogy az Isten mindezt eltűri. Különösen Kistarcsán nagyon sok pappal voltam körülvéve. Volt, akikkel beszélgettem, s ők a terror, a gyöttrődések közepette is meggyőződéssel állították, ismét eljön az idő, amikor az emberek visszakívánják azt a kort, amit új eszmék miatt olyan könnyedén eldobtak. Ismét Kéry Kálmán bácsit említem, aki a lelket tudta tartani a fiatalabbakban, aki mindenkinek értett a külön nyelven, tudta, hogy mivel lehet megerősíteni lélekben, hogy ne törjön le. Nem bűnözőkkel, gonosztevőkkel voltam körülvéve, hanem olyanokkal, akik a magyarság színe-javához tartoztak. Később, a rendszerváltás után Kéry Kálmán országgyűlési képviselő volt. Sokan kerültek be az egykori recski társak közül az Antall-kormányba, miniszternek, államtitkárnak vagy más funkcióba. A Kertészeti Egyetemen volt is bajtársi találkozó, ahol viszontláttuk egymást.

Az olyan fiatalok, mint maga is, műveltségben kaptak-e valamit az értelmiségi rabtársaktól?

–Természetesen. Recsken is például nem múlt el este, hogy Faludy György ne mondta volna el né-

hány versét, s meg is beszéltük ezeket a verseket, gyakran folyt irodalomról a beszélgetés. Nagyon szerettem mindig is a verseket, ma is több százat tudok könyv nélkül elmondani. Faludyt nem szerettem, nem tudom megmagyarázni, hogy miért, de a verseit a pórusaimban éreztem, s sokat el tudok még ma is ezek közül mondani, annyi évtized után. Bármennyire is kárba veszett évek voltak ezek, azért nem hiányzott a humor, a nevetés sem a mindennapjainkból. Mindig is megvolt nekünk, raboknak a külön belső életünk is.

Tiszalökön olyan munkásokká minősítették át magukat, akik nem hagyhatták el a falut. Tulajdonképpen mi változott azon felül, hogy most már nem rabruhában jártak? S meddig tartott mindez?

– Nem rabruhában voltunk, de ugyanazt a munkát végeztük, kimehettünk a faluba. Akkor már a falu lakossága is tudott rólunk, érdeklődve, barátsággal fogadtak minket. Rövid idő alatt el is hagytuk mindannyian a munkásszállás épületét, s a faluban kerestünk albérteti szobát magunknak. Ezek a munkák, amelyekre beosztottak bennünket, a leggyengébben fizetettek, a legkevésbé megbecsültek voltak. Amikor kikerültünk az internálótáborból, szó szerint semmink sem volt, sem egy fogkefének, sem egy ingünk, még egy év múlva is ugyanabban a kapott munkásruhában, bakancsban jártunk, mert nem volt másunk. Amikor Tiszalökre megérkeztek a komlói szénbányák toborzói, s bányászokat kerestek, akkor jelentkezünk a barátommal. Annál is inkább, mert ha valaki aláírta a kétéves szerződést, akkor 5000 forintot azonnal kifizettek neki. Nekünk, akiknek szinte semmink sem volt, ez az összeg egekbe tűnő magasságú volt. Gondot jelentett viszont a tüdőhártya-szakadásom, meg egyéb problémák is adódtak a tüdőmmel. Nyíregyházán kellett az orvosi vizsgára jelentkezni. Az volt a szerencsém, hogy akkor még a sötétszobás régi röntgenkészülékek voltak, és amikor egyszerre 5-6 személyt behívtak, s a nevet szolgáltatták, a barátom állt oda a készülék elé, majd még egyszer, amikor őt szolgáltatták. Mivel ennek köszönhetően mindkettőnkél mindent rendben találtak, mehettünk Komlóra. Mi segéd munkásként az említett építkezéseken 900-1000, maximum 1200 forintot kerestünk, s az ellátásért, az albértetért is fizetnünk kellett, a bányánál viszont gond nélkül megkaptuk a hónap végén a 3000 forintot, s az ellátás, szállás is ingyenes volt. Komlóra is kísért bennünket a törzslapunk, s amikor a KISZ-titkár behívatott és elbeszélgetett velem,

megdöbönt, hogy milyen okok miatt kellett négy évet raboskodnom. Szóba került a továbbtanulás is. Azt javasolta, hogy munka melletti továbbképzésen végezzem el a lömesteri továbbképző tanfolyamot. Meg is kaptam az aknász-lömesteri minősítést. Felelősségtelesebb, veszélyesebb munka volt, de egészen nyugdíjaztatásomig, amikor már Topolyán osztályvezető voltam, egyik munkahelyemet sem szerettem meg annyira, mint a bányát. Fizikailag nehéz volt, veszélyes, piszkos, de ott az emberek annyira összetartoznak, annyira egyek, hogy ezt semmivel sem lehet pótolni. Am Komlón is minden vasárnap jelentkezni kellett az ÁVH-nál, itt is folytatódott a rendőrhatalmági felügyelet, vagyis mi voltunk a „refesek”. Egyik vasárnap reggel 8 órától ott ültünk a folyosón, jöttek-mentek az ávosok, velünk szóba sem álltak. Végül kirobbantam: itt ülünk reggel óta, s csak egy pecsétet kellene beütönni a könyvecskénkbe, hogy itt voltunk, de senki sem hajlandó velünk foglalkozni. Bányászok vagyunk, egész héten nehéz munkát végzünk, egyetlen pihenőnapunk a vasárnap, s azt így kell töltenünk. Nem ezt érdemelnénk! Legorombitottak, persze, de végül is megkaptuk az igazolást a könyvecskénkbe, és végre távozhattunk az épületből. Szemben egy kis park volt. Az egyik padon egy lány ült. Ahogy kiléptem az ajtón, odajött hozzám és megkérdezte, hogy láttam-e az édesapját, mert az éjjel elvitték az ávosok. Mint kiderült, ismertem az édesapját, mérnök volt, az egyik legközvetlenebb felettesem. Nagyon megsajnálta a lányt, mert tudtam, akit éjszaka elhurcolnak az otthonából, azt nem engedik csak úgy másnap haza. Brigittának hívták a lányt, egészségügyi középiskolás volt Pécsen, s utána is többször találkoztunk. Egyik alkalommal elmondta: hazaengedték az édesapját, de annyira összetörték, hogy nem tudott többé lábra állni.

Mi volt a „nagy bűne”?

– Azt sohasem tudtuk meg, de a verésekből sohasem épült fel, s a hatóságok még bányásztetést sem engedélyeztek neki. Mi, néhányan bányászok a temető közelében levő vendéglő aijájában összegyűltünk, s mégis elénekeltük a bányászindulót.

Ez már 1956 volt. Voltak előjelei a forradalomnak?

– Voltak politikai megnyilvánulások, de sem engem, sem a hozzám hasonló sorsúakat ez nem érdekelte. Szármomra a kommunizmus a hullákkal megra-

kott szekereket jelentette, a halálra ítélték utolsó szava-
it, a temérdek sok kegyetlenséget. Irtóztam még a szó-
tól is, hogy kommunizmus. Természetesen, hallottuk,
hogy van valamiféle kormányprogram, meg hogy Nagy
Imrét nevezték ki miniszterelnökké. Nekem Nagy Imre
személye ugyanazt jelentette, mint a többi élkommu-
nistáé: Rákosié, Gerőé és a többieké, akik a kegyetlen
szovjet hadsereg segítségével behozták a kommuniz-
must Magyarországra, a táborokat, kínzásokat, a törté-
nelmi hagyományok fejrúgását. Egyszóval, nem tud-
tam elfogadni Nagy Imrét. Sokan remélték, enyhül a
szegénység, a munkanélküliség, hogy Nagy Imre majd
enyhíti azt a nagy feszültséget, amelyben az emberek
éltek. Nem hittem ebben. Nem politizáltam, nem osztot-
tam meg senkivel a bennem kavargó gondolatokat, ké-
telyeket. Kistarcsán is megalakult a nemzetőrség, a
munkástanács. Az ávosok eltűntek valahová. Egyetlen-
egyről tudtam, hogy hol van, mert a lakásom fölött la-
kott, s állandóan, éjjel-nappal sétált fel és alá a fejem
felett. Később kijárási tilalmat rendeltek el, mert lövöl-
dözések kezdődtek. Volt egy bányász, akinek a felesé-
ge egy-két hónappal azelőtt halt meg. Ő volt megbízva,
hogy járjon le az egyik aknába, ami a város szélén volt,
és a vízpumpákat ellenőrizze, s ha valami rendellenes-
ség adódik, hívja fel a bányavezetőség figyelmét, hogy
idejében elhárítsák a hibát. A bányász, mivel nem tud-
ta a fiát hova tenni, magával vitte a bányába. Este 10
órákor hazafelé ballagtak, elfeledkezve arról, hogy kijá-
rási tilalom van, s valaki lelőtte őket. Nagy volt a felhá-
borodás a nép körében, összeszedtek minden ávost. A
rendőrfaktanya pincéjébe zárták be őket. Ekkor Brigitta
bejött hozzánk a nemzetőrségbe, egy orosz dobtáras
géppisztoly lógott a nyakában, pisztoly is volt nála. Na-
gyon felháborodtam, veszélyesnek tartottam egy 17
éves lány számára ezt. Ő azonban a fejébe vette, hogy
megkeresi azokat, akik az apját annyira megverték,
hogy belehalt. Hiába kértem határozottan, hiába kö-
nyörögtem neki, erről nem lehetett vele beszélni. A ké-
sőbbi jelentésekben az állt, hogy öngyilkos lett, de biz-
tos vagyok abban, hogy ez nem igaz. Tudom, hogy rá-
akadt azokra, akik az apja halálát okozták, s ők ezt a
gazságot elkövették, mert el akarták hallgattatni. Nem
tudták, hogy mi lesz a forradalom vége, úgyhogy fel-
akasztották ezt a középiskolás lányt. Szörnyen megrá-
zott. Nem lehet azt az érzést megfogalmazni. ... Úgy
éreztem, az egész világot meg kell semmisíteni. Elro-
hantam a rendőrfaktanyába, ahol a nemzetőrség volt, s
ordítottam, hogy engedjék ki az ávosokat. Megálltam
fenn a lépcső tetején, azzal az eltökélt szándékkal,

hogy kiírtom őket. A bajtársaim hangját hallottam, akik
zavarták ki az ávosokat. S akkor a lépcső alján egyszer
csak megjelentek, legelől egy fiatalember, kék szeme
volt, és ezerszer is elhajtotta, hogy ő nem csinált sem-
mit, úgyhogy nem tudtam lőni. Megindultak sorban,
háttal a falhoz simulva, elhaladtak mellettem ... Brigit-
ta halála volt a harmadik nagy sebem. Tulajdonképpen
ekkora már vége volt a forradalomnak, mert bevonultak
a szovjetek, tankokkal, harckocsikkal, már nem volt ér-
telme harcolni. Emlékszem, Komlón is tömegek vették
körül a tankokat, asszonyok, gyerekek, s csak nézték.
A kapitányságon, amit a nemzet- és munkásőrség
használt, már csak ketten tartózkodtunk benn, a többi-
ek otthon voltak. Később volt még egy bányász-össze-
jövetel, s ennek nyomán egy kisebb csoport megtá-
madta a szovjet harckocsikat, de már nem volt értelme.
A katonák azonnal lövöldözéssel reagáltak. Megsebe-
sültem, haslövést kaptam. Elindultam a határ felé, mert
ki Horvátország, ki Ausztria felé vette az irányt, én visz-
sza a családomhoz. Csalódtam a Nyugatban, mert
csak buzdították, uszították az embereket, de valójá-
ban semmit se tettek, semmit se segítettek, inkább
Szuezzal voltak elfoglalva.

Könnyen átjutott a határon?

– Amikor Kelebiára értem, ami nem volt könnyű,
mert kegyetlenül fáj a sebem, bementem a határőrség-
re, és mondtam, szeretnék most már visszatérni Topo-
lyára. Külhonos igazolványom volt, látták, hogy igazat
beszélek, a sebesülésemet is látták, úgyhogy megén-
gedték, hogy felszálljak egy tehervonatba. Nagyon ren-
desek voltak. Szabadkán azonnal kihallgattak, de még
aznap este továbbutazhattam. Nagy kerülővel érkez-
tünk meg Melencére, ahol akkor egy menekülteket be-
fogadó központ működött.

Nem félt, hogy kezdődik minden előlről?

– Én már semmitől sem féltam. Tudtam, nem
múlik el következmények nélkül, hogy illegálisan átlép-
tem a határt, de gyakorlatilag nem érdekelt. Azt mond-
tam, itt vannak a szüleim, a testvéreim.

Milyen következményekkel járt a visszatérése?

– Gyakorlatilag nem volt következménye. Két
hónapig mindennap jártam be a hatóságokhoz, vasár-
nap kivételével, ott jegyzőkönyvet vettek fel, nagyon

apró részletességgel kifaggattak mindenről. Leginkább az érdekelte őket, hogy kik voltak még ott velem, ők mit csináltak, miket mondtak Jugoszláviáról. Neveket is soroltak, hogy erről vagy arról a személyről tudok-e valamit. Ebben én nem voltam nagy segítségükre. Ha tudtam is volna valamit, akkor sem mondtam volna semmi kompromittálót. Voltak velem olyanok is, akik – hogy enyhítsenek a családjuk nyomorán, valamennyit javítsanak az anyagi helyzetén – egy kiló szalicilt csempészték át a határon, s megvolt a havi keresetük. Ők is éveket töltöttek börtönben emiatt. Volt egy bírósági tárgyalásom, mert már elősorozáson voltam azt megelőzően, hogy illegálisan átléptem a határt. De mivel még csak elősorozásról volt szó, nem minősültem katonaszökevénynek. Emlegettem azokat, akik egy kiló szalicillal való határátlépés miatt járták végig azt a sorsot, amit én. Ezért mondtam, ez nem csak az én egyéni életutam. Az egyes sorsokban van eltérés, mint az én esetemben, hogy a kémkedést próbálták rám bizonyítani, de viszont azonos a tortúra, a tábori élet, a megaláztatások, meghurcoltatások sokunk esetében. Voltak velem sokféle nemzet fiai, még egy lengyelországi is, akikkel közös volt a sorsunk.

Ezek után hogyan marad meg az emberekben vetett hit, az embreszeretet?

– Wittner Mária, amikor Topolyán járt, megkérdezte tőlem, hogy azok után, amit átéltem, miért ragaszkodom mégis Magyarországhoz. Nekem az anya-

ország nem Rákosi, Kádár vagy Medgyessy Péter vagy bármely más politikus. Nekem sokkal inkább a Parlament, a Bazilika, a budai vár, a Dunakanyar, azok az emberek, akik hasonló pályán siklanak, mint én. Az anyaország az, amely 13-14 Nobel-díjast adott a világnak, kiváló írókat, képzőművészeket, zeneművészeket.

Tavaly kapta meg a vitézi érmet, egy szép ünnepség keretében vitézzé avatták.

– Az oklevélen az áll, hogy a magyarságért és az 1956-os forradalomban való helytállásomért ítélik oda. Én most is úgy érzem, és mindig is úgy éreztem, hogy a jó oldalon álltam – mondta Szabolcsky Ferenc.

Hivatalnokként vonult nyugdíjba szülővárosában, Topolyán. Megtalálta élete párját is, Emília aszszony személyében. Szabolcsky Ferenc ma, 75 évesen sem pihen, a Kosztolányi Dezső Diákszegélyező Egyesület lelkes tagjaként igyekszik segíteni a rászoruló fiatalok továbbtanulását. A Pax Romana tagjaként pedig azon munkálkodik, hogy a társadalomban a hagyományos keresztény értékek visszakapják korábbi rangjukat. Egészsége megrokkant, hisz az ember szervezetén maradandó károsodást okoz, ha évekig mindennaposak a verések, kínzások, megaláztatások.

Egy kérdést nincs értelme feltenni, azt, hogy „mi lett volna, ha...” Sajnos Európának e részén a politikai játszadozásoknak mindig is sok kisember esett áldozatul: hurcolták ki a frontra, fogták perbe vagy végezték ki ártatlanul.

Harkai Árpád

Nyílt levél a Magyar Nemzeti Tanácsnak és elnökének: Józsa László Úrnak

Tisztelt Tanács!
Tisztelt Elnök Úr!

Mivel az utóbbi időben elég gyakran terítéken vannak az itt élő magyarok elleni nacionalista kilengések, egyéb atrocitások, erre a témára szeretném elmesélni a saját történetemet, ami lehet, hogy nem olyan látványos, mint a magyarok ütlegetése, vagy üzleteik felgyújtása, de tanulságos lehet az Önök számára, arról nem is szólva, hogy e történet egyik főszereplője, tudtommal, a Magyar Nemzeti Tanács tagja.

2002 októberéig az óbcesei közigazgatásban dolgoztam, a városrendezési és építészeti osztály előadója voltam. Az osztály vezetője **Nešić Radomir** szarajevói születésű jogász volt, aki a kilencvenes évek közepén (1996-1997 körül) szarajevói menekültként került nálunk vezető beosztású munkaviszonyba. A megsokasodott munka következtében segítséget kértem Nešić úrtól, amit természetesen nem kaptam meg. Közben Nešić úr azzal dicsekedett, hogy a fizetésére plusz prémiumot kap, az ADF-el való együttműködése címén. Megjegyzem, minden beruházásnál, ami az ADF-fel együttműködve történt, a beruházás minden résztvevőjével (kivételek a kivitelezők) én működtem együtt. Ekkor felháborodásomnak adtam hangot. Milyen dolog az, hogy aki dolgozik, annak semmilyen jutalék nem jár, sőt a felhalmozódott munka következtében még segítségre sem számíthattam. Ezzel kivívtam Nešić úr haragját, de nyilván nem csak az övét.

Nemsokára, **2002. október 25-én**, magához hivatott a közigazgatás vezetője, **Gyuráki János** úr, aki tudatta velem azt, hogy Nešić úr szerint: vagy én, vagy pedig ő, de egyikünknek mennie kell az osztályról, mert velem lehetetlen együtt dolgozni, és fegyelmi eljárást fog indítani ellenem. A titkár úr közölte velem, hogy nem maradhatok az osztályomon, hogy másik munkahelyre helyez át, felszólítva, hogy adjam át a pecséteket és az iroda kulcsait. Mivel a kulcsok nem voltak nálam, lecseréltette a zárat az irodám ajtaján és megtiltot-

ta, hogy bemenjek az irodába, sőt azt ajánlotta, hogy még a község háza épületébe se járjak be. Kérdésemre, hogy miért teszi ezt, azt válaszolta: „Mert Nešić úr így kérte”. Megkérdezte még, hogy a községi hatalmi funkcionáriusok közül kivel vagyok jóban, és hozzátette: „habár mind ellened van, de azért próbálj meg velük beszélni”.

El is mentem **Varga F. József** alpolgármester úrhoz, mivel őt tartottam a legbefolyásosabb embernek (már tudott a dologról) és így fogadott: „Édes Árpikám, elb.....d, neked menni kell, de mondtam a Nešićnek, hogy a helyedbe **csak magyar** jöhet”.

Attól a naptól kezdve fel lettem függesztve a munkából. Fegyelmi eljárást indítottak ellenem hivatali visszaélés vádjával. A fegyelmi eljárás befejeződött, amiben megállapították vétkességemet és öt hónapon át 20%-kal kevesebb fizetést kaptam. (A bíróságon még folyamatban van a munkaügyi per.) Január közepén megszüntették a felfüggesztésemet és egy új végzéssel másik munkahelyre helyeztek.

Megemlíteném még azt, hogy én is fegyelmi eljárást indítottam Nešić úr ellen, amit a községi végrehajtó bizottság felülbírált, és egy nevetséges, jogilag elfogadhatatlan záradékkal elűtötte az indítványomat. Más eszköz hiányában levelet intéztem a végrehajtó bizottság elnökéhez, és annak minden tagjához, melyben figyelmeztettem őket jogi kötelezettségeikre és Nešić úr törvénytelen cselekedeteire. Ezt a levelet a helyi sajtóban is megjelentettem.

Március folyamán újabb beadvánnyal fordultam az óbcesei végrehajtó bizottsághoz, amelyben értesítettem a bizottság tagjait, hogy Nešić úr az építési engedélyt, saját családi lakóháza építésére, **törvénytelenül** adta ki.

-2-

Ezek után fordult Nešić úr a községi tisztségviselőkhez segítségért, amit meg is kapott: **Zoran Stojšin** és **Varga F. József** uraktól. Hivatali visszaélés-

sel elérték azt, hogy a közigazgatási eljárásban nem tudtam érvényre juttatni az igazamat.

Ezek után bírósági pert indítottam Nešić úr és felesége ellen, ami még mindig folyamatban van.

A bírósági perben Nešić úr felesége egy érdekes beadvánnyal fordult a bírósághoz, mely beadványában engemet nacionalizmussal vádol, szerinte én őt és családját sanyargatom, ingerlem (šikaniranje), s mindezt magamtól (per se), minden jogi alap nélkül teszem. Érzelmi húrokat pengetve, a háborúk által kiváltott saját családi tragédiájukkal foglalkoznak, mintha én és a családom nem éltünk volna át hasonló megpróbáltatásokat, állandó lelki és pszichikai terrornak kitéve. Ugyanakkor dicsérik a nemzetközi bíróság igazságosságát, amely által visszakapták szarajevói vagyonukat. Érdekel, hogy hasonló-e a véleményük akkor, amikor a hágai nemzetközi bíróságról van szó? Vagy csak akkor igazságos egy bíróság, amikor a javukra dönt?

Mennyire elgondolkodtató az a megállapításuk, hogy a „saját népük” közt telepedtek le. Mintha csak szerbek élnének Óbecsén. Majd harminc évig kik között éltek? Én lennék a háborúk és az ő családi tragédiájuk okozója?

Az is nagyon elgondolkodtató, ahogyan Varga F. József alpolgármester úr viszonyult, viszonyul az ügyemhez. **Milyen bátor ő a magyarokkal szemben a szerbek javára!**

Az a baj, hogy nem léptem be az ő pártjába?

Esetleg a Demokrata Pártba kellett volna belépnem?

Miután a közigazgatásban tapasztalt gyalázatot ellen harcolni kezdtem, attól a naptól fogva mindennaposá váltak a Varga F. József úr által kiváltott atrocitások és lelki terror személyiségem ellen.

Ki akart helyeztetni Mileševóra a helyi irodába, lakóhelyemtől 20 kilométerre.

Eltávolított arról a munkahelyemről, ahol 17 éven át dolgoztam magyar és szerb ügyfelekkel, ahol a magyarokhoz mindig magyarul szóltam, ahol munkámra nem volt panasz. Jelenleg azon a munkahelyen a magyar ügyfelekhez csak szerbül szólnak. Varga F. József nem tartotta be ígését, egykori munkahelyemen nem egy magyar, hanem két, csak szerbül tudó

egyén (az egyik vezetékneve véletlenül éppen: Nešić) adja ki az építkezési engedélyeket.

Nyomást gyakorol rám, hogy hozzak (papírt) bizonylatot arról, hogy épp elméjű vagyok; hogy soha többet a sajtóban nem fogok semmilyen őket érintő cikket megjelentetni és tartsam szem előtt azt, hogy ő feketeöves „karatéző”!!!

Hogy Nešić úr és a többi helyi kiskirály tévedéseinek, hatalommal való visszaéléseinek elkendőzésére, eltitkolására mennyi közpénz folyhat el, ezt csak az tudja, aki városrendészettel foglalkozott, foglalkozik és tisztában van azzal, hogy mennyibe kerül egy olyan urbanista terv kidolgozása, módosítása, melyre csak azért van szükség, hogy eltussolják Nešić úr önkényes építkezését. Mindezt a helyi hatalmasságok akkor teszik, amikor megfelelő urbanista tervek hiányában az engedély nélkül épült épületek felét sem lehet legalizálni. Aki pedig rámutat arra, hogy az építkeznek önkényesen, hogy az viselkedik törvényellenesen, akinek a törvényeket be kell tartatnia másokkal, hát igen, arra vidékünkön könnyen ráfoghatják azt, hogy alaptalanul vádolt meg egy tisztességes, „sok szenvedést megélt menekült családot”.

Mindazt, amit leírtam, felelősségem teljes tudatában tettem. Kész vagyok érte bárhol, bármikor vállalni a felelősséget. Még annak az árán is, hogy politikai üldöztetésem a jelenleginél nagyobb erőre kap. Teszem mindezt az igazságérzetem, magyarságom megőrzése, a családom érdekében, és azoknak a magyaroknak az érdekében, akik hasonló eseteket éltek át, de nem volt erejük őket szóvá tenni.

A legutolsó dolog, ami történhet, az az, hogy ötödmagamal (feleségemmel és három gyermekemmel) elhagyjuk szeretett szülőföldünket, ahol a magyarellenes magyaroktól, a jelen megélhetési politikusaitól is oly sokat szenvedünk.

Tisztelettel:

Óbecsén, 2004. augusztus 12-én
Harkai Árpád

E számunk megjelenését a budapesti

és az

újvidéki Tartományi Oktatási és Művelődési Titkárság támogatta.

Hibakiigazítás

Szloboda Jánosnak az *Aracs* IV/2. számában (25.p.) *Tanmizériák* címen megjelent írásában értelemzavaró elírás történt. A szerző által használt idioma szó ugyanis nyelvet, nyelvjárást stb. jelent (v.ö. Bakos: *Idegen szavak és kifejezések szótára*, továbbá: *Magyar értelmező kéziszótár*. Második, átdolgozott kiadás. 2003), a hibásan megjelent idiom szó jelentése viszont: 1. Mat. Síkban v. térben körülhatárolt forma. 2. Műsz/vál. Építési, gyártási forma. Öntőforma. 3. vál A (női) test kidomborodó része(inek alakja). 4. rég. Költői forma.

A kérdéses szövegrész tehát helyesen így hangzik: „A jó öreg zombori preparandia... hajlandó bárhol és bármikor kihelyezett tagozatot nyitni és odaküldeni a maga kipróbált kádereit, akik, igaz, nemigen értik és még kevésbé beszélnek ezeknek a kisebbségi hallgatónak a furcsánál furcsább és hithű pravoszláv számára csaknem megtanulhatatlan idiomáit, de hát különben is vajon nem az-e a tanítóképzés... célja és értelme, hogy ezek az istenadta kisebbségek végül is elsajátítsák az egyedül üdvözítő államnyelvet?!”

Az elírásért az olvasók és a szerző elnézését kérjük.

A szerkesztőség

Aracs

A délvidéki magyarság közéleti folyóirata

Alapító: *Aracs Társadalmi Szervezet, Szabadka*

Kiadó a *Logos Grafikai Műhely, Tóthfalu*

Főszerkesztő: *Utasi Jenő*

Felelős szerkesztő: *Vajda Gábor*

Lektor: *Gubás Ágota*

Fedőlapterv: *Gyurkovics Hunor*

Szerkeszti a szerkesztőbizottság. Tagjai:

Bata János, Cirkli Zsuzsanna, Gubás Jenő, Gábrityné

Molnár Irén, Gyurkovics Hunor (képzőművészeti szerkesztő),

Matuska Márton, Tari István, Utasi Jenő, Vajda Gábor

Egyes szám ára 80,00 dinár, évi előfizetés 320,00 dinár + postaköltség.
Külföldi előfizetés a belföldinek kétszerese.

Szerkesztőségi fogadóórák:

hetente szerdán 8-tól 12 óráig a szabadkai Városi Könyvtár
földszinti olvasótermében. A szerkesztőség címe: **Gradska**
Biblioteka – Városi Könyvtár, 24000 Subotica – Szabadka,
Dusan cár u. 2. Telefon: (024) 553-115. Fax: (024) 542-069.

Készült a Logos Grafikai Műhelyben, 800 példányban

A folyóirat megrendelhető: **Grafička Radnja „LOGOS”**
24427 TOTOVO SELO
Zlatiborska 4.

e-mail: logos@tippnet.co.yu

vajda@suonline.net

Tel/fax: +381 (0)24-883-040

Olvasható az interneten: www.aracs.org.yu.

A Logos folyószámleaszám:
335-5022-27 Metals Banka AD Novi Sad Expozitura Senta

A Szerbiai Igazságügyi Minisztérium a 651-01-157/2001-08 szám alatt jegyezte be a folyóiratot.

